

पूर्वमश्रीगणेशं भवमृगिचिरन्तितम् ।

श्रीदशवैकालिकसूत्रम् ।

[मूल-आया - सुब्दाय-अर्थ-विज्ञे द्वित]

मंगारुः—पंडित मफतलाल झवेरचंद
खैतरपावर्नी पोळ-अमदाबाद
गनरुः—मास्तर नगीनदास नेमचन्द
दोशीपाडानी पोळ—भमदाबाद

१९ गणेश २८९९

मूल्य २-०-०

दशमी मस १९३०

प्रातिस्थानः

मास्तर रतिलाळ वी. शाह
दोशीवाढानी पोळ, सोतीबिहालनी
खडकी, अमदावाद

मुद्रक : के श च ला ल सा क ळ च न्द शा ह
मुद्रणस्थान . वी र वि ज य मु द्र णा ल य
रतनपोळ, पाजरापोळ, सागरनी खडकी अमदावाद

પ્રસ્તાવના

‘ભગવાન મહાવીરપ્રભુના નિર્વાણ વાદ દીર્ઘાયુષી ભગવાન સુધર્મસ્વામીજી ગન્ધના નાયક થયા, ત્યામ્યાદ શ્રીજંતુન્વામીજી અને પત્ની શ્રીપ્રભવસ્વામીજી થયા. શ્રીપ્રભવસ્વામીજીની પાટે શ્રીશયંભવ-સુમિત્રી થયા કે જેઓ આ સત્ત્વના રત્નગિતા છે.

આ શયંભવસુમિત્રીનો ચિન્તન પરિચય શ્રીકલ્પસૂત્રસ્થવિરાચલિ, શ્રીપરિશિષ્ટપર્વ વિગેરેમાં છે. શ્રીપ્રભવસ્વામીજી ત્રણ ચોથ પામી દીક્ષા લઈ ક્રમે કરી આચાર્ય થયેલ આ સુમિત્રુગવના પુત્ર પોતાના પિતાની ડોઝ લેવા તૈયારી પાસે દીક્ષા પામ્યા. સંયમ ગ્રહણ વાદ સાનિઝય જ્ઞાની શયંભવસુમિત્રીજી મહારાજે તેનું આપૂણ અલ્પ જાણી તેના નિન્નાર માટે મર્વ અંગમાંથી ઉદ્ભવી આ ઉત્કાલિક ગણાતા મુમ્તઝી રચના રહી.

જનપાપુષી રત્નાં આ મુમ્તઝના અલ્પગત્તરી કલ્પાણ સાખી મનકસુનિ દેવલોકે ગયા, ઉદ્ભરેલ મુમ્તઝને જાગ્યાને મંથેપનાં શ્રીગંગોમદ્રસુમિત્રી વિગેરેણ શ્રીશ્રમણસંવના આપ્રહરી મલ્લ લીચીના ઉપકાર

માટે તે સૂત્ર હંમેશને માટે કાયમ રાખવામાં આવ્યું, ને આજે પણ જે સૂત્રનું અધ્યયન દીક્ષિત બનાર મુનિને પ્રથમ કરાવવામાં આવે છે.

આદર્શ માનવ જીવન જીવી સાધકદશા અનુભવનાર મહાત્મા સંયમમાં કહી રીતે સ્થિર થાય તે જાણવા પૂર્વક આચારવિચારનું પ્રતિપાદન કરનાર આ ગ્રંથ મૌલિક અને અળમોલ છે. આ સૂત્રનાં અધ્યયનો અને પદો વીજા અનેક અંગ ગ્રંથોના નિસ્તારણ રૂપે છે.

સૂત્ર અને ભાષાંતર રૂપે ઘણી આવૃત્તિ પામેલ હોવા છતાં અભ્યાસની દૃષ્ટિ અનુકૂલ આ સૂત્રના પ્રકાશનની જાગરૂક આવશ્યકતા હતી, આથી સૂત્ર-છાયા-શબ્દાર્થ-અર્થ-વિશેષ વિગેરે દાખલ કરી અભ્યાસકને અનુકૂલ બનાવવા પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે, છતાં પ્રેસદોષ, દૃષ્ટિદોષ સહજ ઊગતાને લઈ જે કાંઈ સ્વલના હોય તે ચાંચક દરજુર કરશે.

તા. ૨૬-૧૧-૨૯
કાર્તિક શુદ્ધા પૂર્ણિમા

મફતલાલ જીવેરચંદ
ચેતરપાલની પોલ-અમદાવાદ

धर्मो नमोऽस्य भगवतो महावीरस्य
पूर्वधरशब्दंभवस्मृतिरिचिचितम्

दशवैकालिकसूत्रम् ॥ [संस्कृतच्छायायुतं]

[अर्थसहितम्]

द्रुमपुष्पिकानाम् प्रथममभ्ययनम् ।

भगवन् भगवान् महावीरनी पाठे पंचम गण सर भगवन्तं मुनिंस्वामी आरुढयथा. तेमनी रनेल द्वादशांगी तेमणे पोताना
निज्जं पदसामिने तेमणे मज्झिमाग्गीने अने तेमणे नय्येभाम्भरिने द्वादशांगा रुही. तेमणे पोताना गुणिष्य पुत्र मनक ने
पोता तावर्मा पदुमा पद भाग्य मात्ता वरी दल्लान मागी नके ते पांटे दमो तात्तिकनी रचना रुती ते नीचे मुज्जव ले :

पञ्चमो-पद्म	उत्तिङ्ग-उत्तुह	संजमो-संजम	देवा-देवो
मंगलो-मंगल	प्रहिमा-जीर दया	वरो-नप	वि-एण

વગવૈ૦
॥ ૧ ॥

તં-તેને
નમંસંતિ-નમસ્કાર કરે છે

જસ-જેતું
ધમ્મે-ધર્મમાં

સયા-નિરંતર, હમ્મેશાં
મળો-મન

ધમ્મો મંગલમુદ્ધિદું, અહિંસા સંજમો તવો । દેવા વિતં નમંસંતિ, જસ ધમ્મે સયા મળો ॥૧॥
ધર્મો મંગલમુલ્કુટમહિંસા સંયમસ્તપઃ દેવા અપિ તં નમસ્યંતિ યસ્ય ધર્મે સદા મનઃ ॥૧॥

અર્થઃ—ગુરુદેવ-ધર્મ એ ઉત્કૃષ્ટ મંગલ છે. અહિંસા, સંયમ અને તપ એ ધર્મસ્વરૂપ છે. આવા ધર્મમાં જેતું મન હંમેશાં લીન રહે છે. તેવા પુરુષને દેવો પણ નમસ્કાર કરે છે.

વિશેષ—મંગલ—ચિત્તને તૂટ કરે તે મંગલ. મંગલના ને પ્રત્યાર છે પ્રલય મંગલ અને શામ મંગલ. હયાપહાર વિગેરેમાં ઉપયોગ કરાતો પ્રલય મંગલોમાં ધર્મરૂપ શામમંગલ સર્વોત્તમ છે. કારણકે ધર્મથી રામરૂપરૂપ વિષ્ણોનો નાશ થવા દ્વારા શુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે.
અહિંસા—ઝીવોના તથાની બાદના તે બાદિંસા મન વગર અને કાયા દ્વારા થતી તુલ્ય અને રથુલ હિંસાનો ત્યાગ તે શુદ્ધ બાદિંસા છે.

અન્યમ—દિસા વિગેરે પાંચ બાષ્પો-પાપકર્મોની બાદનાં તે સંયમ છે. તે સંયમના તત્ત્વ વિગેરે મેદો છે.
તપ—દેહને તપાવે તે તપ. આ તપ દ્વારા મન વચન અને કાયાની શુદ્ધ તારાનાઓને રોકવાનું હોય છે તે તપ વાપ અને બાષ્પ-તર મેદો કરીને વાર પ્રકારનો છે બાષ્પ ત્રણે વસ્તુઓ જેનામાં પૂર્ણગણે વિષ્ણુની હોય તેવા મહાપુરુષને દેવો પણ નંદન કરે તેમાં શુ બાધર્થ્ય ગણાય ૬ અર્થાત્ ત્રણે જગતને બાવા મહાત્મા વંદનીય પૂજનીય અને સ્મરણીય હોય તે નિર્ધિવાય છે.

સાધુઓને બાદાર ગ્રહણ કરવાની વિધિ ચતાવે છે.

જહા-જેમ

દુમસ્સ-ઝાડના

પુષ્પેસુ-ફુલોમાં

ભમરો-ભમરો

આવિયહ-મર્યાદા પૂર્વક

(થોડો થોડો) પીંછે છે.

રસં-રસ

ન-નહિ

ય-વળી

પુષ્પં-ફુલને

કિલામેહ-પીડા કરે છે.

સોઅ-તે (ભ્રમર)

પીંછેહ-વૃત્ત કરે છે.

અપ્પયં-આત્માને

એ-એ પ્રકારે

એ-તે, આ.

સમણા-શ્રમણો, સાધુઓ.

મુત્તા-નિર્લોભી, (પરિગ્રહ-

થી મુક્તાઓ).

જે-જેઓ

લોએ-લોકને વિષે

સંતિ-છે

સાહુણો-સાધુઓ

વિહંગમા-ભમરા

વ-પેટે

દાણ-દીધેલા

મત્તેસણે-આહારની ગવે-

ષણામાં

રયા-રક્ત

જહા દુમસ્સ પુષ્પેસુ, ભમરો આવિયહ રસં । ન ચ પુષ્પં કિલામેહ, સો ય પીંછેહ અપ્પયં ॥૨॥

યથા દુમસ્ય પુષ્પેષુ ભ્રમર આપિવતિ રસમ્ । ન ચ પુષ્પં ક્લામયતિ સ ચ પ્રીણાત્યાત્માનમ્ ॥૨॥

એમેએ સમણા મુત્તા, જે લોએ સંતિ સાહુણો । વિહંગમા વ પુષ્પેસુ, દાણમત્તેસણે રયા ॥૩॥

એવમેતે શ્રમણા મુક્તા યે લોકે સન્તિ સાધવઃ । વિહંગમા ઇવ પુષ્પેષુ દાનમત્તૈષ્ણા (યાં) રતાઃ ॥૩॥

અર્થઃ—જેમ ભ્રમરો વૃક્ષના ફુલોમાંથી રસ પીંછે છે અને ફુલોને ઈંજા પહોંચાડતો નથી તે પોતાના આત્માને તૃપ્ત કરે છે, તેવીજરીતે સંસારના રાગ વંધનથી મુક્તિપ્રાપ્તિ સાધુ ભગવંતો જે આ વિશ્વમાં વસે છે તેઓ ફુલમાં ભ્રમરાની માફક ગૃહસ્થોએ આપેલા નિર્દોષ વસ્ત્ર પાત્રાદિમાં તેમજ આહારનો ગવેષણામાં તત્તર હોય છે.

વિશેષ—બીજાને વીઠા ન બાળી તે બહિસા પૂર્ણ બહિસાદર્શક બીજન નિર્ગપ્ત કરનાર શુનિ, શુદ્ધસ્થે પોતાનામાંથી રાજીયુક્તીની બાળેલ બાહાર દ્વારા બીજન યાત્રા પ્રસાર કરે છે.

અશુદ્ધ આહાર શુદ્ધસ્થો આપે તો પણ સાધુ ગ્રહણ ન કરે તે દેખાડે છે—

નયં-અમે	નય-નહિં	અહાગડેસુ-યથાકૃત. (ગ્રહ- રથે પોતાને માટે કરેલા આહારમાં)	રીયંતે-વિચરે છે.
વિત્તિ-દુત્તિ, આહારાદિ.	કોઈ-કોઈની		
લબ્ધામો-પામીશું.	ઉવહમ્મદ-વિરાધના થાય		
વયં ચ વિત્તિં લબ્ધામો, ણ ય કોઈ ઉવહમ્મદ । અહાગડેસુ રીયંતે, પુષ્કેસુ ભમરા જહા ॥૪॥			

વયં ચ દુત્તિં લપ્સ્યામો ન ચ કોડપ્યુપહન્યતે । યથાકૃતેષુ રીયંતે પુષ્પેષુ ભમરા યથા ॥૪॥

અર્થઃ—શિષ્ય-અમે અમારી ભિક્ષા તેવી રીતે મેલવી શું કે જે ભિક્ષા દ્વારા કોઈ પણ દાતાર ને દુઃખ ન થાય જેમ ભમરાઓ વીજાને માટે હાગાડેલાં ફુલોમાંથી રસ લે છે તેમ અમે પણ અપરિચિત ઘરોમાંથી શુદ્ધસ્થે પોતાના માટે કરેલા આહારમાંથી આજીવિકા મેલવીશું.

મહુકાર-ભમરો, મધુકર	અણિસ્સિસા-નિશ્રાવગર-	વિંડ-આહારમાં	વુચંતિ-કહેવાય છે
સમા-રાસલા	ના, કુલાદિકના પ્રતિબંધે	રયા-આનંદ માનનારા	સાહુળો-સાધુઓ
બુદ્ધા-તત્ત્વના જાણ	રહિત.	દંતા-ઇંદ્રિયોને દમનાર	ત્તિ-એ પ્રકારે
મવંતિ-હોય છે. અથવા (મમે) છે.	નાળા-જુદા જુદા	તેણ-તે કારણ માટે	વેમિ-હું કહું છું.

મહુગારસમા બુદ્ધા, જે ભવંતિ અણિસ્સિયા ।

નાનાપિડરયા દંતા, તેણ વુચ્ચંતિ સાહુણો ॥૫॥ ત્તિ બેમ્મિ

મધુકરસમા બુદ્ધા યે ભવન્ત્યનિશ્રિતાઃ । નાનાપિહરતા દાન્તાઃ તેનોચ્ચન્તે સાઘવ્રઃ ॥૫॥

અર્થઃ—મમરાની ડપમાવાળા તત્ત્વના જાણકાર નિશ્રારહિત તથા કોઈપણ જાતના આહારમાં સંતુષ્ટ રહેનારા તેમજ ઇન્દ્રિયોને દમન કરનારા હોય છે. તેથીજ તેઓ શ્રમણો કહેવાય છે.

एम हुं कहं छुं

વિશેષ—ડપરતા દૃઢાન્તમાં સાધુ સમ્બન્ધી પિંડ ગવેષણમાં દૃક્ષ્ણી સ્થાને—ગામ પુષ્પને સ્થાને ગૃહસ્થ રસને સ્થાને આહાર અને અમરને સ્થાને સાધુ મગવંત સમજવા. સાધુ મગવંતો ગૃહસ્થના ધેરથી મર્યાદા પ્રમાણે આહારાદિક લઈને પોતાના આત્માને સંતોષ પમાડે પળ ગૃહસ્થને તેથી દુઃખ ન ડપજે તે સ્વાસ લક્ષ્યમાં રાહે. આહાર ગવેષક મુનિ કનાસક્તિ માવવાળા ઇન્દ્રિયોને દમન કરનાર અને પ્રાપ્ત થયેલ વસ્તુમાં સંતોષ માનનાર મહાસાધુ ગણાય છે.

द्रुमपुष्पिकाध्ययनं समाप्तम्

—*—

अथ श्रामण्यपूर्वकं द्वितीयमध्ययनम्

ક્ષણે ક્ષણે થતી અનેક ઇચ્છા અને તૃષ્ણાઓને દૂર કરી આત્મરમણમાં ધ્યાન આપવું તે સ્વરૂં શ્રામણ્ય છે. આ શ્રામણ્ય કેવું હોય તેવું વર્ણન આ અધ્યયનમાં છે.

કહં-કેમ, શ્રી રીતે ?

નુ-વિતર્ક

કુજ્ઞા-પાલકો ?

સામન્ન-ચારિત્રિ, સાધુપણું

જો-જે

કામે-કામોને, કામમો-

મોને

ન-નથી

નિવારણ-નિવારણ કરતા

પણ પણ-પગલે પગલે

વિસીયંતો-વિપાદ પામતો

સંકલ્પસ્ય-સંકલ્પોને, માઠા

વિચારોને

વસંગઓ-વશ થયેલો

કહં નુ કુજ્ઞા સામૃણં ? જો કામે ન નિવારણં । પણ પણ વિસીયંતો, સંકલ્પસ્ય વસં ગઓ ॥૨॥

કથં ન કુર્યાન્ન્યામણ્યં યઃ કામાન્નનિવારયેત્ । પદેપદે ત્રિપી દન્ સંકલ્પસ્ય વશં ગતઃ ॥૧॥

અર્થઃ—જે વિષય વાસના કિંવા દુષ્ટ ઇન્છાઓને નિવારી શકે નહિ તે સાધુપણું કેમ પાઠી શકે ? અને તેવી ઇન્છાઓને આધીન થયેલો તે પગલે પગલે સ્વેદ પામીને સંકલ્પ ચિકલ્પને વશ થાય છે.

વિદોષ-વાસના તા' ધનર્થનું ગૂલ છે તેને તૂટ કરતી તે તાણુ જીવનનું મુશ્કેલ અને પ્રથમ કર્તવ્ય છે. કારણકે વાસનાની ત્રિવિધી નિષાધામાલોક વને છે ને તેથી તે સંગતમાં સ્થિર રહી શકતો નથી.

ત્યાગ કર્યા છતાં ત્યાગા કેમ ન કહેવાય તે કહે છે.

વત્થ-વસ્ત્ર, લુગડાં

ગંધ-ગંધ

અલંકાર-અલંકાર, ઘરેણાં

સ્થિતિઓ-સ્થિતિઓ

સચ્ચાણિ-શરણા, પથા-

રીઓ

ય-ચઢી

અચ્છંદા-જે પોતાને વશ

નથી

જે-જે (મનુષ્ય)

ન-નહિ

મુંજંતિ-મોગવે તે

से-ते | चाइ-त्यागी | ति-एवो

| बुच्चइ-कहेवाय ?

वत्थगंगमलंकारं, इत्थीओ सयणाणि य । अचछंदा जे न भुंजंति, न से चाइ ति बुच्चइ॥२॥

वत्तं गन्धमलङ्कारं स्त्रियः शयनानि च । परवशा (अचछन्दाः) ये न भुञ्जन्ते न ते त्यागिन इत्युच्यते ॥२॥

अर्थः—सारां वत्तो कस्तुरो अंवर विगेरे सुगन्धि पदार्थो घरेणां मुकुट वगेरे अलंकारो स्त्रीयो त्या पलंग विगेरे सुख शय्याओ पोताने आधीन न होवाथी जे भोगवतो नथी तेने त्यागी न कहेवाय.

विशेष—स्वाधीन वस्तुनो त्याग ते साचो त्याग छे तेमज त्याग बुझिए करायेलो त्याग ते त्याग छे इच्छा होवा छतां वस्तुना अभावे करायेलो त्याग ते खरो त्याग नथी.

साचो त्यागी कोने कहेवाय ?

जे य-जे माणस

कंते-चाहवा लायक

पिए-प्रिय, व्हाला

भोए-भोगोने

लछे-पामे छते

विपिटि-अनेक प्रकारे पुंठे

कुवइ-करे

साहीजे-स्वाधीन पोताने

तावे

चयइ-त्याग करे छे

भोए-भोगोने

से-तेओ

हु-निश्चे

चाइ-त्यागी

ति-एमं

बुच्चइ-कहेवाय

जे य कंते पिए भोए, लछे विपिटिकुवइ । साहीजे चयइ भोए, से हु चाइ ति बुच्चइ॥३॥

यश्च कान्तान्प्रियान् भोगान् लब्धान् विपृष्ठीकुरुते । स्वाधीनान् त्यजति भोगान् सहि त्यागोत्युच्यते ॥३॥

अर्थः—ते मनोहर तथा प्रिय बाल्यदि निपयोने पापीने भुव पागनापी प्रेरागेष्ट पोताने स्वाभीन मया भोगोने
स्यम फरे छे ते निधने कसीने प्रायश्ची त्यागी कहेयाय छे.

विशेषः—भोग भोग बरीर भोगा भोगां भोगां स्वतन्त्रता होवा छती ते त्याग करे ते माफी त्यागी छे.

स्त्री आन्धिक देखीने साधुनु मन संयमनी बद्धार जाय तो छुं करसुं ?

समाह—सम, सस्त्री

पेदाह—द्रष्टिये

परिचयभोगो—रंगमगां यिन-

स्तो

मणो—मन

सिआ—कदाचित्

निससरह—निकछे

गच्छिआ—(रंगमगो) बद्धार

न—नभी

सा—ते (स्त्री)

महं—भक्षरी

नो—नभी

वि—पण

बहं—झू

तीरो—तेनो

इन्दोय—ए प्रमाणे

ताभो—ते श्रीभी

विणमज्जा—फेरे काही नाथे

समं—समने

समाह पेदाह परिचयभोगो, सिआ मणो निससरह बहिआ ।

न सा महं नोचि अहं नि तीरो, इच्छेव ताओ विणमज्जा समं ॥४॥

समया प्रेक्षया परिचयितः स्यान्मनो निभरति बहिः । न सा मम नोऽग्रहं तस्याः इत्येव तस्या विनयेत समष्ट ॥४॥

अर्थः—सम द्रष्ट्री रंगमगां यिनस्वा छतां कदाचित् (पूर्व भोगयेछा भोगोना मतणगी भयमा नाहिं भोगयेछा-
ने भोगववाची नाराता भवाभी) ते रंगमी साधुनु मन संयम मार्गभी नद्वार जाय तेणे आ प्रमाणे निगनये जोईए छे

“ते विषयभोगनी सामग्री महारी नथी अने हुं ण तेनो नथी अथवा ते स्त्रीयादिक मारी नथी तेम हुं णं तेनो नथी.”
आबी रीतना सारा विचारथी ते परनो राग दूर करे.

जो मात्र सारा विचारना चिंतवनथी मननो निग्रह न थाय तो शुं करवुं ?

आयावयाही-आतापनाळे	कामे-कामोने	दुःखं-दुःख	रागं-राग, प्रीत
चय-त्याग कर	कमाही-ओळंघ	छिंदाहि-छेद, नाश कर	एवम्-ए रीते
सोगमलं-सुखमारपणुं,	कमिअं-ओळंघ्युं	दोसं-द्वेष, वेर	सुही-सुखी
कोमळपणुं	खु-निश्चै	विणएज्ज-दूर कर	होहिसि-थइश
			संपराए-संसारने विषे

आयावयाही चय सोगमलं, कामे कमाहि कमियं खु दुबलं ।

छिंदाहि दोसं विणएज्ज रागं, एवं सुही होहिसि संपराए ॥५॥

आतापय त्यज सैकुमार्यं कामान् क्राम क्रमितं खलु दुःखम् । छिन्दि दोषं विनयेद्रागं एवं सुखा भविष्यसि संपराये ॥५॥

अर्थः—शीत के तापनी आतापना लो. शरीरनुं सुकोमळपणुं त्यागो अथवा पोताने अनुकूल विगैरे बीजी तपस्या करो. जो काम भोगोनी वांच्छाने छोडशो तो निश्चै दुःख दूर थयुं छे. द्वेषने छेदी नाखो रागने दूर करो आम करवाथी संसारमां सुखी थशो.

विशेष—कामक्षी कोय, कोयक्षी मोक्ष जसे मोक्षो रागद्वेष अने रागद्वेषी दूःख एव दुःखनी परंपराचं मूल यागना छे. आ तातानो त्याग मुख्यताए तप करवाची गरि करि छे. आ पांच गाथाए कहीने मुक्त शिष्यने उपदेश आब्यो.

संयम उपर मन स्थिर राखवाने राजोमतीए रथनेमिने आपेला उपदेशानो स्मार कहे छे. तेसां प्रथम राजीमती अने रथनेमिनो कथा प्रसंग नीचे सूजव छे

कथा—यादवकुलवंशविभूषणसमुद्रविजय अने शिवादेवीना पुत्र नेमिनाथ. थपा यौवनवय पागतां भगवान नेमिनाथनो विवाह कृष्ण महाराजांनी प्रवळ ह्न्डाथी उग्रसेनराजानो धारिणी नामनी राणीथी जन्म पायेल राजीमती नामनी सोनन्द-
यवती कन्या साथे थयो. श्रावण मुदी छट्टना शुभ मुहूर्ते नेमिनाथजी पणना साहं उग्रसेनने त्वां पधारता दता. मार्गमां तेमणे लग्ननिमित्ते पधारेला राजाओने माटे पुरायेळां पशु पंखीओनो करुण स्मर सांभळ्यो. पोताना रथना सारथिने पृथ्वी निर्णय कर्यो के आ आरंभ पोताना लग्न पाटे छे. आथी अनेक अनर्गभूत लग्नने जाणो रथ पाजो वाळ्यो मातापिता अने कुणजीए वणुं समजाव्यु. छनां पोताना निर्णयमां स्थिर स्त्री तेमने समजावो त्याग मार्गनो स्वीकार कर्यो अने तेमनी साथे बीजा पण एरु हजार महापुरुषोए त्यागमार्ग स्वीकार्यो. पाछळवी राजीमती पण भगवानना मार्गने सातसो सहचरी ओ साथे स्वीकारी दीक्षा अंगीकार करी. एरु वलत गीसनारजी पर्यंत उपर नेमिनाथभगवानने राजीमती वंदनार्थ गथां. रस्तामां खुब दृष्टि थइ अने ते दृष्टिथी तेमनां वन्नो भोज्यां. एरु एकान्त गुंफामां ते पोतानां वधां वन्नो उतारी. सुक्रमवा लाग्यां. आज गुंफामां पूर्वं ध्यानस्थ रहेला नेमिनाथ भगवानना नाना भाइ रहनेमि दत्ता तेनी तेमने खबर न्होती. रहनेमि नालवचयमां त्यागमार्ग स्वीकारी तपश्चर्यामां निरंतर स्त दत्ता, तेमनी दृष्टि राजीमतीना मुन्दर देह उपर पड़ी आथी तेमना

હૃદયમાં વિકારવાસના જન્મી અને નિર્લજ્જ થઈને રાજીમતીને સંયમ ત્યાગી સૌન્દર્યને સફલ કરવા માગણી કરો. સાધ્વી રાજીમતીએ તેમને યોગ્ય ઉપદેશ આપી સંયમ માર્ગમાં સ્થિર કરે છે. અને સમજાવે છે કે સંયમ કેવો અપૂર્વ છે રાજીમતીના વચનરૂપ અંકુશથી રથનેમિ યોગ્ય માર્ગે વહે છે તેમણે ઉપદેશોલા વચનોનો સાર નીચેની ગાથાઓમાં છે.

પરુશ્વદે-આશ્રય કર્યે
જલિઅં-વલ્લતી
જોઈ-અગ્નિ (નો)
ધૂમકેડં-ધુમાડારૂપ ધજા-
વાલી
દુરાસયં-દુઃસ્વે સહન
કરાય એવી
ન-નહિં
ઈચ્છંતિ-ઈચ્છે
વંતયં-વમેલું
મોતું-ભોગવવાને
કુલે-કુલને વિષ

જાયા-જન્મેલા
અંગધણે-અંગધનજાતિના
નાગ
ધિરથ્યુ-ધિક્કાર હો
તે-તને
જસો-યશના
કામી-અભિલાષી
જો-જે
તં-તું
જીવિયકારણા-(અસંયમ-
રૂપ) જીવવાને માટે

વંતં-વમેલાને
ઈચ્છસિ-ઈચ્છે છે
આવેહં-પીવાને
સેયં-શ્રેય, કલ્યાણકારી
તે-તને
મરણં-મરણ
મવે-થાય, હોય
અહં-હું
ભોગરાયસ્સ-ભોગરાજની
-ઉગ્રસેન રાજાની
નં-તું

સિ-છે
અંગધવણિણો-અંધકવ-
ધ્વિના કુલનો ઇટલે
સમુદ્રવિજય રાજાનો; પુત્ર
મા-નહિં
કુલે-કુલમાં
ગંધના-ગંધન, કુલના
હોમો-થઈએ
સંજમં-સંજમમાં
નિહુહ-સ્થિર "મનવાળા
ચર-ચાલ

पक्खंदे जल्लियं जोई, भूमकेउं दुरासयं । नेच्छंति वंतयं भोक्तुं, कुले जाया अगंधणे ॥६॥

प्रस्कन्देत ज्वलितं ज्योतिः भूमकेतुदुरासदम् । नेच्छन्ति वान्तं भोक्तुं कुले जाता अगन्धने ॥६॥

धिरस्थु तेऽजसोकामी, जो तं जीवियकारणा । वंतं इच्छसि आवेउं, सेयं ते मरणं भवे ॥७॥

धिगस्तु त्वामयशस्वमिन् यस्त्वं जीवितकारणात् । वान्तमिच्छस्यापातुं श्रेयस्ते मरणं भवेत् ॥७॥

अहं च भोगरायस्स, तं चऽसि अंधगवप्पिहणो । मा कुले गंधणा होमो, संजमं निहुओ चर ॥८॥

अहं च भोगराजस्य त्वं चास्यन्धकष्टण्येः । माकुले गन्धनी भूय संयमं निभृतश्चर ॥८॥

अर्थः—अगन्धन कुलमां उत्पन्न थयेला सर्पो दुःखे करीने सहन करी शक्याय एवा जळहळता अग्निमां प्रवेष्टा करे छे, परन्तु वमेला विपने फरीथी पीवाने इच्छता नथी, ६

हे अपयशनी इच्छावाला राजकुमार ! तने धीकार हो. के जे तुं वासनामय जीवन माटे वमेला भोग-वया इच्छे छे. एवा पतित जीनन करतां तारे माटे मृत्युवधारे उत्तम छे. ७ हुं भोजगराजानी पीत्री अने उग्रसेन महाराजा नी पुत्री छुं, अने तुं अंधकविष्णुनो पौत्र अने समुद्रविजय महाराजाना पुत्र छे आपणे गन्धन कुलना सर्प जेवा रखे थइए. माटे हे स्थानेमि ! निश्चल चित्तवालो थइ संयममां विचर.

જહ-જો
 તં-તું
 કાહિસી-કરીશ
 ભાવં-ભાવ, અભિપ્રાય,
 અથવા-અભિલાષ.
 જા લા-જે જે
 દિચ્છસિ-જોઈશ
 નારિઓ-સ્ત્રીઓ, વૈરીઓ

વાયા વિદ્ધ-નાયરાવડે
 પ્રેરેલી (હલાવેલી)
 હવ્વ-પેઠે
 હડો-હડ
 (જમીનમાં મૂલ નહિ
 વંધાયેલી)
 અદ્ધિઅપ્પા-અસ્થિર આત્મા-
 વાઘા, ચઢ્ઢચિત્તવાળો

અંકુસેણ-અંકુશ વડે
 જહા-જેમ
 નાગો-હાથી
 ધમ્મે-ધર્મમાં
 સંપડિવાહ્યો-સારીરીતે
 સ્થાપન કર્યો
 તીસે-તેનાં
 સો-તે
 વયણં-વચન
 સોચ્ચા-સાંભળીને
 સંજયાહ-સંજમવાળીના
 સુભાસિઅં-સારાં કહેલાં,
 (સંવેગજનક)

જહ તં કાહિસિ ભાવં, જા જા દિચ્છસિ નારિઓ । વાયાગવિદ્ધો વ્વ હડો, અદ્ધિઅપ્પા ભવિસ્સસિ ॥ ૧ ॥
 યદિ ત્વં કરિણ્ણસિ ભાવં યા યા દ્રશ્ણસિ નારીઃ । વાતાવિદ્ધં હ્વ હ્દઃ અસ્થિતાત્મા ભવિણ્ણસિ ॥ ૧ ॥
 તીસે સો વયણં સોચ્ચા, સંજયાહ સુભાસિયં । અંકુસેણ જહા નાગો, ધમ્મે સંપડિવાહ્યો ॥ ૧૦ ॥
 તસ્યાઃ સ વચનં શ્રુત્વા સંયતાયાઃ સુભાષિતમ્ ! અંકુશેન યથા નાગઃ ધર્મં સંપ્રતિપાદિતઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ-હે રથનેમિ મહામુનિ । જે જે સ્ત્રિયોને દેખીશ અને તે સ્ત્રિયોને જોયા પછી જો તું ભોગની ઇચ્છા રાખીશ તો સમુદ્ર કીનારે હડનામનું દુક્ષ પવનથી હલડી જાય છે તેમ તારો આત્મા ઉચ્ચ ભૂમિકાથી અસ્થિર થશે. તે વ્રહ્મચારિણી

રાજીમતીના વૈરાગ્યવાલાં વચનો સાંભળીને જેમ અંકુશવડે હાથી વશ થાય તેમ સંયમથી અષ્ટ થતા રથનેમિ સંયમધર્મમાં
વરાવર સ્થિર થયા.

વિશેષ—ઉપરના દૃષ્ટાન્તમાં દ્વાયીરુપ રથનેમિ અને માત્તહય રાજીમતી અંકુશરુપ વચનો અને યોગ્ય સામંત્રય સયમમાર્ગ ઘટાવતો. અદિ
રથનેમિનો વિકાર રાજીમતીના વચને ક્ષણવારમાં જ્ઞાત થયો.

एवम्—ए रीते
करंति—करे छे
संबुद्धा—सम्यक् प्रकारे बोध
पामेला

પંડિયા—પંડિતો
પવિયક્ષણા—અતિશે વિ.
ચક્ષણ
વિણિયદંતિ—નિવર્તે છે,

पाछा फरे छे.
भोगेसु—भोगोथी
जहा—जेम
से—ते

पुरिसुत्तमो—पुरुषोमां उत्तम

एवं करंति संबुद्धा, पंडिया पवियक्खणा । विणियदंति भोगेसु, जहा से पुरिसुत्तमो त्ति वेमि ॥ ११ ॥

एवं कुर्वन्ति संबुद्धाः पंडिताः प्रविचक्षणाः । विनिवर्तन्ते भोगेभ्यः यथा स पुरुषोत्तमः ॥ ११ ॥ इति ब्रवीमि

અર્થ—જેમ પુરુષોમાં ઉત્તમ રથનેમિએ વિપય ભોગથી મનને દૂર કર્યું તેમ વિચક્ષણ અને તત્વજ્ઞ પંડિતપુરુષો પણ
વિપય ભોગોથી દૂર થાય છે અને પરમપુરુષાર્થને સાધે છે. આ પ્રમાણે શ્રામણપૂર્વક નામનું વીજું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.
આ પ્રમાણે હું કહું છું.

શ્રામણપૂર્વકં દ્વિતીયમધ્યયનં સમાપ્તમ્

અથ બ્રહ્મકાચરકથાનામ તૃતીયમધ્યયનમ્

વીજા અધ્યયનમાં સંયમ ધર્મમાં ધૈર્યપણનો ઉપદેશ કર્યો આ અધ્યયનમાં સાધુના આચારમાં ધૈર્યપણું રાખવું જોઈએ તેનો ઉપદેશ કરે છે.

સંજમે-સંજમમાં	વિષ્ણુ મુક્કાણ-પરિગ્રહથી	તેસિં-તેમને	નહિ
મૃદ્ધિઅપ્પાણં-સારી રીતે	વિશેષ પ્રકારે મુક્કાણ	અર્થ-આ	નિર્ગંથાણં-નિર્ગંથોને
સ્થિત આત્માવાહ્યા	તાઈળં-સ્વપરરક્ષક	અગાઈન્નં-આચરવા યોગ્ય	મહેસિણં-મહર્ષિઓને

સંજમે સુદ્ધિઅપ્પાણં, વિષ્ણુમુક્કાણ તાઈળં । તેસિમેયમણાઈળં, નિર્ગંથાણ મહેસિણં ॥૧॥

સંયમે મૃસ્થિતાત્મનાં વિષ્ણુક્તાનાં ત્રાયિનાં । તેપામેતદનાચીર્ણં નિર્ગંથાનાં મહર્ષીણામ્ ॥૧॥

અર્થ—સત્તર પ્રકારના સંયમમાં પોતાના આત્માને સારીરીતે સ્થાપનાર વાહ્ય અને અભ્યંતર પરિગ્રહથી રહિત છ કાય જીવોના રક્ષણ દ્વારા અથવા પોતાના આત્માનું પાપ કર્મથી રક્ષણ કરનાર તેમજ આંતરિક ગ્રંથિથી રહિત મહર્ષિઓને નહિ આચરવાયોગ્ય જે છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

વિશેષ—બ્રી ધન વિગેરે વાહ્ય પરિગ્રહ, કોવાદિ અભ્યંતર પરિગ્રહ છે પૃથ્વીકાય અર્ચકાય. અગ્નિકાય વાયુકાય વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય
 ૧ ૫૩ જીવનિકાય છે.

હવે સાધુને જે વૈતાલીસ વસ્તુ અનાચીર્ણ છે તે જણાવે છે.

दशवै०
॥ ८ ॥

उद्देशिअं-उद्देशीने करेलुं कीयगडं-वेचाथी आणेलुं नियागं-आमंत्रण करनार- नुं लेवुं	अभिहृडाणिं-सामो लावे- लो पदार्थ राइभत्ते-रात्रिभोजन सिणाणे-स्नान	'अ-नहि गंधमल्ले-सुगंध अने फूलनी माला अ-वळी	वीयणे-वीजणो
उद्देशिस्यं कीयगडं, नियागमभिहृडाणि य । राइभत्ते सिणाणे य, गंधमल्ले य वीयणे ॥२॥ औद्देशिकं क्रीतकृतं [क्रयक्रीतं] नियोगिकमभ्याहृतानि च । रात्रिभक्तं स्नानं च गन्धमाल्ये च वीजनं ॥२॥ अर्थ-वायन प्रकारनां जनाचीर्णोनां नामो क्रमजः आ प्रमाणे छेः-(१) औद्देशिक (पोताने उद्देशीने वनावेलो आहार होय तेने साधु ले तो आ आधाकर्मिक दोष लागे,) (२) क्रीतकृत (साधु माटे खरीदीने वनावेलो आहार लेवो ते दोष). (३) नित्यक (हमेशां एकज घरे आमंत्रण आपी जाय .त्यां आहार लेवो ते), (४) अभिहृत (दूरथी साधु माटे उपाश्रयादि स्थानमां सन्मुख लेवायेलो आहार लेवो ते), (५) रात्रिभक्त (रात्रि भोजन करवुं), (६) स्नान करवुं. (७) चंदन वगेरेनी गंधोनी उपयोग करवो, (८) पुष्पोनी उपयोग करवो, (९) पंखाथी पवन नाखवो.	संवाहणा-तेलादिकनुं मर्दन करवुं दंतपहोयणा-दातण करवुं संपुच्छणा-ग्रहस्थने कुश-	कक्षेग संवंधी पुछवुं देहपहोयणा-दर्पणमां पोतानुं शरीर जोवुं	
संनिधी-भोजनादि रात्रे नासी राखवुं गिहिमत्ते-भोजन माटे ग्रहस्थनुं वासण लेवुं	य-वळी रायपिटे-राजपिंड किमिच्छण-दानशालानो आहार लेवो		

સંનિહી ગિહિમત્તે ય, રાયપિંડે કિમિચ્છણે । સંવાહણા દંતપહોયણા ય, સંપુચ્છણા દેહપલોયણા ય ॥

સન્નિધિર્ગૃહિપાત્રઞ્ચ રાજપિંડઃ કિમિચ્છકઃ । સંવાહનં દન્તપ્રધાવનં ચ સંપુચ્છના દેહપ્રલોકના ચ ॥૩॥

અર્થ—(૧૦) સંનિધિ (પોતાને કે પરને માટે ઘી, ગોઠ કે કોઈપણ પ્રકારના આહારનો રાત્રિએ સંગ્રહ કરી રાખવો તે), (૧૧) ગૃહિપાત્ર (ગૃહસ્થના પાત્રમાં આહારાદિ કરવો તે), (૧૨) રાજપિંડ (ધનિક લોકો પોતાને માટે ત્રિપિંડ ઔષધિ નાલી જોરાક વનાવે છે તે અથવા રાજાનો પિંડ), (૧૩) કિમિચ્છક (તમોને શું જોઈએ એમ પૂછીને વનાવેલો આહાર લેવો તે અથવા દાનશાઢાનો આહાર લેવો તે). (૧૪) સંવાહન—હાડ, માંસ, ત્વચા રોમ इत्यादिને સુઘ્ર યાય તેનું તૈલાદિક મર્દન કરાવવું તે, (૧૫) દંતપ્રધાવન (દાતણ કરવું અથવા આંગઢીથી મોંડું સાફ કરવું.) (૧૬) સંપન્ન (ગૃહસ્થોના શરીર કે ગૃહ સંબંધી કુશલક્ષેમ પૂછી તેવી વાર્તામાં રસ લેવો તે), (૧૭) દેહપ્રલોકન (આરસો કે તેવા સાધનથી શરીર શોધા નીરખવી).

વિશેષ—ત્રિપિંડ આહાર કરવાથી શરીરમાં વિકાર થાય છે. માટે તે ત્રિપિંડ છે. દાનશાઢાનો આહાર લેવાથી અન્ય વાચકોની લાગણી ડુભાવાનો સમવ રહે છે.

અઢાવય—જુગટુ રમવું
નાલીએ—ગંજીફા વગેરેની

રમત

છત્તસ્સ—છત્રવું

ધાર—ધારણવું

અણઢાએ—અનર્થને માટે

તેગિચ્છં—ત્રેડું કરવું

પાહણા—પગરલાં

પાએ—પગે

સમારંભં—આરંભ કરવો
જોઈનો—અગ્નિનો

अष्टावए य नालीए, छत्तस्स य धारणट्ठाए । तेगिच्छं पाहणापाए, समारंभं च जोइणो ॥४॥

अष्टापदं च नालिका छत्रस्य च धारणमनर्थाय । चैकित्स्यं पादोषानहौ समारंभश्च ज्योतिषः ॥४॥

अर्थ—(१८) अष्टापद (जुगार खेलवो अथवा निमित्त कहेछुं), (१९) नालिका (शेतरंज वगेरे बीजो रमतो रमवी), (२०) छत्रनुं धारण करुं, (२१) चिकित्सा रोगनी दवा कराववी ते उत्सर्गमना छे. (असहनताए अपवादे करावे), (२२) पगमां पगरखां पहरेवां, (२३) अग्निनो आरंभ समारंभ करवो.

विक्षेप—नालिका ए एक जातनी प्राचीन रमत छे. परंतु ते शब्दयी चोपाट, गंजोवो शेतरज वगेरे सो रमतो समजो लेवी, ते रमतो साधुजन माटे वर्ज्य छे. कारण के तेमां अनेक दोषोनो समव छे.

सिञ्जायरपिंडं—शय्यातरपिंडं	पलियंकए—खाटलो वगेरे	निसिज्जा—सुबुं	उवट्टणाणि—उवट्टुं, साफ
च—वली	गिहंतर—बे घरनी वच्चे,	अ—वली	करुं (मेलकादवा निमित्ते)
आसंदी—सादडी	बीजे ठेकाणे	गायस्स—शरीररुं, गात्रनुं	

सिञ्जायरपिंडं च, आसंदीपलियंकए । गिहंतरनिसिज्जा य, गायस्सुवट्टणाणि य ॥५॥

शय्यातरपिण्डश्च आसद्या पर्यङ्कश्च । गृहान्तरनिषद्या च गात्रस्योर्द्वेनानि च ॥५॥

अर्थ—(२४) शय्यातरपिंड (जे गृहस्थे रहेवा माटे आश्रय आप्यो होय तेनुं भोजन लेबुं ते), (२५) आसंदी—

पर्यक्तो उपयोग मांचा के पलंग पर वेसुं), (२६) गृहान्तर निषद्या (त्रे) घरानी वचवे वेसुं अथवा गृहस्थने त्यां वेसी रहेउं), (२७) शरीरनु उद्वर्तन करे (शरीरने पीठी वगेरे चोळी मेल उतारे).

विशेष—जेनी आझायी मकानमो साधु रखा होय तेना घरना आहार पाणो लेवानी मनाहुं कारण ए छे के पोताने त्यां महिमान आख्या छे तेम धारी साधुने उदेशीने खोराक याय अथवा वसति आपनारने आहार आपवो पडे तेथी वसति दुर्लभ थाय.

गिहिणो—गृहस्थनी	आजीववत्तिआ—जातिआ-	अनिवुड—वणउकाळा	(मुखयो के रोगथी पीडा
वेयावडीयं—वैयानच करवी	दिकयी	आव्या वगरनुं	थवाथी
जा—जे	चलाववी	भोइत्त—पाणी पीवुं	सरणाणि—स्मरण करवुं (पूर्व
य—वळी	तत्त—तपावेलुं	आउर—आतुरता थवाथी	भोगवेला मुखने संभारवा)

गिहिणो वेआवडियं, जा य आजीववत्तिया । तत्तानिवुडभोइत्तं, आउरस्सरणाणि य ॥६॥

गृहिणो वैयावट्यश्च या च आजीववत्तिता । तत्तानिवृत्तभोजित्वं आतुरस्मरणानि च ॥६॥

अर्थ—(२८) गृहस्थनी सेवा करवी अथवा गृहस्थनी सेवा लेवी, (२९) पोतानुं कुळ के जाति ओळखावी भिक्षा मेळववी, (३०) तत्तानिवृत्तभोजित्व (जे गरम पाणी बराबर अग्निनुं शह्र लागी उकळयुं न होय तेवुं सचेत पाणी छेउं), (३१) रोग किंवा छुयानी पोडा उपस्थित थाय त्यारे बहालानुं स्मरण करवुं के कोइनुं शरण इच्छुं ते अथवा दोषवाळने आश्रय आपवा.

य-धळी	खंडे-ककडा	मूले-मूल	वीण-गीज
मूलण-मूळो	जनिव्वुडे-पायया वगरना	अ-वकी	अ-वकी
सिंगवेरे-आदु	काचा	सचिचे-सचिच होय	आमण-काचा होय
उठछु-शेरडीना	कंदे-कंद	फले-फळ	

मूलण सिंगवेरे य, उच्छुखंडे अनिव्वुडे । कंदे मूले य सचिचे, फले वीण य आमण ॥७॥

मूलकः शृंगनेरञ्च इच्छुखण्डोऽनिवृत्तः । कन्दो मूलं च सचिचं फलं वीजं चागकम् ॥७॥

अर्थ—(३२) मूळो, (३३) आदु के (३४) शेरडीना ककडा जे निवृत्त न होय अर्थात् सचिच होय ते भोग-
वर्था ते, (३५) सचेत मरण वगेरे कंद के (३६) सचिच जडीवुडी विगेरे मूळीयां (३७) सचिच फळ, आंवादिकना फळ.
(३८) सचिच वीज यउं विगेरे ग्रहण करवां ते.

विशेष—जीयसहित होय तो सचित्त गणाय ओने जीनरहित होय रो अचित्त गणाय. अन्य जालिना कोइएण क्षत्रगी परिणत थयेली के
पकानेही नष्टुओ अचित्त थाय छे. सापुने सचित्त न तपे तेमज अनंतप्राय के अपादन पण न करये.

सोवकले-संचक	लोणे-कालु मीठु	सामुदे-समुद्रनु ल्हण	कालालोणे-कालु ल्हण
सिधवे-सिधव	रोमालोणे-रोमकखार	पंयुखारे-उखरल्हण खारो	

સોવચ્છલે સિંધવે લોણે, રોમાલોણે ય આમણ્ । સામુદ્દે પંસુલારે ય, કાલાલોણે ય આમણ્ ॥૮॥
 સૌવર્ચલં સૈન્યવં લવણં રુમાલવણં ચામકમ્ । સામુદ્રં પાંશુસારથ્ય કૃષ્ણલવણં ચામકમ્ ॥૮॥

અર્થ—લાણનું સંચલ, (૪૦) સિંધાલુણ, (૪૧) સામાન્ય કાનું મીઠું, (૪૨) (રોમક લાણનું) મીઠું, (૪૩) સમુદ્રનું મીઠું, (૪૪) લારો (પાંશુ લવણ) તથા (૪૫) કાલું મીઠું એમ અનેક પ્રકારનું મીઠું જો સચિત્ત હોય તો ગ્રહણ ન કરાય.

ધૂવણ-લુગડાં ધૂપવાં	(ઝડરામાં રહેલ મલ્લને	વિરેયણે-રેચ લેવો	વિભૂસણે-અલંકાર ધારણ
રૂત્તિ-એમ	વાદાર-કાઢવા માટેની	અંજણે-અંજન કરવું	કરવા
વમણે-વમન કરવું	હઠયોગની એક ક્રિયા	દંતવણે-દાતણ કરવું	
વત્થીકમ્મ-વસ્તી કર્મ,	વિશેષ)	ગાયબંમંગ-શરીરને ચોઢવું	

ધૂવણે ત્તિ વમણે ય, વત્થીકમ્મવિરેયણે । અંજણે દંતવણે ય, ગાયબંમંગવિભૂસણે ॥૯॥
 ધૂપનમિતિ વમનશ્ચ વસ્તિકર્મ વિરેચનમ્ । અજ્ઞનં દન્તવર્ણશ્ચ ગાત્રાભ્યંગવિભૂપણે ॥૯॥

અર્થ—(૪૬) ધૂપન (વસ્ત્રાદિક ધૂપથી સુગંધિત કરવાં), (૪૭) વમન (ઔષધદ્વારા ઝલટી કરવી), (૪૮) વસ્તિકર્મ (ગુણસ્થાનદ્વારા વલિષ્ઠ ઔષધિનો શરીર માટે ઉપયોગ કરવો કિંત્રા પેટમાં રહેલ મલ્લને ગુદા દ્વારા વહાર કાઢવા નિમિત્તે કરાતી હઠયોગ સંબંધી ક્રિયા તે), (૪૯) વિરેચન (ધિના કારણ ઔષધદ્વારા ઝુલાવ લેવો), (૫૦) નેત્ર-

शोभार्थे अंजन इत्यादिनो उपयोग करयो, (५१) दांतने रंगयो, (५२) गात्राभ्यंग (शरीरनी टापटीप करयो क्रिया शरी-
रनी विधूपा करवी).

सत्त्वं-सर्व

योग्य

निगंधाण-निर्ग्रथोने

एअं-आ महेसिणं-महर्षिओने

संजमंमि-संजमने त्रिये

जुत्ताणं-युक्त

लह्हुभुअ-वायुनी पेठे

विहारिणं-विहार करनारने

अणाइअं-नहि आचरवा
सत्त्वमेयमणाइअं, निगंधाण महेसिणं । संजमम्मि अ जुत्ताणं, लह्हुभुयविहारिणं ॥१०॥

सर्वमेतदनाचीर्णं निर्ग्रन्थानां महर्षीणाम् । संयमे च युक्तानां लघुभूतविहारिणाम् ॥१०॥

अर्थ—सत्तर प्रकारना संयममां तथा वार प्रकारना तपे करी सहित तेमज उपकरणरूप द्रव्यथी अने क्रोधा-
दिक कपायो दूर थवाथी आभ्यंतर्थी ए वन्ने प्रकारे हळया थयेला तेमज वायुसरला अपतिवद्द विहारी निर्यन्थ महा-
त्माओने उपर कहेला वाचन प्रकारो आचरवा योग्य नयी.

आ वाचन अनाचीर्णने न सेवे ते मुनिराज केवा होय ? ते कहे छे.

पंचासव-पांच आश्रव

तिगुत्ता-त्रण गुप्तिवाळा

नारा

धीरा-धीर

निर्गंधा-निर्ग्रथ मुनिओ

परिणाय-समस्त प्रकारे

छम्मु-छ जीवनिक्कायमां

पंच-पांच इंद्रियनो

उज्जुदंसिणो-सरळताथी

जाण्या छे

संजया-संयत-दया राख-

निगहणा-निग्रह करनार

जोनारा

पंचासवपरिणाय, तिगुत्ता छसु संजया । पंचनिगहणा धोरा, निगंथा उज्जुदंसिणो ॥११॥

पंचासवपरिज्ञाताः त्रिगुप्ताः पट्सु संयताः । पंचनिग्रहणा धीरा निर्ग्रन्था ऋजुदर्शिनः ॥११॥

अर्थ—हिंसादिक पांच आश्रवोने ज्ञाने करी जाणी त्याग करनार—मन वचन अने कायाए ऋण गुप्तिओधी गुप्त, छकायजीवोना प्रतिपालक, पांच इंद्रियोना विषयोना निग्रह करनार, वावीस परिषहोने सहन करवाथी महान् धैर्यवाळा सरल स्वभावी एवा गुणने धारण करनार निर्ग्रन्थ मुनिओ होय छे.

आवा मुनिओ शुं करे ? ते कहे छे.

आयावयंति—आतापाना

ले छे

हिमंतेसु—हेमंतऋतु, शिया.

ळामां

वासासु—चोमासामां

पडिसंलीणा—अंगोपांग

संजया—सायुओ

सुसमाहिआ—अतिशय ज्ञा-

गिम्हेसु—उनाळामां

अवाउडा—वत्त विनाना

संवरीने वेठेला

नादिकमां यत्न करनारा

आयावयंति गिम्हेसु, हेमंतेसु अवाउडा । वासासु पडिसंलोणा, संजया सुसमाहिआ ॥१२॥

आतापयन्ति ग्रीष्मेषु हेमन्तेष्वप्राहताः । वर्षासु प्रतिसंलीनाः संयताः सुसमाहिताः ॥१२॥

अर्थ—ते समाधिचंत संयमी पुरुषो ग्रीष्मऋतुमां आतापना ले छे हेमन्त विगेरे शीतऋतुमां वत्तने दूर करी ठंडी सहन करे छे. वर्षाऋतुमां अंगोपांग गोपवी समाधिपूर्वक शक्ति प्रमाणे तपश्चर्या करे छे.

विशेष—श्रो ऋतुमां योग्य भिन्न भिन्न कष्ट सहनद्वारा पोताना संयमने उज्जल बनाना साथे शरीर ममत्वनो लागरूप तपने सीलने छे.

परिसह—(बावीस) परिसह
रिज—नेरीने
दंता—दम्या छे जेगणे
भूअ—दूर कर्यो छे
गोहा—गोह जेगणे
जिइंदिआ—जीतेंद्रिओ

राज दुखल—सर्व दुःखने
पहीणहा—अतिशय नाश
करयाने

सूत्रार्थ.

परिसहस्रिजदंता, भूअमोहा जिइंदिया । सबवदुक्खपहीणहा, पक्कमन्ति महेसिणो ॥१३॥
परिसहस्रिदुदान्ताः भूतपोहा जितेन्द्रियाः । सर्वदुःखगक्षयार्थं प्रक्राम्यन्ति महर्णयः ॥१३॥

उर्थ—चावीस परीपह सग शत्रूओसुं दमन करवावाला मोहने दूर करनारा इन्द्रियोना विपयोने जीतनारा महाब्रह्मपियो सर्व शरीर अने मन संबंधी दुःखोने क्षय करवा गाटे संयम अने तपने विपे उन्नय करे छे.

आवी क्रिया करवाथी श्रुं फल थाय ? ते कह्ने छे.

दुक्खराइं—दुष्कर कामोने
करिचाणं—करीने
दुस्सहाइं—दुःखे सहन क-

रवा योग्य
सहिय—सहचुन करीने
केर—केटलाक

इत्थ—अर्हीथी (जाय छे)
देवलोणसु—देवलोफनेविपे
केइ—केटलाक

सिज्झंति—सिद्धि पामे छे

दुक्खराइं करित्ताणं, दुस्सहाइं सहितु य । केइ तथ देवलोणसु, केइ सिज्झन्ति नीरया ॥१४॥
दुष्कराणि कृत्वा दुःसहानि सहित्वा च । केचित्त्र देवलोकेषु केचित्तिथ्यन्ति नीरजयाः ॥१४॥

અર્થ—દુષ્કર તપ કરીને તથા ન સહન થઈ શકે તેવાં કષ્ટો સહીને કેટલાક ઉચ્ચ પ્રકારના દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને કેટલાક તેજ ભવે કર્મરૂપ રજથી મુક્ત થઈને સિદ્ધિગતિને પામે છે.

દેવલોકને વિષે જે ઉત્પન્ન થાય તેનું શું થાય તે કહે છે.

નીરયા-કર્મરૂપરજથી રતિત	તવેણ-તપવડે	તાઈળો-છકાયના રક્ષક	વેમિ-કંહું હું
સ્થવિત્તા-લપાવીને	ય-વઝી	પરિનિવ્બુદે-સર્વપ્રકારેસિદ્ધિ	
પુવ્વકમ્માઈ-પૂર્વકર્મોને	સિદ્ધિમગ્ગ-સિદ્ધિમાર્ગને	પામેલા	
સંજમેણ-સંયમવડે	અણુપત્તા-પામ્યા	ઈતિ-એપ્રકારે	

સ્થવિત્તા પુવ્વકમ્માઈ, સંજમેણ તવેણ ય ।

સિદ્ધિમગ્ગમણુપ્પત્તા, તાઈળો પરિનિવ્બુદા ॥ ત્તિ વેમિ ॥૧૫॥

ક્ષપયિત્વા પૂર્વકર્માણિ સંયમેન તપસા ચ । સિદ્ધિમાર્ગમનુગ્રાપ્તાઃ ત્રાયિણઃ પરિનિર્વૃત્તાઃ ॥૧૬॥

અર્થ—(જેઓ દેવગતિને પામે છે તે સંયમી પુરુષો પણ ફરીથી મનુષ્ય લોકમાં આવીને) સત્તર પ્રકારના સંયમ અને ચાર પ્રકારના તપ વડે પૂર્વ કર્મોનો ક્ષય કરીને છકાયજીવની રક્ષાના કરનાર તે મુનિઓ સિદ્ધિમાર્ગને આરાધીને ક્રમે કરીને સિદ્ધિ પદને પામે છે. આ પ્રમાણે ક્ષુદ્ધાચાર નામનું ત્રીજું અધ્યયન પૂર્ણ થયું.

વિશેષ—જે મુનિ ધનાર્થીનં દોયોને ટાલે છ ક્ષાયજીવની દયા પાલે જીવન પર્યંત પોતાને નિમિત્તે કોઈને દુઃખ ન થાય તેવી જાપદ-
શ્રુતિથી જીવે તે શ્રમણધર્મને શુદ્ધરીતિએ આરાધી શકે.

इति शुद्धकाध्ययनं समाप्तम्

अथ षड्जीवनिकानाम् चतुर्थमध्ययनम्

માણસને સુખ દુઃખ કે પૂર્વભવના સંસ્કારને લઈને જીવનમાં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય છે, આ ઉત્પન્ન થયેલ વૈરાગ્યમાં વિવેકબુદ્ધિ પ્રગટતાં જીવનની પ્રત્યેક ક્રિયામાં પદાર્થ માત્રની ઉત્પત્તિ અને પરિણામનું ચિંતવન થાય છે. આ ચિંતવનને પરિણામે માણસ પોતાની જીવન જરૂરિયાત અતિ અલ્પ કરી પાપને ઘટાડે છે. આવા અતિ અલ્પ જરૂરિયાતવાળા મુમુક્ષુક યોગ્ય ગુરુની ગવેષણા કરી તેને આલંબને પોતાનો જીવન પ્રવાહ વીતાવે છે. અને તે જીવનપ્રવાહમાં ગૃહસ્થવેષ ત્યાગી સાધુવેષ સ્વીકારતાં ગુરુ તેને સાધુપણનું કૌતુહલ સમજાવે છે, તેમાં તેને અહિંસા સહ્ય ચોરીત્યાગ ત્રણચર્ય અપરિગ્રહ અને રાત્રિભોજનના ત્યાગરૂપ છ પ્રતિજ્ઞા યાવજીવન પાલવાનું જણાવવામાં આવે છે. આ પ્રતિજ્ઞાના પાલનના સ્વીકાર બાદ સંયમજીવન ટકાવવા જીવનું સ્વરૂપ, તેના પ્રકાર અને જીવ અજીવનો ભેદ સમજી પ્રાણી માત્રની રક્ષા કહરીતે માનવ પૂર્ણપણે કરી શકે તેનો ટુંક ક્ષ્યાલ આ અધ્યયનમાં દર્શાવવામાં આવ્યો છે.

मुखं-साधक्युं छे
मे-मे
आउसंतेणं-आयुष्मान्
भगवया-भगवंते
एवं-आ रीते
अरुखायं-कहुं छे
इह-अहिंयां

खलु-निश्चे
छज्जीविणिया-छ जीविकाय
नाम-नामनुं
अज्झयणं-अध्ययन
समणेणं-श्रमण
भगवया-भगवंते
महावीरेणं-महावीरे

कासवेणं-काश्यपगोत्रीए
पवेइआ--(केवलज्ञानधी)
जाणीने
सु-भलीपेरे
अरुखाया-कहुं छे
सुपन्नत्ता-सारी पेठे सेवन
करीने कहुं छे

सेअं-कल्याणकारी (छे)
मे-मेने
अहिज्जिउं--(ते) भणवाने
अज्झयणं-अध्ययन
धम्मपन्नत्ती-धर्मने प्ररूपवा-
वाळुं
कयरा--(केवी) रीते

सुयं मे आउसंतेणं भगवया एवमरुखायं, इह खलु छज्जीविणिया नामज्झयणं सम-
णेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुअरुखाया सुपन्नत्ता सेयं मे अहिज्जिउं अज्झयणं
धम्मपणत्ती ।

श्रुतं मया आयुष्मता भगवता एवमरुखायतमिह खलु पइजीविणिका (नामाध्ययनं) श्रमणेन भगवता महावीरेण
काश्यपेन प्रवेदिता स्वरुपाता सुपन्नत्ता श्रेयो मेऽद्येतुमध्ययनम् (यतः) धर्मप्रज्ञप्तिः ॥

कयरा खलु सा छज्जीविणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं

પવેઇયા સુઅવલાયા સુપન્નતા સેઅં મે અહિજિઉં અજ્ઞયણં ધમ્મપપ્પણત્તી ॥

કતરા લલ્હુ સા ષડ્જીવનિકા (તન્નામાધ્યનં) શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ કાશ્યપેન પ્રવેદિતા સ્વાલ્યાતા સુપ-
જ્ઞાતા શ્રેયો મેઽધ્યેતુમધ્યનં (યતઃ) ધર્મપ્રજ્ઞપ્તિઃ ।

[ભગવાન્ સુધર્માસ્વામીએ પોતાના સુશિષ્ય જંબુસ્વામીને કહ્યું હતું કે-]

અર્થ—હે આયુષ્મન્ જંબુ ! મેં સાંભળ્યું છે કે ષડ્જીવનિકાનામનું અધ્યયન છે તે કાશ્યપગોત્રીયશ્રમણતપસ્વી-
ભગવાનમહાવીરે કહ્યું છે. લેખેલ તે પ્રશ્ન આ લોકમાં તે ષડ્જીવનિકાની પ્રરૂપણા કરી છે, સુંદરીતે તેનો સદ્બોધ
પણ કરાવ્યો છે.—થું તે અધ્યયનને શીલવામાં મારું કલ્યાણ છે ?—હા, તેથી ધર્મનો બોધ થાય છે. તે કયું ષડ્જીવનિકા
નામનું અધ્યયન જે કાશ્યપગોત્રીયશ્રમણભગવાનમહાવીર પ્રશ્ન જ્ઞાનથી ફરમાવ્યું, પ્રરૂપણા અને પ્રસિદ્ધિ કર્યા છે ? અને જે
અધ્યયનનું પઠન કરવાથી મારું કલ્યાણ અને ધર્મબોધ થવાનાં છે તે અધ્યયન કયું ?

તં—તે આલકાઈયા—અપકાયના વણસ્સકાઈયા—વનસ્પતિ-

લહા—જેવી રીતે છે તેવી રીતે તેલકાઈયા—અગ્નિકાયના કાયના

પુલ્લવિકાઈયા—પૃથ્વીકાયના વાલકાઈયા—વાયુકાયના તસકાઈયા—ત્રસકાયના

इमा खलु सा छज्जीवणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेण कासवेणं पवे-

इया सुअमखाया सुपन्नता सेअं मे अहिज्जिउं अज्झयणं धम्मपन्नती । तं जहा-पुढविकाइया,
आउकाइया, तेउकाइया, वाउकाइया, वणस्सइकाइया, तसकाइया ॥

इयं खलु सा पइजीवनिका (तन्नामाध्ययनं) श्रमणेन भगवता महावीरेण काश्यपेन प्रवेदिता स्वाख्याता सुमज्ञप्ता
श्रेयो मेऽयेतुमध्ययनम् (यतः) धर्मप्रज्ञप्तिः ।

सा यथा-पृथ्वीकायिका, अप्कायिका, तेजस्कायिका, वायुकायिका, वनस्पतिकायिका, त्रसकायिका ।

अर्थ-खरेखर ते आ पइजीवनिका नामतुं अध्ययन काश्यपगोत्रीयश्रमणभगवानमहावीरे फरमावुं छे,
प्ररुणुं छे, अने प्रसिद्ध करुं छे. वळी ए अध्ययन शीखवाथी कल्याण अने धर्मबोध पण थइ शकशे. ते आ
प्रमाणे:- (१) छकायजीवनां पृथक् पृथक् नामो कहे छे) (१) पृथ्वीकाय संवंधीना जीवो, (२) जळकाय संवंधीना जीवो,
(३) अग्निकाय संवंधीना जीवो, (४) वायुकाय संवंधीना जीवो, (५) वनस्पतिकाय संवंधीना जीवो अने (६) त्रसकाय
संवंधीना जीवो.

विशेष-पृथ्वी, पानी, अग्नि, वायु छेने दनस्पतिना जीवोने स्थावर वहेवाय छे प्रत्यक्ष देखी शक्य छे तेवा यथा हालता चालता जीवोने
समानेन त्रसजीवोमां याय छे.

पृथ्वी-पृथ्वी

अकूलाया-कही छे

पुहो-जुदा जुदा

अन्नतय-अन्यत्र बीजे ठेकाणे

चित्तमंत-जीवनाळी

अणेगजीवा-अनेकजीव छे

सत्ता-जीव (छे)

सत्य-शस्त्रवडे

પરિણણં-નિર્જીવ થયેલી
(અચિત્ત થયેલી)
આહ-પાણી

ચિત્તમંતં-જીવવાલું
અક્ષવાયા-મહું
અણેગજીવા-અનેક જીવ છે

પુહો સત્તા-જુદા જીવ છે.
અન્નત્થ-ગીજે ઠેકાણે
સત્થ-શસ્ત્રવઢે

પરિણણં-નિર્જીવ થયેલું
તેહ-અગ્નિ

પુહવી ચિત્તમંતમક્ષવાયા અણેગજીવા પુહોસત્તા અન્નત્થ સત્થપરિણણં । આહ ચિત્તમં-
તમક્ષવાયા અણેગજીવા પુહોસત્તા અન્નત્થ સત્થપરિણણં । તેહ ચિત્તમંતમક્ષવાયા અણેગજીવા
પુહો સત્તા અન્નત્થ સત્થપરિણણં । વાહ ચિત્તમંતમક્ષવાયા અણેગજીવા પુહોસત્તા અન્નત્થ
સત્થપરિણણં । વણસસૈ ચિત્તમંતમક્ષવાયા અણેગજીવા પુહો સત્તા અન્નત્થ સત્થપરિણણં ॥

પૃથ્વી ચિત્તવત્યાહ્યાતા, અનેકજીવા, પૃથક્સત્ત્યા, અન્યત્ર શસ્ત્રપરિણતાયાઃ । આપશ્ચિત્તવત્ય આહ્યાતા અનેકજીવાઃ
પૃથક્સત્ત્વા અન્યત્ર શસ્ત્રપરિણતાભ્યઃ । તેજશ્ચિત્તવદાહ્યાતં અનેકજીવમ્ પૃથક્સત્ત્વમ્ અન્યત્રશસ્ત્રપરિણતાત્ । વાયુચિત્તાના-
હ્યાતોડનેકજીવઃ પૃથક્સત્ત્વોડન્યત્ર શસ્ત્રપરિણતાત્ । વનસ્પતિશ્ચિત્તવત્યાહ્યાતાડનેકજીવા પૃથક્ સત્તાડન્યત્રશસ્ત્રપરિણતાયાઃ ।

અર્થઃ—(૧) પૃથ્વીકાયમાં અનેકજીવો હોય છે. પૃથ્વીકાયની જુદી જુદી શબ્દકાયમાં પણ ઘણા જીવો રહ્યા
હોય છે. પૃથ્વીને અગ્નિ હત્યાદિ વીજું (પૃથ્વી સિવાયનું) શસ્ત્ર પરિણમે (લાગે) નહિ (તે શસ્ત્રદ્વારા હણાય નહિ.) ત્યાં
સુધી પૃથ્વી પોતે સત્તેત કહેવાય છે. પૃથ્વીના જીવોનો અગ્નિ વગેરેથી નાશ થાય છે.

(૨) એક પાણીના ધિંદુમાં અસંખ્યાત (અનેક) પૃથક્ પૃથક્ જીવો રહ્યા હોય છે. તેને વીજું અગ્નિ વગેરે શસ્ત્ર પરિણમે (લાગે) નહિ ત્યાંમુઘી તે સવેત (જીવસહિત) કહેવાય છે. પરંતુ ડ્યારે તેને વીજું શસ્ત્ર લાગે છે ત્યારે તે જીવોનો નાશ થાય છે. અને તેથી અમુક કાઠ સુઘી તે અવિત (જીવરહિત) રહે છે.

વિશેષ—હમના હમના વૈજ્ઞાનિક શોધથી એક પાણીના ધિંદુમાં સેઠ્ઠડો જીવો રહે છે તેવો પ્રયોગ જગજાહેર થઈ ચૂક્યો છે.

(૩) એક અગ્નિના તળાવામાં પૃથક્ પૃથક્ અસંખ્યાત અગ્નિના જીવો હોય છે તેથી તેને વીજું (પાણી વગેરે) શસ્ત્ર પરિણમે (લાગે) નહિ ત્યાં સુઘી તે સવેત કહેવાય છે અને શસ્ત્ર પરિણમ્યા પછી તે અજીવ (જીવ રહિત.) થવાથી અવેત કહેવાય છે.

(૪) વાયુકાયમાં પણ પૃથક્ પૃથક્ રહેલા અનેક જીવો હોય છે અને તેને વીજું શસ્ત્ર પરિણમે (લાગે) નહિ ત્યાં મુઘી સવેત કહેવાય છે. પણ અન્ય શસ્ત્ર વાગે ત્યારે તો અવેત થાય છે.

વિશેષ—વીજળા રહ્યાદિ વતી વીજવાથી વાયુકામના જીવો નાશ પામે છે તેવો વે વાયુનાં શસ્ત્રો ગણાય છે.

(૫) વનસ્પતિકાયમાં પણ જુદા જુદા શરીરોમાં સંખ્યાત, અસંખ્યાત અને અનંત જીવો પૃથક્ પૃથક્ રહેલા છે તેથી વનસ્પતિને ડ્યાંમુઘી અગ્નિ કે લવણ રહ્યાદિ શસ્ત્ર પરિણમે (સ્પર્શે) નહિ ત્યાંસુઘી તે સવેત કહેવાય છે.

અગ્નિવા-અગ્ર ભાગમાં વીજ | મૂલવીવા-મૂલમાં વીજ છે | પારવીવા-ગાંઠાં વીજ છે | સંઘવીવા-સંઘમાં છે વીજ છે | જેને તેવા કોરંટકાદિક | જેને એવી શેલડી આદિ | જેનાં એવાં તેવડ આદિ

વીયરુહા-ઘડં વિગેરે વાવ-
વાથી હને એવા
સંમુચ્છિમા-સમૂચ્છિમ્ એટલે
જેનું વીજ દીઠામાં આવતું

નથી એવાં

તળ-તળ

સંમુચ્છિમા-સમૂચ્છિમ્ એટલે

લયા-લતા, વેલડી

વળસસડકાડ્યા-વનસ્પતિ

કાચના

સવીઆ-વીજવાળા

ચિત્તમંતં-સચિત્ત

અક્ષવાયા-કહ્યા છે

અળેગંજીવા-અનેક જીવવાળા
પુઢો સત્તા-જુદા જીવવાળા
અન્નત્થ-એથી વીજા
સત્થપરિણણ-શસ્ત્ર પરિણત

તં જહા અગ્ગવીયા, મૂલવીયા, પોરવીયા, વંધવીયા વીયરુહા, સંમુચ્છિમા, તળ લયા,
વળસસડકાડ્યા, સવીયા, ચિત્તમંતમક્ષવાયા અળેગજીવા, પુઢોસત્તા, અન્નત્થ સત્થપરિણણ ॥

સા યથા-અગ્રવીજા, મૂલવીજા, પૂર્વવીજા, સ્કન્ધવીજા, વીજરુહા, સંમૂર્ચ્છના, તળલતા, વનસ્પતિકાર્યિકા સવીજા-
ચિત્તવત્યાખ્યાતાડનેકજીવાડન્યશસ્ત્રપરિણતાયા: ॥

હવે તે વનસ્પતિના ભેદો કહે છે:—

અર્થ:—(૧) જેની ડોચ પર વીજ છે તેવી અગ્રવીજા વનસ્પતિ (કોરંટાદિ દ્રવ્ય), (૨) જેના મૂળમાં વીજ છે તે મૂલવીજા વનસ્પતિ (હત્પલ કંદાદિ), (૩) જેના પર્વ (કાતલીઓ)માં વીજ હોય છે તે પર્વવીજા વનસ્પતિ (શેરડી વગેરે), (૪) જેના સ્કંધમાં વીજ હોય છે તે સ્કંધવીજા વનસ્પતિ (વઢ, પીપલો વગેરે), જેના વીજમાં વીજ રહે તે વીજરુહા વન-
સ્પતિ (ચોવીશ પ્રકારનાં અનાજ), (૬) સંમૂર્ચ્છિમ (પોતાની મેલે હને તે) વનસ્પતિ (અંકુરાઓ વગેરે), (૭) તળ તરણાં તે ધ્રો વગેરે, (૮) લતા-વંપા વગેરે વેલો. એવા એવા પ્રકારના વીજોવાળી વનસ્પતિમાં પૃથક્ પૃથક્ અનેક જીવો રહેલા છે અને તેને વીજું શસ્ત્ર લાગે નહિ ત્યાંસુધી તે સત્ત્વેત કહેવાય છે.

સે-હવે

જે-જે

પુણ-વલી

ફમે-આ

અળેગે-અનેક

વહેવે-વળા

તસા-ત્રસ

પાળા-જીવ

તં જહા-તે આ પ્રમાણે

અંડયા-ઈંડાથી ઉત્પન્ન થયેલા

તે ચકલા ચકલી વિગેરે

પોયયા-પોતથી ઉત્પન્ન થના-

રા દાયી વિગેરે

જરાડઆ-જરાયુ-ગર્ભના

વિંટળવાલા જેવાકે માણસ

ખેસ આદિ

રસયા-રસમાં ઉત્પન્ન થનારા

જેવા કે વેંદ્રિય જીવ

સંસેદમા-પરસેવામાં ઉત્પન્ન

થનારા જૂ લીલ્લ વિગેરે

સમુચ્છિમા-સંમૂર્છિમ

સે જે પુણ ફમે અળેગે વહેવે તસા પાળા, તં જહા-અંડયા, પોયગા, જરાડયા, રસયા, સંસેદમા, સંમુચ્છિમા, ઉઁભયા, ઉવવાઈયા.

તે યે પુનરિમેડનેકે વઠવહાસાઃ પ્રાણિનસ્તે યયા અંડજાઃ, પોતજાઃ, જરાયુજાઃ, રસજાઃ, સંસ્વેદજાઃ, સંમૂર્છનાઃ ઔત્પાતિકાઃ,

હવે ત્રસકાય જીવોના ભેદો કહે છે:—

અર્થ—વલી આ હાલતા ચાલતા ત્રસ (વેંદ્રિયાદિ) જીવો પળ અનેક પ્રકારના કહ્યા છે. તે જીવોને ઉત્પન્ન થવાનાં મુલ્યતયા આઠ સ્થાનો છે તે કહે છે:—(૧) અંડજ (ઈંડાથી ઉત્પન્ન થાય) તે પક્ષી વગેરે, (૨) પોતજ (વર્મથી

विट्यायेला जन्म पामे) ते हाथी वगेरे, (३) जरायुज (ओरथी विट्यायेला जन्मे) ते गाय भेंस वगेरे, (४) रसज (वगडी गयेला रसमां उत्पन्न थाय) ते वेइंद्रिय कृमि वगेरे, (५) स्वेदज (परसेवाथी उत्पन्न थाय) ते जू, मांकड वगेरे (६) समूळिम (नरमादाना संयोग विना जन्मे) ते माखी, कीडी देडकां वगेरे, (७) उद्भिज (धरती फाडीने नीकळे) ते तीड, पतंग वगेरे, (८) औपपातिक (गर्भ विनाना स्थानमां उत्पन्न थाय) ते देव तथा नारकीना जीवो.

जेसि केसि च-जे कोइ

पाणाण-प्राणीओने

अभिक्कंतं-सामा आयतां

पडिक्कंतं-पाछा वळतां

संकुचिअं-शरीर संकोचतां

पसारिअं-पसारतां

रुयं-शब्द करतां

भंतं-भमतां

तसिअं-त्रास पामतां

पळाइयं-नासीजतां

आगइ-आवधुं

गइ-जधुं

वित्राया-विशेषे जाणतां

जेअ-जेओ

कीडपयंगा-कीडा तथा

पतंगीआ

जा य-जे वळी

कुशु-कुंथवा

पिपीलिया-फीडीओ

सव्वे-सव्वे

वे इंदिया-वे इंद्रियवाळा

ते इंदिया-त्रण इंद्रियवाळा

चउरिंदिया-चार इंद्रियवाळा

पंचिंदिया-पांच इंद्रियवाळा

तिरिक्ख-तिर्यच

जोणिया-योनिवाळा

नेरइया-नारकी

मणुआ-मनुष्यो

देवा-देवता

पाणा-जीव

परमाहम्मिआ-परम सुखना

अभिलापि

एसो-ए

खलु-निश्चे

छट्ठो-छट्ठो

जीवनिक्काओ-जीवनिक्काय

तसक्काओ-त्रसक्काय

इत्ति-एम

पवुचइ-कहेवाय छे

जेसि केसि च पाणाणं, अभिक्कंतं, पडिक्कंतं, संकुचियं पसारियं, रुयं, भंतं, तसियं, पळा-

ઇંયં, આગઈર્ગવિન્નાયા, જે અ કીટપયદ્ગા જા ય કુંથુપિપીલિયા, સવ્વે વેંદિયા, સવ્વે તેંદિ-
દિયા, સવ્વે ચટરિંદિયા, સવ્વે પંચિંદિયા, સવ્વે તિરિન્નલ્લજોણિયા, સવ્વે નેરદ્દિયા, સવ્વે મણુઆ,
સવ્વે દેવા, સવ્વે પાણા, પરમાહમ્મિઆ, एसो खलु छट्ठो जीवनिक्काओ तसक्काओ त्ति पवुच्चइ ॥

येषां केषां च प्राणिनामभिक्रान्तं, प्रतिक्रान्तं, संकुचितं, प्रसारितं, रुतं, भ्रान्तं, त्रसितं, पलायितमागतिर्गतिः (तैः)
विज्ञाता ये च कीटपतंगा याश्च कृन्धुपिपीलिकाः सर्वे द्वीन्द्रियाः, सर्वे त्रैन्द्रियाः, सर्वे चतुरिन्द्रियाः, सर्वे पंचेन्द्रियाः, सर्वे तिर्यग्यो-
नयः, सर्वे नारकाः, सर्वे मनुजाः, सर्वे देवाः, सर्वे प्राणिनः, परमाधार्मिकाश्च एषः खलु षष्ठो जीवनिक्कायस्त्वसक्काय इति प्रोच्यते ॥
तेनां लक्षणो कहे છે:--

अर्थ—जे कोइ प्राणीओनुं सन्हुल आवंहुं, पाछुं जंहुं, संकोचाइ जंहुं, विस्तन थंहुं, शब्दोच्चार करवो, भय-
भ्रान्त थंहुं, त्रास पामवो, भागो जंहुं, आगमन थंहुं, अने गमन करंहुं इत्यादि क्रियाओ स्पष्ट थती देखाय ते परथी ते
त्रस जीवो छे तेवी प्रतीति जाणवी.

ह्वे तेना भेदो कहे छे:—जे कीडा, कुंथा वगैरे वेइंद्रियवाळा, कोडी वगैरे त्रग इन्द्रियवाळा, पतंग, भमरा
वगैरे चतुरिन्द्रियवाळा जीवो तथा पांच इन्द्रियवाळा तिर्यच योनिना जीवो तेमज सर्व नारकी, सर्व मनुष्य सर्व देवताओ
अने सर्व जीवो ते सर्व मुखना अभिलापि छे अने दुःखना द्वेषी छे. आ वधा जीवोનો આ છટ્ઠો જીવનિકાય તે ત્રસ-
કાયના નામે ઓલ્લાય છે.

इच्चैसि-ए प्रकारे, एमनां
छण्हं-छ
जीवनिकायाणं-जीव निका-
यनो (जीवोना समुहनो)
नेव-नहिज
सयं-पोते
दंडं-हिंसा
समारंभिज्जा-आरंभ करे
अद्वैहिं-बीजा पासे

समारंभाविज्जा-आरंभ करावे
समारंभंते-आरंभ करनारा-
ओने
समणुजाणामि-अनुमोदुं छुं
जावज्जीवाए-ज्यां सुधी जीवे
त्यां सुधी
तिविहं-त्रण प्रकारे
तिविहेणं-त्रण करणे
मणेणं-मनवडे

वायाए-वचन-वचन वडे
काएणं-कायावडे
न करेमि-नकरं
न कारवेमि-न करावुं
करंतंमि-करताने पण
अन्नं-अन्यने
न-नहि
समणुजाणामि-अनुमोदन
आपुं

तस्स-तेने (तेम कयुं होयतो)
भंते-हेभगवंत (हुं)
पडिक्कमामि-पाछो वळुं छुं
निंदामि-निंदुं छुं (भारा
आत्मानी साक्षीए)
गरिहामि-गहुं छुं (शुक्की
साखे)
अप्पाणं-पोताना आत्माने
वोसिरामि-वोसिरावुं छुं

इच्चैसिं छण्हं जीवनिकायाणं नेव सयं दंडं समारंभिज्जा, नेवन्नेहिं दंडं समारंभाविज्जा,
दंडं समारंभन्ते वि अन्ने न समणुजाणेज्जा, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए
काएणं न करेमि न कारवेमि करंतंमि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि
निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥

इत्येषां पण्णां जीवનिकायानां (जीवનिकायेषु) नैव स्वयं दंडं समारभेत, नैवान्यैर्दण्डं समारंभयेत्, दण्डान् समार-
भमाणानध्यन्यान् न समनुजानीयात् । यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधं मनसा, वचसा, कायेन, न करोमि, न कारयामि,
कुर्वन्तमध्यन्यं न समनुजानामि तस्य (तस्मात्) हे भदन्त (भगवन्) प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गर्हे, आत्मानं व्युत्थजामि ॥

अर्थ—ए सो जीवो मुखनाज अभिलापी छे, माटे ए छए जीवनिकायो पैकी कोइ पर स्वयं (पोते) मारवानो
के दुःख आपवानो दंड आरंभवो नहि (हिंसा करवी नहि) चाकर विगेरे बीजा पासे दंड आरंभाववो नहि (घात कराववी
नहि), तेमज जे कोइ बीजा माणसो दंड आरंभतां (हिंसा करतां) होय तेने अनुमोदन सुद्धां आपी सारं मानवुं नहि.

उपरनी प्रतिज्ञा गुरुदेवे कही त्यारे शिष्य कहे छे के हे भगवन् ! हुं पण जीवनपर्यंत मन, वचन अने काया ए
त्रण योग्यी हिंसा नहि करूं, नहि करावुं के बीजा करता होय तेने अनुमोदन पण नहि आणुं.

अने हे भदंत ! पूर्वकाळमां थयेला पाप्यी हुं निवृत्त थाउं छुं. मारा आत्मांनी साक्षीए ते पापने निंदुं छुं. आपनी
साक्षीए ते पापनी अत्रगणना करूं छुं अने हवे तेवा पापकारी कर्मयी मारा आत्माने सर्वथा अळगो करूं छुं.

पढमे-पहेला	पातयी	पचकुखामि-त्याग	करूं छुं	वायरं-वादर (मोडुं)
भंते-भगवंत	वेरमणं-विरमवुं	से-ते		तसं-त्रसकाय
महन्नए-महाव्रतने विगे	सव्वं-सर्वथा	सुहमं-सुहम (नानुं)		थावरं-स्यावर
पाणाइनायाओ-पाणाति-	पाणाइनायं-पाणातिपात	वा-अथवा (के)		नेव-नहिज

सयं-पोते
पाणे-प्राणोने
अइवाइज्जा-हणीश
अन्नेहिं-बीजा पासे
पाणे-जीवोने
अइवायाविज्जा-हणावीश
अइवायंते-हणताने

वि-पण
अन्ने-बीजाओने
न-नहि
समणुजाणामि-भलो जा-
णीश अथवा अनुमोदीश
जावज्जीवाए-ज्यांसुधी
जीबुं त्यां सुधी

तिविहं-त्रिविधे
तिविहेणं-त्रिविधे
मणेणं-मनपणे
वायाए-वचनपणे
काएणं-कायावडे
करेमि-करुं
कारवेमि-कराबुं

करंतं-करताने
पि-पण
उवट्ठिओमि-उठचोछुं
सव्वाओ-सर्वथा
पाणाइवायाओ-प्राणातिपा-
तथी
वेरमणं-विरमणथी

पढमे भन्ते ! महव्वए ? पाणाइवायाओ वेरमणं। सव्वं भन्ते ! पाणाइवायं पच्चक्खामि ।
से सुहुमं वा, बायरं वा, तसं वा, थावरं वा, नेव सयं पाणे अइवाइज्जा, नेवऽन्नेहिं पाणे
अइवायाविज्जा, पाणे अइवायन्तेऽवि अन्ने न समणुजाणामि, जावज्जीवाए तिविहं तिवि-
हेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कार्वेमि करंतपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स
भंते ! पडिक्कमामि निन्दासि गरिहामि अप्पाणं वोस्सिरामि । पढमे भन्ते ! महव्वए उवट्ठि-
ओमि सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमणं ॥१॥

પ્રથમે ભદન્ત (હે ભગવન્) મહાવ્રતે? પ્રાણાતિપાતાદ્ વિરમણમ્, સર્વં ભદન્ત (હે ભગવન્) પ્રાણાતિપાતં પ્રત્યાશ્વામિ, તત્ મૃદ્ધમં વા, વાદરં વા, ત્રસં વા, સ્થાવરં વા, નૈવ સ્વયં પ્રાણિનમતિપાતયામિ, નૈવાન્યૈઃ પ્રાણિનમતિપાતયામિ, પ્રાણાન-તિપાતયતોઽપ્યન્યાન્ ન સમનુજાનામિ, યાવજ્જીવં ત્રિવિધં ત્રિવિધેન મનસા, વચસા, કાચેન, ન કરોમિ, ન કારયામિ કુર્વન્તમ્પ્યન્યં ન સમનુજાનામિ, તસ્ય (તસ્માદ્) ભદન્ત (હે ભગવન્) પ્રતિક્રમામિ, નિન્દામિ, ગર્હે, આત્માનં વ્યુત્સજામિ, પ્રથમે ભદન્ત (હે ભગવન્) મહાવ્રતે ઉપસ્થિતોઽસ્મિ, સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાદ્વિરમણમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—સાધુઓનાં પંચમહાવ્રતો હે ભગવંત ! પહેલા મહાવ્રતમાં પ્રાણાતિપાતથી (જીવોને મારવાથી) પાછો હટું છું. હે ભગવન્, સર્વથા જીવોને મારવાનાં હું પચ્ચક્ષ્ણાણ કરું છું. કે જે અલ્પ જીવો અને મોટા જીવો (ત્રસના અલ્પ જીવો કુંથુવાદિ. ત્રસના વાદર જીવો ગાય ભેસ મનુષ્યાદિ. સ્થાવરના અલ્પજીવો વનસ્પતિ સંવંધી પનકાદિ, થાવરના વાદર જીવો પૃથ્વીશાયિકાદિ) એ સર્વ જીવોને હુ પોતે મારીશ નહિ, વીજા પાસે મરાવીશ નહિ, મારતાને સારો જાણીશ નહિ. ય્યાં મૃત્રી આ દેહમાં આત્મા છે, ત્યાં સુધી મન વચન કાપાળ કરી હું જીવને હણું નહિ, હણાં નહિ, હજતાને અનુમોદું નહિ. કોઈ જીવ અતીત કાળમાં હણાઈ ગયો હોય, તો હું તે પાપેથી પાછો વાળું છું, આત્મસાક્ષીએ તે પાપને નિંદું છું પર સાક્ષીએ તે પાપને ગર્હું છું. અને એવા અત્માના અશ્લાઘ્ય (નિંદનીક) અધ્યવસાયનો ત્યાગ કરું છું. ત્યાગ કરીને હે ભગવન્ સર્વથા જીવો ન મારવારૂપ પ્રથમ મહાવ્રતમાં હુ રહેલો છું ॥૧॥

બ્રહ્મ-હવે

દુષ્ટ-વીજા

અગર-પહેલા પછીના

મંતે-ભદંત, ગુરુ

મહાવ્રણ-મહાવ્રતને વિષે
મુસાવાયાઓ-મૃપાવાદથી

વેરમણં-વિરમણું
સર્વં-સર્વથા

मुसावायं-जुहुं वोलवानां
पचकुखामि-पचकुखाणं करुं
हुं (त्याग करुं)
से-ते

कोहा-क्रोधयी
वा-अथवा
लोहा-लोभयी
भया-भययी

हासा-हास्ययी
नेव-नहिज
सयं-पोते
मुसं-असत्य

वइज्जा-बोलीया
वायाविज्जा-बोलीवीया
वयंते-बोलत्ताने

अहावरे दुच्चे भन्ते ! महव्वए मुसावायाओ वेरमणं । सव्वं भन्ते ! मुसावायं पच्च-
क्खामि । से कोहा वा, लोहा वा, भया वा, हासा वा नेव सयं मुसं वइज्जा, नेवइज्जेहिं मुसं
वायाविज्जा, मुसं वयन्ते वि अन्ने न समणुजाणामि जावज्जीवाए, तिविहं तिविहेणं मणेणं
वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते । पडिक्क-
मामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । दुच्चे भन्ते । महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ
मुसावायाओ वेरमणं ॥२॥

अथापरे द्वितीये भदन्त (हे भगवन्) महाव्रते मृपावादाद्विरग्रणम्, सर्वं भदन्त । (हे भगवन्) मृपावादं प्रत्याख्यामि,
तद्यथा क्रोधाद्वा, लोभाद्वा, भयाद्वा, हास्याद्वा, नैव स्वयं मृपा वदामि, नैवान्यैर्मृपा वादये, मृपा वदतोऽप्यन्यान् न समनु-
जानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा, वचसा, कायेन, न करोमि न कारयामि, कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि, तस्य

(तस्माद्) भदन्त (हे भगवन्) प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गहं, आत्मानं व्युत्थजामि, द्वितीये, भदन्त (हे भगवन्) महाव्रते उपस्थितोऽस्मि, सर्वस्मान् मृपावादाद्विरमणम् ॥ २ ॥

अर्थ—हे भगवन् ! वीजा महाव्रतमां असत्य बोलवानो त्याग करूं छुं. हे भगवन् ! यावत् जीवितपर्यंत क्रोधथी, लोभथी, भयथी, हास्यथी, हुं असत्य बोलीश नहि. वीजाने जुठुं बोलावीश नहि, जुठुं बोलनारनी अनुमोदना नहि करूं. यावत् जीवितपर्यंत त्रिविध मन, वचन, कायाए जुठुं बोलूं नहि, बोलताने सारो जाणुं नहि; कदाच पूर्वं असत्य बोलायुं होय, ते असत्यना पापथी हे भगवन् ! हुं पाछो हटुं छुं. आत्मसाक्षीए ते पापने निडुं छुं. पर साक्षीए गर्हूं छुं. ए अशुद्ध अथ्यवसायथी अत्मा निवर्तविं छुं तेम करीने सर्वथा असत्य बोलवाथी निवृत्त थइने वीजा महाव्रतमां रहुं छुं. ॥२॥

तत्रे-त्रीजा	नगरे-नगरमां	अणु-सुक्ष्म (थोडुं)	गिण्हिज्जा-लेइश
अदिन्न-नहि आपेला (ना)	अरण्णे-अरण्यमां	थूलं-स्थूल, वादर (झाड्डुं)	गिण्हिाविज्जा-लेवरावीश
आदाणाओ-ग्रहणथी	अप्यं-अल्प	चित्तमंतं-सचित	गिण्हंतेवि-लेनाराने पण
गामे-गाममां	बहुं-बहु	अचित्तमंतं-अचित	

अहावरे ! तच्चे भन्ते ! महाव्वए ? अदिन्नादाणाओ वेरमणं ! सव्वं भन्ते ! अदिन्ना-दाणं पच्चम्मखामि । से गामे वा, नगरे वा, अण्णं वा, बहू वा, थूलं वा, चित्तमंतं

वा, अचित्तमंतं वा, नेव सयं अदिन्नं गिण्हज्जा, नेवऽन्नेहिं अदिन्नं गिण्हविज्जा, अदिन्नं गिण्हन्ते वि अन्ने न समणुजाणामि; जाव उजीवाए तिविहं तिविहेजं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि गरिहामि अष्पाणं वोसिरामि । तच्चे भन्ते ! महव्वए उवड्ढिओमि सव्वाओ अदिन्नादाणाओ वेरमणं ॥३॥

अथापरे तृतीये भदन्त (हे भगवन्) महाव्रते अदत्तादानाद्विरमणम्, सर्वं भदन्त (हे भगवन्) अदत्तादानं प्रत्याख्यामि । तद् ग्रामे वा नगरे वा अरण्ये वा अल्पं वा बहु वा, अणु वा, स्थूलं वा, चित्तवद्वा, अचित्तवद्वा, नैव स्वयं अदत्तं शृण्णामि, नैवान्यैरदत्तं ग्राहयामि, अदत्तं शृण्णतोऽप्यन्यान् न समनुजानामि, तस्य (तस्माद्) भदन्त (हे भगवन्) प्रति-
क्रामामि, निन्दामि, गेहं, आत्मानं व्युत्सृजामि तृतीये भदन्त (हे भगवन्) महाव्रते उपस्थितोऽस्मि, सर्वस्माददत्तादानाद्विरमणम् ॥ ३ ॥

अर्थ—हे भगवन् ! ब्रह्मा महाव्रतमां सर्वथा चोरी करवानो त्याग करूं। हे भगवन्, सर्वथा चोरी करवानां हुं पञ्चकुलाण करूं। ग्राममां के नगरमां के अरण्यमां, थोड़ा मूल्यवाली के ज्ञाना मूल्यवाली, नानी के मोटी, सचित्त (सजीवन) के अचित्त (जीव विनानी), कोइपण वस्तु हुं धणीना आप्या विना छेइश नहि, बीजा पासे छेवरवीना नहि।

जेताने अनुमोदीश नहि. यावन् जीवपर्यंत त्रिविधे त्रिविधे मन वचन, कायाए करी हुं चोरी करुं नहि, कराबुं नहि, कर-
ताने अनुमोदुं नहि. पूर्वे चोरी करी होय तेथी पाछो हटुं छुं. आत्मसाक्षीए निंदुं छुं. पर साक्षीए गर्हुं छुं. खोटा अध्यव-
नायनो आत्माने त्याग करावुं छुं. एम सर्वथा चोरी करवानो त्याग करीने बीजा महात्रतमां रह्यो छुं. ॥३॥

नउत्ते-चोथा

मेद्वणाओ-भैथुनयी

मेद्वणं-भैथुन

दिव्व-देव संवंधी

माणुसं-मनुष्य संवंधी

तिरिक्खजोणिअं-तिर्यचयोनि

संवंधी

सेविज्जा-सेवीश

सेवाविज्जा-सेवरावीश

सेवते वि-सेवताने पण

अहाचरे चउत्थे भन्ते ! महव्वए मेहुणाओ वेरमणं । सव्वं भन्ते ! मेहुणं पच्चवस्वामि ।
से दिव्वं वा, साणुसं वा, तिरिक्खजोणिअं वा, नेव सयं मेहुणं सेविज्जा, नेवन्नेहिं मेहुणं
सेवाविज्जा, मेहुणं सेवन्ते वि अन्ने न समणुजाणामि । जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं
चायाए काणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडि-
क्कमामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । चउत्थे भन्ते ! महव्वए उवड्ढिओमि
सव्वाओ मेहुणाओ वेरमणं ॥४॥

अथापरे चतुर्थे (भदंत !) भगवन् महाव्रते मैथुनाद्विरमणम्, सर्वं भगवन् ! मैथुनं प्रत्याख्यापि; तद्वैवम् वा, मानुषं

वा, तिर्यग्योनिकं वा, नैव स्वयं मैथुनं सेवे, नैवान्यैर्मैथुनं सेवयामि, मैथुनं सेवमानानप्यन्यान् न समनुजानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन, मनसा, वचसा, कायेन, न करोमि, न कारयामि, कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि; तस्य (तस्माद्) भगवन् ! प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गहं, आत्मानं व्युत्स्रजामि, चतुर्थे भगवन् ! महाव्रते उपस्थितोऽस्मि सर्वस्मान्मैथुनाद्विरमणम् ॥४॥

अर्थ—हे भगवन् ! आ चोथा ब्रह्मचर्यं नामना महाव्रतमां सर्वथा मैथुननो (विषय सेवननो) त्याग करं छुं. ते मैथुन देवतासंबंधी, मनुष्यसंबंधी, अने तिर्यचसंबंधी हुं पोते सेवुं नहि, बीजा पासे सेवरावुं नहि, सेवताने अनुमोडुं नहि. यावत् जीवितपर्यंत, त्रिविधे त्रिविधे, मन, वचन, कायाए मैथुन सेवुं नहि, सेवरावुं नहि, सेवताने अनुमोडुं नहि. पूर्वे तेनी प्रवृत्ति करी होय तेथी पाछो फरं छुं. आत्मसाक्षीए निहुं छुं. परसाक्षी ए गहुं छुं. अथुद्ध अध्यवसायथी पाछो फरं छुं. एम सर्वथा मैथुननो त्याग करीने चतुर्थ ब्रह्मचर्य महाव्रतमां रहो छुं. ॥४॥

पंचमे—पांचमा	परिगहं—परिग्रह ग्रहण करीश	परिगिहविज्जा—समस्त	परिगिहंते—परिग्रहण करताने
परिगहाओ—परिग्रहथी	परिगिहविज्जा—समस्त प्रकारे	प्रकारे ग्रहण करावीश	

अहावरे ! पञ्चमे भन्ते ! महव्वए परिगहाओ वेरमणं । सव्वं भन्ते ! परिगहं पच्च-
क्खामि । से अप्पं वा, बहं वा, अणुं वा, थूलं वा, चित्तमंतं वा, अचित्तमंतं वा । नेव संयं
परिगहं परिगिहविज्जा, नेवन्नेहिं परिगहं परिगिहविज्जा, परिगहं परिगिहहन्ते वि अन्ने

न समणुजाणिजा । जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि गरिहामि अण्णाणं वोसिरामि । पच्चमे भन्ते महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ परिग्गहाओ वेरमणं ॥५॥

अथापरे पच्चमे भगवन् ! महाव्रते परिग्रहाद्विरमणम् सर्वं भगवन् ! परिग्रहं प्रत्याख्यामि । तमल्पं वा बहुं वा अणुं वा सूक्ष्मं वा चित्तवन्तं वा अचित्तवन्तं वा नैव स्वयं परिग्रहं परिग्रह्णामि, नैवान्यैः परिग्रहं परिग्राहयामि, परिग्रहं परिग्रह्णतोऽप्यन्यान् न समनुजानामि । यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा वचसा कायेन न करोमि, न कारयामि, कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि तस्य (तस्माद्) भगवन् ! प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गर्हे, आत्मानं व्युत्सृजामि । पंचमे भगवन् महाव्रते उपस्थितोऽस्मि सर्वस्मात् परिग्रहाद्विरमणम् ॥५॥

अर्थ—हे भगवन् । पांचमा महाव्रतमां सर्वथा परिग्रह्नो त्याग करूं छुं. ते परिग्रह अल्प मूल्यवालो, अथवा यणा मूल्यवालो होय, थोडो होय के झाडो होय, सजीव होय के निर्जीव होय, तो पण तेने छुं अंगीकार करूं नहि, जीजाने ग्रहण नहि करावूं, ग्रहण करवावाळानी अनुमोदना नहि करूं यावद् जीवपर्यंत त्रिविधे त्रिविधे मन, वचन कायाए करी परिग्रह राखूं नहि, रखावूं, नहि राखताने अनुमोदूं नहि. पूर्वे राख्यो होय तेनाथी पाछो हटूं छुं. आत्मसाक्षीए निंदूं छुं. परसाक्षीए गर्हे छुं ए अध्यवसायथी निवृत्त थाउं छं अने सर्वथा परिग्रह्नो त्याग करीने पांचमा महाव्रतमां स्थिर रहूं छुं. ॥५॥

छट्टे-छट्टा	खाइमं-खादिम (मीठाइ, दुध	भुंजाविज्जा-खवरावीश	हितने अर्थे
वए-व्रतने विपे	फळ, मेवो प्रमुख)	भुंजंते-खाता	उवसंपज्जित्ताणं-अंगीकार
राइभोअणाओ-रात्रिभोजनयी	साइमं-स्यादिम-(एलाइची	अन्न-बीजाने	करीने
राइभायणं-रात्रिभोजनने	सोपारी आदि मुखवास)	इच्चेयाइं-एम आ	विहरामि-विचरं छुं
असणं-अन्नन (अनाज)	राइं-रात्रिने विपे	महव्वयाइं-पहाव्रतोने	
पाणं-पाणी	भुंजिज्जा-खाइश	अत्तहिअट्ठिआए-आत्माना	

अहावरे छट्टे भन्ते ! वए राइभोअणाओ वेरमणं । सव्वं भन्ते ! राइभोयणं पच्चक्खामि ।
से असणं वा, पाणं वा, खाइमं वा साइमं वा । नेव सयं राइं भुंजिज्जा नेवन्नेहिं राइं
भुंजाविज्जा, राइं भुंजंतेऽपि अन्ने न समणुजाणामि । जावज्जीवाए, त्तिविहं त्तिविहेणं मणेणं
वायाए काएणं न करेसि न कारवेसि करंतपि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते पडिक्क-
मामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । छट्टे भन्ते ! वए उवट्ठिओमि सव्वाओ राइ-
भोअणाओ वेरमणं ॥६॥ इच्चेयाइं पंचमहव्वयाइं राइभोअणवेरमणछट्टाइं अत्तहियट्ठियाए
उवसंपज्जित्ताणं विहरामि ॥

અથાપરે પઠે ભગવન્ ! વ્રતે રાત્રિભોજનાદ્વિરમણમ્ સર્વં ભગવન્ ! રાત્રિભોજનં પ્રત્યાહ્યામિ । તદ્દશનં વા પાનં વા
 જ્ઞાનં વા સ્વાયં વા નૈવ સ્વયં રાત્રૌ શુઞ્ઞે, નૈવાન્યૈ રાત્રૌ ભોજયામિ, રાત્રૌ શુઞ્ઞાનાનપ્યન્યાન્ ન સમનુજાનામિ । યાવજ્જીવં
 ત્રિવિધં ત્રિવિધેન મનસા વચસા કાયેન ન કરોમિ, ન કારયામિ કુર્વન્તમપ્યન્યં ન સમનુજાનામિ, તસ્ય (તસ્માદ્) ભગવન્
 પ્રતિરૂપામિ, નિન્દામિ, ગેહં, આત્માનં બ્યુત્સુજામિ । પઠે ભગવન્ વ્રતે ઉપસ્થિતોઽસ્મિ સર્વસ્માદુરાત્રિભોજનાદ્ વિરમણમ્
 ॥૩॥ इत्येनानि पञ्चमहाव्रतानि रात्रिभोजनविरमणपष्ठानि आत्महितार्थमुपसंपद्य विहरामि ॥

અર્થ—હે ભગવન્ ! સર્વથા રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરું. તે અશન, પાણી, સ્નાદિમ, સ્નાદિમ આ ચાર પ્રકારનો
 ખાદ્યાર હું પોતે રાત્રે ત્યાગ નહિ, વીજાને સ્વરાત્રીશ નહિ, ત્વાતાને અનુમોદીશ નહિ, યાવત્ જીવિતપર્યંત ત્રિવિધે ત્રિવિધે
 મન, વચન, સ્વાગ્ કરી હું રાત્રે ત્યાગ નહિ, ત્વાતાને અનુમોદીશ નહિ. પૂર્વે તેવી પ્રવૃત્તિ કરી હોય
 તેવી નિવર્તું છું. આત્મસાક્ષીનું નિર્દુરું. પરસાક્ષીનું ગર્હું છું, અને એવા અધ્યવસાયનો આત્માને ત્યાગ કરાવું છું. આ
 પ્રમાણે મર્ગથા રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરી, છઠ્ઠા રાત્રિભોજનવિરમણવ્રતમાં રહું છું. એમ આ પાંચ મહાવ્રતો અને છઠ્ઠું
 રાત્રિ ભોજન વિરમણ, આત્માના હિતને અર્થે અંગોકાર કરીને હું વિચરું છું. ॥૬॥

ને-ને	સંજય-સંજયવાન્	પાવકર્મ્ય-પાપકર્મને	પરિસાગઓ-સપ્રમાણ રહેલો
મિહુરુ-માયુ	વિરય-(તપમાં) આસક્ત	દિઆ-દિવસે	સુત્તે-સુતેલો
ના-અપના	પડિહય-પાણું ઢઠાવ્યું છે	રાઓ-રાત્રીનું	જાગરમાણે-જાગતો
મિહુરુણી-સાત્રી	પચસ્લાય-પચસ્લાણવડે	એગઓ-એકલો	પુઢર્વિ-પૃથ્વીકાયને

भिन्ति-नदीकिनारानी माटीने
सिलं-शिलाने मोटा पत्थरने
लेळुं-नाना पत्थरने (मेला
ससरखलं-सचित माटीथी
कायं-शरीरने
वत्थं-वस्त्रने
हत्थेण-हाथे

पाण-पगे
कट्टेण-काष्ठवट्टे
किलिचेण-खीलावट्टे
अंगुलियाण-आंगळीण करी
सिलागहत्थेण-शळीवट्टे
सिलागाण-शलाकाना
समुदाये करी-लीटा वट्टे)

आलिहिज्जा-बघारे आळेखे
विलिहिज्जा-थोडुं ओळेखे
घट्टिज्जा-संघट्ट
भिदिज्जा-विदारण करे
आलिहाविज्जा-(बीजापासे)
थोडुं आलेखावे
घट्टाविज्जा-संघट्ट करावे

भिदाविज्जा-विदारण करावे
आलिहंतं-थोडुं आळेखनाराने
विलिहंतं-बघारे आळेखनाराने
घट्टंतं-संघट्ट करनारने
भिदंतं-विदारण करनारने

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा, राओ वा,
एगओ वा, परिसागओ वा, सुत्ते वा, जागरमाणे वा, से पुढावि वा, भित्ति वा, सिलं वा, लेळुं वा,
ससरखलं वा कायं ससरखलं वा, वत्थं हत्थेण वा, पाण वा, कट्टेण वा, किलिचेण वा, अंगुलि-
याण वा, सिलागण वा, सिलागहत्थेण वा, न आलिहिज्जा, न विलिहिज्जा, न घट्टिज्जा, न
भिदिज्जा, अन्नं न आलिहाविज्जा, न विलिहाविज्जा, न घट्टाविज्जा, न भिदाविज्जा। अन्नं आलि-
हंतं वा, विलिहितं वा, घट्टंतं वा, भिदंतं वा, न समणुजाणिज्जा। जावज्जीवाणं तिविहं

तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करोमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥२॥

म भिक्षुवां भिक्षुकी वा संयतचित्तमतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा, दिवा वा रात्री वा एकाकी वा परिषद्गतो वा सुप्तो वा ज्ञाग्रद्रा गुधिमो वा, भित्ति वा, गिलां वा, लोष्टं वा, सरजस्कं वा कायं, सरजस्कं वा वस्त्रं, हस्तेन वा, पादेन वा, हाष्ठेन वा, किञ्चित्तेन वा, अंगुलिक्रया वा, जलाकया वा, जलाकाहस्तेन वा, नाऽऽलिखेत्, न विलिखेत्, न घट्टयेत्, न भिन्न्यात् अन्यं नाऽऽखेयेत्, न विलेखयेत्, न घट्टयेत्, न भेदयेत्, अन्यमालिखन्तं वा, विलिखन्तं वा, घट्टयन्तं वा, भिन्दन्तं वा, न ममनुजानामि, यावज्जीवं विविधं विविधेन मनसा वचसा कायेन न करोमि न कारयामि। कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि तस्य (तस्माद्) भगवन् ! प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गर्हे, आत्मानं व्युत्थजामि ॥ १ ॥

अर्थ—ते संयमवान्, तपस्यामां आसक्त, पचक्रुषाणे करी पापकर्मने दूर करनार, एवा साधु अथवा साध्वीओए दिवसे अगर रात्रिण्, एरूत्रां हाय अगर पर्यदामां वेठेलां होय, मुतां होय अगर जागतां होय, तेमणे सचित्त माटी, नदीना किनारानी भोन, मोटा सचित्त पत्थर, नाना पत्थरना दुकडाओ, उडेली सचित्त माटीवाळं शरीर, अने सचित्त धूळवाळां यग पात्रादि तेओने पण हाथे करीने अथवा पगे करीने, लाकडे करीने, लाकडाना कटके करीने, आंगळीए करीने, लोहानी सज्जीए करीने, गळीओना समूहे करीने ते सचित्त माटी प्रमुखने पोते खोदवी, उखेडवी नहि, वांरवार उखाडवी नहि. एरू ठेराणेओ बीजे ठेराणे नांखवी नहि, भेदवी नहि, बीजा पासे खोदाववी के उखडाववी नहि. वांरवार उखडाववी

नहि. एक ठेकाणेथी बीजे ठेकाणे नंखावची नहि, भेदावची नहि, बीजो पोतानी मेळे आलेखतो होय, विशेषे विलेखतो होय, संघटतो होय, भेदतो होय, तेने अनुगोदतो नहि. यावत् जीवपर्यंत मन वचन कायाए करी त्रिविने निविने पोते तेम करतुं नहि, नीजा पासे तेम करानतुं नहि, तेम करताने अनुगोदतुं नहि, तेम जो कदाच थतुं होय तो तेम करवाशी पाछं हवतुं. पोताना आत्मानी साक्षीए निंदतुं. गुरु साक्षीए गर्ह करवी. अने एवा विचारोधी पोताना आत्माने वोसराववो (पाछो ह्वाववो) ॥१॥

उदगं-पाणी	आसं-ठारतुं पाणी	हिमं-वरफ	महिजं-धुरतुं पाणी	करगं-करा	हरितणुगं-तरणा उपर रहेतुं पाणी	मुद्धोदगं-आकाशमांथी पडतुं पाणी	उदउछं-पाणीथी भिंजाणतुं
कायं-शरीर	वतयं-नस्त	ससिणिद्धं-स्निग्ध, पाणीनी	चीकाशवाकु	आमुसिज्जा-थोडुं अथवा एकवार फरसे	संफुसिज्जा-चारंवार फरसे	आनीलिज्जा-थोडुं अथवा एकवार हलावे	पवीलिज्जा-घणुं अथवा चारं-
चार हलावे	अखलोडिज्जा-थोडुं अथवा एकवार झाटके	फखलोडिज्जा-घणुं अथवा नारंवार झाटके	आयाविज्जा-थोडुं अथवा एकवार तपावे	पयाविज्जा-घणुं अथवा व-धारे तपावे	आमुसाविज्जा-थोडुं अथवा		
एकवार फरसावे	संफुसाविज्जा-घणुं अथवा चारंवार फरसावे	आवीलाविज्जा-थोडुं अथवा एकवार पीडावे	पवीलाविज्जा-घणुं अथवा चधारे चार पीडावे	अखलोडाविज्जा-थोडुं अथवा एकवार झाटकावे	पखलोडाविज्जा-चधारे अ-		

यवा गणीवार द्रष्टकावे
 आयाविज्जा-योडुं अथवा
 गणीवार तपावरावे
 पयाविज्जा-यधारे अथवा
 गणीवार तपावरावे
 आमुमंतं-योडुं अथवा एक-

वार फरसताने
 संफुमंतं-ग्रणुं अथवा वधारे
 वार फरसताने
 आवीलंतं-योडुं अथवा एक
 वार द्वादकताने
 पवीलंतं-ग्रणुं अथवा वधारे

पीडताने

अक्खोडंतं-थोडुं अथवा एक
 वार द्वादकताने
 पक्खोडंतं-ग्रणुं अथवा घणी
 वार द्वादकताने
 आयावंनं-थोडुं अथवा एक

वार तपावताने

पयावंतं-ग्रणुं अथवा घणी
 वार तपावताने

से भिक्खू वा, भिक्खूणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खत्थायपावकम्मे दिआ वा, राओ वा, एगओ वा, परिसागओ वा, सुत्ते वा, जागरमाणे वा, से उदगं वा, ओसं वा, हिमं वा, महियं वा, करगं वा, हरितणुगं वा, सुद्धोदगं वा, उदउल्लं वा कायं, उदउल्लं वा वत्थं, ससिणिद्धं वा कायं, ससिणिद्धं वा वत्थं न आमुसिज्जा, न संफुसिज्जा, न आवील्लिज्जा, न पवीलिज्जा, न अक्खोडिज्जा, न पक्खोडिज्जा, न आयाविज्जा, अन्नं न आमुसाविज्जा, न संफुसाविज्जा, न आवील्लिज्जा, न पवीलाविज्जा, न अक्खोडाविज्जा, न पक्खोडाविज्जा न आयाविज्जा, न पयाविज्जा, अन्नं आमुसंतं वा, संफुसंतं वा, आविलंतं वा, पवीलंतं वा, अक्खो-

डंतं वा, पक्खोडंतं वा, आयावन्तं वा, पयावन्तं वा न समणुजाणिज्जा, जावजीवाए, तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करोमि न कारवेमि करन्तं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दासि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥२॥

स भिक्षुर्वा, भिक्षुकी वा, संयतविरतप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा, दिवा वा, रात्रौ वा, एकाकी वा, परिपद्गतो वा, सुप्तो वा, जाग्रद्वा, तदुदकं वा, अवश्यायं वा, हिमं वा, मिद्विहं वा, करकां वा, हरतुं वा, शुद्धोदकं वा, उदकाद्रं वा कायं, उदकाद्रं वा वस्त्रम्, नाऽऽमृशेत्, न संस्पृशेत्, नाऽऽपीडयेत्, न प्रपीडयेत्, नाऽऽस्फोटयेत्, नाऽऽतापयेत्, न प्रतापयेत्, अन्यं नाऽऽमर्शयेत्, न संस्पृशेत्, नाऽऽपीडयेत्, न प्रपीडयेत्, नाऽऽस्फोटयेत्, नाऽऽतापयेत् वा, न प्रतापयेत्, अन्यमामृशन्तम् वा, संस्पृशन्तम् वा, प्रपीडयन्तम् वा, नाऽऽस्फोटयन्तम् वा, प्रस्फोटयन्तम् वा, आतापयन्तम् वा, प्रतापयन्तम् वा, न समनुजानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा वचसा कायेन न करोमि न कारयामि कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि, तस्य (तस्मात्) भगवन् ? प्रतिक्रमामि, निन्दासि, गर्हे, आत्मानं व्युत्सृजामि ॥२॥

अर्थ—संयमवान्. तपस्यामां आसक्त, पक्खोडंतं करी पापकर्मेने दूर करनारा, एवा साधु अथवा साध्वीओए दिवसे अगर रात्रे, एकलां होय अगर पर्यदामां वेदां होय, स्वतां होय अगर जागतां होय, तेमणे जमीनमांथी नीकळेळुं पाणी, अथवा ओसनुं पाणी, हिमनुं पाणी, धुवरनुं पाणी, करानुं पाणी, तृणनां अग्र भाग उपर रहेळुं पाणी, आकाशमांथी पडेळुं पाणी, पाणीथी भीजाएलु (पाणी झरतुं) शरीर, पाणीथी लीळुं वस्त्र, ते प्रत्ये थोडुं अगर झाळ, एकवार अगर

યળીચાર ફરસજું નહિ, થોડી અગર ફાફી તેને પીડા કરવી નહિ, તેને થોડી અગર ફાફીવાર પછાડવું નહિ, નીચોવવું નહિ, થોડી અગર ફાફીવાર તપાવવું નહિ. પ્વીજરીતે વીજા પાસે કરાવવું નહિ, અને તેમ કરતા નહિ, યાત્રા નીચપર્ચત ત્રિવિધે કરવું નહિ. વીજું પૂર્વની માફક સમજવું ॥૨॥

અગર્ણિ--તપાવેલા તોડાનો

શુદ્ધ અગ્નિ

અગ્નિ

અંગારા-અંગારાને

મુમ્મુર-પરસાડનો અગ્નિ

અગ્નિ-મૂલ અગ્નિથી જુદો

પદેજો-અગ્નિતિહા અગ્નિ

ત્રાણ-અગ્નિનો અગ્નિ

અગ્નિ-અંગારોયાનો અગ્નિ

સુદાગર્ણિ-આરુડા વિનાનો

ઉર્ક-ઉલ્કાપાતનો અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિનાં નાંચે

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

નિવ્વાવિજ્ઞા-પાણી નાંચી

ઓલવે

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ

નિવ્વાવિજ્ઞા-ઓલવાવરાવે

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

સે ભિક્ષુ વા, ભિક્ષુણી વા, સંજયવિરયપહિહયપચ્ચક્ષાયપાવકમ્મે, દિઆ વા, રાઓ વા, અગ્નિ વા, પરિસાગઓ વા, સુતે વા, જાગરમાણે વા, સે અગ્નિ વા, અંગાલં વા, મુમ્મુરં

वा, अच्चिं वा, जालं वा, अलायं वा, सुद्धागणिं वा, उक्कं वा न उंजिज्जा, न घटिज्जा, न भिंदिज्जा, न उज्जालिज्जा, न पज्जालिज्जा, न निव्वाविज्जा, अन्नं न उंज्जान्तं वा, घट्टंतं वा, भिदंतं वा, उज्जालंतं वा, पज्जालंतं वा, निव्वावंतं वा, न समणुजाणिज्जा जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥३॥

स भिक्षुर्वा, भिक्षुकी वा, संयतविरतप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा, दिवा वा, रात्रौ वा, एकाकी वा, परिपदगतो वा, सुप्तो वा, जाग्रद्वा, स अग्निं वा, अंगारं वा, मर्शुरं वा, अर्चिर्वा, ज्वालां वा, अलातं वा, शुद्धाग्निं वा, ल्लमां वा, नोत्तिश्चेत्, न घट्टयेत्, न भिन्द्यात्, नोज्ज्वालयेत्, न प्रज्वालयेत्, न निर्वापयेत्, अन्यं नोत्सेचयेत्, न घट्टयेत्, न भेदयेत्, नोज्ज्वालयेत्, न प्रज्वालयेत्, न निर्वापयेत्, अन्यमुत्तिस्श्चन्तं वा, घट्टयन्तं वा, भिन्दन्तं वा, उज्ज्वालयन्तं वा, प्रज्वालयन्तं वा, निर्वापयन्तं वा, न समणुजानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा वचसा कायेन न करोमि न कारयामि कुर्वन्तमप्यन्यं न समणुजानामि, तस्माद् भगवन् ! प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गर्हे आत्मानं व्युत्सजामि ॥३॥

अग्निना आरंभनो निषेध अने तेनी यतना.

અર્થ—સંયમવાન, તપસ્યામાં આસક્ત, અને પચ્ચક્ષણથી પાપકર્મને દૂર કરનાર એવા સાધુ, અગર સાધ્વીઓ, નગારેના લોઢા માંહેનો અગ્નિ, જ્વાળા રહિત અગ્નિ, અગ્નિના કળીયા, મૂઠ્ઠા અગ્નિથી તૂટેલી જ્વાળા, મૂઠ્ઠા અગ્નિનો સાથે વલ-ગેન્ધી જ્વાળા, ઝંવાડીયાનો અગ્નિ, અંગારા, ઉલ્કાપાતનો અગ્નિ, એ આદિ સર્વ જાતનો અગ્નિ, તે પ્રત્યે ઇંધણાં પ્રમુલ્લથી વધારતો નહિ, હાથથી સંકોરતો નહિ, ધૂળ પ્રમુલ્લથી ખેદતો નહિ, વીંજણા પ્રમુલ્લના પત્રનથી વધારતો નહિ, અને પાળી પ્રમુલ્લથી ઓલવતો નહિ, આમ પોતે કરતું નહિ, તેમ વીજા પાસે પણ કરાવતું નહિ. અને કરતાને મળો જાણતો નહિ, યાવત્ જીવ-પર્યંત ત્રિવિધે કરતું, કરાવતું, અનુમોદતું નહિ. વાકીનું પૂર્વવર્ત્ત જાણતું. ॥૩॥

સિપ્પ-થોળા ચામર વડે

વિદ્યુત્તેણ-વીંજણા વડે કરી

તાન્નિયંટેણ-તાડપત્રના વીંજણે

પત્તેણ-ત્તમ્મ આદિના પત્ર વડે

પત્તપંચેણ-ત્તેલના પાંદડાના

કટકે કરી

માદાણ-નાગમા ગ્રથવા ડાઢ-

વડે

સાહાપંચેણ-ડાઢીના કટકા

વડે

પિદ્ધુત્તેણ-મોરની પીછીવડે

પિદ્ધુત્તેણ-મોરપીછીની

પુંજળી વડે

ચેલેણ-વલ્લ વડે

ચેલકત્તેણ-વલ્લના છેડા વડે

હત્તેણ-હાથવડે

મુદ્દેણ-મુલ્લ વડે

અપ્પણો-પોતાના

વાહિરે-વહાર

ત્રિપુગલં-(દુય વિગેરેના)
પુદ્ગલને

પુમેજ્જા-પુંકે

વીએજ્જા-વીંજે

પુમાવેજ્જા-પુંકાવે

વીઆવેજ્જા-વીંજાવે

પુમંતં-પુંકતાને

વીઅંતં-વીંજતાને

સે ભિક્ષુ વા, ભિક્ષુણી વા, સંજયવિરયપટિહયપચ્ચલ્લાયપાવકમ્મે, દિઆ વા, રાઓ

वा, एगओ वा, परिसागओ वा, सुत्ते वा, जागरमाणे वा, सें सिएण वा, विहुयेण वा, तालियंटेण वा, पत्तेण वा, पत्तभंगेण वा, साहाए वा, साहाभंगेण वा, पिहुणेण वा, पिहुण-
हत्थेण वा, चेलेण वा, चेलकन्नेण वा, हत्थेण वा, मुहेण वा, अप्पणो वा कायं, बाहिरं
वा वि पुगलं न फुमिज्जा, न वीएज्जा, अन्नं न फुमाविज्जा, न वीआविज्जा, अन्नं फुमंतं
वा, वोअंतं वा न समणुजाणिज्जा, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न
करोमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि
गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥४॥

स भिक्षुर्वा, भिक्षुकी वा, संयतविरतप्रतिहृतप्रत्याख्यातपापकर्मा, दिवा वा, रात्रौ वा, एकाकी वा, परिपद्गतो वा,
सुप्तो वा, जाग्रद्वा, स सितेन वा, विधुवनेन वा, तालवृन्तेन वा, पत्रेण वा, पत्रभंगेन वा, शाखाया वा, शाखाभंगेन वा,
पिच्छेन वा, पिच्छहस्तेन वा, चैलेन वा, चैलकर्णेन वा, हस्तेन वा, मुखेन वा, आत्मनो वा कायं, बाह्यं वाऽपि पुद्गलं
न फूत्कारयामि, न वीजयामि, अन्यं न फूत्कारयामि, न वीजयामि अन्यं फूत्कुर्वन्तं वा न समनुजानामि, यावज्जीवं त्रिविधं
त्रिविधेन मनसा वचसा कायेन न करोमि न कारयामि कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि, तस्माद् भदन्त (हे भगवन्)
प्रतिक्रमामि निन्दामि गर्हे आत्मानं व्युत्सजामि ॥४॥

અર્થ—સંયમયાન, તપસ્યામાં આસક્ત, અને પદ્મસ્વાણયી પાપ કર્મને દૂર કરનારાં, એવાં સાધુ અગર સાધ્વીઓ, દિવસે અગર રાત્રે, ફર્યાં હોય, ઘણાં માણસમાં વેડાં હોય, મૂતાં હોય. અગર જાગતાં હોય, તેમણે ચામચઢે કરીને, વીંજ-પાણ કરીને, નાલ્યુંતે કરીને, પાંદડાં, પાંદડાંના કટકાં કરીને, (કેલમપ્રમુલના) દુધની ડાઢીં કરીને, ડાઢીના કટકાં કરીને, મોર પોંછે કરીને, મોર પોંછીની પંજળીં કરીને, વલ્લે કરીને. વલ્લના હેડાં કરીને, હાથે કરીને, મોઢાં કરીને, પોનાના ગરીસને ધ્રયવા કોડે ડાળ પુદ્ગલને, ફુંકણું નહિ, વોંજણું નહિ, ફુંકતા, વોંજતાને અનુમોદવો પણ નહિ. યાવત્ ત્રીવનપર્યંત મન, વચન, કાયાં કરી કરવું કરાવણું અનુમોદવું નહિ. વાકીનું પૂર્વવત્ સમજણું. ॥૪॥

વીંજ-વીંજોમાં	જાપડેસુ-લેતર પ્રમુલને	હાંસ-કાપેલા શાહની	સનાદિકને વિષે
વીંજડેસુ-વીંજમાં ઉપર	વિષે મુકેલા ભક્ષણ તથા	ડાઢીને વિષે	ગચ્છેજા-જાય
નાંતેલી ચીજને વિષે	આસનને વિષે	છિન્નપડેસુ-કાપેલા શાહની	ચિઠ્ઠેજા-ઉમો રહે
લેસુ-વીંજમાં ડાળી નીક-	દરિણસુ-લીલી વનસ્પતિને	ડાઢીની ઉપર મુકેલી ચી-	નિસીંજા-વેસે
જેના ઢાળાને વિષે	વિષે	જને વિષે	તુઅટ્ટિજા-મુણ
લ્પડેસુ-વીંજમાં ફળગો	દરિણપડેસુ-લીલી વનસ્પ-	સચિત્તેસુ-ઈંડાંદિકને વિષે	ગચ્છાવિજા-(વીંજાને)વલા
ફુટેલા ધાન્યને વિષે	તિની ઉપર મુકેલી ચીજને	સચિત્તકોલપડિનિસ્સિણસુ-	ચિઠ્ઠાવિજા-ઉમો રાલે
જાપસુ-ધાન્યનાં લેતરને વિષે	વિષે	ધુણાદિકે યુક્ત ઇવા આ	નિસીંજા-વેસાહે

तुअह्माविज्जा-सुवाढे चिहंतं-उभो रहेताने तुयदंतं-सुतो होय तेने
गच्छंतं-(वीजा) जनारने निसीअंतं-बेसताने

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा, संजयविरयपडिहयपच्चखायपावकम्मे, दिआ वा, राओ वा, एगओ वा, परिसागओ वा, सुत्ते वा, जागरमाणे वा, से वीएसु वा, बीयपइट्टेसु वा, रुढेसु वा, रुढपइट्टेसु वा, जाएसु वा, जायपइट्टेसु वा, हरिएसु वा, हरियपइट्टेसु वा, छिन्नेसु वा, छिन्नपइट्टेसु वा, सचित्तेसु वा, सचित्तकोलपडिनिस्सिएसु वा, न गच्छेज्जा, न चिट्ठेज्जा, न निसीइज्जा, न तुअट्ठिज्जा, अन्नं न गच्छाविज्जा, न चिट्ठाविज्जा, न निसीआविज्जा, न तुअहाविज्जा, अन्नं गच्छंतं वा, चिट्तंतं वा, निसीअंतं वा, तुयदंतं वा न समणुजाणामि जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥५॥

स भिक्षुर्वा भिक्षुकी वा, संयतविरतप्रतिहृतप्रत्याख्यातपापकर्मा, दिवा वा, रात्रौ वा, एकाकी वा, परिपद्गतौ वा,

दुखो ना जाग्रदा स बीजेण वा, बीजप्रतिष्ठेण वा, रुढेण वा, रुढप्रतिष्ठेण वा, जातेण वा, जातप्रतिष्ठेण वा, हरितेण वा,
 हरिप्रतिष्ठेण वा, छिन्नेण वा, छिन्नप्रतिष्ठेण वा, सचित्तेण वा, सचित्तकोलप्रतिनिश्रितेण वा, न गच्छामि, न तिष्ठामि, न
 निपीदामि, न त्वग् वर्तयामि, अन्यं न गमयामि, न स्यापयामि, न निपादयामि, न त्वग् वर्तयामि, अन्यं गच्छन्तं
 वा, तिष्ठन्तं वा, निपीदन्तं वा, त्वग्वर्तयन्तं वा, समनुजानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा वचसा कायेन न
 करोमि न कारयामि कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि तस्माद् भगवन् ! प्रतिक्रमामि निन्दामि गर्हे आत्मानं व्युत्सृजामि ॥५॥

अर्थ—संयमवान्, तपस्यामां आसक्त, अने पञ्चक्खाणयी पाप कर्मने दूर करना साधु अगर साध्वीओए,
 दिवसे अगर रात्रे एकलां होय अगर पर्पादमां चेडां होय, मृतां होय अगर जागतां होय, तेमणे शालि प्रमुखनां बीजने
 यिणे, भगवा बीज जेना उपर रणां होय एवा आसनादिने विपे, ज्यां अंकुरा उग्या होय तेने विपे, अंकुरावाळां आसनादि
 रिणे, मोटा छोट प्रमुखने विपे, अगर छोडवाळा आसनादि विपे, लीला घासने विपे, अगर लीला घासवाळा आसनादिने
 निणे, मनिच इंदां प्रमुखने विपे अगर घुणावाळां लाकडादिक उपर जवुं आवुं नहि, नेसवुं नहि, उभा रहेवुं नहि, अने
 मुगं एण नहि, बीजाने मोरुलावी चेसारयो, उभो रखावो, के सुधरावो नहि, अने तेम करताने अनुमोदवो पण नहि,
 यावन् बीजपर्यंत मन, वचन कायाए त्रिविधे, त्रिविधे, करवुं. करावुं के अनुमोदवुं नहि. बीजुं पूर्ववत् समजवुं ॥५॥

तीहं-तीज

पयंगं-पतंग

हं-हंयुवो

पिपीलियं-कीडी

हत्थंसि-हाथ उपर

पायंसि-एण उपर

वाहुंसि-वाहु उपर

जरंसि-साथळ उपर

उदरंसि-पेट उपर

सीसंसि-माथा उपर

वत्थंसि-वत्तने विपे

पडिगहंसि-पात्रने विपे

कंबलंसि-कांबलीने विषे
पायपुच्छगंसि-डंडासणने विषे
रयहरणंसि-रजोहरणने विषे
गुच्छगंसि-गुच्छने विषे
उंडगंसि-मात्राना भाजन विषे
दंडगंसि-दांडाने विषे

पीढगंसि-वाजाठने विषे
फलगंसि-पाटीआने विषे
सेज्जंसि-शय्याने विषे
संथारगंसि-संथारने विषे
अन्नयरंसि-बीजाने
तहप्पगारे-तेवा प्रकारे

उवगरणजाए-उपकरण स-
मूहने विषे
तओ-त्यांथी
संजयामेव-प्रयत्नबडे
पडिलेहिय-पडीलेहीने
पमज्जिय-पुंजीने

एगंतं-एकांत स्थानकने
अवणिज्जा-मूके
नो-नहि
संघायं-जत्थामां एकठा
करीने
आवज्जिज्जा-पीडा पमाडे

से भिक्खु वा, भिक्खुणी वा, संजयविरयपडिहयपच्चक्खवायपावकम्मं, दिआ वा, राओ वा, एगओ वा, परिसागओ वा, सुत्ते वा, जागरमाणे वा, से कीढं वा, पयंगं वा, कुंयुं वा, पिपीलियं वा, हत्थंसि वा, पार्यंसि वा, बाहुंसि वा, उरंसि वा, उदरंसि वा, सीसंसि वा, वत्थंसि वा, पडिगहंसि वा, कंबलंसि वा, पायपुच्छगंसि वा, रयहरणंसि वा, गुच्छगंसि वा, उंडगंसि वा, दंडगंसि वा, पीढगंसि वा, फलगंसि वा, सेज्जंसि वा, संथारगंसि वा, अन्नयरंसि वा तहप्पगारे उवगरणजाए तओ संजयामेव पडिलेहिय पडिलेहिय पमज्जिअ पमज्जिअ एगंतमवणिज्जा, नो संघायमावज्जिज्जा ॥६॥

સ ખિન્નુનાં ખિન્નુની વા સંયત્તવિરતપ્રતિહતપ્રત્યાહ્યાતપાપકર્મા દિવા વા, રાત્રી વા, એકાકી વા, પરિપદ્ગતો વા, મુત્તો વા, ત્રાગ્રદ્વા, સ કીટં વા, પતંગં વા, કુંયું વા, પિપીલિકાં વા. હસ્તે વા, પાદે વા, વાહૌ વા, ઝરુણિ વા, હરે વા, શીર્ષે વા. ગ્ણે વા, પ્રતિગ્રહે વા, કમ્બલે વા, પાદમ્બોઞ્જને વા, રજોહરણે વા, ગુચ્છકે વા, હરકે વા, દંડકે વા, પીઠકે વા, ક્લંતકે વા, ગર્યાયાં વા, સંસ્તારકે વા, અન્ધતરસ્મિન્ વા તથા પ્રકારે ઉપરુણજાતે તતઃ સંયત્તમેવ પ્રતિલિખ્ય પ્રતિન્નિલ્ચ પ્રમુલ્ય પ્રમુલ્યૈશ્ચાન્તમપનયામિ નો સંઘાતમાપાદયામિ ॥૬॥

ત્રસજીવનો યતના

અર્થ—સંયમવાન, તપસ્યામાં આસક્ત પચ્ચલાળે કરી પાપકર્મને દૂર કરનાર, સાધુ અગર સાધ્વી, દિવસે અગર રાત્રિ, પૃથ્વી હોય અગર સમુદાયમાં હોય, મૃતાં હોય અગર જાગતાં હોય, તેમણે કીડા, પતંગીઆં, કુંયુવા, કીડીઓ. આદિ હાથમાં, પગમાં, વાહુમાં, સાથલમાં, હરકમાં, વહામાં, રજોહરણમાં, ગુચ્છામાં, હંડકમાં (તરણી વિષે અગર માત્રાના ભાજનમાં) હંડામાં, વાજોંટમાં, પાટીઆમાં, વસ્તિમાં, સંઘારામાં, અગર વીજાં પણ સાધુનાં ઉપયોગી ઉપગરણોને વિષે, કોઈ પણ દેહાળેથી જીવો આવી ચડ્યા હોય, તો પ્રયત્ને કરીને, પ્રતિલેખી, પ્રતિલેખીને પ્રમાર્જી પ્રમાર્જીને એકાંત સ્થાલમાં મૂકતા પણ તેમને પૃથ્વી કરીને પીડા કરવી નહિ ॥૬॥

ગાથા ૧ થી ૧૦ ગાથાના છંદા શબ્દાર્થ

અનય-અનયળાપ
ચરમાળો-ચાલતો

પાળખૂયાઈ-જસ અને સ્થા-
વર જીવોને

હિસડ-હળે
વંધડ-વાંધે

પાત્રય-પાપને
કર્મ-કર્મને

तं-तेथी
से-तेने
होइ-होय
कडुअं-कडवुं
फलं-फल
चिहमणो-उभो रहेनारो
आसमाणो-चेसतो
सयमाणो-सूतो
भुंजमाणो-खातो

भासमाणो-बोलतो
कहं-कैवीरीते
बरे-चाले
चिह्ने-उभो रहे
आसे-चेसे
सए-सई रहे
भुंजंतो-खातो
भासंतो-बोलतो
जयं-जयणाए

अजयं चरमाणो अ, पाणभूयाइं हिंसइ । बन्धइ पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअं फलं ॥१॥

अयतं चरंश्च, प्राणिभूतानि हिनस्ति । वध्नाति पापकं कर्म, तस्मात्तस्य भवति कडुकं फलम् ॥१॥

अर्थ—अयत्नाथी (उपयोग रहित) चालनार प्राणिभूत (नाना प्रकारना जीवो) नी हिंसा करे छे अने तेथी ते जे पापकर्मनो बंध करे छे ते कर्मनु कडवुं परिणाम तेने पोताने ज भोगवहुं पडे छे.

विदोष—उपयोग पटले जागृति के सावधानता वगर माणस चालतो होय तो रस्ते चालता नाना प्रकारना जीवोनी हिंसा थाय, ते प्रकारे बरेरु टंकाणे समजय

અજયં ચિદ્રુમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ. વંધઈ પાત્રયં કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૨॥

અયનં તિષ્ઠંથ, પ્રાણિભૂતાનિ હિનસ્તિ । વન્નાતિ પાપકં કર્મ, તસ્માત્તસ્ય ભવતિ કહુકં ફલમ્ ॥૨॥

અર્થ—અયત્નાયી ડખો રહેનાર ડખા રહેતાં પ્રાણિભૂતની હિંસા કરે છે અને તેનાયી તે જે પાપકર્મ વાંધે છે તેનું તેને કહનું ફલ મોગવનું પડે છે.

અજયં આસમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ. વન્ધઈ પાત્રયં કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૩॥

અયનમાયીનથ પ્રાણિભૂતાનિ હિનસ્તિ । વન્નાતિ પાપકં કર્મ, તસ્માત્તસ્ય ભવતિ કહુકં ફલમ્ ॥૩॥

અર્થ—અયત્નાયી વેગનાર વેગતાં પ્રાણિભૂતની હિંસા કરે છે અને તે દ્વારા તે જે પાપકર્મ વાંધે છે તેનું કહનું પરિણમ તેને મોગવનું પડે છે.

અજયં સયમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ. વંધઈ પાત્રયં કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૪॥

નયને નયાનથ, પ્રાણિભૂતાનિ હિનસ્તિ । વન્નાતિ પાપકં કર્મ, તસ્માત્તસ્ય ભવતિ કહુકં ફલમ્ ॥૪॥

અર્થ—અયત્નાયી નયન કરનાર મૂતાં મૂતાં પળ પ્રાણિભૂતની હિંસા કરે છે અને તેનાયી તે જે પાપકર્મ વાંધે છે તેનું કહનું ફલ તેને મોગવનું પડે છે.

અજયં મુંજમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ. વંધઈ પાત્રયં કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૫॥

दशवै०
॥ ३२ ॥

अ० ४

अयत्तं शुद्धानश्र, प्राणिभूतानि हिनस्ति । वध्नाति पापकं कर्म, तस्मात्तस्य भवति कडुकं फलम् ॥५॥

अर्थ—अयत्नाथी (अप्रकाशित पात्रमां) भोजन करतां किंवा रसनी आसक्तिथी भोजन करतां (ते भोजन करनार) प्राणिभूतनी हिंसा करे छे अने ते जे पापकर्म बांधे छे. तेनुं तेने कडवुं फल भोगववुं पढे छे.

अजयं भासमाणो अ, पाणभूयाइ हिंसइ । बंधइ पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअं फलं ॥६॥

अयत्तं भापमाणश्च प्राणिभूतानि हिनस्ति । वध्नाति पापकं कर्म, तस्मात्तस्य भवति कडुकं फलम् ॥६॥

अर्थ—अयत्नाथी (विचार्यी वगर) बोलनार प्राणिभूतनी हिंसा करे छे अने तेनाथी ते जे पापकर्म बांधे छे तेनुं तेने कडवुं फल भोगववुं पढे छे.

श्लिष्य प्रश्न पुछे छे के हे भगवन् मारे कइ राते वर्तवुं ?

कहं चरे ? कहं चिह्ने, ? कहमासे ? कहं सए ? । कहं भुंजन्तो भासन्तो, पावकम्मं न बंधइ ॥७॥

कथं चरेत् कथं तिष्ठेत्, कथमासीत् कथं शयीत् । कथं शुद्धानो भापमाणः, पापकर्म न वध्नाति ॥७॥

अर्थ—केम चालवुं ? केम उभां रहेवुं ? केम बेसवुं ? केम सवुं ? केम खावुं ? अने केम बोलवुं ? के जेथी पाप-

कर्म न बंधाय ?

जयं चरे जयं चिह्ने, जयमासे जयं सए । जयं भुंजन्तो भासन्तो, पावकम्मं न बंधइ ॥८॥

यत्तं चरेद्यत्तं तिष्ठेत्, यत्तमासीत् यत्तं शयीत् । यत्तं शुद्धानो भापमाणः, पापकर्म न वध्नाति ॥८॥

અર્થ—ઈર્વાસમિતિપૂર્વક ચાલવું, ઉપયોગપૂર્વક ઉપા રહેવું, ઉપયોગપૂર્વક વેસવું, ઉપયોગપૂર્વક મૂવું, ઉપયોગપૂર્વક ખોજન કરવું અને ઉપયોગપૂર્વક ચોલવું. તેમ કરવાથી પાપકર્મ વંચાય નહિ.

સત્ત્વભૂયસ્પ્રભૂયસ્સ, સમ્મં મૂયાઙ્ પાસઓ । પિહિઆસત્ત્વસ્સ દંતસ્સ, પાવકમ્મં ન વંધઙ્ ॥૯॥

મર્ચયૂતાન્મપ્રયૂત્તસ્ય, સમ્યગ્ ભૂતાનિ પચ્ચતઃ । પિહિતાસત્ત્વસ્ય, દાન્તસ્ય પાપકર્મ ન વચ્ચતે ॥૯॥

અર્થ—જે સર્વ પ્રાણીઓને પોતાના આત્માસમાનજાળનાર તથા પ્રાણીમાત્ર પર સમદૃષ્ટિથી જોનાર અને પાપના આઘતો (પાપનાં આગમનો) ને રોકનાર હોય છે તેવા દમિતેન્દ્રિય સંયમીને પાપકર્મનો વંધ થતો નથી.

વિશેષ—જ્યમમાર્ણક પાવલાગ તથા શ્વિયરૂપન પાપદર્શના રોધક છે. તેઓ નવાં પાપોનુ આકર્ષ યતુ નથી.

પટ્ટમેનાણં તઓ દયા, एवं ચિટ્ઠઙ્ સત્ત્વસંજણ્ । અન્નાણી કિં કાહી, કિં વા નાહી સેય પાવગં ॥૧૦॥

પ્રથમં જ્ઞાનં નનો દયા, एवं તિષ્ઠતિ સર્વસંયતઃ । અજ્ઞાની કિં કરિપ્યતિ, કિં વા જ્ઞાસ્યતિ શ્રેયઃ પાપકમ્ ॥૧૦॥

અર્થ—પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી જ દયાનું સ્થાન છે. આ પ્રમાણે જ્ઞાનપૂર્વક દયા પાલ્લવાથી સાધુ સર્વથા સંયમી રહી નક્કે છે તેવું જાણીને-મંચમી પુરુષો વર્તે છે કારણકે અજ્ઞાની જન થું કરશે? અથવા પોતાને માટે થું કલ્યાણકારી છે કે થું પાપકારી છે તેને કેમ જાણી શકશે?

વિશેષ—અજ્ઞાનનાં ચિત્ત ન હોય તો ઉત્તરથી કેમ્ભાતો અજ્ઞાન પત્ત દિગ્માત્રે પરિણમે છે માટે દરેક ક્રિયામાં જ્ઞાનને પહેલું રાખવું છે.

દશવૈ ॥ ૩૩ ॥

અ ૪

સોના-સાંખલીને
જાણઈ-જાણે
કહ્યાણં-ફલ્યાણ યા સંયમ-
નો માર્ગ
પાયગં-પાપનો માર્ગ
ઉપયં-વૃત્તે
પિ-પણ
સેયં-શ્રેય, ફલ્યાણ (ફારક)
સમાયરે-સમાનરે
જો-જે
જીવે-જીવોને
ત્રિ-પણ
ન યાણેઈ-ન જાણે
અજીવે-અજીવોને

માથા ૧૧ થી ૨૦ છૂટા શબ્દાર્થ

જીવાજીવે-જીવ અને અજી- નોને	તયા-ત્યારે ગઈ-ગતિને સઘ-સર્વ	ના રાગદ્વેષ ચાહિરં-વધારના મુંડે-મુંડ
અયાણંતો-નહિ જાણતો	જીવાણ-જીવોની	મચિતાણં-ચૂકેને
કહં-કેવી રીતે	વદ્ધવિહં-ઘણા પ્રકારે	પવ્યઈ-દિક્ષા લે
સો-તે	પુણ્ય-પુણ્યને	અણમારિઅં-અનમારીકપણું
નાહીઈ-જાણે	વંધં-વંધને	(સાધુપણું)
સંજમં-સંજમ	દુત્તલં-ગોક્ષને	સંચરં-સંચરને
વિયાણેઈ-વિશેષ જાણે	નિવિવદણ-અસાર કરી જાણે	ઉકિઠં-ઉલ્કટ
વિયાણંતો-વિશેષ પ્રકારો જાણતો	મોણ-મોગોને	ધમ્મં-ધર્મને
દ્વ-નિશ્ચે	વિવે-દેવ સંવંધી	ફાસે-ફરસે
જયા-ડ્યારે	ચડય-ત્યાગ કરે	અણુતરં-ઉત્તમ
પણ-પ	સંમોગં-સંમોગને, સંજોગને	ધુણઈ-ઠાઠો નાંચે
	સંબિતર-અભ્યંતર (અંદર)	કમ્મરયં-કર્મરૂપી રજને

દેવે કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ મુચીની પ્રગતિ થતાવે છે:—

સોચ્છા જાણહ કલ્લાણં, સોચ્છા જાણહ પાવગં । ઉભયં પિ જાણહ સોચ્છા, જં સેયં તં સમાયરે
શ્રુત્વા જ્ઞાનાતિ કલ્યાણં, શ્રુત્વા જ્ઞાનાતિ પાપક્રમ્ । ઉપયેડપિ જ્ઞાનાતિ શ્રુત્વા, ચચ્છેયસ્તત્ સપાચરેત્ ॥૧૧॥

અર્થ—અર્પનું વ્યર્થ શ્રવણ કરીને મુમુક્ષુ કલ્યાણકારી થું છે? તેમજ પાપકારી થું છે? તે જાણે છે. ને આ વલ્લને
ગાંધગ્ધાચી માર્ગ રીતે જાણો ગકે છે. ને જે સારું હોય તેને આદર કરે છે.

જો જીવે વિ ન ચાણહ, અજીવે વિ ન યાણહ । જીવાજીવે અયાણંતો, કહં સો નાહીહ સંજમં
યો જીવાનપિ ન જ્ઞાનાતિ અજીરાનપિ ન જ્ઞાનીતે । જીવાજીવાજ્ઞાનન્, કયં સ જ્ઞાસ્યતિ સંયમમ્ ॥૧૨॥

અર્થ—જે જીવોને પણ જાણતો નથી તેમ જ અજીવોને પણ જાણતો નથી તે જીવાજીવને નહિ જાણવાથી સંયમને
હેમ જાણી નરૂને ?

જો જીવે વિ ચિયાણંહ, અજીવે વિ ચિયાણહ । જીવાજીવે વિયાણંતો, સો હુ નાહીહ સંજમં ॥૧૩॥
યો જીરાનપિ વિજ્ઞાનાતિ, અજોવાનપિ વિજ્ઞાનાતિ । જીવાજીવો વિજ્ઞાનન્, સ હિ જ્ઞાસ્યતિ સંયમમ્ ॥૧૩॥

અર્થ—જે જીવોને જાણે છે નવા અજીવોને પણ જાણે છે તે જીવાજીવોને જાણતો સંયમને પણ વ્યર્થ જાણી અરૂજો.

હવે જીવાદિના જ્ઞાનથી માંડીને મુક્તિ સુધીનો ક્રમ કહે છે:—

જયા જીવમજીવે ચ, દોવિ એ વ્યાપ્તિ । તયા ગદં બહુવિહં, સદં જીવાણ જાણહ ॥૧૪॥

યદા જીવાજીવૌ ચ, દ્વાવપિ-એતૌ વિજાનીતે । તદા ગતિં બહુવિધામ્, સર્વજીવાનાં જાનાતિ ॥૧૪॥

અર્થ—જ્યારે જીવ તથા અજીવ એ બન્ને તત્ત્વોને જાણે છે ત્યારે તે સર્વ જીવોની બહુ પ્રકારની ગતિને પણ જાણી શકે છે.

જયા ગદં બહુવિહં, સર્વજીવાણ જાણહ । તયા પુણં ચ પાવં ચ, બંધં મુક્ત્યં ચ જાણહ ॥૧૫॥

યદા ગતિં બહુવિધામ્, સર્વજીવાનાં જાનાતિ । તદા પુણ્યં ચ પાપં ચ, બંધં મોક્ષં ચ જાનાતિ ॥૧૫॥

અર્થ—જ્યારે વધા જીવોની સર્વ પ્રકારની ગતિ જાણે છે ત્યારે તે શુભ શુણ્ય, પાપ, બંધ અને મોક્ષ એમ ચારે વસ્તુઓને જાણી શકે છે.

વિશેષ—પાપ અને વધથી શી ગતિ થાય છે ? અને પુણ્યથી કેટું નાશસુખ અને કર્મસુખિની કેવો આનંદ મળે છે તે શુભ શુણ્ય વરાબર સમજી શકે છે

જયા પુણં ચ પાવં ચ, બંધં મુક્ત્યં ચ જાણહ । તયા નિવિદ્યે ભોએ, જેદિવે જેય માણસે ॥૧૬॥

યદા પુણ્યં ચ પાપં ચ, બંધં મોક્ષં ચ જાનાતિ । તદા નિર્વિન્તે ભોગાન્, યાન્ દિવ્યાન્યાન્ ચ માણસાન્ ॥૧૬॥

અર્થ—હ્યારે પુણ્ય, પાપ, ચંદ્ર અને મોક્ષના સ્વરૂપને જાણે છે ત્યારે તે દેવ અને મનુષ્ય इत्यादि સંવંધીના કામ-
ખાંગેથી નિર્વેદ પામે છે. (વિરાગ્ય પામી કામખાંગેથી નિવૃત્ત થાય છે.)

જયા નિદ્વિદાઃ ભોષ, જે દિવે જે ચ માણુસે । તયા ચયડ સંજોગં, સઙ્ગિમન્તરં વાહિરં ॥૧૭॥

યદા નિર્ચિન્ને ખોગાન્, યાન્ દિવ્યાન્ યાન્ ચ માનુષાન્ । તદા ત્યજતિ સંયોગમ્, સામ્યન્તરં વાચમ્ ॥૧૭॥

અર્થ—હ્યારે દેવતા અને મનુષ્ય સંવંધી ખાંગો પરથી નિર્વેદ પામે છે ત્યારે તે આમ્યંતર ક્રોધાદિ અને વાણ ધન
મંયોગની શ્રામકિને ત્યજી નકે છે.

વિશેષ—આમ્યંતર મયોગ દટ્ટે ત્યજારિલો મંયોગ અને વાણમયોગ દટ્ટે હુડંગારિલો સયોગ.

જયા ચયડ સંજોગં, સઙ્ગિમન્તરં વાહિરં । તયા મુંડે મવિત્તાણં, પદ્મદા અણગારિયં ॥૧૮॥

યદા ત્યજતિ મંયોગમ્, સામ્યન્તરં વાચમ્ । તદા મુણ્ડો મૂલ્લા, મવ્રજત્યનગારિતામ્ ॥૧૮॥

અર્થ—હ્યારે આમ્યંતર અને વાણ સંયોગોને તજે છે ત્યારે જ તે દ્રવ્ય અને માવથી મુંડિત વનીને અણગાર ધર્મ
અંગીકાર કરે છે.

જયા મુંડે મવિત્તાણં, પદ્મદા અણગારિયં । તયા સંવરમુક્કિદં, ધમ્મં ફાસે અણુત્તરં ॥૧૯॥

યદા મુણ્ડો મૂલ્લા, મવ્રજત્યનગારિતામ્ । તદા સંવરમુલ્કુદં, ધર્મં સુગત્યનુત્તરમ્ ॥૧૯॥

અર્થ—જ્યારે મુંડ થઈને તે અળગારપણું સ્વીકારે છે ત્યારે જ તે હલકુટ સંવર (પાપનું રંધન) રૂપ અનુચર ધર્મનો સ્પર્શ કરે છે.

વિશેષ—હલકુટ પર્વ પડેલે બાપ્યાશિષ્યક ધર્મ. બાહ્યો વિકાસ કર્યો પછો જ એ બાપ્યાશિષ્યક ધર્મને બારાળી કાળે છે.

જયા સંવરમુક્ષિટં, ધમ્મં ફાસે અણુત્તરં । તયા ધુણઢ કમ્મરયં, અવોહિકલુસં કહં ॥૨૦॥

યદા સંવરમુલ્કટં, ધર્મે સ્પૃશ્ત્યનુત્તરમ્ । તદા ધૂનાતિ કર્મરજઃ, અવોધિકલુપં કૃતમ્ ॥૨૦॥

અર્થ—જ્યારે હલકુટ સંવરરૂપ અનુચર ધર્મને સ્પર્શ કરે છે ત્યારે ગિચ્છાદિરૂપ કલ્મણતાશ્રી સંનિત કરેલા પાપ-કર્મરૂપી મેલને દૂર કરી શકે છે.

૨૧ થી ૩૦ માથાના છૂટા શબ્દાર્થ

સન્વત્તગં—સર્વ ઠેકાણે વ્યાપેન્નું	નિર્ભિત્તા—રંધીને	ટોને રહેલો	સાયાહલગસ્સ—સુલને માટે
અભિગચ્છઢ—સારી રીતે પાગેલે	સેલેસિ—ચૈલેશીપણને	સિદ્ધો—સિદ્ધ ભગવાન	આહુલ વ્યાહુલ
લોગં—લોકને	પડિવજ્જઢ—અંગીકાર કરે	સાસઓ—શાશ્વતો	નિગામસાહસ્સ—(મૂઝમાં ફરે-
અલોગં—અલોકને	લવિત્તાણં—લવપાત્રીને	સુહસાયગસ્સ—સુલના આ-	લા વલતને ઓઠંગીને)
જિણો—કેવલજ્ઞાની ભગવાન	નીરઓ—કર્મરૂપ રજ રહિત	સ્વાદ કરનારને	અત્યંત સુદ રહેનાર
જોમે—જોમોને	મત્થયલ્થો—મસ્તકે અથવા	સમણસ્સ—સાધુને	હચ્છોલણાપહોઅસ્સ—ઘણું

पाणी नापरी द्याय पगनी
शुद्धि राखनार

100-1451

बुद्ध-मुनि, पंडितगण

नारिगम्भ-नैगान

一、

Life-Size

पञ्चागम्य-प्राप्तये

३३३३३३-संस्कृत-निर्वाह

संक्षिप्त-श्रम

पुंनम-पुंनममां ।

५३-५३

परियह-परिसङ्गति

निर्णयप्रसू-नीतिनारने

५५६-१५६६

भूत-भूति

नारिसगस्त-नेत्राने

पञ्च-पाङ्कजी वये

三

寒水

पयाया-सन्मार्गे चालता

त्रिपुण्ड्र-जलदीप

गच्छन्ति-जायते

अमरभवणाङ्गि—देवल्लोकिमां

जास-जामने

प्रति-
पि

तन्त्रो-तप

संजयो-संजम

गंधर्व-विराट-विराट-विराट

उद्देश्य-ए प्रकारे आ

दृज्जीविणियं-दृज्जीवनीका-

यनी

सम्प्रदिक्षी-सम्यग्दृष्टि

जये-जयणा करे

॥ ३ ॥

लङ्कित-पामीने

सामन्त-श्रमणपणु

कर्ममुणा-रूपवडे, क्रियावडे

निरादेजासि-विरात्रे

जया ध्रुणइ कम्मरयं, अवांहिकलुसं कडं । तया सवत्तगं नाणं, दंसणं चाभिगच्छइ ॥२१॥

यदा धनानि हर्मरजः, अयोधिरुणुं कृतम् । तदा सर्ववर्गं ज्ञानं, दर्शनं चाभिगच्छति ॥२१॥

અર્થ—હ્યારે મિથ્યાત્વદ્વારા અનાદિ કાલથી પૃથ્થો કરેલો કર્પરૂપી મેલ દૂર કરે છે ત્યારે જ સર્વલોકવ્યાપી (હિંવલ) જ્ઞાન અને કેવલ દર્શનને સાધક પામી શકે છે.

નિર્દેશ— ૧ દ્વારા મૂળ, અર્થ પદે તર્જમાન તુ મને ઢાળના નવં ભાગોનુ વૃદ્ધી માયે સંપૂર્ણ જ્ઞાન યાવ તે કૃત્યજ્ઞાન છે.

जया सवत्तगं नाणं, दंसणं चाभिगच्छइ । तया लोगमलोगं च, जिणो जाणइ केवली ॥२२॥
यदा सर्वत्रां ज्ञानं दर्शनं चाभिगच्छति । तदा लोकमलोकं च, जिनो जानाति केवली ॥२२॥

अर्थ—ज्यारे ते सर्वलोकव्यापी (केवल) ज्ञान अने केवलदर्शने पामे छे त्यारे ते जिन (राग अने द्वेषरहित) केवली थईने लोक अने अलोकना स्वरूपने जानी शके छे.

जया लोगमलोगं च, जिणो जाणइ केवली । तया जोगे निरुंभित्ता, सेलेसिं पडिवज्जइ ॥२३॥
यदा लोकमलोकं च, जिनो जानाति केवली । तदा योगान्निरुध्य, शैलेशीं प्रतिपद्यते ॥२३॥

अर्थ—ज्यारे ते केवली जिन लोक अने अलोकना स्वरूपने जाणे छे त्यारे ते मन, वचन अने कायाना सर्व व्यापारोने रुंधीने शैलेशी (ज्यां मेरु जेवी आत्मानो निष्कंप स्थिति थाय छे ते) अवस्थाने पामे छे.

जया जोगे निरुंभित्ता, सेलेसिं पडिवज्जइ । तया कम्मं खवित्ताणं, सिद्धिं गच्छइ नीरओ ॥२४॥
यदा योगान्निरुध्य, शैलेशीं प्रतिपद्यते । तदा कर्म क्षपयित्वा, सिद्धिं गच्छति नीरजाः ॥२४॥

अर्थ—ज्यारे ते योगोने रुंधीने शैलेशी अवस्थाने पामे छे त्यारे सर्व कर्मोनी क्षय करीने कर्मरूपी रजथी सर्वथा रहित वनी सिद्धगतिने प्राप्त थाय छे.

जया कम्मं खवित्ताणं, सिद्धिं गच्छइ नीरओ । तया लोगमत्थयत्थो, सिद्धो हवइ सासओ ॥२५॥
यदा कर्म क्षपयित्वा, सिद्धिं गच्छति नीरजाः । तदा लोकमस्तकस्यः सिद्धो भवति शाश्वतः ॥२५॥

અર્થ—અગરે મર્વ કર્મનો ક્ષય કરીને કર્મભૂમી રત્નથી રહિત થઈ સિદ્ધિગતિને પામે છે ત્યારે સ્વાભાવિકરીતે તાબોરના યમ્નક પર ત્રદ ને ગામન મિદ્ધ થાય છે.

નિર્દોષ—અત્તન્નો મદ્ધ જ મમાર ઉર્વે મમ્મનો છે ત્યારે તે કર્મની મર્મવા રહિત થાય છે ત્યારે તે હોરના કંતે મોક્ષે જાય છે.

મુહસાયગસસ સમણસસ, સાયાઉલગસસ નિગમસાહસસ ।

ઉચ્છોલણાપહોઅસસ, દુહ્હહા સુર્ગઈ તારિસગસસ ॥૨૬॥

મુલસાદકસ્ય શ્રમણમ્ય, માતાકુલસ્ય નિકામગાથિનઃ । ઉત્તોન્નાપ્રથાવિનશ્ચ, દુલ્લેખા મુગતિસ્તાદ્દશ્ય ॥૨૬॥

અર્થ—જે મુલનો મ્વાદક અર્થાન્ માત્ર વાલ મુલનો જ અધિગ્રામી હોય, પોતાને કેમ મુલ મલે તે માટે આકુલ રહેતો હોય, વળું કંઠી રહેવાના સ્વાભાવાલો હોય અને સતત હાથ પગ ક્રિયાદિ અંગોને વિશ્રુણા અર્થે ધોયા કરવાનો જેને સમાપ હોય તેવા માથુને મુગતિ દુર્લ્લેખ છે.

તવોગુણપદ્ધાણસસ. ઉજ્જુમદ્દ લ્ખન્તિસંજસરયસ્ય । પરીસહે જિણંતસસ, સુલહા સુર્ગઈ તારિસગસસ ॥

તવોગુણપ્રધાનમ્ય, ક્કુમ્પનેઃ શાન્તિમંયપત્તસ્ય । પરીસદ્ધાન્ જયતઃ સુલ્ખા, મુગતિસ્તાદ્દશ્ય ॥૨૭॥

અર્થ—જેનામાં આભ્યંતર નયા વાલ તપશ્ચર્યાના ગુણો પ્રધાનપણે છે, પ્રકૃતિથી સરલ, ક્ષમા તથા સંયમમાં રક્ત, ચાતીમ પરિપદોને જીતનાર પણ મુમુક્ષુમીત્વને સુગતિ પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે.

पच्छा वि ते पयाया, खिपं गच्छंति अमरभवणाइ ।

जेसिं पिओ तवो संजमो अ खंति अ बंभचेरं च ॥२८॥

पश्चादपि ते प्रयाताः, क्षिपं गच्छन्त्यमरभवनानि । येषां प्रियाणि तपः संयमश्च, क्षान्तिश्च ब्रह्मचर्यश्च ॥२८॥

अर्थ—जेमने तप, संयम, क्षमा अने ब्रह्मचर्य प्रिय छे तेवा पाछली वयमां पण संयम मार्गमां गयेला (मार्गने प्राप्त थयेला) मुसुओ शिघ्रतायी अमरभवनो (उच्च प्रकारनां देवलोकनां स्थानो) ने पामे छे.

इच्चयं छज्जीवणिअं, सम्मदिट्ठी सया जए ।

दुल्लहं लहितु सामणं, कम्मुणा न विराहिज्जासि ॥ तिबेमि ॥२९॥

इति छज्जीवणिआ णामं चउत्थं अज्झयणं समत्तं

इत्येतां षड्जीवनिकां, सम्यग्दृष्टिः सदा यतः । दुर्लभं लब्ध्वा श्रापण्यं, कर्मणा न विराघयेत् ॥२९॥ इति ब्रवीमि ॥

॥ इति षड्जीवनिका नाम चतुर्थमध्ययनं समाप्तम् ॥

अर्थ—आ प्रकारे हमेशां यत्नावान अने सम्यक्दृष्टि साधुए दुःखे करीने पामी शकाय तेवी साधुताने पामीने पूर्वोक्त षड् जीवनिकायनी मन, वचन अने काया एम त्रणे योगोथी प्रमादद्वारा विराघना न करे.
एम सुधर्मास्वामी जंबुस्वामि नामना पोताना शिष्यने कहे छे.

॥ ए प्रमाणे षड्जीवनिका नामनुं चोशुं अध्ययन समाप्त थयुं.

अथ पिण्डैयणानाम् पंचममथ्ययनम्

पुत्र स्त्री वगैरे जगतनां समग्र प्रज्योमनोनो त्याग करी समग्र जीवनने आत्मचिंतनमा विताववा माथे जगतने पोताने प्राप्त थयेल आत्मचिंतननो लाभ आपनार महात्माओ भिक्षा माटेना योग्य महा-पुरुषो हे. आ भिक्षा उपर जीवन चलावनार महापुरुषो पोतानी भिक्षा कोइपण जीवनी विराथना विना तेसज दानाने ते भिक्षा आपनां वीलकुल दुःख न थाय तेवी काळजी पूर्वक भिक्षा ग्रहण करनारा होय हे. भिक्षाथे जवायी मांडीने भिक्षा लइ पाछा करी केचीरीते भोजन करवुं ? त्यां सुधीनुं स्पष्ट वर्णन अर्पि करायामां आच्युं हे.

गाथा ? थी ५ ना छटा शब्दार्थ

गंधे-ज्वां रीने गाम्मे रुने	उमेण-आ	मुणि-मुनि	पुरओ-आगळ
पिराग-पिआना	रुम्यजोणेण-कर्मना योग-	चरे-चाले	जुग-जुसरा
साचंमि-रगने	चटे करीने	पंदं-इळवे इळवे	मायाए-प्रमाण
अधंपंनो अमंजान (व्या-	भजपायां-पातपाणीनी	अणुविगो-उद्रेग विनानो	पेहमाणो-जोतो थको
पूळता रहिन)	गंयण-गचैणगा करे	अव्वक्खित्तेण-व्याक्षेप वि-	महि-पृथ्वी उपर
अमुच्चिओ-अमूर्छित (आ-	गो अरण-गोनरीए	नानो, आकुळता रहिन	चजंतो-त्याग करतो
मत्ति रिनानो)	गधो-गण्ढो	चैयसा-मनवेडे	वीअ-वीज

हरिआइं-लीलोतरीने
पाणे-त्रसजीवने
दगं-पाणीने
मट्टिअं-माटीने
ओवार्यं-खाडाने
विसमं-विपम, उंचानीची

खाणुं-स्थंभने
विज्जलं-पाणी विनानी
परिवज्जण-परिहरे
संकमेण-पाणी उपर पत्थर
अथवा लाकडानीं पांजवडे
गच्छेज्जा-जाय

विज्जभाणे-विद्यमान होय तो
परक्कमे-बीजे रस्ते
पवडते-पडते छते
से-ते
तत्थ-त्यां
पक्खलंते-लथडते छते

संपत्ते भिक्खकालम्मि, असंभंतो अमुच्छिओ । इमेण कम्मजोगेण, भत्तपाणं गवेसए ॥१॥

संप्राप्ते भिक्षाकाले, असंभ्रांतोऽमुच्छितः । अनेन क्रमयोगेन, भक्तपानं गवेषयेत् ॥१॥

अर्थ—भिक्षानो काळ प्राप्त थाय त्यारे व्याकुळतारहित अने मूर्खारहित साधु आ क्रमयोगशी भात पाणी.
(भिक्षा) नी गवेषणा करे.

से गामे वा नगरे वा, गोअरगगओ मुणी । चरे मंदमणुठिवग्गो, अब्बविखत्तेण चेअसा ।२॥
स ग्रामे वा नगरे वा, गोचराग्रगतो मुनिः । चरेन्यन्दमनुद्धिग्नः, अब्बाक्षितेन चेतसा ॥२॥

अर्थ—ते गाम अथवा नगरमां गोचरी गयेलो मुनि उद्देगरहित अब्बाकुळ चित्तशी मंद मंद (उपयोग पूर्वक) चाले.
चालती वखते केम चालवुं ते विधि बतावे छेः—

पुरओ जुगमायाण, पेहमाणो महि चरे । वजंतो वीअहरियाइ, पाणे अ दगमट्टिअं ॥३॥

पुरनो गुणमात्रया, प्रअमाणो महो चरेत् । वर्जयन्वीजहरितानि, प्राणिनः च उदरमृत्तिराम् ॥३॥

अर्थ—आगळ युग (चार हाथ) प्रमाण मुथी दृष्टि बराबर लंबावीने बीज, वनस्पति, प्राणीओ, सचेत जळ अने मनोवृत्तिता (थी दूर रहने) ने दूर ओडीने बराबर जोया पळी ज उपयोग पूर्वक पृथ्वी पर चाले.

ओवायं विसमं स्वाणुं, विज्जलं परिवज्जए । संक्रमेण न गच्छिज्जा, विज्जमाणे परक्रमे ॥४॥

अयानं रिपमं स्वाणुं, रिज्जलं परिवर्जयेत् । संक्रमेण न गच्छद्, विद्यमाने पराक्रमे ॥४॥

अर्थ—पूर्वांक गुणमात्र माथु; खाड के ऊंची नीची विषम जग्या अने दृष्टना दुंडां के कादववाळी जग्याने ओडी दे. तेमज बीजो मारो मार्ग होय तो खाडने ओळंगवा सारु काष्ट, पापाण बगेरे गोठव्यां होय तो ते पर पण चाले नहि.

पचंडंते व से तरथ, पचखलंते व संजए । हिंसेज पाणभूयाइं, तसे अटुव थावरे ॥५॥

प्रपतन्वाज्जो नत्र, प्रस्सलन् वा मंयतः । हिंस्याऽग्निभूतानि, त्रसानथवा स्यावरान् ॥५॥

अर्थ—झारजके तेवा विषम मार्गे जतां त्यां ते संयमी कदाच लपसी पडे के खाडामां पडी जाय तो तस (गच्छता चाल्ना) नीमोनी तथा स्यावर जीवोनी हिंसा थाय.

माथा ३ श्री १० सुचीना छटा शब्दार्थ

गम्या-ने मांटे
मंजए-चागिनिओ

मृमपाहिण-भगवाननी आ-

याण चाल्नार

अनेण-गीजे

मग्गेण-मार्गे

जयमेव-जयणाएज

परक्रमे-चाले

ઈગાલં-અંગારાના

છારિઅં-રાખના

રાસિ-ઢગલાને

તુસ-ફોતરાંના

ગોમયં-છાળના

સસરવલેહિં-રજેકરી સહિત

પાણિ-પગવઢે

સંજઓ-સાધુ

તે-તેને

નફક્મમે-ન ઓઝંગે

ચરેજ-જાય

તમ્હા તેણ ન ગચ્છિજ્જા, સંજણ સુસમાહિણ । સઙ્ગ અણેણ મગ્ગેણ, જયમેવ પરક્કમે ॥૬॥

તસ્માત્તેન ન ગચ્છેત્, સંયતઃ સુસમાહિતઃ । સત્યન્યસ્મિન્માર્ગે, યતમેવ પરાક્રમેત્ ॥૬॥

અર્થ—મોઢે સુસમાધિવ્રંત સંયમી વીજો સારો માર્ગ હોય તો તેવા વિપમ માર્ગે ન જાય. અને જો સારો માર્ગ ન જ હોય તો તે માર્ગે બહુ ઉપયોગ (સંભાલ) પૂર્વક ગમન કરે.

વાસે-વરસાદ

વાસંતે-વરસતે

મહિઆણ-ધુમસ, ધુંવર

વ-અને

પડંતિણ-પડતે છતે

મહાવાયે-મોઢો વાયરો

વાયતે-વાતે છતે

તિરિચ્છ-તિછીં ગતિણ

સંપાદમેસુ-સંપાતિમ જીવો

ઉડતે છતે

વેસ-વેશ્યાનાં

સામંતે-ઘરની આસપાસ

વંમચેરે વ્રહ્મચર્ય

અવસાણુણ-(નાશ કરનાર

દૃષ્ટિથી) વશ કરનાર

વંમયારિસ્સ-વ્રહ્મચર્યવાલા

સાધુને

દંતસ્સ-ઈંદ્રિયો દમેલાને

હોજ્જા-હોય

તત્થ-ત્યાં

વિસોત્તિઆ-(સંજમરૂપ ધા-

ન્યને સુકવનાર)મનોવિકાર

અણાયયણે-ગોચરી નહિ

જવા લાયક ઘરમાં

ચરંતસ્સ-જતાને

સંસગ્ગીણ-સંસર્ગથી

અધિકલ્લણં-વારંવાર

હુજ્જ-હોય

વયાણં-વ્રતોને

પીલા-પીઢા

સામણમ્મિ-સંજમમાં

અ-વલી

સંસઓ સંશય

જયમેવ પરક્કમે ॥૬॥

इंगालं छारिं रासिं, तुसरसिं च गोमयं । ससखेहिं पाएहिं, संजओ तं नइकमे ॥७॥

अंगारं धारिकं रासिं, तुसरसिं च गोमयम् । ससखेहिं पादाम्बां, संयस्तं नातिक्रमेव ॥७॥

अर्थ—मांगमां राख्वां अंगारानो ढगलो तथा सळगती राखना ढगला पर, डांगर इत्यादि फोतरांना ढगला के आन पर मन्त्रिच रत्नी गरीयेंच्या वने मंगमी पुरूप गमन न करे के ओळने पण नहि.

न चरेज्ज वामे नासंते, महियाए व पडंतिए । महावाए व वायंते, तिरिच्छसंपाइमेसु वा ॥८॥

न चरेद् दक्षं वर्पणि, मिहिलयां स पत्न्याम् । महाने वा वाति, तिर्यक् संपातिकेषु वा ॥८॥

अर्थ (चटहाय इत्यादिनी रक्षा माह) नरसाद नरसतो होय, पुंवर पडती होय, महावायु वातो होय के मर जात उडती होय तथा मायी, यन्त्र, पतंगिया वगेरे अनेक प्रकारना संगतिम जीवो उडी रखा होय तेवा मार्गमां राज गेरे वगरो मंगमीए गोनती प्रर्थे न ज्ञं.

न चरेज्ज नैससामंते, वंभयेरवसाणुए । वंभयारिस्स दंतस्स, होज्जा तत्थ विसोत्तिआ ॥९॥

न चरेद् देशमायन्ते, वचनयोगमाने । वचचारिणो दन्तस्य, भूयाच्च विस्रोतसिमा ॥९॥

अर्थ—(देशे वचनार्ग रक्षा माह कहे छेः—) वचनार्गना वातरूप वेश्या रहेती होय तेनो आसपासना प्रदेशमां एव मंगमी न जाय. कारण हे दधिनेन्द्रिय अने वचनारी साधरुना चित्तमां ते निमित्तथी असमाधि थाय.

विशेष—वेद्यादिक अथ स्त्रीओना वातावरणवाळा स्थानर्मा तो छु परछु तेनी आसपासना प्रदेशमा पण ब्रह्मचारीए जहुं नहि. कारण के विकारनां बीज कया सजोगोमां कये वखते पांगरे ते कही शकय नहि माटे सदा सावध रहैय.

अणाययणे चरंतस्स, संसग्गीए अभिक्खणं । होज्ज वयाणं पीला, सामणणम्मि असंसओ ॥१०॥

अनायतने चरतः संसर्गेणाभीक्ष्णम् । भूयाद्व्रतानां पीडा, श्रामण्ये च संशयः ॥१०॥

अर्थ—अने एवा कुस्थाने जतां त्यांना वातावरणनो वारंवार संसर्ग थाय. तेवा संसर्गशी व्रतोमां पीडा उत्पन्न थवानो भय रहे अने साधुतामां संशय थाय.

गाथा ११ थी १५ मी सुधीना छटा शब्दार्थ

तम्हा—ते माटे
एअं—ए प्रकारे
विआणिता—जाणीने
दोसं—दोपने
दुगइ—दुर्गति
बड्डणं—वधारनार
वज्जाए—वर्जे

एगंतं—मोक्षमार्गनो
अस्सिए—आश्रय कर्यो छे
जेणे
साणं—कुतराने
सुयं—विआयेली
गर्वि—गायने
दित्तं—मदोन्मत्त

गोणं—बळदने
हयं—घोडाने
गयं—हाथीने
संडिबं—वाळक रमतां होय
ते ठेकाणेथी
कलहं—कलहवाळी जग्याने
युद्धं—युद्धने, लडाइने

दुरओ—दूरथी
परिवज्जे—त्याग करे
अणुनए—उंचु नहि जोतो
नावणए—नीचुं नहि जोतो
अप्पहिट्ठे—हरख नहि पामतो
अणाउले—अनाकुळ
इंदिआइ—इंद्रियोने

नराधार्म-जै इन्द्रियोनो जे गोयरे-गोचरीने सिंगे
 सिंगय होय नेने इमंलो-इसतो
 दसना-दयोने हुलं-हुल. वंश
 दसदास्य-जनामलो जनामलो इरुच-इंजु
 धाममाणो-चोरतो प्रचय नीनुं

तम्हा एअं विआणिता, दोसं दुग्गइवइडणं । वज्जए वेससामन्तं, मुणी एगंतमस्सिए ॥११॥

नम्मादेव निजाय, दोणं दुर्गतितर्धरुम् । वमयेद्वेद्वयासामन्तं, मुनिरेकान्तमाश्रितः ॥१२॥

अर्थ—माटे पहात मुक्तियो इच्छु रु मुनि आ प्रमाणे दुर्गतिने वधारनार अने दोपोनुं आगार जाणीने वेश्या
 (रक्षेती होय ने) ना पादोसमां गमनागमन करवुं छोडी दे.

साणं सउँअं गाविं, दित्तं गोणं हयं गयं । संडिम्भं कलहं जुद्धं, दूरओ परिवज्जए ॥१२॥

भानं नुगां गां, इणं गोणं इयं गजम् । सडिम्भं कलहं युद्धं, दूरतः परिचर्जेयन् ॥१२॥

अर्थ—इयां रनरां, तात्री प्रभृति पायेली गाय, मदोन्मत्त वज्रद घोडो के गज होय तथा वाळकोनुं क्रीडास्थान
 के रुय्य अने घुडनुं स्थान होय नेरा स्थानने दूरभीज छोडी देवु.

आओअं-गोखने दग्गवणाणि-पाणिआराओने
 थिगलं-(भीतमां) पुरी नां- विनिज्जाए-निगळे
 खेळुं अथवा चणी लीयेळुं संकट्टाणं-शंकाणां स्थानकने
 दारं-चारणाने विवज्जए-विशेष प्रकारे वजे
 संधि-सांधने. खातरने

अणुन्नए नावणए, अप्पहिट्ठे अणाउले । इदिआइं जहा भागं, दमइत्ता सुणी चरे ॥१३॥

अनुन्नतो नावणतः, अप्रहृष्टोऽनाकूलः । इन्द्रियाणि यथाभागं दमयित्वा मुनिश्चरेत् ॥१३॥

अर्थ—मार्गे चालतो मुनि बहुत छुंछुं सुख राखे नहि के बहुत नीचुं सुख राखे नहि तेमज खोराक वगेरे सुंदर मळवाथी बहुत राजी न थाय के न मळवाथी व्याकुल न थाय. तेवीरीते पोतानी इन्द्रियो तथा मननुं बराबर समतोलपणुं जाळवीने तथा तेनुं दमन करीने विचरे.

दवदवस्स न गच्छेज्जा, भासमाणो अ गोअरे । हसन्तो नाभिगच्छेज्जा, कुलं उच्चावयं सया
द्रुंन्द्रुतं न गच्छेत्, भापमाणश्च गोचरे । हसन्नाभिगच्छेत्, कुलमुच्चावचं सदा ॥१४॥

अर्थ—हंमेशां डच्च के नीच कुटुंबमां अभेदभावे गोचरी जनार संयमी बहुत उतावळुं न चाले तेमज चालतां चालतां न हसे के न बोले.

आलोअं थिगलं दारं, संधिदगभवणाणि अ । चरन्तो न विणिज्झाए, संकट्टाणं विवज्जए १
आलोकं स्थगितं दारं, संधिसुदकभवनानि च । चरन्न विनिध्यायेत्, शंकास्थानं विवर्जयेत् ॥१५॥

अर्थ—गोचरी गयेलो साधु गृहस्थोना घरनी बारीओ के गवाक्ष सामे, दीवालौना सांधाना विभाग सामे, वारणा सामे, बे घरनी संधीना विभाग सामे के पाणी राखवाना पाणीयारा सामे वगेरे एवां एवां शंकांनां स्थानोने दूरथी छोडी दे. चालतां चालतां तेवां स्थानो पर लक्ष न आपे.

गाथा १६ थी २० सुधीना हृदा वाञ्छार्थ

रजो-राजानी गिहवर्द्धण-गृहपतिनी, घरना घर्णीनी रहस-छानी बात आरक्खियाण-ओढवाळनी संकिळेसकरं-यणो केश थाय तेवां याणं-स्थानरु मरये पडिहुटं-निपेय करेलां हुलं-हुल पचिसे-पेसे	मामगं-माहं कहेनार अचियत्तं-अपीतिकर चिअत्तं-प्रीतिकर साणी-टाटपट्टीनो पडदो पावार-कांवळ पिहिय-टोकेलं अप्पणा-पोते नावपंगुरे-उयाडे नहि कवाडं-कमाड नो पणुलिजा-हडसेले नहि उमगंसि-अवग्रहने	अजाइया-मागपा विना गोअरग-गोचरीने विपे पविट-पेठेलो, गएलो वच्च-वडीनीति (झाडे जडुं) मुत्तं-लघुनीति (पेशाव) धारए-धारण करे ओगासं-अवकाश (जग्या) फासुअं-निजीव नचा-जाणीने अणुनविअ-रजा लइने वोसिरे-वोसिरावे (करे)	णीअ-नीचा दुवारं-वारणाने तमसं-अंधाराने हुटुगं-भोंयरदिकने परिवज्जए-वर्जे अववलु विसओ-आंखे न जोवाय तेवां जरथ-उपां पाणा-वसजीवो दुपडिलेहगा-जोवा मुहकेल पडे
---	--	---	--

रजो गिहवर्द्धणं च, रहससारक्खियाण य । संकिळेसकरं टाणं, दूरओ परिवज्जए ॥१६॥

राज्ञो गृहपतीनाञ्च, रहस्यं आरक्षिणां च । संकलेशकरं स्थानं, दूरतः परिवर्जयेत् ॥१६॥

अर्थ-तेमज राजाओ, गृहपतिओ के कोढवाळ रहस्य (एक्रांत वार्तालाप) नां के जे कलेशकर स्थानो छे तेने दूरथी ज छोडो दे.

पडि कुट्टं कुलं न पविसे, सामगं परिवज्जए । अचियत्तं कुलं न पविसे, चियत्तं पविसे कुलं ॥ १७ ॥

प्रतिकुट्टं कुलं न प्रविशेत्, सामकं परिवर्जयेत् । अप्रीतिकं कुलं न प्रविशेत्, प्रीतिकं प्रविशेत्कुलम् ॥ १७ ॥

अर्थ—लोकनिपिद्ध कुलमां प्रवेश न करे. वली जे गृहपति ए पोते ज निषेध कयों होय के “भारे घेर न आवधो” तेवा गृहे तथा जे कुलमां जवाथी ते कुलना मनुष्यने अप्रीति थाय त्यां पण प्रवेश न करे पण जे कुलमां प्रेमभक्ति होय त्यां भिक्षु भिक्षार्थे प्रवेश करे.

साणीपावारपिहिअं, अपपणा नावपंगुरे । कवाडं नो पणुल्लिज्जा, उगगहंसि अजाइआ ॥ १८ ॥

शाणीप्राचारपिहितं, आत्मना नापटुणयात् । कपाटं न प्रणोदयेत्, अवग्रहमयाचित्वा ॥ १८ ॥

अर्थ—गृहस्थने घेर भिक्षार्थे गयेलो मुनि घरना मालिकनी अवग्रह—रजा विना कमाडने तथा वारणा जेवा श्रमना के वांसना पडदाने उघाडे के ठेले नहि.

गोअरगपविट्ठो अ, वच्चमुत्तं न धारए । ओगासं फासुअं नच्चा, अणुन्नविय वोर्सरे ॥ १९ ॥

गोचराग्रप्रविष्टश्च, वचोमूत्रं न धारयेत् । अवकाशं प्रासुकं ज्ञात्वा, अनुज्ञाप्य च व्युत्थजेत् ॥ १९ ॥

अर्थ—मलमूत्रनी शंका होय तो ते निवारीने पछी ज मुनि गोचरी माटे (भिक्षार्थे) प्रवेश करे. कदाचित् रस्तामां आकस्मिक शंका थाय तो मल किंवा मूत्र विसर्जन करवाने योग्य निर्जीव जग्या जोइ ते जग्याना खास मालिक होय तो तेनी आज्ञा लइने वाधाने निवारी छे. पण मलमूत्रनी शंकाने दवाववा प्रयत्न न करे.

નીચં દુવારં તમસં, કુટ્ટગં પરિવજ્જાણં । અચક્ખુવિસઓ જતથ, પાણા દુપ્પહિલેહગા ॥૨૦॥
 નીચદ્વારં તમસં, કોઠકં પરિવર્જયેત્ । અચક્ખુવિપયો યત્ત, માણિનો દુપ્પતિલેખનીયાઃ ॥૨૦॥

અર્થ—જે ઘરતું નીચું વારણું હોય, જે ઘરમાં અંધકાર વ્યાપ્ત હોય, કે જેનું ખોંચરું હોય તે ઘરમાં મુનિ ભિક્ષાર્થે ન જાય. ત્યાં આગલ અંધાનું હોવાથી કંઈ આંખથી જોઈ શકાય નહિ અને તેથી ઇર્ષાસમિતિ ન જલવાય તેથી જીવોનો હિંસાનો પણ ભય રહે.

ગાથા ૨૧ થી ૨૫ છૂટા શ્લોકાર્થ

જતથ—જ્યાં
 પુપ્ફાદં—ફૂલો
 વીઆદં—વીજ
 વિપ્પદ્વાદં—વિલ્લારોળાં
 કોટ્ટણ—કોઠારમાં, ઘરના વાર-
 (ળામાં)
 અહુળા—દમળાં
 ઉચલિતં—ઝીંપેલા

હલ્લં—લીલું
 દદ્ધુણં—દેલીને
 ઇલ્લગં—વકરને
 દારગં—વાલકને
 સાળં—કુતરાને
 વચ્છગં—વાછરડાને
 કુટ્ટણ—ઘરના વારણામાં
 હલ્લંધિયા—ઓલંચીને

પવિસે—પેસે
 વિવહિત્તાણ—કાઠી મુકીને
 (હટાડીને, દુર કરીને)
 સંજણ—સંજમી
 અસંસત્તં—પ્રેમ ન રાખતાં
 પલોહજ્ઞા—અવલોકન કરે
 નાહરુવાલોઅણ—(ઘરમાં અ-
 તિ દુર જોવું નહિ

હલ્લુહલ્લં—વિકસિત નેત્રે
 ન વિનિજ્જાણ—જોવે નહિ
 નિયદ્ધિજ્ઞ—પાછો વળે
 અયંપિરો—વોલ્યા સિવાય
 અહમ્મિ—મુમિની મર્યાદા
 મુકીને
 ન ગચ્છેજ્ઞા—જાય નહિ
 ગોયરગગઓ—ગોચરીણ
 ગણ્ણો

कुलस्स-ते कुलनी (मर्यादाने)	तत्थेव-त्यांज	विअक्खणो-विचक्षण	स्थानकनुं
जाणिता-जाणीने	पडिलेहिज्जा-पडिलेहे,	सिणाणस्स-नहावाना	संलोगं-जोडुं
मिअं-मित, मर्यादा करेली	रहे	कनुं	परिवज्जए-परिहरे
परक्कमे-जाय	भूमिभागं-भूमिकाना भागप्रत्ये	वच्चस्स-वडीनीति	करवाना

जत्थ पुप्फाइं बीआइं, विप्पइन्नाइं कोष्ठए । अहुणोवलित्तं उल्लं दट्ठूणं परिवज्जए ॥२१॥

यत्र पुष्पाणि बीजानि, विप्रकीर्णानि कोष्ठके । अधुनोपलिप्तमार्द्रं, द्रष्टुं परिवर्जयेत् ॥२१॥

अर्थ—ज्यां आगळ बीज के फूल वेरायां होय अथवा जे स्थान ताजुं लिपण थवाथी लीडुं के भीनुं होय तो तेडुं जाणीने त्यां मुनि न जाय.

एल्लगं दारगं साणं, वच्छगं वा वि कुष्ठए । उल्लंघिआ न पविसे विउहित्ताण च संजए ॥२२॥

एडकं द्वारकं श्वानं, वत्सकं वापि कोष्ठके । उल्लङ्घ्य न प्रविशेत्, व्युह्य च संयतः ॥२२॥

अर्थ—संयमी मुनि गृहस्थना घरने विषे वाळक, वकरो के कूतरो अथवा वाछरडो होय तो तेने ओळंगीने के तेने वेगळा करीने पण प्रवेश न करे.

विशेष—ओळगवाथी कदाच पडी जवाय अने हठाववाथी कूतरो के तेडुं प्राणी पोताने इजा करे.

असंसत्तं पलोइज्जा, नाइदूरावलोअए । उप्फुल्लं न विनिज्झाए, नियट्ठिज्ज अयंपिरो ॥२३॥

असंस्कृतं प्रत्येकमेव, नापि दूरादवलोकेषु । उत्कृष्टं न विनिश्चयेत्, निर्वर्तमानलाभः ॥२३॥

अर्थ—गृहस्थने घर गयेलो मुनि (भिक्षा देनारी स्त्री अथवा कोई व्यक्ति पर) आसक्तिपूर्वक कशुं पण न जुए. आपत्तेम दूर दूर जोया न करे अने द्रष्टिने विकासीने पण न जुए. परंतु भिक्षा न मळे तो बोलया बिना पाछो फरे.

विशेष—चारणार फोद लागे जोबायो के धाम तेम दूर दूर जोबायो गृहस्थने भविष्यस उत्तरय धवानुं कारण मळे माटे तेम करुं भिक्षुने उचित नयो.

अद्भुमिं न गच्छेज्जा, गोअरगगओ सुणो । कुलस्स भूमिं जाणिता, मिअं भूमिं परक्रमे ॥२४॥

अतिभूमिं न गच्छेत्, गोचराग्रगतो मुनिः । कुलस्य भूमिं ज्ञात्वा, मितां भूमिं पराक्रमेत् ॥२४॥

अर्थ—गोचराग्र (भिक्षार्थे) गयेलो मुनि, जे कुलनो जेवो आचार होय त्यां सुधीनी परिमित भूमिमां ज गमन करे. ते गृहस्थनी चांदेली मर्यादाथी आगळ गमन न करे.

विशेष—जंल मुनिओ माटे उच विचार अने वर्तनवाळां कुटोमां भिक्षानी छुट्टे छे तो पण भिन्नभिन्न कुटुला ज्ञाति के धर्मगत रिवाज प्रमाणे धर्मना परतो मर्यादांमां रहीं जे भिक्षु छुट्ट भिक्षा मेळवे.

तथेव पडिलेहिज्जा, भूमिभागं विअखणो । सिणाणस्स य वच्चस्स, संलोणं परिवज्जए ॥२५॥

तत्रैव प्रतिलेखयेत्, भूमिभागं विचक्षणः । स्नानस्य च वर्चसः, संजोके परिवर्जयेत् ॥२५॥

अर्थ—ज्यां आगळ उभा रहेबाथी स्नानागार के मळ त्रिसर्जनगृह (संडास) देखातुं होय तो ते स्थानने छोडी अन्य विभागमां जइ शुद्ध स्थानतुं निरीक्षण करी विचक्षण साधक त्यां भिक्षार्थे उभो रहे.

दग-पाणी
गद्दी-माटी
अ-अने
आयाणे-लावचानो मार्ग
बीआणि-बीज
हरियाणि-खीली वनस्पति
परिवज्जंतो-परिवहस्तो
निद्विज्जा-उभो रणे

सत्तिविअ-सर्व इंद्रिओने
समापिए-वक्षणां राखीने
तत्थ-त्यां
से-तेने
चिद्वमाणस्स-उभा खेळने
पाण-पाणी
भोगणं-भोजन
अकप्पिअं-नहि कल्पे तेजुं

न च्छिज्जा-इच्छे नहि
पडिगाहिज्जा-ग्रहण करे
कप्पिअं-कल्पतुं होय तेजुं
आहारंती-शिक्षा लावचारी
सिआ-क्यानि (छेछे-नेरे
परिसाहिज्जा-भोग्य उपर
द्विदिअं-आपनारीने

पडिआरुखो-कण्ठे
तारिसं-तेजुं
संगमगाणो-पगे चांपती
पाणाणि-जीनेने
असंजगकरि-साधने निमिचे
जीय हिंसा करनारी
नणा-जाणीने
तारिसिं-तेनी रीने

वगमद्विअआयाणे, बीआणि हरिआणि अ । परिवज्जंतो चिद्विज्जा, सन्विदिअ समाहिण् ॥२६॥
उदकयुत्तिकादाने (मार्गे), धीजानि हरितानि च । परिवर्जणत् तिष्ठत्, सर्वेन्द्रियसमाश्रितः ॥२६॥

अर्थ-सर्व इंद्रियोणी समाधिन्त मुनि पाणी के गाटी लावचानो मार्ग होय ते तथा बीजो के खीलोतरी स्थाने तजीने प्रायुक्त स्थाने भिक्षार्थे उभो रणे-

तत्थ से चिट्ठमाणस्स, आहारो पाणभोअणं । अकप्पिअं न इच्छिज्जा, पडिगाहिज्ज कप्पिअं २७

अर्थ—तेज प्रकारे साधुना मोटे सचिचिमां अचित्त वस्तु मेळवीने के सचित्त वस्तुपर अचित्त वस्तु राखीने अथवा सचित्त वस्तुची संयत्न करीने के सचित्त पाणीने हळवीने तेमज वरमां वर्षादिनुं पाणी धर्युं होय तेमां अवगाहन (प्रवेश) करीने के तेने वहार चळित करीने सचित्त वस्तुने वाजु मूकीने जो आहार पाणी श्रमण मोटे लावे तो ते देनार वीने मुनि कहे के तेचुं भोजनपान मने खपे नहि.

पुरेकम्मेण हत्येण, दळवीए भायणेण वा । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥३२॥

पुरः कर्मणा हस्तेन, दर्व्यां भाजनेन वा । दत्तौ प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥३२॥

अर्थ—काइ पुरा कर्मवाळां हाथ, कडळी विगेरे वासण्या आहार पाणी आपे तो ते आपनार स्त्रीने कहे के ते मने कल्पे नहि.

विशेष—पुगार्थ एवले आहारपाणी श्शोराववा पहेलां सचित्त पाणीची हाथ, कडळी वगेरे धोइने दोष लगाडवो ते अने वाहार पाणी आप्या पटी तेचो दोग लगाडवो तेने पश्चात्कर्म कहेवाय छे.

एवं उदउल्ले ससिणिद्धे, सप्तरक्खे, मट्ठिआओसे । हरिआलेहिंगुलए, मणोसिला अंजणे लोणे॥

एवमुदकांश्च सस्निग्धेन सरजस्केन मृत्तिकोपाभ्यां । हस्तिालेन हिंगुलेन, मनः शिलांजनेन लवणेन ॥३३॥

गेरुअ वन्निअ, सेट्ठिअ, सोरट्ठिअपिट्ठुकुक्खसकएअ । उक्किट्ठुसंसट्ठे संसट्ठे चैव वोद्धव्वे ॥३४॥

गैरिक वर्णिका जेट्ठिका, सौराष्ट्रिका पिष्टुकुक्खकृतेन । उत्कृष्टा संस्पृष्टाभ्यां, संस्पृष्टैश्च वोद्धव्यः (हस्तैः) ॥३४॥

साहट्ट-एकटु करीने
निक्खिवित्ताण-मुक्तीने
घट्टियाणि-संघट्टीने
समणट्ठाए-साधुने अर्थे
संपणुल्लिया-एकटुं हलावीने
ओगाहइत्ता-(जळादिमां)
पेक्कीने
चलइत्ता-आधुं पाछुं काढीने
पुरेकम्मेण-साधुने माटे प-

ढेलां धोइने
दवीए-कडछीए करी
भायणेण-भाजने करीने
ससरक्खे-सचित्त धूळे करी
मट्टीआओसे-माटी तथा
खारे करी
हरिआले-हरताळे करी
हिगुलए-हिगळोके करी
मणोसिला-मणसोले करी

उक्किठ-मोटा फल
संसठे-खरडेला
वोधव्वे-जाणवुं
असंसठेण-अणखरडया
दिज्जमाणं-आपेछुं
इच्छिज्जा-इच्छे
पच्छाकम्मं-पश्चात् कर्म
जहिं-उयां
भवे-होय

साहट्ट निक्खिवित्ता ण, सचित्तं घट्टियाणि य। तहेव समणट्ठाए, उदगं संपणुल्लिया ॥३०॥
संहत्य निक्षिप्य, सचित्तं घट्टयित्वा। तथैव श्रमणार्थं, उदकं संपणुय ॥३०॥

ओगाहइत्ता चलइत्ता, आहारे पाणभोअणं। दित्तिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥३१॥
अवगाह्य चालयित्वा, आहरेत्पानभोजनम्। ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्यते तादृशम् ॥३१॥

निसन्ना-वेठेली

दितिअं-आपनारीने

पिज्जमाणी-पान करावती

रोअंतं-रोतो

पुण्ठए-फरी ऊठे

पडिआइकखे-कहे

दारगं-छोकाराने

आहारे-लेइ जावे

संजयाण-संयमीओने

तारिसं-तेवुं

कुमारिअं-छोडीने

कप्पाकप्यामि-कल्पे एवुं के

अकपिअं-नकल्पे एवुं

थणगं-स्तन संवंधि दुध

निलिखवित्तु-मूकीने

संकिअं-वहेम भरेलुं

संसट्टेण य हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दिज्जमाणं पडिच्छिज्जा, जं तत्थे सणियं भवे ॥३६॥

संसट्टेन च हस्तेन, दव्व्या भाजनेन वा । दीयमानं पतीच्छेत्, यत्तत्रैषणीयं भवेत् ॥३६॥

अर्थ—परंतु अन्नपाणी जो एषणीय होय ने अनाजयी खरढायेला एवा हाथ, वासण के कडछीयी आपे तो ते अपातां आहार पाणीने ग्रहण करे.

टुण्हंतु भुंजमाणाणं, एगो तत्थ निमंतए । दिज्जमाणं न इच्छिज्जा, उंदं से पडिलेहए ॥३७॥

द्वयोस्तु भुञ्जानयोः, एकस्तत्र निमंत्रयेत् । दीयमानं नेच्छेत्, छन्दं तस्य प्रतिलेखयेत् ॥ ३७ ॥

अर्थ—वे जणा साथे भोजन करी रह्या होय ते पैकी एक जण भिक्षाहुं निमंत्रण करे तो ते अपाता एषणीय अन्नपाणीन मुनि ग्रहण न करे,

टुण्हं तु भुंजमाणाणं, दो वि तत्थ निमंतए । दिज्जमाणं पडिच्छिज्जा, जं तत्थेसणियं भवे ३८
द्वयोस्तु भुञ्जानयोः, द्वावपि तत्र निमंत्रयेताम् । दीयमानं प्रतिच्छेत्, यत्तत्रैषणीयं भवेत् ॥ ३८ ॥

असंसद्वेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दिज्जमाणं न इच्छिज्जा, पच्छाकम्मं जहिं भवे॥३५
असंसद्वेण हस्तेन, दव्वी भाजनेन वा । दीयमानं नेच्छेत्, पश्चात्कर्म यत्र भवेत् ॥३५॥

अर्थ—जो हाथ, वासण के कडही पाणीथी भिजायां होय अथवा सचित्त पाणीथी स्निग्ध थयां (बहु भिजायां) होय, सचित्त रज, सचित्त माटी के खारो तेमज हरताल, दिगुलक, मनःशिला, अंजन, मीठुं, गेरु, पीळी माटी, सफेद माटी (खडी), फटकडी, अनाजनो खुसो, तरतनो पीसेलो लोट, मोटा तरबुच कालिगडां जेवां फळ, नारस तथा तेवी सचित्त वनस्पति इत्यादिथी खरडायेला होय तो ते हाथ द्वारा अथवा नहि खरडायेल कडही विगेरे द्वारा अपाता आहार पाणीने घुनि इच्छे नहि, कारणके तेम करवाथी पश्चात्कर्मनो दोष लागे.

गाथा ३६ थी ४४ छूटा शब्दार्थ

संसद्वेण—खरडाएल पडिच्छिज्जा—ग्रहण करे तत्थ—त्यां (गृहस्थने घेर) एसणियं—निर्दोष भुंजमाणानं—भोजन करवा छतां	निमंतए—आमंत्रण करे छंदं—अभिप्रायने पडिछेहए—तपासे अथवा (विचारे) गुद्विणीए—गर्भवाली स्त्री माटे	उवणत्थं—तैयार करेलुं कल्पेलुं विहिं—अनेक प्रकारनु विवज्जिज्जा—विशेषवर्जे—न ग्रहण करे भुत्तसेसं—खातां वाकी रहेलुं	पडिच्छए—ग्रहण करे सिआ—कदाचित् समणद्वए—साधुने माटे कालमासिणी—पूर्णमासवाली उद्विया—उठेली निसीइज्जा—बेसे
---	--	---	--

थणगं पिज्जमाणी, दारगं वा कुमारिअं । तं निक्खिवित्तु रोअंत, आहारे पाणभोयणं ॥४२॥
 तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाणं अकप्पियं । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥४३॥
 स्तनकं पाययन्ती, दारकं वा कुमारिकाम् । तं निक्षिप्य, रुदन्तं आहरेत्पानभोजनम् ॥ ४२ ॥
 तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं मत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ४३ ॥

अर्थ—वाळक के वालिकाने धवडावती वाइ वाळकने दुर रडतुं मुक्कीने भिक्षुने ब्होराववा माटे आहार पाणी लावे तो ते आहार पाणी संयमी पुरुषो माटे अकल्पनीय छे. माटे भिक्षा आपती वाइने ते श्रमण कहे के मने आ प्रमाणे भिक्षा ग्रहण करवी कल्पे नहि.

जं भवे भत्तपाणं तु, कप्पाकण्ठमि संकियं । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥४४॥
 यद्भवेद् भक्तपानं तु, कल्पाकल्पे शंकितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ४४ ॥

अर्थ—वली जे आहार पाणी कल्पनीय के अकल्पनीयनी शंकावाळां होय तो ते आपनार स्त्रीने श्रमण कहे के मने तेषां आहार पाणी लेवां कल्पे नहि.

गाथा ४५ थी ५० छूटा शब्दार्थ

दग्गवारेण-पाणीना घडावडे	निसाए-दळवाना पत्थरवडे	लोडेण-नीसातरे करी	सिलेसेण-लाखादि
पिहिअं-ठांकेछुं	पीढीएण-चाजोठे करी	त्रिल्लिवेण-माटीना लेपवडे	(चीकणी वस्तु) वडे

अर्थ—पण बे जणा जमता होय ते बन्ने निमंत्रण करे तो ते अघाता एयणीय अन्नपाणिने मुनि ग्रहण करे.
 गुन्विणीए उवणत्थं, विविहं पाणभोअणं । भुंजमाणं त्रिवड्जिज्जजा, भुत्तसेसं पडिच्छए ॥३९॥
 (गर्भिण्या) गुर्विण्या उपन्यस्त, विविधं पानभोजनम् । भुज्यमानं त्रिवर्ज्यं, भुक्तशेषं प्रतीच्छेत् ॥ ३९ ॥

अर्थ—भिक्षार्थी मुनि गर्भवती स्त्री माटे ज वनावेलुं भिन्न भिन्न प्रकारुं भोजनपान खवातुं होय के खावानु बाकी होय तो तेने छोडी दे. पण तेना भोगव्या पळी वथुं होय तेज ग्रहण करे.

सिआ थ समणट्ठाए, गुन्विणी कालमासिणी । उट्ठिआ वा निसोइज्जा, निसन्ना वा पुण्ड्रए ॥४०॥
 तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दिंतिअं पडिआइव्वले, न मे कप्पइ तारिसं ॥४१॥
 स्याच्च श्रमणाय, गर्भिणी (गुर्विणी) कालमासिनी । उत्थिता वा निपीदेत्, निषण्णा वा पुनरुत्तिष्ठेत् ॥ ४० ॥
 तद्भवदेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ४१ ॥

अर्थ—कदाचित् श्रमण भिक्षुने माटे भिक्षा आपवा सारु पुरा महिनावाळी गर्भवती स्त्री उभेली होय अने बेसे अथवा वळी वेडी होय ने उभी थाय तो तेना हाथनां भात पाणी संयमीओने ग्रहण करवा योग्य नथी माटे भिक्षा आपती ते वाइने श्रमण कहे के आ प्रमाणे भिक्षा ग्रहण करवी मारे माटे योग्य नथी.

विशेष—जे गर्भवती स्त्रीने प्रसव यवा माटे एक मास बाकी होय ते काळने पुरो महिनो कडेवाय छे, आ चलते ते वाइ कोइ परिश्रमनु कार्य करे तो गर्भने दुःख थाय मुनि पोटाने माटे दुःखुं कारण न करे.

अशनं पानकं वापि, खाद्यं स्वाद्यं तथा । यज्जानीयाच्छृणुयाद्वा, दानार्थं मकृतमिदम् ॥ ४७ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ४८ ॥

अर्थ—गृहस्थोऽपि वनवेष्टं भोजन अन्न, पाणी, खादिम (मेवो वगेरे) तथा स्वादिम (मुखवासादि) ए चारे प्रकारनो आहार जो श्रमण स्वतः जाणे अथवा सांभळे के आ दान आपवा माटे वनवेष्टं छे तो ते आहार पाणी संयमी पुरुषो माटे अकल्पनीय छे तेम जाणीने दातार स्त्रीने कहे के आ आहार पाणी मने कल्पतुं नथी.

असणं पाणनं वापि खाद्यमं साद्यमं तहा । जं जाणिज्जा सुणिज्जा वा, पुण्णट्ठा पण्डं इमं ॥ ४९ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कल्पइ तारिसं ॥ ५० ॥

अशनं पानकं वापि, खाद्यं स्वाद्यं तथा । यज्जानीयाच्छृणुयाद्वा, पुण्यार्थं मकृतमिदम् ॥ ४९ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ५० ॥

अर्थ—बीजा श्रमण के भित्तारीओ माटे वनवेष्टं भोजन अन्न, पाणी, खादिम (मेवो वगेरे) तथा स्वादिम (मुखवासादि) ए चारे प्रकारनो आहार जो श्रमण स्वतः जाणे अथवा सांभळे के आ बीजाने आपवा माटे वनवेष्टं छे तो ते आहार पाणी संयमी पुरुषो माटे अकल्पनीय छे तेम जाणीने दातार स्त्रीने कहे के आ आहार पाणी मने कल्पतुं नथी.

केणई-कोईपण वस्तुए करी | खाइमं-खादिम विगेरे
उब्भिदिअ-लेपादि उखाडिने | साइमं-स्वादिम मुखवास
दावए-देवावाळो | विगेरे

जाणिज्जा-जाणे
सुणिज्जा-सांभळीने
दाणह्वा-आपवाने अर्थे

पगडं-करेछं-निपजावेछं
पुणह्वा-पुण्यने अर्थे

दगवारेण पिहिअं, नीसाए पीढीएण वा । लोढेण वा विलिवेण, सिलेसेण वा केणई ॥४५॥
तं च उब्भिदिआ दिज्जा, समणहाए व दावए । दित्तिअं पडिआईक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥

उदकवारेण पिहितं, नःसारिकिया पीयकेन वा । लोष्ठेन वा विलेपेन, श्लेषेण वा केनचिद् ॥ ४५ ॥
तच्च उद्भिद्य दद्यात्, श्रमणार्थं वा दायकः (दापयेत्) । ददतं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ४६ ॥

अर्थ—जे आहार पाणी सचित्त पाणीना घडाथी ढांकल होय, पथरनी खरलथी वाजोठथी, ढेफांथी के माटी अथवा बीजा तेवा कोइ लेपथी छांदेल होय किंवा लाखनुं शील दीधुं होय तेवा अन्न पानने श्रमण निमित्ते लेप विगेरे तोडीने श्रमणने आपवा सारु लावे तो भिक्षा आपनार सीने श्रमण कहे के तेहुं मने कल्पे नहि.

असणं पाणगं वावि, खाईमं साइमं तथा । जंजाणिज्जा सुणिज्जा वा, दाणह्वा पगडं इमं ॥४७॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाणं अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआईक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥४८॥

असणं पाणगं वाचि, खाईमं साइमं तहा । जं जाणिजा सुणिज्जा वा, समणट्ठा पगडं इमं ॥ ५३ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ५४ ॥

अशनं पानकं वापि, खाद्यं स्वाद्यं तथा । यज्जानीयाच्छृणुयाद्वा, श्रमणार्थं प्रकृतमिदम् ॥ ५३ ॥

तद्भवेद्भूभक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ५४ ॥

अर्थ—गृहस्थोए वनावेल्ले भोजन अब, पाणी खादिम तथा स्वादिम ए चारे प्रकारानो आहार जो श्रमण स्वतः जाणे अथवा सांभळे के आ अन्य मतना बीजा साधुओ माटे वनाव्यो छे तो ते आहार पाणी पण संयमी पुरुषो माटे अकल्पनीय छे तेम जाणी ते दातार ह्मीने कहे के आ आहार पाणी मने कल्पतुं नयी.

विशेष—अन्यने माटे करेल्ले कोइ पोताने आपी दे तो बीजा वाचकने ते न मळतां जे कंइ कष्ट थाय तेला दुःखना निमित्तरूप पोते वने माटे तेबी शिक्षा तेने त्याज्य होय छे.

उद्देशियं कीयगडं, पूइकमं च आहं । अज्झोअर पामिच्चं, मोसजायं विवज्जए ॥ ५५ ॥
औद्देशिकं क्रीतकृतं, पूतिकर्म चाहृतम् । अध्यवपूर्वकं प्रामित्यं, मिश्रजातं च वर्जयेत् ॥ ५५ ॥

अर्थ—जे अन्नपान साधुने ज उद्देशीने वनावेल होय, साधु माटे खरीदीने वनावेल होय, साधु माटे तथा पोताने माटे अलग अलग आहार पाणी करी होय ते पैकी साधु निमित्तनुं अन्न भोजन पोतानामां मिश्र थइ गयेल होय तेमज

गाथा ५१ धी ५५ सुधीना हृदा शब्दार्थ

दशवै०
॥ ४९ ॥

वणिमट्टा-भिक्षाचरने
आपवा माटे
उद्देशियं-साधुने उद्देशीने
कीयगडं-वेचातुं आणेछु

आहडं-सन्मुख लावेछुं
अज्जोअर-उमेरेछु (वदलावेछु
पामिच्चं-उछीनुं आणेछुं या

मीसजायं-साधूने माटे तथा
पोताने माटे भेगुं करेछुं

असणं पाणगं वावि, खाइसं साइसं तहा । जं जाणिज्जा सुणिज्जा वा, वणिमट्टा पगडं इमं ॥५१॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दिंतिअं पडिआइअखे, न मे कप्पइ तारिसं ॥५२॥

अजनं पानकं वापि, खाद्यं स्वाद्यं तथा । यज्जानीयाच्छृणुयाद्धा, वनीपकार्थं प्रकृतमिदम् ॥ ५१ ॥
तद्भवेद् भक्तपाणं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्यावक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ५२ ॥

अर्थ—वल्ली गृहस्थो माटे वनावेछुं भोजन अन्न, पाणी, खादिम तथा स्वादिम ए चारे प्रकारनो आहार जो श्रमण स्वतः जाणे अथवा सांभळे के आहार कोइ याचको माटे वनाव्यो छे तो ते आहार पाणी संयमी पुरुषो माटे अकल्पनीय छे तेम जाणीने दातारने कहे के आहारपाणी मने कल्पतुं नथी.

अ० ५

अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं तथा । पुष्पैर्भवेदुन्मिश्रं, वीजैर्हरितैश्च वा ॥ ५७ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ५८ ॥

अर्थ—संचित पुष्प, वीज के लीखोतरीशी जे अशन, पान, खादिम तथा स्वादिम आहार मिश्र (साथे भलेछो) होय ते आहार पाणी संयमी पुरुषोने अकल्पनीय छे. माटे तेवा आहार पाणी देनार स्त्रीने कहे के मने तेवी भिक्षा कल्पनीय नथी,

अस्नपं पाण्यं वाचि खाद्यं साद्यं तद्वा । उदगन्मिहुज्ज निक्खित्तं, उत्तिगपणोसु वा ॥ ५९ ॥
तं भवे भक्तपाणं तु, संजयाण अकल्पितं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कल्पइ तारिसं ॥ ६० ॥

अशनं पानकं वापि, खाद्यं स्वाद्यं तथा । उदके भवेन्निक्षिप्तं, उत्तिगपनकेषु वा ॥ ५९ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ६० ॥

अर्थ—अन्न, जळ, खादिम के स्वादिम ए चार प्रकारना आहार पैकी कोइ पण आहार संचित जळ पर राख्यो होय, कीडीनां दर, लील के फुग पर राख्यो होय तो ते अन्नपान संयमी पुरुषोने अकल्प्य छे. माटे देनार स्त्रीने भिक्षु कहे के तेवी भिक्षा मने ग्राह्य नथी.

साधु माटे सामे लावेछुं तथा साधु निमित्ते उमेरीने करेछुं के उछीनुं लवायेछुं तथा मिश्र थयेछुं अन्नपाणी पण भिक्षु तजी दे.

५६ थी ६० गाथाना छुटा शब्दार्थ

उगमं-उत्पत्तिप्रत्ये	कडं-कर्तु	पुफेसु-फूलथी	हरिणसु-लीली वनस्पतिथी
पुच्छिज्जा-पुछे	सुवा-सांभळीने	हुज्ज-होय	नक्खित्तं-मूकेलो
कस्सट्ठा-कोने अर्थे	निस्संकिअं-शंकारहित	उम्मीसं-मिश्रित थएलो	उत्तिगणगेसु-कीडीओना
केण-कोणे	सुद्धं-शुद्ध	वीणसु-बीजमां	नगरा उपर

उगमंसे अ पुच्छिज्जा, कस्सट्ठा केण वा कडं। सुच्चा निस्संकिअं सुद्धं, पडिगाहिज्ज, संजए ॥५६॥
उद्गमं तस्य च पृच्छेत्, कस्यार्थं केन वा कृतम् । श्रुत्वा निःशंकितं शुद्धं, प्रतिगृह्णीयात् संयतः ॥ ५६ ॥

अर्थ—कदाचित् नवीन वस्तु जोइने भिक्षुने शंका थाय तो ते आहारनी उत्पत्ति केम थइ ? कोने माटे वनान्धु छे ? कोणे वनान्धु छे ? एम पूछी शंकारहित अने शुद्ध भिक्षा होय तो ज संयमी तेने ग्रहण करे.

असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तहा। पुफेसु हुज्ज उम्मीसं, बीणसु हरिणसु वा ॥५७॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दिंतिअं पडिआइवखे, न मे कप्पइ तारिसं ॥५८॥

अर्थ—अन्न, पाणी, खादिस ए चार प्रकारना आहार पैकीनो कोइ आहार अग्नि पर राख्यो होय, अथवा अग्नि साथे स्पर्श करीने अपाय तो ते अन्नपान संयमी पुरुषोने माटे ग्रहण करवा योग्य नथी. तेम जाणीने भिक्षु देनार वाइने कहे के मने तेहुं भोजन ग्राह्य नथी.

एवं उससक्रिया ओसक्रिया, उज्जालिआ पज्जालिआ निव्वाविआ,

उस्सिचिया निस्सिचिया, उववत्तिआ (उव्वत्तिआ) ओवारिया दए ॥६३॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइब्वेल, न मे कप्पइ तारिसं ॥६४॥

एवमुत्तिच्यावसर्प्य, उज्ज्वालय प्रज्वालय निर्वाप्य । उत्तिच्य निषिच्य, अपवर्त्यावितार्य दद्यात् ॥ ६३ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ६४ ॥

अर्थ—(दातार जाणे के मुनिने ब्होरावतां वार थइ जशे तो कदाच अग्नि ठरी जशे तेवा हेतुथी) चुलामां बलतण आधुं धकेलीने के काही नांखीने, अग्निने वधु प्रदिस करीने अथवा (तो दाइवाना भयथी) अग्नि ठारीने, पकावतां अन्ननो उभरो आवेल जाणी तेमांथी काइक ओछुं करीने के तेमां वधु पाणी उमेरीने, हलावीने के तेने अग्नि परथी नीचे उतारीने आपे तो ते भोजनपान पण संयमी पुरुषोने माटे कल्प्य नथी, माटे आपनार खीने भिक्षु कहे के तेवी भिक्षा मने ग्राह्य नथी.

तेउम्मि-तेजस्कायने,
अग्निकायने
संघट्टिआ-संघटीने (नांखीने
उस्सकिया-चुलामां इंधणां
ओसकिया-इंधणां काढी
नांखीने
उज्जालिया-थोडां इंधणां
नांखीने

पज्जालिया-घणां इंधणां
नांखीने
निब्बाविया-ओलवाने
उस्सिचिया-उभरावाना
भयथी थोडुं अन्न काढीने
निस्सिचिया-उभराणुं जाणी
(पाणी छांटीने)

असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तथा ।

तेउम्मि (अगणिम्मि) होज्ज निक्खित्तं, तं च संघट्टिआ दए ॥६१॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिस्सं ॥६२॥

अशनं पानकं वापि, खाद्यं स्वाद्यं तथा । तेजसि भवेन्निक्षिप्तं, तच्च संघट्ट्य दद्यात् ॥ ६१ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ६२ ॥

संकमहाए-चालवा माटे
चलाचलं-डगमगतुं
तेण-तेवडे
दिट्ठो-दीठो, जोयो
गंभीरं-प्रकाश चिनानुं
छुसिरं-पोलाणवाळुं
सर्व्विदिय-सर्व्व इंद्रियो
समाहिए-रागद्वेष रहित

उववत्तिआ-बीजा वासनमां
नांखीने
ओयारिआ-हेठे उत्तारीने
कट्ठं-लाकडुं
सिलं-पाषाण
इट्ठालं-इंटनो कटको
एगया-एकवार
ठविअं-मूकेलुं

पुढवीजीवे-पृथ्वीकायना

जीवने

एआरिसे-एवा

महादोसे-मोट्टा दोषोने

जाणिऊण-जाणीने

हिंसेज्जा-हणे

तन्निस्सिआ-तेनी

रहेला

महेसिणो-मोट्टा ऋषियो

तम्हा-ते कारण माटे

मालोहडं-माल उपरथी

लावेळुं

आमं-काचुं

छिन्नं-छेदेळुं

सच्चिरं-पत्रशाक

तुंबागं-तुंबडं

सिंगवेरं-आहु

आमगं-सच्चित

जगे-माणीओ

पलंबं-ताडनां फळ

निरुसेपिं फलंगं पीढं, उरुसविचाणमारुहे । मंचं कीलं च पासायं भ्रमणट्टाए व दावए ॥६७॥

निःश्रेणिं फलकं पीढं, उरुसुयाहरेव (आरोहेव) । मञ्चं किलञ्च पासादं, भ्रमणार्थं वा दद्यात् ॥ ६७ ॥

अर्थ—साधुजी माटे कोइ दातार निसरणी, पाटियुं, बाजोढ, खाटलो अने खीला मसुख उंचा मांडीने किंवा मेढा के माळ पर चढीने ऊंचेथी साधु माटे लावेली वस्तु आपे—

दुरुहमाणी पवडिज्जा, (पडिवज्जा) हरथं पायं व लूसए ।

पुढवीजीवे वि हिंसेज्जा जे अ तन्निस्सिआ जगे ॥६८॥

दुरोहमाणा भ्रपतेव, हस्तौ पादौ च लूषयेव (स्वपडयेव) पृथिवीजीवानपि हिंस्याव, (तथा) यानि तन्निश्चितानि जगंति ॥ ६८ ॥

हुज्ज कहुं सिलं वावि, इट्ठालं वावि एगया । ठविअं संकमट्ठाए, तं च हुज्ज चलाचलं ॥ ६५ ॥
न तेण भिक्खू गच्छिज्जा, दिट्ठो तत्थ असंजमो । गंभीरं झुसिरं चेव, सव्विदिअसमाहिण्ण ॥ ६६ ॥

भवेत्काष्ठं शिलां वापि, इष्टकां वाप्येकदा । स्थापितं संक्रमार्थं, तच्च भवेच्चलाचलम् ॥ ६५ ॥

न तेन भिक्षुर्गच्छेद्, द्रष्टस्तत्रासंयमः । गंभीरं झुपिरं चैव, सर्वेन्द्रियसमाहितः ॥ ६६ ॥

अर्थ—भिक्षार्थे गयेलो भिक्षु वर्षाक्रुतुमां कादवथी वचना मोटे रस्तामां लाकडुं, पत्थर, ईंट के जे कई साधन उल्लंघना सारु राखेलां होय ते स्थिर न होय (हालतां चालतां होय) तो पांचे इन्द्रियोने दमन करनार समाधिबंत साधु ते पर थइने गमन न करे. कारण के तेनी जग्या केटली पोली के केटली उंडी छे तेनी खबर न पडवाथी तेवा स्थले असयमनो भय देखाय छे. तेमज तीर्थकरमहाराजे त्यां चारित्रनी विराधना दीठी छे.

गाथा ६७ थी ७० छूटा शब्दार्थ

निस्सेणिं—नीसरणी	उत्सवित्ताणं—उंचो करीने	पासायं—पासाद उपर	पवडिज्जा—पडे
फलंगं—पाटीयुं	मंचं—मांचाने, खाटलाने,	दावए—दातार—देवावालो	हत्थं—हाथ
पीढं—वाजोठ	कीलं—खीलाने	दुरुहमाणी—दुःखे करी चढती	पायं—पग
			लुसए—भांगे

तहाविहं-तेवा प्रकारनुं

विक्रायमाणं-वेचातुं

पसंदं-बहु दिवस राखी प्रगट

करेलुं

रण-रजे करी

परिफासिअं-खरडचुं एवुं

बहुअड्डियं-घणा ठळीयावाळुं

पुगलं-सीताफळ

अणिमिसं-अननास

बहुकंदयं-घणा कांटावाळुं

अत्थियं-अस्तिक दृक्षनुं फळ

तिंदुयं-तिंदुकदृक्षनुं फळ

बिल्लं-बीलीफळ-बीळुं

उच्छुखंडं-शेलडीना कटका

सिंवल्लिं-शीमळानुं फळ

अप्पे-थोडो

सिआ-होय

भोअणजाए-खावा योग्य

बहु-घणुं

उज्झियधम्मिए-त्याग करवा

योग्य

उच्च-केसरादिकथी सुगंधी-

दार, जंजुं

अवयं-वर्णादिहिन-नीची

जातनुं

अदुवा-अथवा

वारधोअणं-गोळना घडानुं

धोवण

संसेइमं-लोटनुं धोवण

चाउलोदगं-चोखानुं धोवण

अहुणाधोयं-तरतनुं धोएळुं

तहेव सत्तुचुन्नाइं, कोलचुन्नाइं आवणे । सक्कुलिं फाणिअं पूअं, अन्नं वावि तहाविहं ॥७१॥

विक्रायमाणं पसंदं, रण परिफासिअं । दिंतिअं पडिआइक्ख, न मे कप्पइ तारिसं ॥७२॥

तथैव सवतुचूर्णानि, कोलचूर्णान्यापणे । शक्कुलिं फाणितं यूपं, अन्यद्वापि तथाविधम् ॥ ७१ ॥

विक्रीयमाणं प्रसहं, रजसा परिस्पृष्टं । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ७२ ॥

अर्थ—जवनुं-साथवानुं चूर्ण, (साथवो) वोरनो भूको तलसांकळी, नरम गोळ, पुडला के तेवी कोइ पण चीज के जे दुकानमां वेचाती होय के घणा वखतनी पडतर होय के सचिच रजथो युक्त होय तो आपनार स्त्रीने मुनि कहे के मने तेवुं ग्राह्य नथी.

अर्थ--तो ते माळ पर चढतां कदाच ते वाइ पही जाय तो हाथ के पग भांगे अने तेना पडवायी त्यांना पृथ्वी-कायना जीवोनी तथा बीजा पण त्यां रहेला जीवोनी हिंसा थाय.

एआरिसे महादोसे, जाणिऊण महेसिणो। तम्हा मालोहडं भिक्खं, न पडिगिणहंति संजया ॥६९॥

एतादृशान्महादोषान्, ज्ञात्वा महर्षयः । तस्मान्मालाहतां भिक्षां, न प्रतिगृह्णन्ति संजयाः ॥ ६९ ॥

अर्थ--तेथी आ प्रमाणे आवा महा दोषोने जाणीने संयमी महर्षिओए माळ परथो उतारेली भिक्षाने ग्रहण करवी नहि.

भिक्षा केवी लेवी ते कहे छेः—

कंदं मूलं पलंबं वा, आमं छिन्नं च सन्निरं । तुंवागं सिंगवेरं च, आमगं परिवउजए ॥७०॥

कन्दं मूलं पलम्बं वा, आमं छिन्नं च सन्निरं । तुम्बाकं शृंगवेरं च, आमकं परिवर्जयेत् ॥ ७० ॥

अर्थ--सूरण वगेरे कंद (कांदा), पिंडाळु विदारिकादि वगेरेनां मूळ, ताड आदि फळ, पांदडानुं शारु, तुंवडुं अने आदु आ वधी वस्तु काची होय के छेदेली होय (अग्नि जेवुं शस्त्र न लाग्युं होय) तो तेने भिक्षु ग्रहण न करे.

गाथा ७१ थी ७५ छटा शब्दार्थ

तहेव-तेमज	कोलचुण्णाई-वोरकुट	सक्कुलिं-तलसांकळी	पूअं-पुडला
सत्तुचुनाई-साथवानो शुको	आवणे-हाटने विपे	फाणिअं-पातळो गोळ	अन्नं-बीजुं

તહેવ સુવિળીઅપ્પા, લોગંસિ નરનારિઓ । દીસંતિ સુહમેહંતા, ઇહિં પત્તા મહાયસા ॥ ૯ ॥

તથેવ સુવિનીતાત્માનાં; લોકે નરનાર્યઃ । દશ્યન્તે સુલ્ભમેધમાનાં; ક્લહિં પ્રાપ્તા મહાયસાઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ—પરંતુ જે સ્ત્રી પુરુષોણ સુવિનીયની આરાધના કરી હોય છે તે આ લોકમાં મહા યજ્ઞસ્વી અને મહાસંપત્તિને પામી સુલ્ભ મોગવતા દેલાય છે.

તહેવ અવિળીઅપ્પા, દેવા જાવલા અ મુહ્ઝગા । દીસંતિ દુહમેહંતા, અમિઓગમુવહિઆ ॥ ૧૦ ॥

તથૈવાવિનીતાત્માનાં; દેવા યજ્ઞાશ્ચ મુહ્ઝગાઃ । દશ્યન્તે દુઃસ્વમેધમાનાં; અમિયોગમુપસ્થિતાઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—(જેઓ કદાચ દેવયોનિમાં પુણ્યકર્મથી જાય તોપણ વિનયધર્મથી જે વિરુદ્ધ વર્ત્યા હોય છે તે જીવોની ત્યાંપણ શી ગતિ થાય છે તે કહે છે:—) અવિનીત જીવો દેવ, યજ્ઞ કે ભવનપતિ નામના દેવોરુપે દેવયોનિમાં હત્યજ થાય તોપણ ચાક્રપુર્ણ પામીને દુઃસ્વ મોગવતાજ દેલાય છે.

ગાથા ૧૧ થી ૧૬ સુધીના છંદા શાન્દાર્થ

પવહ્હન્તિવ-વધે છે
જલસિત્તા જલથી સિંચાણલા
પાયવા-જાડ, દશો

અપ્પણઠા-પોતાના માટે
પરઠા-પરને માટે
સિપ્પા-ચિલ્પ-કળા

નેહણિયાણિ-હાપણ
ગિહિણો-મુદ્દસથ
હવમોગઠા-હવમોગને માટે

લલિહન્દિયા-ગર્ભશ્રીમંત
નિદેસવિણો-આજ્ઞામાં
રહેનાર

बहुअट्टिअं पुगलं, अणिमिसं वा बहुकंटयं । अत्थियं तिदुयं बिहं, उच्छुखंडं व सिबलिं ॥७३॥
अप्पे सिआ भोअणजाए, बहु उज्झिय धम्मिए (यं) । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसिं ॥७४॥

बहुवस्थिकं पुद्गलं, अनिमिपं बहु कंटकम् । अस्थिकं तिन्दुकं वील्वं, इक्षुखण्डं च शाल्मलीम् ॥ ७३ ॥

अल्पं स्याद् भोजनजातं, बहुज्झितधर्मकम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ७४ ॥

अर्थ—जेमां घणा ठळिया होय एवां फळ (सीताफळ) वगेरे, अनिमिप नामे वृक्षतुं फळ तथा जेने बहु कांटा होय तेवुं अगथियातुं फळ, टींवरुतुं फळ, वीलीतुं फळ, शेरीनीना कटका, सामलीवेलानुं फळ इत्यादि फळो कदाच अचेत होय तो पण तेमां खवाय तेवो भाग थोडो अने नाखी देवा जेवो भाग घणो होय छे, माटे ते वस्तु आपनार दातार खीने भिक्षु कहे के ए भिक्षा मारे माटे ग्राह्य नथी.

हवे पाणि लेवाना विधि कहे छे:

तहेवुच्चावयं पाणं अदुवा वारधोअणं । संसेइमं चाउलो दगं, अहुणाधोअं विवज्जए ॥७५॥
तथैवाच्चावचं पानं, अथवा वारकथावनं । संस्वेदजं तांडुलोदकं, अधुना धौतं विवर्जयेत् ॥ ७६ ॥

अर्थ—उच्च (द्राक्ष वगेरे उत्तम पदार्थतुं) के नीच कांजी वगेरेतुं अथवा परनाळ वगेरेतुं पाणी गोळतुं वासण धोया पछीतुं पाणी' लोटतुं पाणी, चोखातुं धोवण जो तत्काळतुं वनेछु होय तो भिक्षु ते पाणीने तजी दे.

विशेष—उत्सर्ग अपवादे साधु ग्रहण करे पण खास ध्यान राखतुं के अचित्त न थाय त्या खुशी ते पाणी न लेयु.

गाथा ७६ थी ८० सुधीना छटा शब्दार्थ

चिराधोअं-वकी वखत पहेली

धोएछु

मइए-(सूत्रानुसारी) बुझिए

दंसणेण-देखवावडे

पडिपुच्छिऊण-(गृहस्थने)

पूछीने

सुच्चा-संभळीने

निस्संकियं-शंकारहित

भवे-होय

अजीवं-जीवरहित

नच्चा-जाणीने

पडिगाहिज्ज-ग्रहण करे

संजये-साधु

अह-हवे अथवा

संकियं-शंकावाळुं

भविज्जा-होय

आसाइत्ताण-चाखीने

रोअइ-निश्चय करे

थोवं-थोडुं

आसायणट्ठाए-चाखवाने अर्थ

हत्यगंमि-हाथमां-विषे

दलाहि-आपे

मे-मने

मा-नहि

अच्चं विलं-धणुं खाडुं

पुअं-कोहेलुं

नालं-समर्थ नथी

तिण्हं-तृषाने

विणित्तिए-निवारण करवाने

हुज्जा-होय

अक्रामेण-इच्छा नहि छतां

विमणेण-मन ठेकाणे नहि

होवाथी

पडिच्छिअं-ग्रहण कर्युं

अप्पणा-पोते

पिवे-पीए

अन्नस्स-बीजाने

दावए-अपाये

जं जाणेज चिराधोअं, मइए दंसणेण वा। पडिपुच्छिऊण सुच्चा वा जं च निस्संकियं भवे ॥७६॥

यज्ज्ञात्वा चिरधौतं, मत्या दर्शनेन वा । मतिपृच्छ्य श्रुत्वा वा, यच्च निःशंकितं भवेत् ॥ ७६ ॥

अर्थ—परंतु जो ते नोखा विगेरेना पाणीने घणीवार थइ गइ होय (परिणत काल थइ गयो होय) तो तेनुं पोतानी बुद्धिशी के दृष्टिशी अथवा गृहस्थने पूछीने के तेनाशी सांभलीने जो ते पाणी शंकारहित होय तो भिक्षु तेने ग्रहण करे.

अजीवं पडिणयं नच्चा, पडिगाहिज्ज संजए । अह संकिणं भविज्जा, आसाइत्ताण रोअइ ॥७७॥

अजीवं परिणतं ज्ञात्वा, प्रतिगृह्णीयात् संयतः । अथ शंकितं भवेत्, आस्माद्य रोचयेत् ॥ ७७ ॥

अर्थ—तेमज शस्त्र परिणमवाशी निर्जीव बनी गयुं होय तेम जाणीने संयमी तेने ग्रहण करी शके. परंतु अचित्त होवा छतां तेने शंका थाय के आ पाणी मारे माटे पछ्य छे के केम ? तो ते पाणीनुं आस्वादन करी (चाखी) तपासीने पछी ज भिक्षु ग्रहण करे.

थोवमासायणट्ठाए, हत्थगम्मि दलाहि मे । मा मे अच्चं विलं पुअं, नालं तिण्हं विणित्तए ॥७८॥

तं च अच्चं विलं पूई, नालं तिण्हं विणित्तए । दित्तिअं पडिआइक्खे न मे कप्पइ तारिसं ॥७९॥

स्तोकमास्यादानार्थं, हस्ते देहि मे । मा मे अत्यम्लं पूतं, नालं तृष्णां विनेतुम् ॥ ७८ ॥

तच्चाल्यम्लं पूतं, नालं तृष्णां विनेतुम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ७९ ॥

अर्थ—ते बलते भिक्षु दातारने कहे के चाखवा माटे मारा हाथमां थोडु जल आपो. (हाथमां पाणी लीधा पछी) जो ख्याल आवे के ए पाणी अति खाहुं के कोही (बगडी) गयेलुं छे. तेम ज पोतानी तृपा छिपाववा माटे

प्रयाप्त नथी. तो ते देनार खीने कहे के आ पाणी कोहेलुं किंवा खाहुं होवाथी मारी तृषा दूर करवा माटे योग्य नथी. माटे मने ते कल्पनीय नथी.

तं च हुज्जा अकामेण, विमणेण पडिच्छिअं। तं अप्पणा न पिवे, नो वि अन्नस्स दावए ॥८०॥

तच्चभवेदकामेन विमनस्केन प्रतीष्टम् । तदात्मना न पिवेत्, नाप्यन्येभ्यो दापयेत् (दद्यात्) ॥ ८० ॥

अर्थ—कदाचित् इच्छा वगर के ध्यान न रहेवाथी तेहुं पाणी कोइ दातारे व्होरावी दीधु होय तो ते पोते पण न पीए के अन्य भिक्षुने पण तेहुं जळ आपे नहि.

गाथा ८१ थी ८६ सुधीना लुटा शब्दार्थ

एगंतं-एकान्तमां

अवक्कमित्ता-जईने

पडिछेहिया-पुंजीने

जयं-जयणावडे

पडिठविज्जा-परठवे(त्यागकरे)

परिट्ठप-परठनीने

पडिकमे-इर्यावही पडिकमे

सिआ-कदाचित्

गायरगगओ-गोचरिए

गएलो

परिश्रुतुअं-स्वावाने

कुठगं-शून्य घरमां, मडमां

भित्तिमूलं-भीत आगळ

फासुयं-प्रासुक, निर्जीव

अणुन्नवित्तु-गृहस्थनी आज्ञा

छेइने

मेहावी-बुद्धिवंत

पडिच्छिन्नंमि-तृष्णादिके

ढांकैला

संबुडे-उपयोग सहित

संपमज्जित्ता-सारी रीते

पुंजीने

सुंजमाणस्स-खाता एवा तेने

आदिअं-ठाडकुं-ठळोअ

कट्ट-काष्ट

सक्करं-कांकरो

उक्खित्तु-उपाडीने

निक्खिये-छुट्टु नांखे

आसएण-मुखे कर

न छड्डए-त्याग करे नहि

गहेऊण-छेइने

अवक्कमे-जाय

एगंतमवक्कमित्ता, अचितं पडिलेहिया । जयं पडिहिविज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ ८१ ॥

एकान्तमवक्रम्य, अचितं प्रतिखेययेत् । यत् परिष्ठापयेत्, परिष्ठाप्य परिक्रमेत् ॥ ८१ ॥

अर्थ—परंतु एकांतमां लइ जइने प्रासुक (प्राणवीज रहित) स्थान जोइ ते पाणीने यत्नापूर्वक (कोई जीवने दुःख न थाय तेवीरीते) नाखी दे अने ते नाखी दीया पछी साधु उपाश्रयमां आवी इषावही करे.

सिया अ गोअरग्गओ, इच्छिज्जा, परिसुत्तुअं । कुट्ठगं भित्तिमूलं वा, पडिलेहिच्चाण फासुअं ॥ ८२ ॥

अणुन्नवित्तु मेधावी, पडिच्छिन्नम्मि संवुडे । हत्थगं संपमज्जित्ता, तत्थ भुंजिज्ज संजए ॥ ८३ ॥

स्याच्च गोचराग्रगतः, इच्छेत्परिभोक्तुम् । कोष्ठकं भित्तिमूलं वा, प्रतिखेय्य प्रासुकम् ॥ ८२ ॥

अनुज्ञाप्य मेधावी, प्रतिच्छन्ने संवृतः । हस्तकं संप्रमृज्य, तत्र भुञ्जीत संयतः ॥ ८३ ॥

अर्थ—गोचरीए गयेछो भिक्षु (तपश्चर्यादि के रोगादि कारणशी पोताने स्थाने पहेलां धुधायी के तरसयी पीडाइने) भोजन करवाने इच्छे तो शून्यशुद्द के कोई भीतना मूल पासे जीवरहित स्थान तपासी ले. उपर्यीं ढांकैला के छत्रवाला ते स्थानमां मेधावी साधु तेना मालिकनी आज्ञा लइने पोताना हाथने साफ करीने पछी त्यां इरियावही पूर्वक आहार करे.

तत्थ से भुंजमाणस्स अट्ठिअं कंटओ सिआ । तणकट्टसक्करं वावि, अन्नं वावि तहाविहं ॥ ८४ ॥

तं उबिखवित्तु न निखिखवे, आसएण न छड्डए । हत्थेण तं गहेऊण, एगंतमवक्कमे ॥ ८५ ॥

एगंतमवक्रमित्ता, अचित्तं पडिलेहिआ । जयं परिट्ठविज्जा; परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ ८६ ॥

तत्र तस्य भुजानस्य, अस्थिकं कंटकः स्यात् । वृणकाष्टशर्कराश्चापि, अन्यद्वापि तथाविधम् ॥ ८४ ॥

तदुत्क्षिप्य न निक्षिपेत्, आस्येन न त्यजेत् । हस्तेन तद्द्रष्टृहीत्वा, एकान्तमवक्रमेत् ॥ ८५ ॥

एकान्तमवक्रम्य, अचित्तं प्रतिलेख्य । यत् परिष्ठापयेत्, परिष्ठाप्य प्रतिक्रमेत् ॥ ८६ ॥

अर्थ—उपरनी विधिथी आहार करता मुनिने भोजनमां गोठली, कंटक, वास काष्टनो टुकडी के कांक्रो अथवा तेवा प्रकारनो कोइ कचरो नीकळे तो तेने (त्यां वेठा वेठा ज) हाथथी ज्यां त्यां दुर फेंके नहि. परंतु तेने हाथमां ग्रहण करी एकांतमां जाय अने त्यां एकांतमां जइने निर्जीव जग्या तपासीने यत्नापूर्वक ते वस्तुने त्यां मूकी दे अने त्यां मूकीने पाछो फरी इर्यापथिक क्रिया प्रतिक्रमे.

गाथा ८७ थी ९० सुधाना छुटा शब्दार्थ

सिज्जमागम्म-उपाश्रयमां

आवीने

मुत्तुअं-भोजन करवा

सपिडपायं-थुद्ध भिक्षा लइने

उंउअं-भोजननी भूमि प्रत्ये

विणएण-विनय सहित

पविसित्ता-पेसाने

सगासे-पासे

गुरुणो-गुरुनी

आयाय-भंणीने पाठ करीने

आगतो-आवेलो

आभोइत्ताण-जाणीने

नीसेसं-समस्त

अइआरं-अतिचारने

जहक्कमं-क्रमचार

उज्जुप्पन्नो-सरळ बुद्धिवाळो

अणुव्विगो-व्यग्रपणा रहित

अवक्खित्तेण-चंचळपणा रहीत

चेअसा-मनवडे

आलोए-आलोवे

सिआ अ भिक्खु इच्छिज्जा सिज्जमागम्म भुत्तुअं। सपिण्डपायमागम्म, उंडुअं पडिलेहिआ ॥८७॥

स्याच्च भिक्षुरिच्छेत्, शय्यामागम्य भोक्तुम् । सपिण्डपातमागम्य, उन्दुकं मतिलेखयेत् ॥ ८७ ॥

अर्थ—अने जो पोताना स्थाने पहुँचया पछी भिक्षा खावानी इच्छा राखे तो भोजनसहित आनीने ते पहिलां भोजन करवानी जग्या (निर्जीव छे के केप ते) तपासी ले. अने पछी तेने (रजोहरणथी) स्वच्छ करे.

विणएण पविसित्ता, सगासे गुरुणो सुणो। इरियावहियमायाय, आगओ अ पडिक्कमे ॥८८॥

विनयेन प्रविश्य, सकाशे गुरोर्मुनिः । ईर्यापथिकामादाय, आगतश्च प्रतिक्रमेत् ॥ ८८ ॥

अर्थ—नमः क्षमाश्रमणेभ्यः एव बोलवाह्य त्रिनयपूर्वक ते स्थानमां प्रवेश करीने बहारथी आवेलो ते भिक्षु; गुरुनी समीप आवी (आहार मूकी पछी मार्गना दोष निवारवा माटे) ईर्यापथिकी क्रिया प्रतिक्रमे एटले के कायोत्सर्ग करे.

आभोइत्ताण नीसेसं, अइआरं च जहक्कमं। गमणागमणे चेव, भत्त पाणे व संजए ॥८९॥

आभोगयित्वा निःशेषं, अतिवारं च यथाक्रमम् । गमनागमनयोश्चैव, भक्तपानयोश्च संयतः ॥ ८९ ॥

अर्थ—पछी ते भिक्षुः आहार पाणी लेवा जतां के त्यांथी पाछा फरतां जे कइ अतिचार करी होय ते बधाने क्रमपूर्वक याद करी ले.

उज्जुप्पन्नो अणुविवगो, अवविवत्तेण चेअसा।आलोए गुरुसगासे, जं जहा गहियं भवे ॥९०॥
 ऋजुमज्ञाऽनुद्विगः, अव्याक्षिप्तेन चेतसा । आलोचयेद् गुरुसकाशे, यद्यथा गृहीतं भवेत् ॥ ९० ॥

अर्थ—आवीरीते कायोत्सर्ग करी प्रायश्चित्त लई निवृत्त थया वाद सरल बुद्धिमान तथा शांत चित्तवालो ते मुनि आहारपाणी केवी रीते मेळव्यां ? इत्यादि वधुं व्याकुळता रहित गुरु समक्ष स्पष्ट कहे.

गाथा ९१ थी ९५ सुधीना छुटा गब्दार्थ

सम्मं-सारी रीते
 आलोइअं-आलोच्युं
 हुज्जा-होय

पुर्व्वि-पूर्वे, پہلے
 पच्छा-पाछथी
 कडं-कर्म

पुणो-वली

वोसट्ठो-काउसगगमारहि

असावज्जा-असावद्य, पापरहित

निर्दोष

वित्ती-वृत्ति, निर्वाह,

आजीविका

साहूण-साधुओनी

देसिया-देखाडी छे

मुक्ख-मोक्ष

साहण-साधवाने

हेउस्स-हेतुथी

देहस्स-वरीरने

धारणा-धारण करवा माटे

नमुक्कारेण-नम्रकार वडे

पारित्ता-पाळीने

करित्ता-करिने

जिणसंथवं-जिनस्तवन

लोगस्स

सज्जायं-स्वाध्याय

पढवित्ताणं-पूर्ण करीने

विसमेज्ज-विसामो ले

खणं-क्षणवार

विसंमता-विसामो लेतो

हियमट्ठं-हितने अर्थ

लाभमट्ठिओ-लाभना अर्थी

अणुगगहं-प्रसादने

कुजा-करे
हुजागि-थाउं
तारिओ-तारेलो

साधयो-साधुओ
चिअत्तेणं-गननी प्रीति गटे
निभंतिज्जा-आमंत्रण करे

जहकम्मं-क्रमसर
केइ-कोइ
इच्छिज्जा-इच्छे

तेहिं-तेओनी
सद्धि-साये

न सम्ममालोइअं हुजा, पुंविं पच्छा व जं कडं । पुणो पडिक्खमे तस्स, वोसड्डो चित्तए इमं ॥९१॥

न सम्यगालोचितं भवेत्, पूर्वं पश्चाद्वा यत्कृतम् । पुनः प्रतिक्रमेचस्य, व्युत्पष्टः चिन्तयेद्विदम् ॥ ९१ ॥

अर्थ—पहेलां के पल्ली थयेला दोपोनी कदाचित् ते बखते बराबर आलोचना न थइ होय तो फरीथी तेनुं प्रतिक्रमण करे अने ते बखते कायोत्सर्ग करी (देखभान भूली) आबु चित्तन करे केः—

अहो जिणेहिं असावज्जा, वित्ती साहूण देसिया । मुखससाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥९२॥

अहो जिनैसाधया, वृत्तिः साधूनां दर्शिता । मोक्षसाधनहेतोः साधुदेहस्य धारणा ॥ ९२ ॥

अर्थ—अहो ! श्री जिनेश्वर देवोए मोक्षना साधनरूप साधूपुरुषना देहने निभाववा सारु केवी निर्दोषवृत्ति बतावी छे ?

पिक्षेप—आवी निर्दोष विद्यावृत्तिथी रखयना अवलंबनभूत शरीरहुं पाटन भाय छे अने मोक्षनी गण साधनामां याभा गती नथी.

णमुष्कारेण पारित्ता, करित्ता जिणसंथवं । सज्झायं पट्टवित्ताणं, वीसमेज्ज खणं मुणी ॥ ९३ ॥

नमस्कारेण पारयित्वा, कृत्वा जिनसंस्तवम् । स्वाध्यायं प्रस्थाप्य, विश्राम्येतक्षणं मुनिः ॥ ९३ ॥

अर्थ—(कायोत्सर्गमां उपरनुं चिंतन करी) नमस्कारनुं उच्चारण करी कायोत्सर्ग १ निवृत्त थइ तेमज पछी जिनेश्वर देवोनी स्तुति (रूप लोगरसनो पाठ) करी पछी थोडो स्वाध्याय करीने भिक्षु क्षणवार विश्राम छे.

वीसमंतो इमं चित्ते, हियमहं लाभमट्ठियो । जइ मे अणुगहं कुज्जा, साहुहुज्जामि तारिओ ॥ ९४ ॥

विश्राम्यन्निदं चिन्तयेत्, हितमर्थं लाभार्थिकः । यदि मेऽनुग्रहं कुर्यात्, साधुर्भवामि तारितः ॥ ९४ ॥

अर्थ—अने विश्राम छइने (निर्जिरारूप) लाभनो अर्थी ते साधु पोताना कल्याण माटे आ प्रमाणे चिंतन करे के, “आ प्रासुक आहार लेवावढे बीजा मुनिवरो मारा पर अनुग्रह करे तो हुं संसारसमुद्रथी तरी जइ ?”

साहवो तो चिअत्तेणं, निमंतिज्ज जहक्कमं । जइ तत्थ केइ इच्छिज्जा, तेहिं सद्धिं तु भुंजए ॥ ९५ ॥

साधूस्ततः सुचित्तेन, निमंत्रयेद्यथाक्रमम् । यदि तत्र केचि दिच्छेयुः, तैः सार्धं तु भुञ्जीत ॥ ९५ ॥

अर्थ—आ प्रमाणे विचारिने गुरुनी आज्ञा लीधा वाद सौथी प्रथम प्रव्रज्या (दीक्षा) वृद्धने, पछी तेनाथी नाना मुनिने एम क्रमशः वधा साधुओने आमंत्रण करे. आ प्रमाणे आमंत्रण करतां जो कोइ साधु आहार करवानी इच्छा करे तो तेनी साथेज आहार करे.

गाथा ९६ श्री १०० सुधाना छटा शब्दार्थ

आलोए-प्रकाशवाळा	महुरं-मधुर, मीठो	सुअं-शाकादि सहित	हीलज्जा-निंदे
भायणे-भाजनमां	लवग-खारो	असुइअं-शाकादि विनाना	अप-अल्प थोडुं
अपरिसाडिअ-हाथमांथी अने	लद्धं-मळेला	उछं-लीलु	मुहालद्धं-फोगट मेळवेलु
मोंमांथी न पडे तेप	अन्नत्यपउत्त-त्रीज्ञाने माटे	सुकं-सुछुं	मुहाजीवी-अनिदानजीवी
तित्तगं-कडवो पदार्थ	एटले देहने माटे प्रयोजेल	मंथु-घोरनो भूको	दुछहाओ-दुर्लभ छे
कडुअं-तीखो	महु-मीडुं, मधुर	कुम्मास-अडदना वाकळा	मुहादाई-मृत्युपकारनी इच्छा
कसायं-कषायेलो	घयं-घी	उप्पणं-प्राप्त थयेल	विना आपनार
अंवलं-खादो	अरसं-रस विनाना	नाए-घणुं नहि	सुगइ-सुगति प्रत्ये
	विरसं-स्वाद विनाना		

अह कोइ न इच्छिज्जा, तओ भुंजिज एक्कओ । आलोए भायणे साहु, जयं अपरिसाडिअं ॥ ९६ ॥

अथ कोऽपि नेच्छेत्, ततो सुज्जीतैककः । आलोकं भाजने साधुः, यतमपरिश्रितम् ॥ ९६ ॥

अर्थ—जो कोइ साधुजी आहार करवा न इच्छे तो संयमी पोते एकलोज्ञ राग अने द्वेषने दूर करी पहोळा सुख-वाळा प्रकाशित भाजनमां यत्नपूर्वक नीचे न वेराय तेवीरीते आहार करे.

तित्तगं च कडुअं च कसायं अविलं च मडुरं लवणं वा,

(आर्या)—तित्तं च कडुकं च कषायं, अम्लं च मधुरं लवणं वा ।
एयलद्धमन्नत्थपउत्तं, मडु धयं व भुंजिज्ज सजए ॥ ९७ ॥

अर्थ—गृहस्थे पोताने माटे वनावेल्ले अने विधिपूर्वक मेलवेल्ले ते भोजन तीखे, कडवे, खाडे, मधु, के खारे गमे तेवुं हो परंतु संयमी भिक्षु तेने मध के घीनी माफक प्रेमपूर्वक तेने आरोगे.

विशेष—संयमी माटे अति द्रावां, खोरां अने तीखा राणां त्याज्य छे परंतु कदाच भूलभी टेडु आवी गयु होय तो - मनसां ग्लानि लब्धा वगर वाररी लेहुं.

अरसं विरसं वावि, सूइअं वा असूइअं । उल्लं वा जइ वा सूक्कं, संयुकुम्मासभोअणं ॥ ९८ ॥

अरसं विरसं वापि, सूचितं वाऽसूचितम् । आर्द्रं वा यदि वा शुष्कं, मन्यु कुलमापभोजनम् ॥ ९८ ॥

अर्थ—गलेलो आहार, हिग आदिना वधार रहित हो के जुना धान्यनो हो. उत्तम प्रकारनी शाक वगेरे सामग्रीथी सहित हो के रहित हो, स्निग्ध (घी वगेरे सहित) हो के शुष्क (लुखो) हो, बोरकुट हो के अडदना वाकळानुं भोजन हो—

उत्पपणं नाए हीलिज्जा, अप्पं वा बहु फासुअं । मुहा लद्धं मुहाजीवी, भुंजिज्जा दोसवज्जिअं ॥ ९९ ॥
उत्पन्नं नातिहीलयेत्, अल्पं वा बहु प्रासुकम् । सुवा लब्धं सुधाजीवी, भुञ्जीत दोषवर्जितम् ॥ ९९ ॥

अर्थ—तेमज भोजन अल्प मळो के बहु मळो, परंतु ते मळेला आहारनी के दातारनी निंदा न करे. परंतु ते मुधाजीवी (केवळ संयमनुं ध्येय राखीनेज जीवनार भिक्षु) निर्जीव, निर्दोष अने सहज मळेला आहारने निस्वार्थःभावे शांतिपूर्वक आरोगे.

दुष्साहाओ मुहा दाई, मुहाजीवीवि दुल्लहा ।

मुहादाई मुहाजीवी, दो वि गच्छंति सुगइ ॥ तिबेमि ॥ १०० ॥
दुर्लभो मुधा दायी, मुधा जीव्यपि दुर्लभः । मुधादायी मुधाजीवी, द्वावपि गच्छतः सुगतिम् ॥ १०० ॥

अर्थ—(महापुरुषो कहे छे केः—) आ दुनियामां कोइ पण वदलानी आशा विना केवळ निःस्वार्थ भावथी भिक्षा आपनार दाता अने केवळ संयमना निर्वाह माटे निःस्वार्थ भावे भिक्षा लेनार भिक्षु ए वन्ने मळवा दुर्लभ छे. जे निःस्वार्थी दातार अने निःस्वार्थी भिक्षु होय छे ते वन्ने उत्तम गतिने मेळवे छे.

विशेष—सरळमार्गमा गमन, पोताना उपयोगी कार्यमाज सावधानता, जता आवता मार्गमा रहेला सूक्ष्म जीवोनी पण लक्ष्यपूर्वक रक्षा, वीजा भिक्षुकोने जर पण दु ख के आघात न पद्दोचे अने दातानी प्रसन्नता बराबर जळवाइ रहे तेवी विशुद्ध भिक्षानी गवेषणा, दातार गफलत न करे के न दुमाय तेनो सतत उपयोग, सपूर्ण निर्जीव खानपानना शोधन माटे बराबर जागरूक दशा, भिक्षुवृत्तितु चित्तन, निरासक्तभावे प्राप्त थयेला पिंडनु भोजन करख. वा भावने समज्जीने वर्तनारो भिक्षु एज आदर्शभिक्षु छे अने ते भिक्षुनो भिक्षावृत्ति दातारना दिलमा सयम अने त्यागना सस्कार जन्मावे छे.

॥ इति पिंडेसणाए पढमो उद्देशो सम्पत्तो ॥

बीजो उद्देशो

देहनी प्रत्ये उपेक्षा राखी तेने क्षीण थवा देवुं के तेनी टापटीप अने शुश्रूषाद्वारा धर्मविमुख पोषण आपवुं ते बन्ने बराबर नथी. परंतु खरीरीते तो साधुओए मध्यस्थवृत्तिथी भिक्षाद्वारा धर्म भाव-नानी वृद्धि करवी ते छे.

गाथा १ थी ५ सुधीना छूटा शब्दार्थ

पडिगहं-यात्राने
संलिहिताणं-सारी घेठे
लोहीने
दुगंधं-दुर्गंध
मुंजे-खाय
सेज्जा-उपासरे

निसीहियाए-स्वाध्याय
भूमिमां
समावनो-रहेलो
अयावयट्ठा-संयमना निर्वाहने
अर्थे संपूर्ण नहि
शुच्चाणं-भोजन करीने
संथरे-निर्वाह थाय

समुपण्णे-उत्पन्न थये छते
विहिणा-विधि बडे
पुव्वउत्तेण-पूर्वोक्त
इमेणं-आ
उत्तरेण-आगळ कहेवाशे ते
काळेण-काळे
निक्खमे-गोचरीए जवुं

पडिक्कमे-पाछो फरे
विवज्जिता-वर्जिने
समायरे-समाचरे
नपडिछेहसि-जोतो नथी
किलामेसि-थक्वे छे
सन्निवेसं-गाम प्रत्ये
गरिहसि-निंदे छे.

पडिगहं संलिहित्ताणं, लेवमायाइ संजए । दुगंवं वा सुगंधं वा, सवं भुंजे न छडुए ॥ १ ॥

प्रतिग्रहं संलिह, लेवमात्रया संयतः । दुर्गन्धं वा सुगन्धं वा, सर्वं भुञ्जीत न त्यजेत् ॥ १ ॥

अर्थ—संयमी साधु वधो आहार पछी ते सुगंधी (मोदक वगैरे) होय के गंध रहित (अर्थात् तदन सादो) आहार हो. ते बहु भोजन पात्राने छेल्लो लेप लाग्यो होय ते सारु थाय. त्यांसुघोनुं वधुं अंगुलिथी साफ करीने खाइ छे पण छोडी न दे.

सेजा निसोहियाए, समावन्नो अ गोअरे । अयावयट्टा भुञ्चाणं, जइ तेणं न संथरे ॥ २ ॥

शय्यायां नैवेधिकां, समापन्नश्च गोचरे । अयावदर्थं भुक्त्वा, यदि तेन न संस्तरेत् ॥ २ ॥

अर्थ—उपाश्रयमां के स्वाध्याय करवाना स्थानमां रहेल साधु गोचरीमां मेळवेल भोजन भोगवत्तां अपर्याप्त थाय अने विशेष आहारनी जरूर पड़े तो.

तओ कारणसमुपण्णे, भत्तपाणं गवेसए । विहिणा पुव्वउत्तेण, इमेणं उत्तरेण य ॥ ३ ॥

ततः कारण उत्पन्ने, भक्तपात्रं गवेपयेत् । विधिना पूर्वोक्तेन, अनेनोत्तरेण च ॥ ३ ॥

अर्थ—अथवा बीजा कोई कारणथी वधु आहार लेवानी आवश्यक्ता उमी थाय तो पूर्वोक्त (प्रथम उद्देशकमां वतावेला) विधि तथा आ (नीचे कहेबासो ते) विधिथी अन्नपाणीनी गवेपणा (शोध) करे.

कालयतना कहे छे.

कालेण निवखमे भिक्खू, कालेण य पडिक्खे। अकालं च विवज्जिता (जा), काले कालं समायेरे ॥४॥

कालेन निःक्रामेद्भिधुः, कालेन कालेन च प्रतिक्रामेत । अकालं च विवर्ज्य, काले कार्यं समाचरेत् ॥ ४ ॥

अर्थ—साधु भिक्षा मळी शके तेवा समये गोचरी माटे नीकले. अने भिक्षाकाल पूर्ण थतांज पुनः पाछा फरे. अकाल (समय विनाना कार्य) ने छोडीने यथार्थ समये ते ते समयने योग्य कार्य करे.

गोचरी न मळवाथी निन्दा करनारने बीजा साधु शुं कहे छे ते जणावे छे.

अकाले चरसि भिक्खू, कालं न पडिलेहसि । अप्पाणं च किलामेसि सन्निवेसं च गरिहसि ॥५॥

अकालो चरसि भिक्षो, कालं न प्रतिलेखयसि । आत्मानं च क्लामयसि, संनिवेशं च गर्हसि ॥ ५ ॥

अर्थ—हे साधु ! कोइ ग्रामादि स्थानमां तुं समय जाया बिना भिक्षार्थे जाय छे. अने समयने ओळखतो नथी ते तारा आत्माने खेद पमाडे छे, अने खोराक न मळवाथी तुं गामनी पण निन्दा करे छे.

विशेष—भोजन वपराइ गया पछी गोचरी जाय अने आहार न मळे तो खोराक न मळवाथो पोताने दुःख थाय अने आ गाम केडुं खराव छे के अहों खोराक सुद्धा मळतो नथी. एवा एवा अनिष्ट विचारो आववानो संभव रहे.

सइ काले-वखत थये छते
चरे-जाय
कुज्जा-करे, फोरवे
पुरिसकारिअं-पुरुषाकार
अलाभोत्ति-अप्राप्ति थवाथी
सोइज्जा-शोच करे
तवोत्ति-तप थयो एम
अहियासए-वितवे

तहेव-तेमज
उच्चावया-उंची नीची जातनां
पाणा-प्राणीओ
भत्तहाए-खावाने माटे
समागया-एकठा थयेला
उज्जुअं-सन्मुख
जयं-जतनाए

परकमे-चालवु
गोयरगपविद्धो-गोचरीए
गएलो
निसीइज्ज-वेसे
कत्थइ-कोइ-ठेकाणे
कहं-कथा
पवंधिज्जा-करे

चिट्ठाण-वेसीने
अगलं-भूगळ अथवा अरगळा
फलिहं-फलक अथवा परिघ
दारं-वारणानी साख
कवाडं-कमाड
अवलंविआ-ओळंगीने अ-
थवा अवलंवीने

सइ काले चरे भिक्खू, कुज्जा पुरिसकारिअं। अलाभोत्ति न सोइज्जा, तवोत्ति अहियासए ॥६॥
सति काले चरेदुभिक्खुः, कुर्यात् पुरुषकारकम् । अलाभ इति न शोचेत्, तप इत्यधिषहेत् ॥ ६ ॥

अर्थ-माटे भिक्षानो समय थाय त्यारेज साधुए भिक्षार्थे उद्यम करवो जोइए. भिक्षा समये नीकळवा छतां कवचित् भिक्षा न मळे तोपण दिनहीन थइने शोक न करतां आज सहज तपश्चर्या थइ एम मानीने ते क्षुधाना संकटने समभावपूर्वक सहन करे.

क्षेत्रयतना कहै छे.

तहेबुच्चावया पाणा, भत्तट्टाए समागया । तं उज्जुअं न गच्छिज्जा, जयमेव परक्कमे ॥ ७ ॥

तथैवोच्चावचाः प्राणिनः, भक्तार्थे समागताः । तदजुकं न गच्छेत्, यतमेव पराक्रमेत् ॥ ७ ॥

अर्थ—साधु नाना मोटां पशु पक्षीओ खोराक माटे (के चणा माटे) एकठां थयां होय तेनी सामे गमन न करे पण उपयोगपूर्वक बीजेज मार्गेथी गमन करे अथवा बीजो मार्ग न होय तो पाछो फरे.

गोअरगपविट्ठो अ, न निसीइज्ज कत्थई । कहं च न पबंधिज्जा, चिट्ठत्ताण व संजए ॥ ८ ॥

गोचराग्रं प्रविष्टश्च, न निषीदेत् कुत्रापि । कथां च न प्रवद्वीयात्, स्थित्वा च संयतः ॥ ८ ॥

अर्थ—गृहस्थने त्यां भिक्षार्थे गयेलो संयमी साधु कोइ स्थले बेसे नहि के उभा रहीने बातो करे नहि.

विशेष—कति परिचय संयमी जीवनने बाधाकर नीवडे छे.

द्रव्ययतना कहै छे.

अगगलं फलिहं दारं, कवाडं वा व संजए । अवलंविआ न चिट्ठिज्जा, गोअरगगओ सुणी ॥ ९ ॥

अर्गलां परिधं द्वारं, कपाटं वापि संयतः । अवलंब्य न तण्ठेत्, गोचराग्रगतोमुनिः ॥ ९ ॥

अर्थ—गोचरीए गयेलो संयमी कोइ गृहस्थना घरनी भोगळ, कपाडनुं पाटियुं, वारणुं के कमाडने देको दइने (तेनुं अवलंबन लइने) उभो रहे नहि.

समणं माहणं वावि, किविणं वा वणीमगं । उवसंकमंतं भत्तहा, पाणहाए व संजए ॥१०॥

तमइक्कमित्तु न पविसे, न चिट्ठे चक्खुगोअरे । एगंतमवक्कमिप्ता, तत्थ चिट्ठिज्ज संजए ॥११॥

श्रमणं ब्राह्मणं वापि, कृपणं वा वनीपकम् । उपसंक्रामन्तं भक्तार्थं, पानार्थमेव संयतः ॥ १० ॥

तमतिक्रम्य न प्रविशेत्, न तिष्ठेच्चक्षुर्गोचरे । एकान्तमवक्रम्य, तत्र तिष्ठेत्संयतः ॥ ११ ॥

अर्थ—गोचरीए गयेलो संयमी श्रमण, ब्राह्मण कृपण के भिखारी जो गृहस्थनां द्वारनी सन्मुख भोजनने माटे

के पाणीने माटे आवी उभा होय तो तेने ओळंगीने गृहमां प्रवेश न करे. तेमज तेमनी दृष्टि पडे तेवा स्थाने उभो पण न रहे. परंतु एकांतमां (एक बाजु) जइने न उभो रहे.

वणीमगस्स वा तस्स, दायगस्सुभयस्सवा। अप्पत्तिअं सिया हुज्जा, लहुत्तं पवयणस्स वा ॥१२॥

वनीपक्रस्य वा तस्य, दायकस्य उभयोर्वा । अप्रीतिः स्याद् भवेद्, लघुत्वं प्रवचनस्य वा ॥ १२ ॥

अर्थ—कारण के तेम करवाथी ते भिखारी किंवा दायक नाखुश थाय अथवा बन्ने नाखुश थाय तेमज पोताना धर्मनी पण हलकाइ देवाय.

विशेष—मारां रळे भाग पढावशे ! तेहु मानी भिखारीहु हृदय दुभाय अथवा आपनारनी लागगी दुभाय अने भिखारीनी आवी हरिकाइ यह जतां पोतानी कदर पण भिखारी जेवी यत्राथी संयम धर्मनी महत्ता घटे.

पडिसेहिए व दिन्ने वा, तओ तस्मि नियत्तिए। उवसंकमिज्ज भत्तहा, पाणट्ठाएव संजए ॥१३॥

प्रतिषिद्धे वा दत्ते वा, ततस्तस्मिन्निवृत्ते । उपसंक्रामेद्भुक्तार्थं, पानार्थमेव संयतः ॥ १३ ॥

अर्थ—पण गृहस्थ ते आवेला बीजा भिक्षुने भोजन आपे किंवा ना पाडे अने ड्यारे ते भिक्षुक पाछो फरे त्याखादज संयमी भोजन के पाणीने माटे त्यां गमन करे.

उत्पलं पटमं वावि, कुमुअं वा मगदंतिअं । अन्नं वा पुप्फसचिअं, तं च संलुंचिआ दए ॥१४॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकळिअं । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥१५॥

उत्पलं पत्रं वापि, कुमुदं वा मगदान्तक्राम् । अन्यद्वा पुष्पं सचितं, तच्चसंलुअय दद्यात् ॥ १४ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ १५ ॥

अर्थ—(नीलोत्पल) लीलुं कमळ, (पत्र) लाल कमळ, चंद्रविकासी श्वेत कमळ अथवा मोगरातुं के तेंवुं वीलुं कोइ पण फूल चूटीने कोइ वाइ भिक्षा आपे तो ते भाजन अने पान संयमीने अकल्प्य (अग्राह्य) छे. माटे आपनार वाइने कहे के ए आहार पाणी हवे मने ग्राह्य (कल्प्य) नथी.

गाथा १६ श्री २० छूटा शब्दार्थ

संमहिआ-मर्दन करीने	सुणालिअं-तत्तु	खस्वस्स-दृक्षनो	छिवाडिं-मगफळी
सालुअं-कमळनो कंद	सासव-सरसव	तणगस्स-तृणना	आमिअं-काची
विरालियं-पलाशनो कंद	अनिव्वुडं-शस्त्र परिणत नहि	हरिअस्स-हरितनां	भजिअं-रांथेली
कुमुअं-पोयणीनो	तरुणगं-तरुण	आमगं-काचां (सचित)	सयं-एकवार
नालिअं-नाल	पवालं-प्रवाल	तरुणिअं-जेमां दाणो वंधायो	
		नथी एवी	

उत्पलं पउमं वावि, कुमुअं वा मगदंतिअं । अन्नं वा पुणसच्चित्तं- तं च संम्महिआ दए ॥ १६ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १७ ॥

उत्पलं पद्मं वापि, कुमुदं, मगदन्तिकाम् । अन्यद्वा पुष्पं चित्तं, तच्च संमृद्य दद्यात् ॥ १६ ॥

तद्भवेद् भक्तपात्रं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ १७ ॥

अर्थ--लीलुं कमळ, लाल कमळ, चंद्रविकासी श्वेत कमळ अथवा मोगरानुं के तेवुं बीजुकोइ पण फूल कचरीने मर्दन करीने कोइ वाइ भिक्षा व्होरावे तो ते भोजन अने पान संयमीने ग्राह्य नथी. माटे भिक्षा आपनार बाइने साधु कहे के ते अन्नपान मारा माटे कल्प्य नथी.

सालुअं वा विरालियं, कुमुअं, उत्पलनालियं । मुणालिअं सासवनालिअं, उच्छुखंडं अनिव्वुडं ॥ १८ ॥
तरुणं वा पवालं, रुक्खस्स तणगस्स वा । अन्नस्स वा वि हरिअस्स, आमगं परिवज्जए ॥ १९ ॥

शालुकं वा विरालिकां, कुमुदमुत्पलनालिकाम् । मृणालिकां सर्षपनालिकां, इक्षुखण्डमनिवृत्तम् ॥ १८ ॥

तरुणकं वा प्रवालं, वृक्षस्य तृणकस्य वा । अन्यस्य वापि हरितस्य, आमकं परिवर्जयेत् ॥ १९ ॥

अर्थ--कमळनो कंद, खाखरानो कंद, कमळनी नाळ (सांठो), लीळा कमळनी नाळ, कमळना तंतु, सरसवनी डांडली, शेरडीना कटका आ वधुं सचेत होय तो ते तथा नवा कुंपळी, वृक्षनी, तृणनी तथा एवी बीजी पण कोइ वनस्पतिनी काची कुंपळीओ वगेरे होय तो तेने पण साधु ग्रहण न करे.

तरुणिअं वा छिवाडिं, आमिअं भजिअं सयं । दितिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥२०॥
तरुणिकां वा क्षिपाटिं वा, आमिकां भजितां सकृत् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ २० ॥

अर्थ--तेमज (जेतुं बीज बंधाणुं नथी तेवी) कुणी चोळा के मगनी फळीआ एकवार शेकेली होय अथवा काची पछी मिश्र होय तो ते आपनार बाइने साधु कहे के मने तेबुं ग्राह्य नथी.

२१ थी २५ गाथाना छटा शब्दार्थ

कोलं-बोर	तत्तनिव्वुहं-त्रण उकाळा	मूलगतिअं-मूळनो कांदो	विहेलंगं-वहेढानुं फळ
अणुस्सिन्नं-नहि रांधेलुं	व्या विनानुं पाणी	असत्थपरिणयं-शस्त्रथी नहि	पियालं-रायणनुं फळ
वेळुअं-वांसकारेलुं [फळ	तिलपिठ-तलनो लोट	परिणमेळुं	समुआणं-शुद्ध भिक्षाने माटे
कासवनालिअं-श्रीपर्ण वृक्षनुं	पूइ-पिन्नागं-सर्ववनो खोळ	न पत्थए-न मागे	नीयं-नीचुं
पप्पडगं-पापडी	कविष्ठं-कोठ	फलमंथुणि-बोरनुं चूरण	अइक्कम्मं-ओळंगीने
नीमं-लींबोळी	माउल्लिंगं-बीजोरानुं फळ	बीअमंथुणि-जव वगेरेनो लोट	उसटुं-धनाढय
चाउलं-चोखानो	मूलगं-मूळो	जाणिअ-जाणिने	नाभिधारये-णाय नहि
विअडं-कांचुपाणी			

तहा कोलमणुस्सिद्धं, वेलुअं कासवनालिअं । तिलपपडगं नीमं, आमगं परिवज्जए ॥ २१ ॥

तथा कोलमस्विन्नं, वेणुकं, काश्यपनालिकाम् । तिलपपटकं निंव, आमकं परिवर्जयेत् ॥ २१ ॥

अर्थ—अग्नि आदिथी अपक्व बोरकूट, वाडाना कारेलां, नालियेर, नलपापडी तथा निंवट्टशुं फळ (छिबोळी) वगेरे काचां होय तो सुनि ग्रहण न करे.

तहेव चाउलं पिट्ठं, विअडं वा तत्तनिव्वुडं । तिलपिठ्ठं पूइपिन्नागं, आमगं परिवज्जए ॥ २२ ॥

तथैव तान्दुलं पिष्टं, विकटं वा तप्तनिवृत्तम् । तिलपिष्टं पूतिषिण्याकं, आमकं परिवर्जयेत् ॥ २२ ॥

अर्थ—तेमज चोखानो आदो तेमज सरसवनो खोळ तथा अपक्व पाणी वगेरे काचुं होय अथवा मिश्र पाणी होय तो साधु तेने पण ग्रहण न करे.

कविट्ठं माउलिंगं च, मूलगं मूलगतियं । आमं असत्थपरिणयं, मणसा वि न पत्थए ॥ २३ ॥

कपित्थं मातुलिंगं च, मूलकं मूलकर्तिकां । आमकमशस्त्रपरिणतं, मनसापि न प्रार्थयेत् ॥ २३ ॥

अर्थ—अपक्व कोटुं, विजोरं, पांदडा सहित मूलो के मूळानो कंद वगेरे काचां किंवा शस्त्र परिणित न होय तो ते पदार्थोने सुनि मनथी पण न इच्छे.

तहेव फलमंथूणि, बीअमंथूणि जाणिआ । विहेलगं पियालं, च आमगं परिवज्जए ॥ २४ ॥

तथैव फलमन्धून्, बीजमन्धून् ज्ञात्वा । विभोतकं प्रियालं च, आमकं परिवर्जयेत् ॥ २४ ॥

अर्थ—तेज प्रमाणे फळोतुं चूर्ण, बीजोतुं चूर्ण, वहेडां तथा रायणनां फळ वगेरे काचां होय तो सचेत जाणीने तेने छोडी दे.

समुआणं चरे भिक्खु, कुलमुच्चावयं सया । नीयं कुलमइक्कम्म, ऊसढं नाभिधारए ॥ २५ ॥

समुदानं चरेद्भिक्खुः, कुलमुच्चावचं सदा । नीचं कुलप्रतिक्रम्य, उत्थतं नाभिधारयेत् ॥ २५ ॥

अर्थ—हमेजां साधु सामुदायिक धनवान अने निर्धन ए वन्ने स्थळे जे निंदनीक न होय त्यां समान गोचरी करे. निर्धन कुळतुं घर जाणी तेने उल्लंघीने श्रीमंतने घेर न जाय.

गाथा २६ थी ३० सुधीना छटा शब्दार्थ

अदीणो—अदीनपणे	पंडिण्—पंडित	एसणारए—दोष रहित आहार	अस्थि—छे
वित्तिम्—वृत्तिने	अमुच्छिओ—मुछां रहित	लेवामां रक्त	कुपे—कोपायमान थाय
एसिज्जा—गवेपणा करे	भोअणंमि—भोजनने विपे	वहुं—घणुं	इच्छा—इच्छा होय त
विसीइज्ज—विषाद पासे	मायणो—मापने जाणनारो	परघरे—पारके घेर	दिज्ज—आपे

પરો-ગૃહસ્થ
સયણાસણ-શયન અને વેઠક
અદિતસ્સ-નહિ આપનાર ઉપર
કુપ્પિજ્ઞા-ક્રોધ કરે
પચ્ચક્ષે-પ્રત્યક્ષ
દિસઓ-દેલાતો

इत्थिअं-स्त्री
डहरं-छोकहं
महलगं-भोटाने, वृद्धने
चंदमाणं-चांदताने
जाइज्जा-जाचे (याचे)

अणं-आने
फरुसं-कठोर वचन
वए-कहे
चंदे-चांदे
से-तेना उपर

समुक्कसे-गर्व न करे
अन्नेसमाणस्स-(भगवाननी)
आज्ञा पालनारने
सामणं-चारित्र
अणुचिहइ-पळाय छे

अदीणो वित्तिमेसिज्जा, न विसीएज्ज પંડિએ । અમુચ્છિઓ ભોઅણમ્મિ, માયણે ઇસણારએ ॥૨૬॥

અદીનોઘત્તિમેષયેત્, ન વિષીદેત્પણ્ડિતઃ । અમૂચ્છિતોભોજને, માત્રાજ્ઞ ઇષણારતઃ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ—નિર્દોષ બિક્ષાગ્રહણની ગવેષણા કરવામાં રત અને આહારની મર્યાદાને જાણનાર પંડિત સાથુ ભોજનમાં અનાસક્તિ રાખી તથા દીનવળાથી રહિત થઈને બિક્ષાઘૃત્તિ કરે. તેમ કરતાં કદાચિત્ આહાર ન મળે તો પણ સ્વેદ ન પામે. બહું પરધરે અત્થિ, વિવિહં સ્વાઈમં સાઈમં । ન તત્થ પંડિઓ કુપ્પે, ઇચ્છા દિજ્જ પરો ન વા ॥૨૭॥

વહુ પરગૃહં અસ્તિ, વિવિથં સ્વાધં સ્વાધમ્ । ન તત્ર પણ્ડિતઃ કુપ્યેત્, ઇચ્છા દધાત્ પરો ન વા ॥ ૨૭ ॥

અર્થ—ગૃહસ્થને ઘેર બિન્ન બિન્ન પ્રકારના મેવા, મુલવવાસ इत्यादि ભોજન હોય છતાં તે ગૃહસ્થ આપે કે ન આપે તો પણ પંડિત સાથુ તેના પર કોપ ન કરે.

સયણાસણવત્થં વા, ભત્તં પાણં ચ સંજણં । અદિત્તસન કુપ્પિજ્જા, પચ્ચક્કલે વિ અ દિસઓ ॥૨૮॥

શયનાસનવત્થં વા, ભક્તપાનં ચ સંયતઃ । અદ્દ્ભ્યો ન કુપ્યેત્, પ્રત્યક્ષ અપિ ચ દૃશ્યમાને ॥ ૨૮ ॥

અર્થ—શય્યા, આસન, વસ્ત્ર, ભોજન, પાણી વગેરે ગૃહસ્થને ત્યાં પ્રત્યક્ષ દેખાતાં હોય તેમ છતાં જો તે ન આપે તો પળ સંયમી તેના પર કોપ ન કરે.

इत्थिअं पुरिसं वावि, उहरं वा महल्लगं । वंदमाणं न जाइज्जा, नो अ णं फरुसं वए ॥२९॥

સ્ત્રિયં પુરુષં વાપિ, તરુણં વા મહાન્તમ્ (દૃઢં) । વન્દમાનં ન યાચેત, ન ચ ત પરુષં વદેત્ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ—સ્ત્રી, પુરુષ, વાઙ્ક, કે દૃઢ નમસ્કાર કરતાં હોય તે વચ્ચે તેની પાસે કશી યાચના ન કરે. તેમજ આહાર નહિ દેનાર સાથે કઠોર શબ્દો પણ ન વોલે.

जे न वंदे न से कुपे, वंदिओ न समुक्कमे । एवमन्नेसमाणस्स, सामणमणुच्चिट्ठइ ॥ ३० ॥

જો ન વન્દે ન સે કુપે, વંદિઓ ન સમુક્કમે । એવમન્નેપમાણસ્થ, સામણમણુચ્છિત્થિ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ—જે નમસ્કાર ન કરે તેના પર કોપ ન કરે તેમજ કોઈ વંદન કરે તો અભિમાન પણ ન લાવે. આ પ્રમાણે વિવેકપૂર્વક જે સંયમ પાળે છે તેનું સાધુત્વ વરાવર જલ્લાય છે.

गाथा ३१ थी ३५ सुधीना छटा शब्दार्थ

सिआ-कदाचित्
एगइओ-एक साधु
लडुं-पामीने
लोभेण-लोभ वडे
विणिगूहइ-संताडे
मामेयं-मारो आ
दाइयं-देखाड्यो
संतं-छतो
दठ्ठणं-जोइने
सयं-पोते

आयए-ग्रहण करे
अत्तट्ठा-पोतानो स्वार्थ
गुरुओ-मोटो
लुद्धो-लोभीओ
पकुव्वइ-करे
दुत्तोसओ-जेवा तेवा आहारे
संतोष न पामवावाळो
निव्वाणं-मोक्षे
विविहं-विविध प्रकारनुं
भइगं-सारं

मुच्चा-खाइने
विवनं-वर्ण रहित
विरसं-विरस, रस रहित
आहरे-लावे
जाणन्तु-जाणे
ता-प्रथम
इमे-आ
आययट्ठो-मोक्षनो अर्थो
अयं-आ
संतुट्ठो-संतुष्ट

सेवए-सेवे छे
पतं-प्रान्त, तुच्छ
लहविची-छुली वृत्तीवाळो
सुत्तोसओ-अति संतोषपामेलो
पूयणट्ठा-पूजवानो अर्थो
जसोकामी-जश इच्छनार
कामए-इच्छा राखे
पसवइ-उत्पन्न करे
मायासल्लं-मायाशल्य
कुव्वइ-करे

(साधुपक्षनी चोरी न करवी)

સિઆ પગડાઓ લઘું, લોટાણ વિણિપૂહર । મામેયં વાઢયં સંતં, વદ્વટૂળં સયમાયપ ॥ ૩૧ ॥
અત્તટ્ટા ગુરુઓ લઘ્નો, બહું પાવં પહુવર । દુત્તો સઓ અસે (સો) હોઈ, નિવાણં ચ ન ગચ્છઈ ॥ ૩૨ ॥
સ્વાદેક્ષાકી લઘ્વા, લોભેન વિનિપૂહતે । મોદં દર્શિતં સત્, હૃષ્ટ્યા સ્વયમાવધાત્ ॥ ૩૩ ॥

આત્માર્થે ગુરુઓ લઘ્નઃ, વહુ પાવં પ્રકરોતિ । દુસ્તોપકથા સ ભવતિ, નિર્વાણં ચ ન ગચ્છતિ ॥ ૩૨ ॥
અર્થ—કદાચ કોઈ સાધુ સ્વયં સુંદર શિક્ષા મેલવીને “હું પાકલોજ તેનો લપભોગ કરીશ, જો હું બીજાને
વતાલું તો બીજા મુનિ કિંવા આત્માર્થ તે સ્વયં ગ્રહણ કરશે,” પણ માનીને લોભથી હુપાવે છે તે લાલચુ તથા સ્વાર્થી
(પેટભરી) સાધુ ઘણું પાપ કરે છે, અસંતુષ્ટ થને છે અને નિર્વાણને પામી શકતો નથી.

સિઆ પગડાઓ લઘું, વિચિહં પાળમોઅણં । મદ્દગં મદ્દગં મુચ્ચા, વિવદ્ધં વિરસમાહરે ॥ ૩૩ ॥
જાણંતુ તા હમે સમણા, આયયટ્ટો અયં મુણી । સંતુટ્ટો સેવપ પંતં, લૂહવિત્તી સુતોસઓ ॥ ૩૪ ॥
સ્વાદેક્ષાકી લઘ્વા, વિચિધં પાનમોજનમ્ । મદ્દકં મદ્દકં મુક્ત્યા, વિવર્ણં વિરસમાહરે ॥ ૩૫ ॥
જાનન્તુ તાવદિમે શ્રમણાઃ, આત્માર્થ્યં મુનિઃ । સન્તુષ્ટઃ સેવતે પ્રાન્તં, સુક્ષદ્ધત્તિઃ સુતોપકઃ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ—વહી કોઈ મિત્ર મિત્ર પ્રકારનું અગપાન મેલવીને તેમાંનું ગુંદર સુંદર (માર્ગમાં પોતે) મોગવીને વાકી
ઠડો અને નીરરા આહાર લપાશ્રયમાં લાવે, કારણ કે તેમ કરવાથી બીજા શ્રમણો પણ જાણે કે “આ મુનિ સૂત્ર આત્માર્થી
અને લૂલી દુત્તિથી જીવનારો સંતોષી મિથુ છે કે જે સંતુષ્ટ થઈને લૂલો સૂકો આહાર જ સેવે છે,”

પ્રયણઢા જસોકામી, માણસસ્માણકામણ । વઢું પસવડ પાવં, માયાસહં ચ કુઠવડ ॥ ૩૫ ॥

પૂજનાર્થ યશસ્કામી, માનસન્માનકામુકઃ । વહુ પ્રસૂતે પાપં, માયાશલ્યં ચ કુરુતે ॥ ૩૬ ॥

અર્થ—આવીરીતે દંધથી જે પૂજા, કીર્તિ, માન અને સન્માનનો ઇચ્છુક છે તે યણું પાપ પ્રસવે (સેવે) છે. અને માયારૂપી શલ્યને ઇકરું કરે છે.

વિશેષ—માયા અને દમ ઇ બન્ને અર્થનાં મૂલ છે.

ગાથા ૩૬ થો ૪૦ ના છુટા શબ્દાર્થ

સુરં-જન્ન પિણ્ડિક પ્રમુલ્લનો

દાર

મેરગં-મહુડાનો દાર

મજ્જગં-માદક, મદ્ય સંબંધી

સસક્કલં-સાક્ષિ સહિત

જસં-યશ

અપ્પણો-પોતાનો

સારક્કલં-સંરક્ષણ

પિયણ-પીણ

પગ્ગઓ-ઇકલો

તેણો-ચોર

વિઆણહ-જાણે

પસસહ-જુઓ

દોસાહ-દોષોને

નિયડિં-માયાને

વહુહ-વધે છે

સુંહિઆ-આશક્તિ

માયામોસં-માયામૃષા

અયસો-અપયશ

અનિવ્વાણં-અતૃપ્તિ

સયયં-નિરંતર

અસાહુઆ-અસાધુતા [વાહો.

નિચ્ચુવ્વિગ્ગો-નિરંતર ઉદ્દગ

અત્તકમ્મેહિં-પોતાના કર્મોવડે

દુમ્મહં-દુર્મતિ

ન આરાહેહ-ન આરાધ્રે

આયરિણ-આચાર્યને

સમણે-સાધુઓને

આવિ-પણ

ગિહથા-ગૃહસ્થો

વિ-પણ

ગરિહંતિ-નિંદા કરે

सुरं वा मेरगं वा वि, अक्षं वा मज्जगं रसं । ससक्खं न पिबे भिक्खू, जसं सारक्खलमप्पणो ॥३६॥

सुरां वा मेरकां वापि, अन्यं वा मज्जकं रसम् । ससाक्षी न पिबेद्भिक्षुः, यशः संरक्षवात्मनः ॥ ३६ ॥

अर्थ—संयमी साधु पोताना संयमरूप निर्मळ यशतुं रक्षण करतो जेना त्यागमां केवळी (ज्ञानी) पुरुषोनी साक्षी छे ते साधु द्राक्षनो आसव, महुडांनो रस के बीजा कोइ पण मादक रसने कदी पण न पोए.

पियए एगओ तेणो, न मे कोइ विआणइ । तस्स पस्सह दोसाइं, नियडिं च सुणेह मे ॥३७॥

पिप्रति एकस्तेनः, न मां कोऽपि विजानाति । तस्य पश्यत दोषान्, निवृत्तिं च शृणुत मम ॥ ३७ ॥

अर्थ—मने कोइ देखतुं नथी तेम मानी जे कोइ भिक्षु एकांतमां चोरी करीने तेवो मादक रस पीए छे तेना दोषोने अने मायाने जुओ अने हुं ते वर्णतुं छुं, माटे सांभळो.

वट्ठइ सुंढिआ तस्स, मायामोसं च भिक्खुणो । अयसो अ अनिव्वाणं, सययं च असाहुआ ॥३८॥

वर्धते शौडिका तस्य, मायामृपा च भिक्षोः । अयशश्चानिर्वाणं, सततं चासाधुता ॥ ३८ ॥

अर्थ—तेवा भिक्षुनी आसक्ति वधे छे अने छळरूपत तथा असत्यादि दोषो पण वधे छे. आ लोकमां अकीर्ति प्रसरे छे. तेमज पारलौकिक शांति पण ते पावतो नथी अने (साधुपणाथी वंचित थइ) सतत असाधुतानें मेळव्या करे छे.

નિચ્છુવિગ્ગો જહા તેણો, અત્તકમ્મેહિં દુમ્મઈ । તારિસો મરણંતે વિ, ન આરાહેહ સંવરં ॥ ૩૯ ॥
નિત્યોદ્ધિનો યથા સ્તેનઃ, આત્મકર્મભિર્દુર્મતિઃ । તાદૃશો મરણાન્તેઽપિ, નારાધયતિ સંવરમ્ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—જેમ ચોર પોતાના દુષ્કર્મોથી ખ્રાંતચિત્ત રહે છે તેમ દુર્બુદ્ધિ સાધુ પળ પોતાના દુષ્કર્મોથી અસ્થિરચિત્ત-
વાળા રહે છે તેવો મુનિ મૃત્યુના અંતસુધી પળ સંવરધર્મની આરાધના કરી શકતો નથી.

આયરિણ્ નારાહેહ, સમણે આવિ તારિસો । ગિહત્થા વિ ણં ગરિહંતિ, જેણ જાણંતિ તારિસં ॥ ૪૦ ॥
આચાર્યોન્નારાધયતિ, શ્રમણાશ્ચાપિ તાદૃજઃ । ગૃહસ્થા અપિ તં ગર્હંતે, યેન જાનન્તિ તાદૃશમ્ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ—અને માત્ર વેશધારી તેવો સાધુ પોતાના આચાર્યોને કે વીજા શ્રમણોને પળ આરાધી શકતો નથી.
મહાપુરુષોના ઉપદેશની તેના પર કશી અસર થતી નથી. વક્ષી ગૃહસ્થો પળ તેને નિંદે છે. કારણકે તે વધા તેની આવી
અસાધુતા સ્પષ્ટ સમજી શકે છે.

ગાથા ૪૧ થી ૪૫ સુધીના છુટા શબ્દાર્થ.

અગુણપ્પેદ્દી—અવગુણના સ્થા-
નને જોનાર
ગુણાણં—ગુણો

વિવજ્જઓ—ત્યાગ કરનાર
કુવ્વહ—કરે
મેહાવી—બુદ્ધિમાન

પણિઅં—સ્નિગ્ધ (ધી જેવા)
મજ્જ—મધ્ય
પ્પમાય—પ્રમાદ

વિરઓ—વિરક્ત
તવસ્સી—તપસ્વી
અદ્ડકક્કસો—અતી ઉત્કર્ષ

पस्सह-जुओ | यसरूप कल्याण | विउलं-विस्तीर्ण | किच्चइस्सं-कहीश
कळ्हाणं-गुण संपदावाळा सं- पूइअं-पूजित | अत्थसंजुत्तं-भोक्षार्थ युक्त | पूयन्ति-पूजे छे

एवं तु अगुणप्पेही, गुणाणं च विवज्जए । तारिसो मरणंते वि, ण आराहेइ संवरं ॥ ४१ ॥
एवं त्यगुणप्रेक्षी, गुणानां च विवर्जकः । तादृशो मरणान्तेऽपि, नाराधयति संवरम् ॥ ४१ ॥

अर्थ—ए प्रमाणे दुर्गुणोने सेवनार अने गुणोने तजी देनार तेवो भिक्षु मरणना छेडा सुधी (साचा) संवर (पाप रोकनार) धर्मेने आराधी श्रुतो नथी.

विशेष—सद्गुणोनी नाराधनाथो ज धर्मेनी नाराधना थाय छे.

तवं कुव्वइ मेहावी, पणीअं वज्जए रसं । मज्जप्पमायविरओ, तवस्सी अइउक्कसो ॥ ४२ ॥
तपः कुरुते मेधावी, प्रणीतं वर्जयति रसम् । मध्यप्रमादविरतः, तपस्वी अत्युत्तरूपकः ॥ ४२ ॥

अर्थ—जे साचो साधु (बुद्धिमान साधक) स्निग्ध अने स्वादिष्ट उच्च रसवाळां रसिक भोजनोने छोडी दइ तपश्चर्या करे छे, जे मद (अभिमान) तथा प्रमादथी निवृत्त थइ तपस्वी बनी विकासमार्गे वहन करे छे.

तस्स पस्सह कल्लाणं, अणेगसाउपूज्ज । विउलं अत्थसंजुत्तं, किच्चइस्सं सुणेह मे ॥ ४३ ॥

तस्य पश्यत कल्याणं, अनेकसाधुपूजितम् । विपुलमर्थसंयुक्तं, कीर्तयिष्ये श्रूयत मे ॥ ४३ ॥

अर्थ—ते भिक्षुना कल्याणरूप संयम तरफ नजर करो. - के जे अनेक भिक्षुओंकी पूजाय छे, तथा विस्तीर्ण मोक्षना अर्थयी युक्त बने छे. तेनुं हुं गुण कथन कहीश. कहेता एवा मने सांभळो.

एवं तु गुणप्पेही, अगुणाणं च विवज्जाए (ओ) । तारिस्सो मरणंते वि, आराहेइ संवरं ॥४४॥

एवं तु गुणप्रेक्षी, अगुणानां च विवर्जकः । तादृशो मरणान्तेऽपि, आराध्नोति संवरम् ॥ ४४ ॥

अर्थ—उपर प्रमाणे सदगुणो नो इच्छुक अने दुर्गुणनो त्यागी भिक्षु मरणना छेडा सुधी सतत संवर धर्मनुं आराधन करे छे.

आयरिए आराहेइ, समणे आवि तारिस्सो । गिहत्था वि ण पूयंति, जेण जाणंति तारिस्सं ॥४५॥

आचार्या नाराधयति, श्रमणैश्चापि तादृशः । गृहस्था अपि तं पूजयन्ति, येन जानंति तादृशम् ॥ ४५ ॥

अर्थ—तेवो श्रमण आचार्येनि तथा बीजा साधुओने पण आराधे छे. अने तेने तेवो उत्तम साधु जाणीने पण गृहस्थो तेनी पूजा करे छे.

गाथा ४६ थी ५० सुधीना छूटा शब्दार्थ

तवतेणे-तपनो चोर
वयतेणे-वचननो चोर
रुवतेणे-रूपनो चोर
आयार-आचार
भावतेणे-भावनो चोर
कुव्वइ-पेदा करे छे
देवकिव्विसं-किलिप देवता
(नीच जातिना देवता)
लद्धण-पामीने
देवत्तं-देवपणुं

उवववो-उत्पन्न ययो
तथावि-ते भवमां पण
तत्तो-त्यांथी
चइत्ताणं-चत्रीने
लभइ-पामशे
एल-वकरो
मूअगं-मूमापणुं
नरयं-नरक
तिरिक्ख-तिर्यचयोनी
वोही-समकित

जत्थ-ज्यां
सुदुल्लहा-अतिशे दुर्लभ
एअं-आ
दहुणं-जोइने
नायपुत्तेण-ज्ञातपुत्र महावीर
स्वामीने
अणुमायं-लगार मान
सिक्खिज्जण-शिखीने
भिवखेसणसेहिं-गवेपणानी
शुद्धि

बुद्धाण-तत्त्वना जाण
सगासे-पासे
सुप्पाणिहिंदिए-निश्चल
समतभावे राखी छे पांचे
इंद्रियो जेणे एवा
तिव्वलज्ज-अनाचार करवामां
तिव्व लाजवाळा
गुणवं-गुणवान
विहरिज्जासि-तुं विचरजे
त्तिवेमि-एम कहुं छुं

तवतेणे वयतेणे, रुवतेणे अ जे नरे । आयारभावतेणे अ, कुव्वइ देवकिव्विसं ॥ ४६ ॥

तपःस्तेनो वचःस्तेनः० रूपस्तेनश्च यो नरः । आचारभावस्तेनश्च, कुहते देवकिलियप्पम् ॥ ४६ ॥

अर्थ—जे तपनो, चाणीनो, रुपनो अने आचारभावनो चोर होय छे ते देवयोनिने प्राप्त थवा छतां क्लिवपी जातनो (हलकी जातनो) देव बने छे.

लङ्घूण वि देवत्तं, उववन्नो देवकिञ्चिसे । तथावि से न याणाइ, किं मे किञ्चा इमं फलं ॥४७॥

लङ्घ्याऽपि देवत्वं, उपपन्नो देवक्लिषे । तत्रापि स न जानाति, किं मम कृत्वेदं फलम् ॥ ४७ ॥

आ गति थइ ” तेने जाणी शक्तो नथी.

विशेष—उच्चक्रोदिना देवोज उत्तम प्रकारा भोगसुखो पामे छे. पूर्वकाला जीवनने जाणी शके तेची शक्ति पण ते ज मेळवे छे.

तत्तो वि से चइत्ताणं, लभ्भइ एलमूअगं । नरगं तिस्खलजोणिं वा, बोहो अत्थ सुदल्लहा ॥

ततोऽपि स च्युत्वा, लभत एडमूकतात् । नरकं तिर्यगयोनिं वा, वोर्वियत्र सुदुर्लभा ॥ ४८ ॥

अर्थ—ते क्लिवषदेव त्यांथी चवीने (गति करीने) मुंगा (न बोली शके तेवा) वररानी. योनिने पामे छे. अथवा नरकयोनिमां के तिर्यच योनिमां गमन करे छे के ज्यां (सम्यक्त्व) सद्वोधनी प्राप्ति अति दुर्लभ छे.

एअं व दोसं दट्ठुणं, नायपुत्तेण भासिअं । अणुमायं पि मेहावो, मायामोसं विवज्जाए ॥४९॥

एतं दोषं च दृष्ट्वा, ज्ञातपुत्रेण भाषितम् । अणुमात्रमपि मेधावी, मायांमृषां विवर्जयेत् ॥ ४९ ॥

अर्थ—आवा दोपने जोइने ज हातपुत्र भगवान महाचारे कहयुं छे के बुद्धिमान साधक लेशमात्र पण माया के असत्य थतुं होय तेने छोडी दे.

सिखिलऊण भिक्खेसणसोहि, संजयाण बुद्धाण सगासे ।

तथ भिक्खू सुप्पाणिहिंदिए, तिव्वलज्जगुणवं विहरिज्जासि त्ति वेमि ॥ ५० ॥

शिक्षित्वा भिक्षेपणाशुद्धि, संयतानां बुद्धानां सकाशात् । तत्र भिक्षुः सुमणिहितेन्द्रिय तीव्रलज्जो गुणवान् विहरेत् ॥ ५० ॥

अर्थ—आ प्रमाणे गुरुओ पासेथी भिक्षानी गवेपणाशुद्धिने शीखीने तथा इंद्रियोने समाधीमां राखीने तीत्र संयमी अने गुणत्रान भिक्षु संयममां विचरे. एम कहूं छुं.

ए प्रमाणे पिण्डैपणा नामनुं पांचयुं अध्ययन पूर्ण थयुं.

અથ મહાચારકથાભ્યં ષષ્ઠમધ્યયનમ્

સદ્ધર્મને આચરવાનું ફલ મોક્ષપ્રાપ્તિ છે. કર્મબંધનથી સર્વથા મુક્ત થયા વિના કોઈ પણ જીવાત્માને સ્થિર, સત્ય અને અવાધિત સુખ પ્રાપ્ત થયું નથી, થતું નથી અને થશે નહિ. આવો અનંતજ્ઞાની પુરુષોનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ છે.

આથી જ સુલના ઇચ્છુક સાધકો માટે અહિંસાનો આદર્શ, બ્રહ્મચર્યના લાભ, મૈથુનનાં દુષ્પરિણામ, બ્રહ્મચર્ય પાલનના માનસિક ત્વકિત્સાપૂર્ણ ઉપાયો, આસક્તિનું સત્વોટ સ્પર્ષીકરણ વિગેરે અહિં વર્ણવ્યું છે:

ગાથા ૧ થી ૫ સુધીના હુદા શબ્દાર્થ

નાણ દંસણ સંપન્ન-જ્ઞાન
દર્શનયુક્ત
રયં-રક્ત, આસક્ત,
ગણિમ-આચાર્યને
આગમસંપન્ન-આગમના
જાણનાર

હજ્જાણમ્મિ-ઉદ્યાનને વિષે
સમોસદં-સમોસરેલા
રાયાણો-રાજાઓ
રાયમત્ત્વા-રાજાના પ્રધાન
માદ્દણા-બ્રાહ્મણ
અદુવ-અથવા, અગર

આચારગોયરો-આચાર
વિષય
નિહુણો-અસંત્રાંત
દંતો-ઇંદ્રિયને દમનાર
સવમ્મૂઅસુહાવહો-સર્વ પ્રાણી-
ઓને હિતકારી એવા

सिक्खाए-शिक्षावडे
सुसमाउत्तो-युक्त
आयकखइ-कहे
विअकखणो-विचक्षण
इदि-हे (राजादि को) ?

धम्मत्थकामाणं-धर्म तेज
प्रयोजननी अभिलापात्राळा
सुणेह-सांभळो
मे-मने
भीमं-भयंकर

सयलं-सयल्लो
दुरहिट्ठिअं-दुःखे आश्रय
करवा योग्य
नक्त्य-वीजे ठेकाणे नहि
एरिसं-एवु

बुत्तं-कहेल्लुं
दुचरं-दुष्कर
विउल्लाणभाइस्स-संयम
स्थानने सेवनाराने
भूअं-थयु
भविस्सइ-थरो

गया अध्ययनमां भिक्षानी थुद्धि वनावी ते गोचरी गएला साधुने कोइ, साधुनो आचार पूछे, तो त्यां विस्तारथी जनाव न आपतां कहेवुं के उद्यानमां के वीजे स्थळे अमारा गुरु मदाराज छे, ते कहेथे. आ संबंधी प्राप्त थएल साधुना आचारवुं वर्णन आ अध्ययनमां कहेवाथे.

नाणदंसणसंपन्नं, संजमे अ तवे रयं । गणिमागमसंपन्नं, उज्जाणम्मि समोसढं ॥ १ ॥

ज्ञानदर्शनसंपन्नं, संयमे च तपसि रतम् । गणिनमागमसंपन्नं, उद्याने समवसृतम् ॥ १ ॥

अर्थ—सम्यग्ज्ञान अने सम्यग्दर्शनथी संपन्न, संयम अने तपश्चर्यामां रत अने आगम (शास्त्र) ज्ञानथी परिपूर्ण एवा एक आचार्यवर (शिष्योना समूह सहित एक पवित्र) उद्यानमां पधार्या.

રાયાણો રાયમન્વા ય, માહુણા અદુવ લ્હિત્તિઆ । પુઠ્છંતિ નિહુઅપ્પાણો, કહં મે આચારગોયરો ॥૨॥
રાજાનો રાજામાત્યાશ્ચ, બ્રાહ્મણા અથવા ક્ષત્રિયાઃ । પુઠ્છંતિ નિમ્મતાત્માનઃ, કયં ભવતામાચારાગચરઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ—(તે પ્રસંગે સદ્બોધ સાંખ્યવા આવેલા) રાજા, રાજપ્રધાનો, બ્રાહ્મણો, ક્ષત્રિયો તથા હિંદુ વૈશ્યજનો પોતાના મનને નિશ્ચલ કરીને (અથવા પોતાના આત્માને પ્રસન્ન કરીને) વિનયપૂર્વક તે મહાપુરુષને પૂછે છે કે હે ભગવન્ આપનો આચાર અને ગોચર વગેરે કેવાં છે તે કૃપા કરી કહો.

વિશેષ—અહીં આચારનો અર્થ ધર્મ અથવા ધર્મપાલનના મૂલ નિયમોને લગતો છે. અને ગોચર એટલે સમયપાલનના હિંદુ નિયમો કે જે દ્વારા મૂલ્યવત્તોની પુષ્ટિ થાય તે પૂરતો સમજવો ઘટે.

તેસિં સો નિહુણો દંતો, સવ્ભૂઅસુહાવહો । સિન્નલ્લાપ્પ સુસમાડત્તો, આયક્કલ્લહિ વિઅક્કલ્લણો ॥૩॥
તેમ્બઃ સ નિમ્મતોદાન્તઃ, સર્વભૂતસુહાવહઃ । શિક્ષયા સુસમાયુક્તઃ, આરુદ્ધાતિ વિચક્ષણઃ ॥ ૩ ॥

અર્થ—નિશ્ચલમનવાળા, હિંદુઓનું દમન કરનાર અને બીજા માત્રનું સુત્ર હિંદુનાર તે વિચક્ષણ આચાર્ય શિક્ષાથી યુક્ત થઈ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યાઃ—

વિશેષ—શિક્ષાના બે પ્રકાર છે. (૧) આસેવના શિક્ષા અને (૨) પ્રહરણ શિક્ષા. પ્રથમ શિક્ષામાં જ્ઞાનાભ્યાસનો સમાવેશ થાય છે અને બીજામાં તદનુસાર વર્તન કરવાનો સમાવેશ થાય છે.

हंदि धम्मत्थकामाणं, निगंथाणं सुणेह मे । आचारगोअरं भीमं, सयलं दुरहिद्धिअं ॥ ४ ॥

हन्दि । धर्मार्थिक(मानां, निर्ग्रन्थानां) शृणुत मे । आचारगोचरं भीमं, सकलं दुरधिष्ठितम् ॥ ४ ॥

अर्थ—हे श्रोताओ ! धर्मेना प्रयोजनरूप (मोक्षनी) इच्छावाळा निर्ग्रन्थोना अति कठिन अने सामान्यजनोभी असाध्य गणाता एवा संपूर्ण आचार तथा गोचरनुं हुं संक्षिप्तमां वर्णन करीश. कहेता एवा मने तमे शांत चित्तथो सांभळो.

नन्नत्थ एरिसं दुत्तं, जं लोए परमदुच्चरं । विउलट्टाणभाइस्स, न भूअं न भविस्सइ ॥ ५ ॥

नान्यत्रेदृशं व्रतं, यल्लोके परमदुष्करम् । विपुलस्थानभाजः, नभूतं न भविष्यति ॥ ५ ॥

अर्थ—आ लोकमां जेनुं पालन करवुं अति कठिन छे तेवुं दुष्कर व्रत—आवो कठण आचार एकांत मोक्षना भाजनरूप गणाता अने संयमना स्थानरूप वीतरागना मार्ग विना बीजे कयांय वताव्यो नथी अने वतावयो पण नहि.

विशेष—जैनदर्शन सिनाय साख्य, बौद्ध इत्यादि कोइ दर्शन के मतोमां आभी कठिन प्रतिष्ठाओ पाळ्यानी दोती नथी. जैनदर्शनना नियमो धमण तथा गृहस्थवर्गने माटे कठक बनायेला छे.

गाथा ६ श्री १० सुधीना हूटा शब्दार्थ

सबुड्ढग विअत्ताणं—वाळक

तथा वृद्ध साधुओने

वाहिआणं—व्याधिवाळाओने

अक्खंडफुडिआ—देशविराधना

अने सर्वविराधना रहित

कायव्या—करवा

जहातहा—जेम छे तेम

મસ્સઈ-મ્રષ્ટ થાય છે.

દસઅઠ્ય-અઢાર

ઠાણાઈ-સ્થાનકાને

જાઈ-જેને

વાલો-અજ્ઞાની જીવ

અવરજ્ઞઈ-વિરાઘે છે

તત્ય અન્નયરે-તેમાંથી એકપણ

નિગંથત્તાઓ-નિર્ગંથપણથી

વયછક્કે-છ વ્રત

કાયછક્કે-છ કાય

અકપ્પો-અકલ્પ

ગિહિભાયણં-ગૃહસ્થનું ભાજન

પલિયંક-પલંગ

નિસિજ્ઞા-આસન, ગૃહ

સિણાણં-સ્નાન

સોહ-શોભા

વજ્જણં-વર્જવું

તત્થિમં-તેમાં આ

પઢમં-પહેલું

દેસિઅં-કહેલું છે.

નિરુણા-મંત્રી, ઘણા સુખની

આપનારી

દિઢા-દીઠી

જાવંતિ-તેટલા

લોએ-લોકને ત્રિષે

જાણમજાણં-જાણતાં અજા-

ણતાં

હણે-હણે, મારે,

ઘાયએ-વિધાત કરાવે

સસુહુગવિઅત્તાણં, વાહિઆણં ચ જે ગુણા। અવલંબફુહિઆ કાયવા, તં સુણેહ જહા તહા ॥ ૬ ॥

સસુહુકવ્યક્તાનાં, વ્યાધિમતાં ચ એ ગુણા । અલ્પાસ્ફુટિતાઃ કર્તવ્યાઃ, તચ્છુણત યથા તથા ॥ ૬ ॥

અર્થ—વયમાં વાલ કે (શારીરિક અને માનસિક શક્તિમાં અપક્વ). વ્યક્ત (શારીરિક અને માનસિક શક્તિમાં પરિપક્વ) કિંવા હૃદ્દ્ય દૃષ્ટલે જરાજીર્ણ તથા રોગિષ્ઠને પળ જે ગુણો અલંબ અને અત્રુટ રીતે આરાધવાનાં (પાલ્લવાનાં) હોય છે તે પૂર્વના મહાપુરુષોએ જેવા આકારમાં કહ્યા છે તે રુપેજ કહું છું. તે તેમ સંબંધો.

विशेष—जे स्थानो नीचे कहेवासां आवे छे ते स्थानो तो लघुव्यनो हो के वृद्ध हो, रोगिष्ठ हो के आरोगी हो. सो कोइ निर्ग्रिय साधकने परिपूर्णरीते पाळवानां छे. कारण के तेज साधुत्वना मूल छे. तेमा कोइ पण व्यक्तिने अपवाद होइ शके नहि. गमे ते स्थितिमा अने गमे तेवा सजोगोमां तेनु यथार्थपालन कए ए श्रमणवरोनु कर्तव्य छे

दस अट्ट य ठाणाइं, जाइं बालोऽवरज्झइं। तत्थ अन्नयरे ठाणे, निगंथत्ताओ भस्सइ ॥ ७ ॥

दश अष्ट च स्थानानि, यानि बालोऽपराध्यति । तत्रान्यतरस्मिन् स्थाने, निर्ग्रन्थत्वाद्भ्रश्यति ॥ ७ ॥

अर्थ—ए संयम आचारनां नीचे प्रमाणे अहार स्थानो छे. जो अज्ञानी साधक ते पैकीना एकनी पण विराधना करे तो निर्ग्रंथ श्रमण भावथी भ्रष्ट थाय छे.

वयच्छकं कायच्छकं, अकप्पो गिहिभायणं । पलियं क निसिज्जा य, सिणाणं सोहवज्जनं ॥ ८ ॥

व्रतषट्कं कायषट्कं, अकल्पो गृहिभाजनम् । पर्यकः निषद्या च, स्नानं शोभावर्जनम् ॥ ८ ॥

अर्थ—(ते अहार स्थानो आ प्रमाणे छेः—) छ व्रतो (पांच महाव्रत तथा छट्ठु रात्रिभोजननो निषेध) नुं पालन करबुं, पृथ्वी, पाणी, अग्नि, वनस्पति, वायु अने हालता जीवो एम छ कायनी दया अकल्प्य (दूषित) आहार पाणी न लेवां, गृहस्थना भाजनमां न खाबुं. तेना पलंग पर न बेसबुं के तेनी चेठक न बापरवी, स्नान तथा शरीरनी शोभानो त्याग करवो.

विशेष—साधुजनोए शरीरनी शोभा वधाववा माटे स्नान, गंध के टापटीप करवो घटे नहि. गृहस्थनां वासन, पलंग, वेठक के कोइ पण साधनो पण वापरवा घटे नहि

तत्थिमं पढमं ठाणं, महावीरेण देसिअं । अहिंसा निउगा दिट्ठा, सब्बभूएसु संजमो ॥ ९ ॥

तत्रेदं प्रथमं स्थानं, महावीरेण देशितम् । अहिंसा निपुणा दृष्टा, सर्वभूतेषु संयमः ॥ ९ ॥

(प्रथम स्थानः)—अर्थ—वया जीवो साये संयमपूर्वक वर्तवुं तेज उत्तम प्रकारनो अहिंसा छे अने भगवान महावीरे तेने ज अढार स्थानकोमां प्रथम स्थाने दर्शावेली छे.

अहिंसानुं पालन शी रीते थाय ?

जावति लोए पाजा, तसा अदुव थावरा । ते जाणमजाणं वा, न हणे णोत्रि घायए ॥ १० ॥

यावन्तो लोके प्राणिनः, तसा अयवा स्यावरा । तान् जानन्नजानन् वा, न हन्माम्नोऽपि घातयेत् ॥ १० ॥

अर्थ—संयमी साधक आलोकमां जेटला (हालता चालता) तस अने स्थावर (स्थिर जीवो) छे तेने जाणतां के अजाणतां हणे नहि, हणावे नहि के हणतारने अनुमोदे पण नहि.

गाथा ११ थी १५ सुधीना लुटा शब्दार्थ

जीविउं-जीववाने
मरिज्जिउं-मरवाने
पाणिवहं-प्राणीनो वध
घोरं-भयकर
वज्जयंति-वर्जे छे
अप्पणहा-पोताने अर्थ
परहा-पारकाने अर्थ
कोहा-क्रोधयी

जइ वा-अथवा वळी
भया-भयथी
हिंसगं-हिंसा थाय तेवुं
मुसं-जूहुं
बूआ-बोले
वयावए-बोलावे
मुसावाओ-मृयावाद
लोगम्मि-लोकने विषे

सब्ब-सर्व
साहूहिं-साधुपुरुषोए
गरिहिओ-निंदेलो
अविस्साओ-अविश्वास
भूआणं-प्राणीओने
मोसं-मृयावाद [सळी पण
दंतसोहणमित्तं-दांतखोतरवानी
उगहंसी-धणीनी पासे

अजाइया-नहि यावेली
अप्पणा-पोते
गिण्हंति-छे
गिण्हावए-छेवरावे
परं-वीजा पासे
गिण्हमाणं-छेताने
नाणुजाणंति-संमति न आपे
संजया-संयमीओ

सब्वे जीवा वि इच्छंति, जीविउं न मरिज्जिउं । तम्हा पाणिवहं घोरं, निगंथा वज्जयंति णं ॥११॥

सर्वे जीवा अपीच्छन्ति, जीविउं न मरुंम् । तस्मात्पाणिवधं घोरं, निर्ग्रन्था वर्जयन्ति तम् ॥ ११ ॥

अर्थ—जगतना (नाना के मोटा) सर्व जीवो जीवनने इच्छे छे. कोइ पण प्राणी मृत्युने इच्छतुं नथी. माटेज ए भयंकर पापरूप पाणीहिसाने निर्ग्रन्थ पुरुषो सर्वथा त्यागी दे छे.

अप्पणट्टा परट्टा वा, कोहा वा जइ वा भया । हिंसगं न मुसं बूआ, नोवि अन्नं वयावए ॥१२॥
आत्मार्यं परार्थं वा, क्रोधाद्वा यदि वा भयात् । हिंसकं नो मृषा ब्रूयात्, नोप्यन्यं वादयेत् ॥ १२ ॥

(बीजुं स्थानः) — अर्थ — संयमी पोताना स्वार्थं माटे के बीजाने माटे क्रोधथी किंवा भयथी परने पीडा उत्पन्न करे तेबुं हिंसाकारी असत्य बोले नहि, बीजा पासे बोलावे नहि अने बीजो तेबुं असत्य बोलतो होय तो तेने अनुमोदन पण आपे नहि.

विशेष — वास्तविकरीते तो कोइ पण प्रकारु असत्य बोलु ते संयमी साधक माटे त्याज्य ज छे. संयमीए केवी भाषा बोकवी छे बडो अधिकार सुवाक्यशुद्धि नामना सातमा अध्ययनमां विस्तारपूर्वक भावसे.

मुसावाओ य लोगम्मि, सबसाहूहिं गरिहिओ । अविस्सासो य भूआणं, तम्हा मोसं विवज्जए ॥१३॥

मृषावादश्च लोके, सर्वसाधुभिर्गर्हितः । अविश्वासश्च भूतानां. तस्मान्मृषा विवर्जयेत् ॥ १३ ॥

अर्थ — कारण के आलोकमां मृषावादाने सर्व साधुपुरुषाए निंदेल छे. असत्यवादी पुरुष प्रत्येक जीवोनुं अविश्वासपात्र बनी रहे छे. माटे सर्वथा त्याग करवो घटे.

चित्तमंतमचित्तं वा, अप्पं वा जइ वा बहुं । दंतसोहणमित्तं पि, उग्गहंसि अजाइया ॥ १४ ॥
तं अप्पणा न गिण्हंति, नो विगिण्हावए परं । अन्नं वा गिण्हमाणंपि, नाणुजाणंति संजया ॥१५॥

चित्तवृत्तमचित्तं वा, अल्पं वा यदि वा बहुम् । दन्तशोधनमात्रमपि, अत्रग्रहमयाचित्वा ॥ १४ ॥
तमात्मना न शुक्लन्ति, नोऽपि ग्राहयन्ति परम् । अन्यं वा शुक्लन्तमपि, नानुजानन्ति संयताः ॥ १५ ॥

(त्रीजुं स्थानः—) अर्थ—सजीव वस्तु के निर्जीव वस्तु अल्प प्रमाणमां के बहु प्रमाणमां, वधारे तो शुं परंतु एक दांत खोतरवानी सळी पण मालिकनी रजा मेळव्या विना संयमी पुरुषो स्वयं ग्रहण करता नथी, बीजा द्वारा ग्रहण करावता नथी के अदत्त ग्रहण करनारने अनुमोदन सुद्धां आपता नथी.

विशेष—अहीं सयमी पुरुष एटळे सर्व त्यागो पुरुषनो धर्म कयो छे कारण के ते कछु समझो राखता नथो. तेजे पोतानी मालिकीनी वस्तु पण विषने चरणे धरी दीनी होय छे तेथी सामान्य वस्तु पण ते आज्ञा विना लई शकता नथी. सयमी गृहस्थ आबो सपूर्ण त्याग करी शके नहि.

गाथा १६ थी २० सुधीना छुटा शब्दार्थ

अव्ययचरित्रं—अब्रह्मचर्य
घोरं—रौद्रगतिनुं हेतुरूप
पमायं—प्रमाद

दुरहिद्विधं—दुराचार्य
नायरंति—न आचरे
भेआयणवज्जिणो—चारित्र

भेदना स्थानकने वर्जता,
चारित्रनो नाश थाय तेवां
स्थानकोनो त्याग करनार

अहम्भस्स—अधर्मनुं, पापनुं
समुस्सयं—मोटा दोषोना ढ-
गला जेजुं

મેહુનસંસર્ગ-વૈથુનના સંસર્ગને,

વિહ-વલવણ, પકવેલું

(મીઠું)

ઉબમેઝમં-સમુદ્રનું સચિત

લોણ-મીઠું

તિહું-તેલ

સર્પિ-ધી

ફાણિઅં-ઢીલો ગોલ

સંત્રિહિં-રાતવાસી [રાખવું]

વઓરયા-વ્રતમાં રક્ત

લોહસ્સ-લોભનો

ઇસ-આ

અણુફાસે-અનુસ્પર્શ

મન્ને-હું માંનું છું.

અન્નયરામધિ-બીજા પ્રકારની

પણ

સંનિહિં-સંનિધિને, રાતવાસી

રાખવાને

કામે-સેવે, ઇચ્છે

ગિહી-ગૃહસ્થી

પવ્વઇ-પત્રજિત, સાધુ

સે-તેઓ

અંપિ-જે પણ

પાયં-પાત્ર

પાયપુંછળં-રજોહરણ

તંપિ-તે પણ

લજ્જઠા-લાજ પાલ્લાને

ધારંતિ-ધારણ કરે છે.

અવંભચરિઅં ઘોરં, પમાયં દુરહિદ્ધિઅં । નાયરંતિ મુળી લોણ, મેઆયયળવજ્જિણો ॥ ૧૬ ॥

અબ્રહ્મચર્ય ઘોરં, પ્રમાદં દુરધિષ્ઠિતમ્ । નાચરન્તિ મુનયો લોકે, મેદાયતનવર્જિનઃ ॥ ૧૬ ॥

(ચોથું સ્થાન:-) અર્થ--સંયમનો ભંગ કરે તેવાં સ્થાનોથી દૂર રહેનારા (ચારિત્ર ધર્મમાં સાવધાન) મુનિજનો સાધારણ જનસમૂહથી દુઃસાધ્ય, પ્રમાદના કારણમ્મૃત અને મહાભયંકર એવા અબ્રહ્મચર્યને કદી આચરતા નથી.

मूलमेयमहम्मस, महादोससमुस्सयं । तम्हा मेहुणसंसगं, निगंगा वज्जयंति णं ॥ १७ ॥
मूलमेतदधर्मस्य, महादोपसमुच्छयम् । तस्मान्मथुनसंसर्गं निर्गथा वर्जयन्ति तम् ॥ १७ ॥

अर्थ—कारण के आ अवलम्ब्य ए ज अधर्मनुं मूळ छे. मैथुन एज महादोपोनुं भाजन छे. माटे मैथुन संसर्गने निर्गय पुरुषो त्यागी दे छे.

विशेष—महापुरुषो ब्रह्मचर्यव्रत ए सर्वं व्रतोमां समुद्र समान गणे छे. कारण के इतर व्रतो पाळयो सहेला छे. ब्रह्मचर्य पाळउ एज अतिकठिन छे.

विडमुव्वेइमं लोणं, तिळ्ळं सर्पिं च फाणिअं । न ते सन्निहिमिच्छंति, नायपुत्तवओरया ॥१८॥
विडमुद्मेअं लवणं, तैलं सर्पिश्च फाणितम् । न ते सन्निधिमिच्छन्ति, ज्ञातपुत्रवचोरताः ॥ १८ ॥

(पंचिमुं स्थानः—) अर्थ—जे ज्ञातपुत्र (भगवान महावीर) ना वचनमां रक्त रहेला साधुपुरुषो होय छे ते वलवण (पाहुं मीठुं), अथाणां वनेरेनुं सामान्य मीठुं, तेल, घी, गोल इत्यादि के तेवी कोइ खाद्य वस्तुओनो रात्रि सुधी संग्रह (संचय) करी राखता नथी. तेम संचय करवानी इच्छा पण धरावता नथी.

लोहस्सेस अणुफासे, मन्ने अन्नयरामवि । जे सिआ सन्निहिं कामे, गिही पव्वइए न से ॥ १९ ॥

लोभस्यैष अनुस्पर्शः, मन्येऽन्यतरामपि । यः स्यात्सन्निधिं कामयेत्, गृही प्रव्रजितो न सः ॥ १९ ॥

अर्थ—आ प्रमाणे संचय करवो ते एक या बीजा प्रकारना लोभनो ज अनुस्पर्श (अनुभव) छे. अर्थात् आवी संचय भावनाथी लोभनी वृद्धि थाय छे. तेथी हुं मातुं छुं के जे कोइ साधु संग्रहनी इच्छावाळो छे ते साधु नथी पण गृहस्थ न छे.

जं पि वर्यं च पायं वा, कंबलं पायपुच्छणं । तं पि संजमलज्जट्टा, धारंति परिहरंति अ ॥ २० ॥

यदपि वस्त्रं च पात्रं वा, कम्बलं पादपुच्छनम् । तदपि संयमलज्जार्थं, धारयन्ति परिहरन्ति च ॥ २० ॥

अर्थ—अहीं कोइ प्रश्न करे के साधुजी वस्त्र, पात्र इत्यादि राखे छे ते संग्रह के परियह नथी ? तेनुं समाधान नीचेनी गाथां स्पष्टरीते कहे छेः—

जे कंइ वस्त्र, पात्र, कंबल, पादपुच्छन, रजोहरण इत्यादि संयमनां उपकरणोने संयमना निर्वाहने माटे जे संयमी पुरुषो धारण करे छे के पहरे छे.

गाथा २१ थी २५ सुधीना छूटा शब्दार्थ

परिग्रहो-परिग्रह
बुत्तो-कह्यो

ताइणा-स्वपरने तारवावाला
मुच्छा-मुछी

इह-आ हेतुथी
महेसिणा-महर्षि
सव्वत्थ-सर्व ठेकाणे
उवहिणा-उपधिए करी
बुद्धा-तत्त्वने जाणनार
संरक्खण-(छ कायना)
संरक्षण माटे

परिग्रहे-परिग्रहने विषे
अप्यणो-पोताना
देहंमि-देहने विषे
नायरंति-आचरता नथी
ममाइयं-ममत्वने
निचं-नित्य
तवोकम्म-तप करवा
सव्वबुद्धेहि-सर्व तीर्थकरोए
वन्निअं-कहेहुं छे
लज्जासमा-संयम साथे
न आवे तेवी

वित्तो-वृत्ति (देह पोषण)
एगभत्तं-एकवार (भोजन)
भोअणं-भोजन
सुहुमा-सूक्ष्म
अदुव-अगर, अथवा
राओ-रात्रिने विषे
अपासतो-नहि देखतो
कहं-शी रीते
एसणिअं-निर्दोष गोचरी
माटे

चरे-चालये
उदउल्लं-पाणीथी भौजाएल
वोअसंसत्तं-जेमां बीज पडयां
होय तेहुं
पाणा-पाणीओ
निवडिया-पडया होय
महिं-पृथ्वीपर
दिया-दिवसे
ताइं-तेमने
विवज्जिज्जा-वर्जे
राओ-रात्रे

न सो परिग्रहो बुत्तो, नायपुत्तेण ताइणा । मुच्छा परिग्रहो बुत्तो, इइ बुत्तं महेसिणा ॥ २१ ॥

न स परिग्रह उक्तः, ज्ञातपुत्रेण त्रयिणा । मूच्छीपरिग्रह उक्तः, इत्युक्तं महर्षिणा ॥ २१ ॥

અર્થ—તેને જગતના જીવોના રક્ષક જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન મહાવીર દેવે પરિગ્રહ કર્યો નથી. પરંતુ તેમાં સંયમધર્મ વતાવ્યો છે. પરંતુ તે વસ્ત્રાદિક કોઈ પણ વસ્તુ પર જો મૂઝાઈ (આસક્તિ) હોય તોજ તે પરિગ્રહ છે એમ મહર્ષિએ ફરમાવ્યું છે.

સર્વવસ્તુવાહિણા બુદ્ધા, સંરક્ષણપરિગ્રહે । અવિ અપ્પણોઽવિ દેહમ્મિ, નાયરંતિ મમાદ્ધયં ॥ ૨૨ ॥
સર્વત્રોપધિના બુદ્ધાઃ, સંરક્ષણપરિગ્રહે । અપ્યાત્મનોઽપિ દેહે, નાચરન્તિ મમત્ત્વમ્ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ—આથી સર્વ વસ્તુ (વસ્ત્ર, પાત્ર इत्यादि उपधि) તથા સંયમના ઉપકરણોનું સંરક્ષણ કરવામાં કે તેને રાખવામાં જ્ઞાની પુરુષો મમત્વભાવ આચરતા નથી. તેમજ તે પોતાના દેહ પર પણ મમત્વ રાખતા નથી.

વિશેષ—સંયમના સાધનોને નિરાસક્તિથી ભોગવવાં તેમા ધર્મ છે. કારણ કે તે સંયમની વૃદ્ધિના હેતુભૂત છે. પણ જ્યારે તેજ વધતરૂપ થાય ત્યારે તે ત્યાજ્ય બને છે.

અહો નિચ્ચં તવો કમ્મમં, સર્વબુદ્ધેહિં વન્નિઅં । જા ય લજ્જાસમા વિત્તી, એગમન્તં ચ મોઅણં ॥ ૨૩ ॥
અહો નિત્યં તપઃ કર્મ, સર્વબુદ્ધૈર્વર્ણિતમ્ । યા ચ લજ્જાસમાવૃત્તિઃ, એકમન્તં મોક્ષનમ્ ॥ ૨૩ ॥

છઠું વ્રતઃ—અર્થ—વધા જ્ઞાનીપુરુષોએ વર્ણવ્યું છે કે અહો ! સાધુ પુરુષો માટે આ કેટલું નિત્ય તપ છે ! કે તેમને જીવનપર્યંત સંયમના નિર્વાહ માટે પ્રિસાવૃત્તિ કરવાની હોય છે અને એક મક્ત એટલે દિવસનાજ માત્ર આહાર કરવાનો હોય છે. રાત્રિનો સર્વથા ત્યાગ હોય છે.

संति मे सुहुमा पाणा, तसा अदुव थावरा । जाइं राओ अपासंतो, कहमेसणिअं चरे ॥ २४ ॥
सन्तीमे सुक्ष्माः प्राणिनः, तसा अथवा स्थावराः । यान् रात्रावपश्यन्, कथमेपणीयं चरेत् ॥ २४ ॥

अर्थ—(रात्रिभोजनना दोषो वृत्तावे छेः—) धरतीने विषे एवां त्रस (ह्यालतां चालतां) अने स्थावर वगैरे सुक्ष्म प्राणीओ होय छे के जे रात्रिने विषे (अंधारामां) जोइ शकतां नथी. तो ते बखते आहारनी शुद्ध गवेषणा करी रीते करी शक्याय ?

विशेष—रात्रे कोराक व्याजाथी अनेक सूक्ष्म जीवोनी हिसा तथा जीवो रात्रिकामां जतायी बारीसो रोग भयानो सभल छे. तेमज रात्रिभोजन कर्या पछी दुस्त सुष्टु जगाइं होनाथी ते कोराक पची शक्यो नथी. एम शारीरिक धाने धार्मिक बन्ने प्रविष्टिसए अनेक जीवोनी उत्पत्ति होनाथी ताथुओ माटे रात्रिभोजननो प्रतिषेध करेल छे. तेज रीते ग्रहस्थे पण तेनो त्याग करयो पटे.

उदउल्लं वीअसंसत्तं, पाणा निवडिया महिं । दिया ताइं विवज्जिजा, राओ तत्थ कहं चरे ॥ २५ ॥
उदकाईं बीजसंसक्ते, प्राणिनो निपत्तिताम्रा । दिया तान् विवर्जयेत्, रात्रो तत्र कथं चरेत् ॥ २५ ॥

अर्थ—बड़ी पानीथी भिजायेली पृथ्वी होय, किंचा पृथ्वी पर बीज बेसायां होय तेमज बीजां कीडी कुंथवा वगैरे घणां प्राणीओ मार्गमां होय छे. तेने दिवसे तो जोइ शक्याय तेथी तेनी हिसा न थाय. परंतु रात्रे न देखावाथी केम चाली शक्याय ? कारण के हिसानो संभव छे.)

૨૬ થી ૩૫ ગાથા સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

દટ્ટણં-જોડને	વિવિદે-અનેક પ્રકારના	તિક્તલં-વિક્ષણ	દાહિણઓ-દક્ષિણ દિશામાં
નાયપુત્તેણ-મહાવીરસ્વામીએ	પાળે-પ્રાણીઓને	અભયરં-સર્વ વાહુથી ધાર-	ઉત્તરઓ-ઉત્તર દિશામાં
પુહવિકાયં-પૃથ્વીકાયને	અચક્ષુસે-ચક્ષુથી નહિ	વાલું વીજું કોઈ	દહે-બાળે છે
તિત્તિહેણ-ત્રણ પ્રકારના	દેખાય એવા	સત્યં-શક્ત્ર	ભૂઆણં-પ્રાણીઓને
કરણ-કરાવું, કરાવવું અને	તમ્હા-તે કારણ ગાટે	સન્વઓ-સર્વ સ્થલે	એઅં-આ
અનુમોદવું	એઅં-આ	દુરાસયં-દુઃખે આશ્રયે કરી	આઘાઓ-ઘાત કરનારો
જોણ-જોગવડે	વિઆણિત્તા-જાળીને	શકાય તેવું	હવ્વવાહો-અગ્નિ
સંજયા-સાધુઓ	દુગ્ગાઈવડ્ઢળં-દુર્ગતિને વધારનાર	પાર્ણં-પૂર્વ દિશામાં	સંસઓ-સંશય
સુસમાહિઆ-સુસમાધિવંત	આઉ કાયં-અપકાયને	પહિણં-પશ્ચિમ દિશામાં	પર્ફવ-ડીવો
હિંસદ્-હણે છે	જાયતેઅં-અગ્નિને	ઉહ્હં-ઉર્ધ્વ દિશામાં [પણ	પયાવદ્ધા-તાપને માટે
તયસ્સિસે-તેને આશ્રીને રહેલા	પાવગં-પાપરૂપ	અણુદિસામવિ-વિદિશાઓમાં	ક્લિંચિ-ક્લિંચિત્ માત્ર
તસે-ત્રસ જીવો	જલહ્ત્તે-ઝલન કરવાને	અહે-અધા દિશામાં	નારભે-આરંભ ન કરે

एअं च दोसं ददुणं, नायपूत्तेण भासियं । सव्वाहारं न भुंजंति, निगंथा राइभोअणं ॥ २६ ॥

एतं च दोषं दृष्ट्वा, ज्ञातपुत्रेण भाषितम् । सर्वाहारं न भुञ्जते, निर्ग्रन्था रात्रिभोजनम् ॥ २६ ॥

अर्थ—आवा आवा अनेक दोषो थवानुं जाणीने ज्ञातपुत्र भगवान महावीरे कबुं छे के निर्ग्रथ (संसारनी ग्रंथीथी रहित) पुरुषो रात्रि समये कोइ पण प्रकारना आहार के पाणी इत्यादिने भोगवता नथी।

पुढाविकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा । तिविहेण करणजोएण, संजया सुसमाहिआ ॥ २७ ॥

पृथ्वीकायं न हिंसन्ति, मनसा वचसा कायेन । त्रिविधेन करणयोगेन, संयताः सुसमाहिताः ॥ २७ ॥

अर्थ—(सातमं स्थानः—) सुसमाश्रित संयमी पुरुषो मन, वचन अने कायाथी पृथ्वीकायना जीवोने हणता नथी. हणावता नथी के हणनारने अनुमोदन आपता नथी.

विशेष—साधु पुरुषो ज्यारे सयम अगीकार करे छे ते बखते त्रण करण त्रण योगे करीने हिंसार्ना प्रत्याख्यान छे छे. पहिला व्रतना $३ \times ३ = ९ \times ९ = ८१$ भेदो बीजा व्रतना $३ \times ३ = ९ \times ४ = ३६$ भेदो, त्रीजा व्रतना $३ \times ३ = ९ \times ६ = ५४$ भेदो, चोथा व्रतना $३ \times ३ = ९ \times ३ = २७$ भेदो, पाचमा व्रतना $३ \times ३ = ९ \times ६ = ५४$ भेदो अने छट्ठा व्रतना ३६ भेदो थाय छे. तेना विस्तार माटे जुओ दसवैकालिक

सूत्रनु चोशु कष्ययन.

पुढविकायं विहिंसन्तो, हिंसई उ तयस्सिए । तसे अ त्रिविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥२८॥

पृथ्वीकायं विहिंसन्, हिनस्ति तु तदाश्रितान् । त्रसाश्च त्रिविधान् प्राणिनः, चाक्षुषाश्चावाक्षुबान् ॥ २८ ॥

अर्थ--कारण के पृथ्वीकायनी हिंसा करतो करतो ते पृथ्वीने आश्रये रहेला दष्टिए देखाय तेवा अने न देखाय तेवा भिन्न भिन्न प्रकारना अनेक त्रस अने स्थावर जीवोनी पण हिंसा करी नाखे छे.

तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइवड्डणं । पुढविकायसमारंभं, जावज्जीवाए वज्जए ॥२९॥

तस्मादेतं विज्ञाय, दोषं दुर्गतिवर्धनम् । पृथ्वीकायसमारंभं, यावज्जीवं वर्जयेत् ॥ २९ ॥

अर्थ--माटे ते दोष दुर्गतिने बधानार छे तेबुं जाणोने पृथ्वीकायना समारंभ (सचेत पृथ्वीनी हिंसा थाय तेबुं कार्य)ने साधुपुरुष जीवनपर्यंत त्यागी दे.

विशेष--आहुं कठिनव्रत मात्र साधु पुरुषोने पाळ्वाहुं होय छे कारण के गृहस्थोहुं जीवन एहुं होय छे के त्या तेमने तेहुं सामान्य पाप कार्या विना चालहु नथी. परतु तेम छता तेणे पण पोताना स्थानो विवेक जाळ्वीने वर्तहु घटे.

आउकायं न हिंसन्ति, मणसा वयसा कायसा । त्रिविहेण करणजोएण, संजया सुसमाहिआ ॥३०॥

अप्कायं न हिंसन्ति, मनसा वचसा कायेन । त्रिविधेन करणयोगेन, संयताः सुसमाहिताः ॥ ३० ॥

अर्थ—(आठयुं स्थानः—) सुसमाधिब्रत संयमीपुरुषो मन, वचन अने कायायी जलकायना जीवोने दृणता नथी दृणवता नथी के दृणनारने अनुमोदन आपता नथी.

आउकायं विहिंसंतो, हिंसई उ तयस्सिए। तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥३१॥

अक्कायं विहिंसन्, हिंस्ति तु तदाश्रितान् । त्रसाथ विविधान् प्राणिनः, चाक्षुषाश्चाक्षुषान् ॥ ३१ ॥

अर्थ—कारण के जलकायनी हिंसा करनार तेनी हिंसा करतो करतो जळने आश्रये रहेला द्रष्टिए देखाता तेवा भिन्न भिन्न प्रकारना अनेक त्रस अने स्थावर जीवोनी पण ते हिंसा करी नाखे छे.

विशेष—पृथ्वी, पाणी, अग्नि, वायु के वनस्पति जेना सूक्ष्म जीवोनी सतत अहिंसा पाळवी गृहस्थ जनिन मोटे मूलम नथी. तेथी गृहस्थ प्रायकना प्रथम प्रतापो गुताप्य एही त्रस जीवोनीज अहिंसा घतावी छे.

तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइवड्डुणं । आउकायसमारंभं, जावज्जीवाए वज्जए ॥ ३२ ॥

तस्मादेत विज्ञाय, दोषं दुर्गतिवर्धनम् । अप्कायसमारंभं, यावज्जीवं वर्जयेत् ॥ ३२ ॥

अर्थ—माटे ते पाप दुर्गतिने वधारनारु छे तेम जाणीने साधुरूपे जीवनपर्यंत जलकायना समारंभने त्यागी देवो.

विशेष—जेन सुशोभा आरंभ जने समारंभ शब्दो हिंसक क्रिया जने हिंसक साधनोभा वपराय छे.

जायतेअं न इच्छंति, पावगं जलइत्तए । तिव्वमन्नयरं सत्थं, सव्वओ वि दुरासयं ॥ ३३ ॥

जाततेजसं नेच्छन्ति, पावकं ज्वालयितुम् । तीक्ष्णमन्यतरच्छन्नं, सर्वतोऽपि दुरासदम् ॥ ३३ ॥

अर्थ—(नवमुं स्थानः—) साधुपूरुषो अग्निने प्रज्वलित करवा माटे इच्छे नहि कारण के ते पापकारी अने लोखंडना शस्त्रो करतां अद्वितीय तेमज अति तीक्ष्ण शस्त्र छे अने तेने सहन करवुं ते सर्वथा दुष्कर छे.

पाईणं पडिणं वावि, उड्डं अणुदिसामवि । अहे दाहिणओ वा वि, दहे उत्तरओ वि अ ॥३४॥

माच्यां प्रतीच्यां वापि, उर्ध्वमनुदिक्ष्वपि । अथो दक्षिणतो वापि, दहत्युत्तरतोऽपि च ॥ ३४ ॥

अर्थ—ते पूर्व, पश्चिम, उत्तर अने दक्षीण एम चार दिशाओ, चार विदिशाओ, उपर अने नीचे एम दशे दिशामां दरेक वस्तुने वालीने भस्म करी नाखे छे.

भूआणमेसमाघाओ, हव्ववाहो न संसओ । तं पईवपयावट्ठा, संजया किंचि नारमे ॥ ३५ ॥

भूतानामेष आघातः, हव्यवाहो न संशयः । तं प्रदीपप्रतापार्थं, संयताः किंचिन्नारभन्ते ॥ ३५ ॥

अर्थ—अग्नि प्राणीमात्रनो नाश करनार (शस्त्र) छे. तेमां लेशमात्र शंक्राने स्थान नथी. माटे संयमी पुरुषा प्रकाश माटे अथवा ताप लेवा माटे एण कदि लेशमात्र अग्निक्रायनो आरंभ करे नहि.

गाथा ३६ थी ४० सुधाना हृदा शब्दार्थ

तेउकाय-अग्नि

अणिलस्स-वाउकायना

बुद्धा-तीर्थकरो

तारिसं-तेवो

मावज्जबहुलं-घणा पापवाळो

एअं-आ प्रकारे, आ.

ताईहिं-छ कायना रक्षकोए

सेविअं-सेवेवो

ताल्लिअंटेण-ताडना वींजणा-

ए करो

पत्तेण-पत्र वडे

साहा-शाखा

विहुअणेण-हलाववाथो

वीइउ-पत्रन नांखवाने

वा-वळी

परं-बीजा पासे

जं पि-जे पण

पायं-पात्र

वार्यं-वायुने

उईरन्ति-उदीरणा करे

जयं-जयणाए

परिहरंति-पहेरे छे

तम्हा एयं वियाणिता, दोसं दुग्गइवड्डणं । तेउकायसमारंभं, जावज्जीवाए वज्जए ॥ ३६ ॥

तस्मादेतं विज्ञाय, दोषं दुर्गतिवर्धनम् । तेजःकायसमारंभं, यात्रज्जीवं वर्जयेत् ॥ ३६ ॥

अर्थ--माटे ते पाप दुर्गतिने वधारनाछे तेम जाणीने साधुपुरुष जीवनपर्यंत अग्निकायना समारंभने त्यागी दे.

अणिलस्स समारंभं, बुद्धा मच्चंति तारिसं । सावज्जबहुलं चेअं, नेअं ताईहिं सेविअं ॥ ३७ ॥

अनिलस्य समारंभं, बुद्धा मन्यन्ते तादृशम् । सावज्जबहुलं चैवं, नैनं त्रायिभिः सेवितम् ॥ ३७ ॥

अर्थ—(दशसुं स्थानः—) बहु पापकारी वायुकायना आरंभ (हिंसा) ने पण ज्ञानी पुरुषो अग्निकायना आरंभ जेवो दूषित माने छे. तेथीज छ कायना रक्षक साधुओए तेनुं (वायुतुं) पण सेवन कर्युं नथी.

ताल्लिअंटेण पत्तेण, साहाविहुअणेण वा । न ते बीइउमिच्छंति, वोआवेउण वा परं ॥ ३८ ॥

ताल्लुन्तेन पत्तेण, शाखाविधून्नेन वा । न ते बीजितुमिच्छंति, बीजयितुं वा परम् ॥ ३८ ॥

अर्थ—माटे ताडपत्रना पंखाथी, सामान्य बीजणाथी के वृक्षनी शाखा हलावीने संयमी पुरुषो पोते पवन नाखता नथी, बीजानी पासे पवन नंखावता नथी किंवा कोइ पवन नाखतो होय तो तेने अनुमोदन पण आपता नथी.

जं पि वत्थं व (च) पायं वा, कंबलं पायपुंछणं । न ते वायमुईरंतिं, जयं परिहरंति अ ॥ ३९ ॥

यदपि वस्त्रं च पात्रं वा, कम्बलं पादपोच्छनम् । न ते वातमुदीरयन्ति, यत् परिहरन्ति च ॥ ३९ ॥

अर्थ—तेम ज संयमी पुरुषो पोतानी पासे रहेलां वस्त्र, पात्र, कंबल, रजाहरणादि (संयमना साधनो) द्वारा पण वायुनी उदीरणा (वायु उत्पन्न थाय तेवी क्रिया) करता नथी. परंतु तेने उपयोगपूर्वक संयम रक्षार्थे धारण करे छे. तम्हा एअं विआणिता दोसं दुग्गइवड्डणं । वाउकायसमारंभं, जावज्जीवाए वज्जए ॥ ४० ॥

तस्मादेतं विज्ञाय, दोषं दुर्गतिवर्धनम् । वायुकायसमारंभं, यावज्जीवं वर्जयेत् ॥ ४० ॥

अर्थ—आवीरीते आ दोष दुर्गतिने वधारनारो छे तेम जाणीने. साधुपुरुष जीवनपर्यन्त वायुकायनो समारंभ न करे.

गाथा ४१ धी ४६ सुधीना लुब्धा बन्धनार्थ

निहिंसन्तो-हिंसा करतो | पाणे-पाणोने, बीनोने | हिंसई-हिंसा करे छे

वणस्सइं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा । तिविहेण करणजोएण संजया, सुसमाहिआ ॥४१॥
वनस्पतिम् न हिंसन्ति, मनसा वनसा कायेन । त्रिभिन्न करणयोगेन, संगताः सुसणाहिताः ॥ ४१ ॥

अर्थ—(अग्नियारसुं स्थानः -) सुसगाधिपंत रांगी पुरुषो मन, मन अने कायागो वनस्पतिनी हिंसा करता नथी, हिंसा करावता नथी अने हिंसा करनारने अनुमोदन पण आपता नथी.

वणस्सइं विहिंसंतो, हिंसइ उ तयस्सिण तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥४२॥
वनस्पतिं विहिंसन्, हिंसति तु तदाश्रितान् । त्रसौंश्च निचिगान्पणिनः, नाक्षुर्गश्चाक्षुषान् ॥ ४२ ॥

अर्थ—कारण के वनस्पतिनी हिंसा करतो करतो ते जीव वनस्पतिने आश्रमे रखेलां दृष्टिभी देखी शक्याय तेनां तथा न देखी शक्याय तेनां पण अनेक प्रकारनां प्राणीओनी हिंसा करी नाखे छे.

तम्हा एयं विद्याणिता, दोसं दुग्गइन्नुद्धणं । वणस्सइ समारंभं, जावज्जीवाण वज्जाण ॥४३॥
तस्मादेतं निज्ञाय, दोषं दुर्गेतिवर्धनम् । वनस्पतिसमारंभं, गायज्जीनं वर्जयेत् ॥ ४३ ॥

अर्थ—माटे आ दोष दुर्गतिने वधारनारो छे तेबुं जाणीने साधुपुरुष जीवनपर्यंत वनस्पतिकायना आरंभनो पण त्याग करे.

तसकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा । तिविहेण करणजोएण, संजया सुसमाहिया ॥४४॥

त्रसकायं न हिंसन्ति, मनसा वचसा कायेन । त्रिविधेन करणयोगेन, संयताः सुसमाहिताः ॥ ४४ ॥

अर्थ—(बारसुं स्थानः—) सुसमाध्रिंवत पुरुषो मन, वचन अने कायाथो त्रसकायजीवोनी हिंसा करता नथी, हिंसा करावता नथी अने तेवा जीवोनी हिंसा करनारने अनुमोदन पण आपता नथी.

विशेष—त्रसकाय एटले हालता चालता जीवो. तेमा वेइंद्रियवाळाथी मांडीने पंचेंद्रियवाळा जीवोनी समावेश थाय छे. छुमि, कीडी, ममरी, पशु, मनुष्य इत्यादि सौ त्रस जीवो कहेवाय छे.

तसकायं त्रिहिंसंतो, हिंसई उ तयस्सिप्प । तसे अ त्रिविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥४५॥

त्रसकायं त्रिहिंसन्, हिनस्ति तु तदाश्रितान् । त्रसोश्च त्रिविधान्प्राणिनः, चाक्षुषाश्चाक्षुषान् ॥ ४५ ॥

अर्थ—कारण के त्रसकायनी हिंसा करतो ते जीव ते त्रसकाय जीवने आश्रये रहेलां, द्रष्टिथी देखी शकाय तेवां तथा न देखी शकाय तेवां पण त्रिविध प्राणीओनी हिंसा करी नाखे छे.

તમ્હા एअं ત્રિઆણિત્તા, દોસં દુગ્ગહ્વડ્ઢળં । તસકાયસમારંભં, જાવજીવાए (इ) વજ્જए ॥૪૬॥

તસ્માદેતં વિદ્વાય, દોપં દુર્ગતિવર્ધનમ્ । તસકાયસમારંભં, યાવજ્જીવં વર્જયેત્ ॥ ૪૬ ॥

અર્થ—માટે આ દોષ પણ દુર્ગતિને વધારનારો છે તેવું જાણીને સાધુપુરુષ જીવનપર્યન્ત તસકાયની હિંસા ન કરે.

વિક્ષેપ —ઉપરનાં બે ચાર સ્થાનો કયાં તે સાધુપુરુષોના મૂલ ગુણો છે, હવે છ ઉત્તર ગુણોનું વર્ણન કરે છે. ઉત્તર ગુણો તો મૂલ ગુણોની પુષ્ટિ માટે જ યોજાયેલા હોય છે.

ગાથા ૪૭ થી ૫૦ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

શુજ્ઞાં—નહિ ભોગવવા યોગ્ય
ઇસિણા—સાધુઓને
આહારમાઇણિ—આહારાદિક
અણુપાલए—પાલન કરે
પિંહં—આહાર
સિજ્ઞં—શરદ્યા, ઉપાશ્રય

ચડત્થં—ચોથું
પાયં—પાત્ર
અકપ્પિઅં—અકલ્પનિક
પહિગાહિજ્ઞ—હે
કપ્પિઅં—કલ્પનિક
નિયાગં—નિર્મત્રિત

મમાયન્તિ—મારો
કીયં—વેચાતો લાવેલો
ઉદ્દેસિઅં—ઉદ્દેશીને કરેલો
આહંડં—સામો આળેલો
વંહં—વધ
સમણુજાણન્તિ—અનુમોદન
કરે છે

વુત્તં—કાંઈ છે
મહેસિણા—મહપિણ
ઠિઅપ્પાણો—સ્થિત આત્મા-
વાલા, નિશ્ચલ ચિત્તવાલા
ધમ્મજીવો—સંયમરૂપ જીવિ-
તના ધર્મી

જાઈં ચત્તારિ મુજાઈં. ઇસિનાહારમાઈણિ । તાઈં તુ વિવજ્જંતો, સંજમં અણુપાલણ્ ॥ ૪૭ ॥

યાનિ ચત્વાર્યમોઽયાનિ, ઋષિનાહારાદીનિ । તાનિ તુ વિવર્જયન્, સંયમમંતુપાલયેત્ ॥ ૪૭ ॥

અર્થ--(તેરમું સ્થાન:--) આહાર, શય્યા, વસ્ત્ર તથા પાત્ર એ ચાર પ્રકારમાંથી કોઈ પણ વસ્તુ કે જે સાધુ પુરુષોને અકલ્પ્ય (નહિ ઉપયોગ કરવા યોગ્ય) હોય તેને સાધુ કદી ગ્રહણ ન કરે. અર્થાત્ તે પૈકીની જે અકલ્પ્ય વસ્તુ હોય તેનો ત્યાગ કરી સંયમી સંયમનું અનુપાલન કરે.

વિશેષ--૫. હરિમત્સૂરિજી કે પ્રકાશનો અકલ્પ્ય કહે છે. (૧) શિક્ષા સ્થાપના કરત એટલે પિંડનિયુક્તિ તથા આહારાદિનો એષગત્તિધિ જાણ્યા વિના આહાર ગ્રહણ કરે તેમાં દોષ થવાનો સંભવ હોવાથી તે અકલ્પ્ય કહેવાય છે. તથા (૨) બીજો અકલ્પ્ય તે સ્થાપનાકલ્પ આનો વિસ્તાર નીચેની ગાયાઓમાં છે તેવી અકલ્પ્ય વસ્તુ કદી ન લેવી.

પિંડં સિજ્ઞં ચ વરથં ચ, ચતુરથં પાયમેવ ય । અકલ્પિઅં ન ઇચ્છિજ્ઞા, પઙ્કિગાહિજ્ઞ કલ્પિઅં ॥૪૮॥

પિંડં શય્યાં ચ વસ્ત્રં ચ, ચતુરથં પાત્રમેવ ચ । અકલ્પિકં નેચ્છેત્, પરિશૃજ્ઞોયાત્કલ્પિકમ્ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ--આહાર, શય્યા, વસ્ત્ર અને પાત્ર એમ આ ચારે વસ્તુઓ પૈકી જે (સંયમી માટે) અકલ્પ્ય (અગ્રાહ્ય) હોય તેને સંયમી સાધુ ન ઇચ્છે. પણ જે કલ્પનીય (ગ્રાહ્ય) હોય તેને જ ગ્રહણ કરે.

જે નિયાગં મમાયંતિ, કીઅમુદેસિઆહડં । વહં તે સમણુજાણંતિ, ઇદ્દુ(બુ) સં મહેસિણા ॥ ૪૯ ॥
યે નિયાગં મમાયંતિ, ક્રીતમૌદેશિકમાહતમ્ । વધં તે સમણુજાણંતિ, ઇત્યુક્તં મહર્ષિણા ॥ ૪૯ ॥

અર્થ—જે (૧) નિયાગ (નિત્યક) પિંડ દટલે હમેશાં એકજ ઘરેથી આહાર લેવો અથવા “ મમાયંતિ ” દટલે સાધુને મમત્વભાવથી આમંત્રણ આપે ત્યાં જ આહાર લેવો તે. (૨) સાધુને માટેજ સ્ત્રીદીને લવાયેલો આહાર લેવો તે. (૩) સાધુનીને હદેલીને જ વનાવેલો આહાર લેવો તે. (૪) દૂર દૂરથી સાધુ માટે તેની પાસે લાવી આહાર આપે તે લેવો—આવા દૂપિત આહાર પાણીને જે સાધુ લે છે તે સાધુઓ (આઠક્તરી રીતે) જીવહિંસાને જ અનુમોદન આપે છે એમ ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે.

વિશેષ—પોતાના નિમિત્તે કોઈ જીવની હિંસા ન થાય તેમજ કોરૂની સામળી ન દુભાય તેવીરિતે સોરાક મેઢધી સંયમી જીવન નીમાણુ તે સાધુઓનો ધર્મ છે.

તમ્હા અસણપાણાં, કીઅમુદેસિઆહડં । વજંયંતિ ઠિઅપ્પાણો, નિગંથા ધમ્મજીવિણો ॥ ૫૦ ॥
તસ્માદશનપાનાદિ, ક્રીતમૌદેશિકમાહતમ્ । વજંયંતિ સ્થિતાત્માનઃ, નિર્ગંથા ધર્મજીવિનઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થ—તેથી સંયમમાં સ્થિર ચિત્તવાળા ધર્મજીવી નિર્ગંથ પુરુષો ક્રીત, ઔદેશિક કે આહત ઇત્યાદિ દોષવાળા આહારપાણીને ગ્રહણ કરતા નથી.

गाथा ५१ थी ५५ सुधीना छटा शब्दार्थ

कंसेसु-कांसा(ना वाडका)मां
कंसपाएसु-कांसाना पात्रमां
कुंडमोग्सु-माटीना कुंडामां
पुणो-वळी
आयारा-आचारथी
परिभस्सइ-भ्रष्ट थाय छे
सीओदग-नितोदक, टाडुपाणी
समारंभे-विशेष आरंभने विषे

भुत्तधोअण-पात्र धोडुं
छडुणे-त्याग करवाने विषे
छिन्नंति-छेदाय छे
तत्थ-तत्र, त्यां
पच्छाकम्मं-पथात् कर्म
पुरेकम्मं-पुरस्कर्म
सिआ-कदाचित्
एअमट्टं-ए कारण मोटे

गिहिभायणे-गृहस्थना
वासणमां
आसंदी-भद्रासन रुप
पलिअंकेसु-पलंगने विषे
मंच-मांचो, खाटलो [आसनोमां
आसालएसु-ओठिगणवाळां
अणायरिअं-न आचरवायोग्य
अज्जाणं-साधुओने

आसइत्तु-बेसवाने
सइत्तु-सुत्राने
निसिज्जा-गादी [उपर
पीढए-नेतरना भरेला आसन
अप्पडिलेहाए-पडिलेहणकर्या
विना [कहेला
बुद्धवुत्तं-तीर्थंकर भगवाने
अहिट्ठा-मार्गमां चालनारा

कंसेसु कंसपाएसु, कुंडमोएसु वा पुणो । भुंजंतो असणपाणाइं, आयारा परिभस्सइ ॥ ५१ ॥

कांस्येषु कांस्यपात्रेषु, कुण्डमोदेषु वा पुनः । भुज्जानोऽशनपानानि, आचारात्परिशुष्यति ॥ ५१ ॥

अर्थ—(चौदसुं स्थानः—) गृहस्थनां कांसु इत्यादि घातुनां प्याळां, बीजां वासणो (भोजन, थाळी वगैरे) तथा माटीना लोटा के कुंडां वगैरेमां आहार करवावाळो साधु पोताना संयमयी भ्रष्ट थाय छे.

सीओदगसमारंभे, भत्तधोअणछडुणे । जाइं छंनंति भूआइं, दिट्ठो तत्थ असंजमो ॥ ५२ ॥

शीतोदकसमारंभे, अमत्रधावनोज्जने । यानि छिद्यन्ते भूतानि, दृष्टत्त्रासंयमः ॥ ५२ ॥

अर्थ—(कारण के गृहस्थना भाजनमां जमवाथी) तेनां वासणो घोवां पढे तो ठंडा सचित्त (सजीव) पाणीनी हिंसा थाय अने ते पाणीने फेंकवाथी बीजा पण घणां प्राणीओनो नाश थाय माटे ज तीर्थंकरादि देवोए तेमां असंयम कह्यो छे ।

विशेष—गभीरताथी विचारतां जणाशे के सामान्य देखाती रखलना पण कमश थोडे थोडे बीजी भूलोनो जन्म आपे छे अने आखरे संयमथी अष्ट पण थइ जवानो समय आवे छे माटे सामान्य देखाती भूलोथी पण दूर रहेहु अने सयममां जागृति राखवी तेज सयमी पुरुषो माटे जररु छे गृहस्थना पात्रमा भोजन करवाथी इनर दोषो पण सयमीमां जन्मनो संभव छे तेथी काष्ठनां, माटीना के तेवां पोताना पात्रोमा ज भोजनादि लेवाउ विधान कर्नु छे ।

पच्छाकम्मं पुरेकम्मं, सिआ तत्थ न कप्पइ । एअमहुं न भुंजंति, निगंथा गिहिभायणे ॥ ५३ ॥

पश्चात्कर्म पुरःकर्म, स्यात्तत्र न कल्पते । एतदर्थं न भुञ्जते, निर्ग्रन्था गृहेषाजने ॥ ५३ ॥

अर्थ—वली गृहस्थना वासणमां जमवाथी पश्चात्कर्म अने पुराकर्म ए बन्ने प्रकारना दोषो थवानो पण संभव छे. तेथी साधुपुरुषोने तेमां भोजन करवुं योग्य नथी तेम धारी निर्ग्रन्थ पुरुषो गृहस्थना वासणमां भोजन करता नथी.

आसंदी पलिअंकेसु, मंचमासालएसु वा । अणायरिमज्जाणं, आसइत्तु सइत्तु वा ॥ ५४ ॥

आसन्दी पर्यङ्केषु, मञ्चेष्वाशालकेषु वा । अनाचरितमार्याणां, आसितुं शयितुं वा ॥ ५४ ॥

अर्थ—(पंदरसुं स्थानः—) शणनो खाटलो, पाटीनो पलंग, शणनी दोरीथी वनावेली माची तथा नेतरनी आराम खुरसी वगैरे आसन पर बेसवुं के सवुं ते आर्यसाधुओने माटे योग्य नथी (अनाचीर्ण छे.)

नासंदी पलिअंकेसु, न निसिज्जा न पीढए । निगंथा पडिलेहाए, बुद्धुत्तमहिट्ठगा ॥ ५५ ॥

नासन्दी पर्यङ्केषु, न निषद्यायां न पीठके । निर्ग्रन्था अप्रतिलेख्यं, बुद्धोक्तमधिष्ठातारः ॥ ५५ ॥

अर्थ—माटे तीर्थकरनी आज्ञाना आराधक निर्ग्रंथो पलंग, खाटलो, माची के तेवी नेतरनी खुरसी पर बेसता नथी. कारण के त्यां मूक्षम जीवोंतुं प्रतिलेखन (निरीक्षण) थइ शकतुं नथी. अने विलासी जीवन वनी जवानो पण संभव छे.

गाथा ५६ थी ६० सुधीना छूटा शब्दार्थ

गंभीरविजया-अप्रकाश

आश्रयवाळा

एए-ए (मांचादिक)

दुपडिलेहगा-दुःखे पडिले-

हण करी शकाय एवा

एअमट्ट-ए कारण माटे

विवज्जिआ-विशेष प्रकारे वज्जे

इमेरिसं-आगळ कहेवाशे तेवा

अणायारं-अनाचार

आवज्जइ-पामे छे

अवोहिअं-मिथ्यात्वरूप फळ

विवत्ती-नाश

वहे-वधने विपे
वहो-वध
वणीमग-भीखारी
पडिग्याओ-प्रत्याघात (पाछुं
वळु.)

पडिकोहो-सामो क्रोध
अगारिणं-गृहस्थोने
अगुत्ती-अगुति, नाश
इत्थीओ-स्त्रीथी

संकणं-शंका
कुसीलवट्टणं-कुशीलने वधा
तिणहं-व्रणमांथी
अन्नयरागस्स-कोइणने
निसिज्जा-बेसवुं

जराए-वृद्धावस्थाथी
अभिभूअस्स-पराभन्न पामेलो
पीडाएलो
वाहिअस्स-व्याधिग्रस्त रोगी
तवस्सिणो-तपस्वी

गंभीरविजया एए, पाणा दुपडिलेहगा । आसंदी पलिअकों अ, एयमट्टं विवज्जिआ ॥ ५६ ॥

गंभीरविजया एते, प्राणिनो दुःप्रतिलेख्याः । आसन्दी पर्यङ्कथ, एतदर्थं विवर्जितः ॥ ५६ ॥

अर्थ—तेवां आसनोना खुणामां नीचे के आजुवाजुमां अंधारुं होय छे. तेथी ते अप्रकाशमां रहेलां प्राणीओ बराबर न देखावाथी ते पर बेसतां तेनी हिंसा थवानो संभव छे मोटे तेवा प्रकारना माचा तथा खाटला वगेरेनो त्याग करवानुं महापुरुषोए कहुं छे.

गोअरगपविट्टस्स, निसिज्जा जस्स कप्पइ । इमेरिसमणाचारं, आवज्जइ अबोहिअं ॥ ५७ ॥

गोचराग्रप्रविष्टस्य, निपद्या यस्य कल्पते । एवमीदृशमनाचारं, आपद्यतेऽवोधिकम् ॥ ५७ ॥

अर्थ—(सोळमु स्थानः—) गोचरी मोटे गृहस्थने घेर बेसवुं ते योग्य नथी. कारणके तेथी नीचे प्रमाणे अनाचार थवानो संभव रहे छे अने मिथ्यात्व (अज्ञान)नी प्राप्ति थाय छे.

गृहस्थने घेर वेसवाथी कया दोषो संभवे छे ते बतावे छे:—

विवत्ती बंभचेरस्स, पाणाणं च वह्हे वहो । वणीमगपडिग्घाओ, पडिकोहो अगारिणं ॥ ५८ ॥

विपत्तिब्रह्मचर्यस्य, प्राणानां च वधे वधः । वनीपकप्रतिघातः, प्रतिक्रोधोऽगारिणाम् ॥ ५८ ॥

अर्थ—ब्रह्मचर्यव्रत पालवामां विपत्ति उभी थाय छे. प्राणीओनो वध थवाथी संयम पण हणाय छे. भिखारी मागवा आव्यो होय तेने आघात थाय छे तथा गृहस्थोना क्रोधनुं निमित्त वनी जवाय छे.

अगुत्ती बंभचेरस्स, इत्थीओ वा वि संकणं । कुसीलवड्डणं ठाणं, दूरओ परिवज्जए ॥ ५९ ॥

अगुप्तिब्रह्मचर्यस्य, स्त्रीतो वापि शंवनम् । कुशीलवर्धनं स्थानं, दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ५९ ॥

अर्थ—गृहस्थने घेर वेसवाथा ब्रह्मचर्यनुं यथार्थ रक्षण थइ शकतुं नथी अने गृहस्थ स्त्री साथेना परिचर्यथी बीजाने पण पोताना चारित्र विषे शंका थाय छे. माटे आवी कुशीलता (दुराचार)ने वधारनार स्थानने संयमी दूर ज छोडी दे. अर्थात् गृहस्थोने त्यां वेसे नहि.

विशेष—गृहस्थोने त्यां शारीरिक कारण विना बेसबु के कथा वार्ता करवी इत्यादि बंगो समयमनां घातक छे माटे तेने तजी दे.

तिण्हमन्नयरागस्स, निसिज्जा जस्स कप्पइ । जराए अभिभूअस्स, वाहिअस्स तवस्सिणो ॥ ६० ॥

त्रयाणामन्यतरस्य, निपद्या यस्य कल्पते । जरयाभिभूतस्य, व्याधिमतस्तपस्विनः ॥ ६० ॥

अर्थ—पण रोगिष्ठ, तपस्वी के जरावस्थाथी पीडित साधु होय तो आ त्रण पैकी कोइने पण गृहस्थने बेर कारणसर बेसवुं कल्प्य छे.

सुत्रार्थ-

उद्देश २

गाथा ६१ थी ६५ सुधीना छूटा शब्दार्थ

वाहिओ-व्याधिवाळो, रोगी
अरोगी-निरोगी
सिणाणं-स्नानने
पत्थए-प्रार्थना करे
बुक्तो-भ्रष्ट
होइ-थाय छे
आयारो-आचारथी
जहो-नाश पामबु [विषे
घसासु-खारवाळी जमीनने

भिलगासु-फाटोने विषे
सिणायंतो-स्नान करतो एवो
विअडेण-प्रासुक प्राणीए करी
उप्पिलावए-पलाळे
सिएण-टाढा (पाणी) वडे
उसिणेण-उष्ण (जल) वडे
वयं-व्रत
घोरं-भयंकर
असिणाणमहिङ्गा-अस्नान-
नो आश्रय करनारा

मुंडस्स-साधुने
दीह-दीर्घ
रोम-रुवांटां
नहंसिणो-(दीर्घ) नखवाळा
उवसंतस्स-उपशांत थएलाने
विभूसाय-शोभावडे
कारिअं-करवुं
वत्त धारण करनार

वाहिओ वा अरोगी वा, सिणाणं जो उ पत्थए । बुक्कतो होइ आयारो, जढो हवइ संजमो ॥६१॥

व्याधिमान् वाऽरोगी वा, स्नानं यस्तु प्रार्थयेत् । व्युत्क्रान्तो भवत्याचारः, त्यक्तो भवति संयमः ॥ ६१ ॥

अर्थ—(सत्तरसुं स्थानः—) रोगिष्ठ के अरोगी कोइपण साधु जो स्नाननी प्रार्थना करे अर्थात् स्नान इच्छे तो पोताना आचार (संयमधर्म) नुं उल्लंघन थाय छे अने तेथी संयमने पण हानि पहुँचे छे.

संति मे सुहुमा पाणा, घसासु भिलगासु अ । जे अ भिक्खू सिणायंतो, विअडेणुपिलावए ॥६२॥

सन्तीमे मूक्ष्माः प्राणिनः, घसासु भिल्लगासु च । यश्चभिधुः स्नान्, विवृतेनोत्प्लावयति ॥ ६२ ॥

अर्थ—कारण के क्षारभूमि किंवा बीजी कोइ पण तेवा प्रकारनी भूमि पर घणा सूक्ष्म प्राणीओ रहेलां होय छे माटे जो साधु उष्ण पाणीथी पण स्नान करे तो तेने इजा पहुँचे छे.

तम्हा ते न सिणायंति, सीएण उसिणेण वा । जावज्जीव वयं घोरं, असिणाणमहिट्ठगा ॥ ६३ ॥

तस्मात्ते न स्नान्ति, शीतेनोष्णोदकेन वा । यावज्जीवं व्रतं घोरं, अस्नानमधिष्ठातारः ॥ ६३ ॥

अर्थ—आथी ठंडा के उष्ण (सजीव के निर्जीव) कोइपण पाणीथी (देहभानथी पर थनारा) संयमी पुरुषो स्नान करता नथी. अने जीवनपर्यंत तेवा कठण नियमने बहन करे छे.

विशेष—स्नान ए जेम शरीरशुद्धि करनारी वस्तु छे, तेज रीते शरीरसौंदर्यने वधानारी पण वस्तु छे अने तेज द्रष्टिबिंदुथी मात्र त्यागी साधक माटे आ नियेध छे.

सिणाणं अदुवा कर्कं, लुध्रं पउमगाणि अ । गायस्सुव्वट्ठण्हाए, नायरंति कयाइ वि ॥ ६४ ॥

स्नानमथवा कर्कं, लोघ्र पद्मकानि च । गात्रस्योद्धर्तनार्थं, नाचरन्ति कदापि च ॥ ६४ ॥

अर्थ—(अहारशुं स्थानः—) संयमी पुरूप स्नान, सुगंधी चंदन, लोघ्रकुंकुम, पद्मकेसर वगैरे द्रव्योथी कदीपण शरीरने विलेपन के मर्दन वगैरे करे नहि.

नगिणस्स वावि मुंडस्स, दीहरोमनहंसिणो । मेहुणाओ उवसंतस्स, किं विभूसाइ कारिअं ॥ ६५ ॥

नग्नस्य वापि मुंडस्य, दीर्घरोमनखवतः । भैथुनादुपशान्तस्य, किं विभूषया कार्यम् ॥ ६५ ॥

अर्थ.—प्रमाणोपेत वस्त्रवाळा स्थविरकल्पी अवस्थाधारी अथवा नग्न एवा जिनकल्पी अवस्थावाळा, द्रव्यथी तथा (केशलुंचन करनारा), दीर्घ रोम तथा नखवाळा अने भैथुनथी सर्वथा उपशान्त थयेला संयमीने विभूषण प्रयोजन शुं ?

विशेष—सारांश के देहमानथी पर थयेला अने सांसारिक पदार्थोना मोहली विरमेला त्यागीने विभूषणी कशी आवश्यक नथी. कारण के शरीरसंस्कार ए साधुधर्मसुं कृपण छे.

गाथा ६६ श्री ६९ सुधीना छुटा शब्दार्थ

विभूसावत्तिअं-आभूषण
निमित्तं
चिक्कणं-वीकणुं
संसारसायरे-संसार ससुद्रमां
पडइ-पडे छे
दुरुत्तरे-दुःखे उतरी शकाय
एवा
विभूसावत्तिअं-आभूषणना
संकल्प सहित
वेअं-चित्तने

बुद्धा-तीर्थंकरो
सावज्जवहुलं-धणा पापनुं
कारण
ताईहिं-छ कायना रक्षण
करनार साधुओए
न सेविअं-नहि सेवेछुं
खवन्ति-शोधे, खपावे
अप्पाणं-आत्माने
अमोहदंसिणो-मोह रहित
वस्तुने जोनारा

तवे-तपने विवे
रया-रक्त
संजम-संयम
अज्जवे-आर्जव गुण छे जेमां
एवा
धुणंति-खपावे
पूरेकडाइ-पूर्वे करेलां
नवाइ-नवां
सओवसंता-निरंतर उपशान्त
अममा-ममता रहित

अकिंचणा-परिग्रह रहित
सविज्जविज्जाणुगया-परलो-
कोपकारिणी आत्मविद्या
सहित
जसंसिणो-यशवाला
उउप्पसन्ने-शरद ऋतुमां
विमल-निर्मल
चंदिमा-चंद्रमा
सिद्धि-मोक्ष प्रत्ये
विमाणाइं-विमानमां
उवेति-उत्पन्न थाय छे

विभूसावत्तिअं भिक्खू, कम्मं बंधइ चिक्कणं । संसारसायरे घोरे, जेणं पडइ दुरुत्तरे ॥ ६६ ॥

विभूषाप्रत्ययं भिक्षुः, कर्म वह्नाति चिक्कणं । संसारसागरे घोरे, येन पतति दुरुत्तरे ॥ ६६ ॥

अर्थ—(जो विभूषा करे तो) विभूषाने निमित्ते साधु एवां चीकणां कर्मों बांधे छे के जे कर्मोथी दुःखे करीने उत्तरी शकाय एका भयंकर संसाररूपी सागरमां पड़े छे ।

विशेष—स्नान हो, चंदनविलेपन हो के बन्न हो, कोई पण वस्तु ज्यारे विभूषाना हेतुथी कराय के सजाय त्यारे ते बाधक बने छे अने तेज माटे त्याज्य कही छे ।

विभूसावत्तिअं चेअं, बुद्धा मन्नंति तारिसं । सावज्जं बहुलं चेअं, नेयं ताईहिं सेविअं ॥६७॥

विभूषाप्रत्ययं चेतः, बुद्धा मन्यन्ते तादृशं । सावद्यं बहुलं चैतत्, नैतत् त्रायिभिः सेवितम् ॥ ६७ ॥

अर्थ—कारण के ज्ञानीजनो विभूषा संबंधी संकल्प विकल्प करनारा मनने बहुत कर्मबंधनो हेतु माने छे अने तेथीज सूक्ष्म जीवोनुं रक्षण करवावाळा साधुपुरुषोए तेनुं मनद्वारा पण सेवन कर्तुं नथी ।

विशेष—शरीरनी टापटीपमा जेनु चित्त व्याप्त रहे छे तेने आगे अनेक प्रकारना दोषो करे छे अने तेनु चित्त पण सदा ज्ञान्त रहे छे ।

खवंति अप्पाणममोहदंसिणो, तवे रया संजम अज्जवे गुणे ।

धुणांति पावाइं पुरेकडाइं, नवाइं पावाइं न ते करंति ॥ ६८ ॥

क्षययन्ति आत्मानममोहदर्शिनः, तपसि रताः संयमार्जवगुणे ।

धुन्वन्ति पापानि पुराकृतानि, नवानि पापानि न ते कुर्वते ॥ ६८ ॥

અર્થ—મોહરહિત વસ્તુસ્વરૂપને યથાર્થપણે જોનારા અને સંયમ, ઋજુતા તથા તપમાં રક્ત રહેલા સાધુપુરુષો પોતાના આત્માની દુષ્ટ પ્રકૃતિને સ્વપાત્રે છે તથા તે નિર્ગ્રંથો પૂર્વે કરેલાં પાપોને દૂર કરે છે તથા નવાં પાપોને કરતા નથી.

સઓવસંતા અમમા અર્કિચણા, સવિજ્ઞાવિજ્ઞાણુગયા જસંસિણો ।

ઉડપ્પસંને વિમલે વ ચંદિમા, સિદ્ધિં વિમાણાં ઉવંતિ (વયંતિ) તાઇણો ॥૬૧॥

સદોપશાન્તા અમમા અર્કિચનાઃ, સ્વવિદ્યવિદ્યાનુગતા યશસ્વિનઃ ।

ઋતુમસન્નો વિમલ ઇવ ચંદ્રમાઃ, સિદ્ધિં (વ) વિમાનાન્યુપયંતિ ત્રાયિણઃ । ઇતિ બ્રવીમિ ॥

અર્થ—ત્રયેશાં ઉપશાંત, મમત્વરહિત, અપરિગ્રહી, પરલોકોપકારિણી વિદ્યાને અનુસરેલા, યશસ્વી તથા પ્રત્યેક નાના મોટા જીવોનું પોતાના આત્માની પેઠે રક્ષણ કરનારા તેવા સાધકો શરદઋતુના નિર્મલ ચંદ્રમાની માફક કર્મમલથી શુદ્ધ થઈ સિદ્ધગતિને પામે છે અથવા સ્વલ્પકર્મ વાકી રહ્યાં હોય તો ઉચ્ચ પ્રકારના દેવલોકનાં વિમાનોને પ્રાપ્ત કરે છે. એમ કહું છું.

વિશેષ—આચારધર્મનાં ત્રતો એ ત્યાગી જીવનતા અભિવાંચ્ય નિયમો છે. તેમા અપવાદને લેશમાત્ર સ્થાન નથી. કારણ કે તેના પર ત્યાગી જીવનની રક્ષાનો આધાર છે.

ए प्रमाणे महाचार कथाख्यनामनु छट्ठे अध्ययन पूर्ण थयुं.

અથ સુવાક્યશુદ્ધાલ્પ્યં મત્સમમધ્યયનમ્

જેમ કાચિક સંયમ સાધક માટે અનિવાર્ય અને આવશ્યકીય છે તેજ પ્રમાણે વચનશુદ્ધિની પણ સાધકને પરિપૂર્ણ જરૂરિયાત છે.

વાણી એ અંતઃકરણના ભાવોને વ્યક્ત કરવાનું સાધન છે. અને તેટલા જ પુરતી તેની ઉપયોગિતા છે. જે ભાવો ટૂંકી સાથે કાર્યમાં ન સૂકી શકાય અને અન્યને પ્રેરણા આપવાની જરૂર હોય અથવા પોતાને જોડતી વસ્તુ મેઝવવી હોય ત્યારે વાણીના ઉપયોગની આવશ્યકતા રહે છે.

પરંતુ કોઈ પણ કાર્યકારણ સિવાય વાણી વાપરવી તેને વાચાઝપણું ટૂંકાં કે વાણીનો દુરુપયોગ કહેવામાં આવે છે. આથી જ સચિંશેષ કારણ સિવાય સજ્જન પુરુષો વધુધા મૌન સેવે છે.

ગાથા ૧ થી ૫ સુધીના છુટા શબ્દાર્થ

ચણહં-ચાર	દુહં-વેનો	ભાસિજ્ઞ-વોલે	અવતત્ત્વા-નહિ વોલવા યોગ્ય
ભાસાણં-ભાપાઓને	વિણયં-(શુદ્ધ) પ્રયોગ	સવ્વસો-સર્વ પ્રકારે	સચામોસા-સત્યામૃપા
પરિસંખાય-જાણીને	કરવાને	જા-જે	મુસા-અસત્ય
પદ્મવં-બુદ્ધિમાન્	સિવલે-શીલે, જાણે	અસદ્ધા-અસત્ય	નાહિના-અનાચીર્ણ

असच्चमोसं-असत्यामृषा,

व्यवहार

सच्चं-सत्य भाषा

अणवज्जं-निर्दोष

अककसं-कठोरता रहित

समुपेहं-सारी रीते विचारी

असंदिद्धं-संदेह विनानी

गिरं-भाषा, वाणी

भासिज्ज-बोले

एअं-आ उपर (कहेला)

अहुं-अर्थ, विषय

अल्लं-बीजो (तेवो)

ज-जे

सासयं-शाश्वत, मोक्ष

नामेइ-हरकत करे

सच्चमोसं-सत्यामृषा

धीरो-डाहो माणस

विवज्जए-विशेषे त्यागे

वितहं-असत्य

तहामुत्ति-तथा मूर्ति, साचा जेवो

नरो-माणस

पुट्ठो-स्पर्शयिलो, लेपायेलो

पावेणं-पापवडे

किंपुणं-तो थुं कहेवुं

वए-बोले

चउण्हं खलु भासाणं, परिसंखाय पन्नवं। दुण्हं तु विणयं सिक्खे, दो न भासिज्ज सव्वसो ॥ १ ॥

चतसृणां खलु भाषाणां, परिसंख्याय मज्ञावान् । द्वाभ्यां तु विनयं शिक्षेत, द्वे न भाषेत सर्वशः ॥ १ ॥

अर्थ—प्रज्ञावान साधु चार प्रकारनी भाषाना स्वरूपने जाणीने ते पैकी वे प्रकारनी भाषा वडे विनय शीखे. अर्थात् वे प्रकारनी भाषानो विवेकपूर्वक उपयोग करे. परंतु वे प्रकारनी भाषाने तो सर्वथा नज बोले.

विशेष—सानी, खोटी, मिश्र अने व्यवहारिक एम चार प्रकारनी भाषाओ पैकी पहेळी अने डेल्ली वे भाषाओने साधु विनयपूर्वक बोले. ज़ी अने मिश्र भाषानो तो सर्वथा त्याग ज करे. सानी अने व्यवहारिक भाषा पण पाप अने हिंसारहित होय तेज बोले.

જા અસત્ત્વા અવત્તત્ત્વા, સત્ત્વામોસા અ જા મુસા । જા અ બુદ્ધિર્હિ નાહન્ના, ન તં ભાસિજ પન્નવં ॥ ૨ ॥
યા ચ સત્યાડવક્તવ્યા, સત્યામૃપા ચ યા મૃપા । યા ચ બુદ્ધિર્નાચીર્ણી, ન તાં ભાપેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—(હવે સત્યભાષા પણ કેવા પ્રકારની બોલતી તે સ્પષ્ટ કરે છે:—) બુદ્ધિમાન સાધુ સત્યભાષા પણ અવક્તવ્ય (ન બોલવા લાયક) હોય તો તે સત્ય હોવા છતાં તેને બોલે નહિ. (જેમકે શિકારી પૂછે કે “ પેલા મૃગલા ક્યાં ગયા ? ” તે ભાષા સત્ય હોવા છતાં હિંસક હોવાથી તેનો ઉપયોગ કરવો ઘટે નહિ.) તેમજ મિશ્ર જટલે થોડી સત્ય અને થોડી અસત્ય અને મૃપા (સાવ અસત્ય) આ ભાષાઓને તીર્થકરોણ વર્ણ્ય ભાષા કહી છે માટે તેની વાણીને પ્રજ્ઞાવાન સાધુઓ ન બોલે.

અસત્ત્વામોસં સત્ત્વં ચ, અણવજ્જમકક્કસં । સમુપ્પેહમસંદિઘ્ઠં, ગિરં ભાસિજ પન્નવં ॥ ૩ ॥

અસત્યામૃપા સત્યાં ચ, અનન્નદ્યામકર્કશામ્ । સમુત્પેક્ષ્યાડસંદિઘ્ઠાં, ગિરં ભાપેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥ ૩ ॥

અર્થ—બુદ્ધિમાન સાધુ અસત્યામૃપા (વ્યવહાર) ભાષા તથા સત્ય ભાષા પણ પાપરહિત, અકર્કશ (કોમલ) અને પુનઃ સંદેહરહિત (નરો વા કુંજરો વા જેવી સંદિઘ્ય નહિ.) હોય તેવી ભાષા વિચારીને બોલે.

વિશેષ—ઘટોર ભાષાનું પરિણામ ઘડુ વૈર અને દોર વર્ણવનાર હોય છે. વાણી એ માલને ષયક્ત કરવાનું અજોડ સાધન છે. સાધુના મુલ્કમાથી ફરતી વાણી મીઠી અને કર્તવ્યમૂલક હોવી જોઈએ.

एयं च अट्टमन्नं वा, जं तु नामेइ सासयं । स भासं सच्चमोसं च (पि), तं पि धीरो विवज्जए ॥४॥
 एतं चार्थमन्यं वा, यं तु नामयति शाश्वतम् । स भाषां सत्यामृषा च, तामपि धीरो विवर्जयेत् ॥ ४ ॥

अर्थ—(मित्रभाषानो दोष कहे छे:—) बुद्धिमान साधु मात्र हिंसक अने पीडाकारी एवी सत्यभाषा न बोले
 एट्ठुं न नहि परंतु सत्यामृषा एट्ठे के मित्र भाषा पण के जे शाश्वत् अर्थ अर्थात् मोक्षमार्गमां वाचा करे छे, तेने
 पण छोडी दे.

विशेष—योडी सत्य अने योडी असत्य एवी मित्र भाषा पण न बोलवी.

वितहं पि तहामुत्तिं, जं गिरं भासए नरो । तम्हा सो पुट्ठो पावेण, किं पुण जो मुसं वए ॥५॥
 वितथामपि तथामूर्तिं, यां गिरं भायते नरः । तस्मात् स स्पृष्टः पापेन, किं पुनर्यो मृषा वदेत् ॥ ५ ॥

अर्थ—अज्ञानपणे असत्य होवा छतां सत्य लागे तेवी भाषा पण जे साधक बोले छे ते पापकर्मथी बंधाय
 छे. तो जानी जोइने जूठुं बोले तेना पापनुं तो पूछुं न शुं ?

विशेष—पापने आधार प्रवृत्ति पर छे. लेवी प्रवृत्ति ठेठुं तेठुं फळ. झेर पीनारानुं जेम मृत्यु न थाय छे तेम पापकर्मनुं पण दुष्परिणाम
 स्वयं यतुं रहे छे. मात्र फेर एटलो ज के जो ते पाप आसक्तिपूर्वक न थयु होय तो तेनु पश्चात्ताप इत्यादिद्वारा निवारण थइ
 शक्ये छे. अने आसक्तिपूर्वक थयु होय तो तेना भयंकर परिणामने भोगव्या बिना छटकारो थतो नथी.

गाथा ६ धी १० सुधाना छटा शब्दार्थ

गच्छामो-जइशुं
वक्खामो-कहीशुं
अमुगं-अमुक
णे-अमारं
भविस्सइ-थरो
णं-आ, अमारं
एसो-ए साधु

करिस्सइ-करशे
एवमाइउ-इत्यादिक
एसकालंमि-भविष्य कालमां
संकिआ-शंकित
संपयाइअमहे-वर्तमान अने
अतात्तकालनी वातो

अइयंमि-अतीत (मां)
कालंमि-कालमां
पच्चुपण्णं-वर्तमान
अणागए-भविष्यमां
जंमट्टं-जे वस्तुने माटे
जाणिज्जा-जाणे
एवमेअ-आ एज

नो वए-बोले नहि
जत्थ-ज्यां
संका-वहेम, शंका
भवे-थाय, होय
निस्संकिअं-वहेम वगरनुं
निहिसे-कहे

तम्हा गच्छामो वक्खामो, अमुगं वा णे भविस्सइ । अहं वा णं करिस्सामि, एसो वा णं करिस्सइ ॥६॥
एवमाइउ जा भासा, एसकालम्मि संकिआ । संपयाइअमहे वा, तं पि धीरो विवज्जाए ॥७॥
तस्माद् गमिब्यामो वक्ष्यामः, अमुकं वा नो भविष्यति । अहं वा तत्करिष्यामि, एए वा तत्करिष्यति ॥ ६ ॥
एवमाद्यातु या भाषा, एष्यत्काले शङ्किता । साम्प्रतातीतार्थयोर्वा, तामपि धीरो विवर्जयेत् ॥ ७ ॥

अर्थ—(हवे निश्चयात्मक भाषानो पण त्याग करवो घटे ते संबंधमां कहे छेः—) वळी “अमे अवश्य जइए छीए किंवा जइयुं, अमे कहीशुं ज, अमारं अमुक ज कार्य थरो अथवा अमुक ज थवानुं छे, हुं ज ते करीश अथवा आमाणस ज करसो.” वगेरे वगेरे भाषाओ के जे भविष्य, के वर्तमानमां शंकास्पद छे तेवी भाषाओने पण निश्चयात्मक रीते साधु न बोले.

विशेष—अनिश्चयात्मक वस्तुने निश्चित कहेवाथी घणा दोषो थवानो समव छे. वळी साधुजीनी जवाबदारी सामान्य जनथी विशेष रूपे

होवाथी तेमना वचन पर विश्वास राखी कोइ कंइ कार्य करी वेसे. माटे तेवी निश्चयात्मक वाणीनो उपयोग साधुपुरुष न करे.

अईअम्मि अ कालम्मि, पच्चुप्पणमणागए। जंमट्टु तु न जाणिज्जा, एवमेअं ति नो वए॥८॥

अतीते च काले, प्रत्युत्पन्नेऽनागते । यमर्थं तु न जानीयात्, एवमेतदिति नो वदेत् ॥ ८ ॥

अर्थ—साधु भूतकाल, भविष्यकाल के वर्तमानकाल संबंधमां जे वस्तुने न जाणे ते विषे ते एमज छे के थरो एवुं कशुं पण चोक्स न वदे.

अईअम्मि अ कालम्मि, पच्चुप्पणमणागए । जत्थ संका भवे तं तु, एवमेअं तु नो वए ॥९॥

अतीते च काले, प्रत्युत्पन्नेऽनागते । यत्र संका भवेत्तु, एवमेतत्तु नो वदेत् ॥ ९ ॥

अर्थ—तेमज भूतकाल, भविष्यकाल अने वर्तमानकालने विषे जे कार्यपरत्वे शंका होय (अर्थात् जे कार्यनो निश्चय न होय) ते संबंधमां ते एमज छे एवुं पण कशुं निश्चित न कहे.

अईअस्मि अ कालस्मि, पचचुपपणमणागण । निस्संकिअं भवे जं तु, एवमेअं तु निप्पिसे ॥ १० ॥
अतीते न काले, मत्तुत्तपणेनामते । निःशंकिअं भवेधत्तु एवमेतत्तु निर्दिशेत् ॥ १० ॥

अर्थ—परंतु भूत, भविष्य तथा वर्तमानकालां जो वस्तु (कार्य) संज्ञयरहित होय अने अदृष्टित होय तेने ज ए आम ले के तेम ले नजरे कहे. अर्थात् परिमित भाषाद्वारा ते सत्य विधाने व्यक्त करे.

माथा ११ श्री १६ सुधीना दृष्टा शब्दार्थे

तथेय-तैमज, नळी	वाहिअं-रोणीने	आयारभानदोरान्त-साधना	दमण-भीखारी
करुसा-कठोर	तेणं-चोरने	आचारना भान दोपनो	दृष्टण-दृग्भंग्य
मूसभूओयघाइणी-घणा	एएण-आ नळे	जाण	अज्झिण-आर्थिके
माणीओने नाश करनारी	अण्णेण-बीजा नळे	होले-मूर्ख	अम्मो-माता
न वचळ्या-न बोलनी	अट्ठेणं-शब्द नळे, अर्थ वळे	मोळ-जारथी वेदा अपल	माउस्सिअ-मागी
जाओ-जेथी	परो-बीजो	साणे-कुतरा	पिउस्सिण-फोइ
काणं-काणा (ने)	जेण-जे वळे	वसुल-लीनाळरा	भागणिउज-भागेली
पंडगं-नपुंसाक (ने)	उनहम्मइ-दुःखारा	इत्ति-पप	धूप-पुत्री

णतुणिअ-छाकरानी छोडी | हलेहलित्ति-अली, अली, एम | भट्टे-हे भट्टे
पौत्री | अन्नित्ति-हे अन्ने, एम | सामिणी-हे स्वामिनि | गोमिणी-गोमिनि

तहेव फरुसा भासा, गुरुभूओवघाइणी । सच्चा त्रि सा न वत्तद्वा, जओ पावस्स आगमो ॥११॥

तथैव परुषा भाषा, गुरुभूतोपचातिनी । सत्यापि सा न वक्तव्या, यतः पापस्यागमः ॥ ११ ॥

अर्थ—तेमज वीजा जीवोनी लागणी दुभाय तेवो हिंसक तथा कठोर भाषा सत्य होय तोपण ते न बोले.
के तेवी वाणीधी पापनुं आगमन थाय छे.

तहेव काणं काण त्ति, पंडगं पंडगे त्ति वा । वाहिअं वा त्रि रोगि त्ति, तेणं चोरं त्ति नो वए ॥१२॥

तथैव काणं काण इति, पण्डकं पण्डकइति वा । व्याधिमतं वापि रोगीति, स्तेनं चोर इति नो वदेत् ॥ १२ ॥

अर्थ—काणाने रे काणा ! नपुंसकने रे नपुंसक ! रोगीने ए रोगी ! अने चोरने ए चोर ! आ भाषा स्पष्ट सत्य होवा छतां न बोले.

विशेष—कारण के ते बस्तु साची होवा छतां तेम करवायो सामानी लागणी दुभाय छे अने लागणी दुस्मवी ते पण एक प्रकारनी हिसा छे माटे ज्यांसुबी निर्दोष सत्य भाषा बोली सकाय त्यांसुबी वी दूषित वाणीनो उपयोग न करवो जोइए.

एण्णन्नेण अट्ठणं, परो जेणुवहम्मइ । आचारभावदोसन्नू, न तं भासिज पणणवं ॥ १३ ॥

एतेनान्येनार्थेन, परोयेनोपहन्यते । आचारभावदोषज्ञः, न तं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ १३ ॥

अर्थ—आचार अने भावना गुणदोषोने समजनार विवेकी साधु, आवीरीते किंवा बीजी कोई पण रीते सामा माणसनी घात थाय के तेनुं हृदय दुभाय तेवी भाषाने बोले नहि-

तहेव होले गोलि त्ति, साणे वा वसुलि त्ति अ । दमए दुहए वा वि, नेवं भासिज पणणवं ॥ १४ ॥

तथैव होलोगोल—इति, श्वा वा वसुल इति च । द्रमको दुर्भगो वापि, नेवं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ १४ ॥

अर्थ—तेमज बुद्धिमान साधु रे मूर्ख । रे लंपट (वेश्या) । रे कूतरी । रे दुराचारी ! रे कंगाल ! रे दुर्भगी ! आवा आवा संवोधनथी कोई पण स्त्रीने न बोलावे-

अज्जिए पजिए वावि, अम्मो माउस्सिअ त्ति अ । पिउस्सिए भायणिज्ज त्ति, धूए णत्तुणिअत्ति अ ॥ १५ ॥

आजिके प्राजिके वापि, अम्ब मातस्वस इति । पितृष्वसर्माग्निनेयीति, दुहितर्नञ्जीति च ॥ १५ ॥

अर्थ—वकी हे दादी ! मोटी दादी । हे माता ! हे माशी ! हे फइ ! हे भाणेजी ! हे वेदी ! हे वेदानी वेदी !

हले हलित्ति अन्नित्ति, भट्टे सामिणिगोमिणि । होले गोले वसुलि त्ति, इत्थिअं नेवमालवे ॥ १६ ॥

हले हले इति अन्ये इति, भट्टे इति स्यामिनि गोमिनि । होले गोले वसुले इति, स्त्रियं नेवमालपेत् ॥ १६ ॥

अर्थ—तेमज अरे फन्दाणी, अरे सखी !, अरे छोकरी ! वगेरे तथा अरे वाकरडी !, अरे शेठाणी !, अरे गोमिनी (गायनी धनीयाणी) !, रे मुख, रे लंपट !, रे दुराचारी अहीं आव. आवां आवां तोछडां वचनोथी न ज संवोत्रे के बोलावे.

विशेष—आवा तोछडां अने अविवेकी बचनोथी सामाना हृदयमा आघात उत्पन्न थाय छे. माटे तेवो वाणी सर्वथा संयमी पुरुष माटे त्याज्य छे

गाथा १७ थी २० सुधीना छूटा शब्दार्थ

णामधिजेण—नाम दइने

णं—आने

बूआ—बोलावे

इत्थीगुत्तेण—स्त्रीना गोत्रवडे

पुणो—वकी

जहारिअं—यथायोग्य

अभिगिज्झ—देशकाळने

अनुसरी

आलविज्ज—थोडुं बोलावे

लविज्ज—घणुं

वप्पो—बापा, पिता

बुल्लपिड—काको

माडलो—मामा

भाइणिज्ज—भाणेज

पुत्ते—पुत्र

णत्तुणिअ—पौत्र

हे—हे

भो—भो, अरे

आलवे—बोलावे

पुरिसगुत्तेण—पुरुषना गोत्रवडे

णामधिजेण णं बूआ, इत्थीगुत्तेण वा पुणो । जहारिहमभिगिज्झ, आलविज्ज लविज्ज वा ॥१७॥

नामधेयेन तां ब्रूयात्, स्वागोत्रेण वा पुनः । यथार्हमभिष्टुह, आलपेद् लपेद्वा ॥ १७ ॥

अर्थ—(आवश्यकता होय त्यारे केम बोलुं ते कहे छेः—) स्त्रीनी साथे ज्यारे वार्तालाप करवानो होय तो मधुरभाषामां तेनुं नाम लईने अथवा (नाम न आवडतुं होय तो) योग्यता प्रमाणे तेना गोत्ररूपे संबोधन कहीने तेने एकवार किंवा (आवश्यक कार्य होय तो) बहुवार साधु तेनी साथे बोले.

विशेष—वार्तालापनो प्रसंग पडे त्यारे पोतानी के सामी व्यक्तिनी लघुता न थाय तेवीरीति विवेकपूर्वकज सयमी पुरुषे बोलु जोइए.

अजए पजाए वा वि, वप्पो चुल्लपिउ त्ति अ । माउलो भाइणिज त्ति, पुत्ते णत्तुणिअ त्ति अ ॥१८॥
हे भो ! हलित्ति अन्नित्ति, भट्टा सामिअ गोमिअ । होल गोल वसुलित्ति, पुरिसं नेवमालवे ॥१९॥

आर्यकः प्रार्यकोवापि, पिता चुल्लपितेति च । मातुलः भागिनेय इति, पुत्रो नप्तेति च ॥ १८ ॥
हे भो हलेति अन्येति, भर्तः स्वामिन् गोमिन् च । होल गोल वसुलेति, परुषं नैवमालपेत् ॥ १९ ॥

अर्थ—तेज प्रमाणे पुरुष साथे पण हे वापा !, मोटा वापा, पिता, काका, मामा, भाणेज, पुत्र, पौत्र ए प्रमाणे मोह उत्पन्न करे तेवा संबंधवाचक विशेषणोथी किंवा हे !, अरे !, रे फलाणा ! रे स्वामी ! हे गामिक ! हे मूर्ख !, हे लंपट !, रे दुराचारी ! आवां आवां संबोधनथी पण न बोले.

णामधिज्जेण णं बूआ, पुरिससुत्तेण वा पुणो । जहारिहमभिगिज्झ, आलविज्जलविज्ज वा ॥२०॥
नामधेयेनैनं ब्रूयात्, पुरुषगोत्रेण वा पुनः । यथार्हमभिष्टब्ध, आलपेच्छपेद् वा ॥ २० ॥

अर्थ--परंतु योग्यता अनुसार तेंचुं नाम लहने अथवा गोत्र प्रमाणे संबोधन करीने आवश्यकता प्रमाणे एकवार अथवा वारंवार बोलें.

गाथा २१ थी २५ सुधीना छटा शब्दार्थ

पंचिदिआण-पंचेद्विओने
पाणाणं-जीवोने
एस-आ
अयं-आ
पुमं-पुरुष
जाइत्ति-जानिने आश्रीने
पसुं-पशुने
पक्खि-पक्षिने
सरीसिवं-सर्पने अंजगरने

धुले-जाडो
पमेइले-घणा मेदवाळो
वज्जे-वध करवा योग्य
पाइम-पक्कवा योग्य
परिवुट-परिहृद्ध, वळवान
बूआ-बोलवुं
उवचिअ-उपचित शरीरवाळो
संजाए-संजात, सारो उछरेलो

पीणिण-पुष्ट
महाकाय-मोटा शरीरवाळो
गाओ-गायो
दुज्झाओ-दोहवा योग्य
दम्मा-दमवायोग्य
गोरहग-बळद
वाहिमा-वहेवायोग्य
रहजोग-रथयोग्य

पणव-बुद्धिमान्
जुवंगवित्ति-जुवान बळद छे
धेणुं-थोडा दिवस उपर प्रसव
पामेली गाय
रसदयत्ति-दुध आपनारी
रहस्से-नानो
महल्लए-मोटो
संवहण-घोडो

पंचिदिआण पाणाणं, एस इत्थी अयं पुमं। जाव णं न विजाणिज्जा, ताव जाइ त्ति आलवे ॥२१॥

पञ्चेन्द्रियाणां प्राणिनां, एषा स्त्री अयं पुमान् । यावदेनं न विजानीयात् , तावज्जातिरित्यालयेत् ॥ २१ ॥

અર્થ—તેમજ મનુષ્ય સિવાય ઇતર પણ પંચેન્દ્રિયવાળા પ્રાણીઓ પૈકી અર્ધાંશુથી આ નર છે કે માદા છે તેનો નિશ્ચય ન થાય ત્યાંશુથી તે અશુક જાતિનાં છે તેવું જ કહેવાળું છે તેવું જ કહેવાળું છે આ માદા સ્ત્રી જ છે તેવું કશું જોવાસ ન કહે.

વિશેષ—આવાનો રીધો સંભવ માત્ર કર્મેન્દ્રિય સામે હોવાથી જ બધી પંચેન્દ્રિય હોતો માટે ચારા મળ્યું છે. આવાની માળીની સારી માછી બારાદ પક્ષીનો પર દુરાસ જ થાય છે. માત્ર તેઓને માળી ન હોવાથી તે રગત કરી શકતાં નથી.

તદેત્ર મણુસં પસું, પચિલં વા વિ સરીસિવં । શૂલે પમેદ્દલે વજ્જે, પાદ્મિત્તિ અ નો વાપ્ ॥ ૨૨ ॥
પરિહુદ્ધે ત્તિ ણં વૂઆ, વૂઆ ઉવચ્ચિન્નં ત્તિ અ । સંજાન્ પીણિન્નં વાવિ, મહાકાય ત્તિ આલ્લે ॥ ૨૩ ॥

તથેવ મનુષ્યં પશું, પક્ષિણં વાડપિ સરીસૃપમ્ । સ્થૂલઃ પ્રમોદુરો વધ્યઃ, પાત્તય ઇતિ ન નો વેદત્ ॥ ૨૨ ॥
પરિહૃદ્ધ ઇત્યેનં વૂઆત્, વૂઆદુપચિત્ત ઇતિ ચ । સંજાતઃ પ્રીણિતો વાવિ, મહાકાય ઇત્યાલ્લપેત્ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ—તેજ પ્રમાણે મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી કે સર્પને આ જાનો છે, પણ શરીરમાં માંસ સૂત્ર છે માટે વધ કરવા યોગ્ય છે કે પક્ષાવા યોગ્ય છે. પશું પણ પાપી વચન પણ ન બોલે.

પરંતુ તે સંબંધમાં કહેવાતું શ્વાસ પ્રયોજન પદ્યે તો તેને હૃદ્ધ દેહી તે બહુ હૃદ્ધ છે, સુંદર છે, પુષ્ટ છે, નિરોગી છે, પ્રોદ્ધ શરીરવાળો છે એ પ્રમાણે નિર્દોષ વચન બોલે. (સાવળ ભાષા ન બોલે)

તહેવ ગાઓ દુઝ્ઝાઓ, દમ્મા ગોરહગ ત્તિ અ।વાહિમા રહજોગી ત્તિ, નેવં માસિજ્જ પપ્પણં ॥૨૪॥

તૈયેવ ગાવો દોઘાઃ, દમ્યા ગોરથકા ઇતિ ચ । વાહ્યા રથયોગ્યઃ ઇતિ, નૈવં ભાષેત મજ્ઞાવાન્ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ—તેજ પ્રમાણે બુદ્ધિમાન સાધુ ગાયોને જોઈને આ દોહવા યોગ્ય છે તથા નાના વાછડાઓને દેલી આ નાથવા યોગ્ય છે અથવા વોડાઓને જોઈ આ રથમાં યોજવા યોગ્ય છે એ પ્રમાણે (સાવધંભાષા) ન વોલે.

જુવં ગવિ ત્તિ ણં બૂઆ, ધેણું રસદય ત્તિ અ । રહસ્સે મહલ્લણ વા વિ, વણ્ સંવહણિ ત્તિ અ ॥૨૫॥

યુવા ગૌરિત્યેનં વ્રૂગણ્, ધેનું રસદેતિ ચ । હ્રસ્વં મહદ્ વાપિ, વદેત્સંત્રહનમિતિ ચ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ—પરંતુ “સ્વાસ વોલવાનો પ્રસંગ પડે તો સાધુ તેને આ વલ્લદ તરુણ છે, આ ગાય રસાલ (દુશ્વળી) છે અથવા આ વલ્લદ નાનો કિંત્રા મોટો છે અને આ વોડો રથને યોગ્ય છે એમ કહે.

વિશેષ—જે વચ્ચના નિમિત્તે ષન્ય પ્રાણીને દુઃખ ન થાય તેવી ષદ્ધિપિત માપા સચમી વોલે.

૨૬ થી ૩૧ ગાથા સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ગંતું-ગઈને	પન્વયાણિ-પર્વતો ઉપર	રુક્ખા-દૃક્ષો, જાડ	પેહાણ-જોઈને
ઉજ્જાણં-ઉચ્ચાન, વાડીમાં	વણાણિ-વનમાં	મહલ્લ-મોટા	અલં-યોગ્ય-લાયક

पासाय-महेलोना
खंभाणं-थांभलाने
तोरणाणं-नगरना
दरवाजाओने
गिहाण-घरोने माटे
फलिह-भोगल
अगल-अर्गला
नावाणं-होडीओने

दोणिणं-रेहटनी कुंडीओने
पीढए-वाजोठ
चंगवेरे-काष्टपात्र
नंगले-हळ
मइअं-मयिरु नामनां वावेलां
बीजने ढांकवामां आवति वस्तु
जंतलट्टी-यंत्रनी लाकडी
नाभि-नायडि

गंडीआ-हरण
सीआ-थरो
जाणं-रथ
उवस्सए-उपासराने
भूओवधाइणि-प्राणिओने पि-
हा करनार
जाइमंता-उंची जातना
दीह-दीर्घ

वट्टा-गोळाकार
महालया-मोटा विस्तारवाळा
पयायसाला-उत्पन्न थइ छे
घणी शाखाओ जेम्ने एवां
विडिमा-प्रशाखावाला
वए-बोले
दरिसणित्ति-देखवा लायक
एम

तहेव गंतुमुज्जाणं, पववयाणि वणाणि अ । रुक्खा महल्ल पेहाए, नेवं भासिज्ज पणणं ॥ २६ ॥
अलं पासायखंभाणं, तोरणाणि गिहाणि अ । फलिहगलनावाणं, अलं उदगदोणिणं ॥ २७ ॥

तथैव गत्वोद्यानं, पर्वताच्च वनानि च । वृक्षान्महतः प्रेक्ष्य, नैवं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ २६ ॥
अलं प्रासादस्तंभानां, तोरणानां गृहाणां च । परिधार्गलानावां, अलमुदकद्रोणीनाम् ॥ २७ ॥

अर्थ--तेमज उद्यान पर्वतो के वनोमां गयेलो (अथवा जदने रहेलो) बुद्धिमान साधु त्यां मोटा मोटा वृक्षोने

જોડને આ પ્રમાણે ન વોલે કે “આ દુક્કોનાં લાકડાં મહેલના થાંભલા, ઘરોનાં તોરણો, બારસાલ, મોગલ, વહાણો, અથવા પાણીયારાં વગેરે વનાવવા માટે લાયક છે.”

પીઠાઈ ચંગવેરે અ, નંગલે મહ્યં સિઆ । જંતલટ્ટી વ નામી વા, ગંડિઆ વ અલં સિઆ ॥ ૨૮ ॥
પીઠકાય ચંગવેરાય, લાંગલાય મયિકાય સ્યાવ । ચંત્રયદ્યે વા નામયે વા, ગણિકાયૈ વાલં સ્યુઃ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ—“તેમજ આ દુક્ક વાજોઠ, કથરોટ (કાષ્ઠપાત્રી), હલ્લના દાંતા, ચેતરમાં અનાજના ઢગલાને ઢાંકવાની લાકડાની ઢાંકણ. યાણીનો લાટ, ગાડીના પૈડા વચ્ચેની નામી. કે ચરલાનો લાટ અને સોનીની ઇરણ રાલવા માટે યોગ્ય છે.”

આસણં સયણં જાણં, હુજ્જા વા કિંચુવસ્સણ । મૂઓવઘાઈણિં માસં, નેવં માસિજ્જ પણવં ॥ ૨૯ ॥
આસનં ચયનં યાનં, મૂયાદ્વા કિંચિદુપાશ્રયે । મૂતોપઘાતિનીં માપાં, નૈવં માપેત મજ્ઞાવાન્ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ—ચલી વેસવાના આસન માટે, સુવાના પલંગ માટે કે ઘરની નિસરણી વગેરેને માટે યોગ્ય છે. તેવી હિંસા-કારો માયા બુદ્ધિમાન સાધુ કદી ન વોલે.

વિશેષ—૧૭ એ વોલવાયી રતે કોઈ દુક્કને કાપે ! અને જો કપાય તો તેથી સાધુ હિંસાનો નિમિત્ત બને.

તહેવ ગંતુમુજાણં, પઢવયાણિ વળાણિ અ । રુઝલા મહલ્લ પેહાણ, એવં ભાસિજ્ઞ પળવં ॥ ૩૦ ॥
જાઈમંતા ઇમે રુઝલા, દીહવદ્દા મહાલયા । પયાયસાલા વિહિમા, વણ દરિસણિ તિ અ ॥ ૩૧ ॥

તથૈવ ગત્તોદ્યાનં, પર્વતાન્વનાનિ ચ । દુઃસાન્ મહતઃ પ્રેક્ષ્ય, એવં ભાષેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥ ૩૦ ॥

જાતિયન્ત ઇમે દુઃસાઃ, દીર્ઘવૃત્તા મહાલયાઃ । પ્રજાતશાલા વિટપિનઃ, વદેદ્ દર્શનીયા ઇતિ ચ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ—માટે ઉદ્યાન, પર્વતો અને વનોમાં ગયેલો બુદ્ધિમાન સાધુ ત્યાં મોટાં મોટાં દુઃસોને જોઈને આ પ્રમાણે બોલે કે “ આ અશોકાદિ દુઃસો ઉત્તમ જાતિવાળાં છે, આ નાલ્કિયેરનાં દુઃસો વધુ મોટાં છે, આ આંવા વગેરે દુઃસો વૃત્તેલાકારે છે, વડ વગેરે દુઃસો વિસ્તારવાળાં છે તથા તે વધાં શાલા, પ્રતિશાલાઓથી વ્યાપ્ત રમણીય અને દર્શનીય છે. એવી અદૂષિત ભાષા પ્રસંગ પડે તો બોલે.

ગાથા ૩૨ થી ૩૫ સુધીના છુટા શબ્દાર્થ.

ફલાઈ—ફલાં	વેલોડ્યાઈ—અતિ પાકેલ હો-	વેહિમાઈ—બે ભાગ કરવાલાયક	અંવા—આંવા (ટલીવાલા ફલો
પક્કાઈ—પાકાં	ચાથી	અસંયદા—ફલનો	ધારણ—વહુનિવ્વહિમાફલા—ઘણીગો-
પાયલજ્ઞાઈ—ધાસમાં રાહી	ટાલાઈ—કોમલ	કરવા	અસમર્થ

વહુસંભૂઆ-પાકા ફલો ઘણાં
થયેલાં (નાના ફલો
મૂઝરૂવ-ગોટલી વંધાયા વિ-
ઓસદ્દિઓ-ઢાંગર વિગેરે અ-
નાજ, વડે

પકાઓ-પાકેલી

નીલીઆઓછવીડ-ચાલ, ચોલા,
લાડમા-લણવા લાયક
મજ્જિમાઓ-સેકવા લાયક
પિહુલજ્જ-પોંચ કરીને સ્વાદા
લાયક

રુઢા-ડોંગેલી

વહુસંભૂઆ-નિપજવા આવેલી
થિરા-સંપૂર્ણ નિપજેલી
ઓસદ્દા-ઉપધાતથી નીકળેલી
ગમ્મિઓ-જેના ઢોઢા વ-

હાર નીકળ્યા નય એવી

પમ્મુઓ-ડોઢા વહાર ની-
કળ્યા છે એવી

સસારાઓ-ઢાંગર આદિ સાર

વસ્તુ જેને પાયે તૈયાર થયેલો

તહા ફલાઈં પકાઈં, પાયલજ્જાઈ નો વણ । વેલોડ્યાઈ ટાલાઈં, વેહિમાઈ તિ નો વણ ॥ ૩૨ ॥

અસંથડા ઇમે અંવા, વહુનિવ્વડિમા ફલા । વડ્જજ વહુ સંભૂઆ, મૂઝરૂવ તિ વા પુણો ॥ ૩૩ ॥

તથા ફલાનિ પક્વાનિ, પાક્વાદ્યાનિ નો વડેત્ । વેલોચિતાનિ કોમલાગિ, દ્વેધિકાનિ ઇતિ નો વડેત્ ॥ ૩૨ ॥

અસમર્થો ઇત આત્માઃ, વહુનિર્વર્તિતફલાઃ । વડેદ્ વહુસંભૂતાઃ, મૂતરૂપા ઇતિ વા પુનઃ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ—તેમજ કેરી વગેરે ફલો પાકી ગયાં છે, અથવા તે પરાલ વગેરેમાં પકાવીને સ્વાદા યોગ્ય છે તેમ ન કહેવું.
આ ફલો અતિશે પાક્યાં હોવાથી તેને લડ છેવાનો અવસર થયો છે અગર કોમલ છે અથવા તે વે ભાગ કરવા લાયક છે.
એમ ન બોલવું. પરંતુ સ્વાસ પ્રયોજન પડે તો તેમ કહે કે આ આંવામાં ફલ વહુ આવ્યાં છે, તેથી તે વૃક્ષો મારમૂત થઈને
નમી ગયાં છે, આ વસતે ગોટલીવાળાં ઘણાં ફલો આવ્યાં છે અને તેના ફલો અદ્ભુત રૂપાળાં છે એવું નિષ્પાપી વચન બોલે.

तहैवोसहीओ पक्काओ, नीलिआओ छवीइ अ। लाइमा भजिमाउत्ति, पिहुखजत्ति नो वए ॥३४॥

तथैवोषधयः पक्वा, नीलाश्छवयश्च । लवनवत्यो भर्जनवत्य इति, पृथुकवाद्या इति नो वदेत् ॥ ३४ ॥

अर्थ--वक्की डांगर प्रमुख औषधिओ के अनाजनी फळीओ के चालनी के चोळाफळीओ संबंधमां ते पाकी गइ छे, तेनी छाल लीली थइ गइ छे, ए पापडी कुणी छे, ने लणवा योग्य छे, किंवा शेनवा योग्य छे. आ अनाज ओळा करीने खावायोग्य छे एवुं पण साधु न बोले.

रूढा बहुसंभूआ, थिरा ओसढा वि अ । गब्भिआओ पसूआओ, संसाराउत्ति आलवे ॥३५॥

रूढा बहुसंभूताः, स्थिरा उत्सृता अपि च । गर्भिताः प्रसूताः, संसारा इत्यालपेत् ॥ ३५ ॥

अर्थ--परंतु वनस्पति खूब थइ छे. घणा अंकुराओ फुटी नीकळवा छे. तेने मोर, दीसी वगेरे उत्पन्न थयां छे, तेने हीम वगेरेनो भय न लागे तेवी छाल थइ गइ छे, कणो गर्भमां छे किंवा बहार नीकळयां छे, तेना गर्भमां दाणा वंधाणा नथी किंवा चोखा वगेरेना दाणा वंधाथा छे एवी एवी निर्विघ भाषा बोले.

गाथा ३६ थी ४० सुधीना छुटा शब्दार्थ

संखर्हि--जेने विपे प्राणीयोनां नञा-जाणीने
आयुष्यो खंडित थाय छे किंचं-काम, कृत्य
एवी क्रियाने कज्जं-करवा योग्य

सुतिथित्ति-सुखे तरवा
योग्य एम
आवगा-नदीओ

પણિઅટ્ટ-પોતાના જીવને

જોલમમાં નાલ્ખીને સ્વાર્થ

સાધનાર

સમાણિ-સરલા

તિત્થાણિ-ઉત્તરીજવાના માર્ગો

આવગાળં-નદીઓનાં

વિઆગરે-કહે

પુણ્ણાઓ-પૂર્ણ, ભરેલી

કાયતિજ્જ-શરીરથી તરવા

યોગ્ય

નાત્તાર્હિ-હોડીઓથી

તારિમાલ-તરવા યોગ્ય

પાણિપિજ્જ-પાણીઓથી પીવા

યોગ્ય

વહ્હુવાહડા-પ્રાયે ભરેલી

અગાહા-પ્રાયે હેડી

વહ્હુસલિહ્હુપ્પિલોદગા-બીજી

નદીઓના પ્રવાહોને પાછલ

દઠાવનારી

વહ્હુનિત્થાહોદગા-હોમો પાણી

મણુ નિસ્સાર પાયેલું છે

તેની

સાવજાંગ્યોર્થ-પાપનાલા શોભ

પરસ્સહાણ-પારકાને ગર્થ

નિદ્ધિઅં-પૂર્વે થઈ રહેલું

કીરગાળે-ફરાતું

તહેવ સંલ્લહિં નચ્ચા, કિચ્ચં કજ્જં તિ નો વણ્ણ । તેણગં વાવિ વઙ્ગિ સિ, સુતિત્થિ સિ અ આવગા ॥ ૩૬ ॥

તથેવ સંલ્લહીં જ્ઞાત્વા, કુત્તયં કાર્યમિતિ નો વદેત્ । સ્તેનકં વાપિ વધ્ધ્ય દિત્તિ, સુત્તીર્થાં દિત્તિ નાપગાઃ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ--વહી કોઈને ત્યાં જમણ કર્યું હોય તેને જોઈને સુંદર કર્યું છે કે કર્યા યોગ્ય છે, વહી નોરને જોઈને ગા
ચોર મારવા યોગ્ય છે, તથા નદીઓને જોઈને આ સુંદર કાંઠાવાહી છે, આ નદીઓ તરવા તથા ક્રીડા કરવા તેથી છે
અર્થની સાવધ ભાષા ન વોલે.

સંઘડિં સંઘડિં વૂઆ, પણિઅટ્ટત્તિ તેણગં । बहुसमानि तिथाणि, आवगणं विआगरे ॥ ૩૭ ॥

સંઘડીં સંઘડીં દ્રૂયાત્, પણિતાર્થમિતિ સ્તેનકં । बहुसमानि तीर्थानि, आपगानां व्यागणीयात् ॥ ૩૭ ॥

અર્થ—પરંતુ પ્રસંગોપાત્ ચોલયું પડે તો જમણને જમણ કહે, ચોરને ધન માટે આળે ચોરી કરી હશે તેમ કહે તથા આ નદીઓના કાંઠા સમાન છે તેટલું અને તેવુંજ પરિમિત વચન બોલે.

तहा नईओ पुण्णाओ, कायत्तिज्जत्तिनोवए । नावाहिं तारिमाउ त्ति, पाणिपिज्जत्तिनोवए ॥ ૩૮ ॥

તથા નઘ્યઃ પૂર્ણાઃ, કાયતરણીયા इति नो वदेत् । नौभिस्तरणीया इति, पाणिपेया इति नो वदेत् ॥ ૩૮ ॥

અર્થ—તેમજ નદીઓને જલપૂર્ણ જોઈને આ નદીઓ કાયાથી તરના યોગ્ય છે, નાવદ્વારા ઉતરવા લાયક છે કે આનું પાણી પીવા લાયક છે એવું ન બોલે.

बहुबाहडा अगाहा, बहुसलिलुप्पिलोदगा । बहुविथडोदगा आवि, एवं भासिज्ज पण्णवं ॥ ૩૯ ॥

વહુભૂતા અગાધાઃ, बहुसलिलोत्पीडोदकाः । बहुविस्तीर्णोदकाश्चापि, एवं भापेत प्रज्ञायान् ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—પરંતુ બોલવાનો પ્રસંગ પડે તો બુદ્ધિવાળો સાધુ આ નદીઓ અગાધ છે, જઞના કહ્મોલથી તેનું પાણી યુવ લઇલે છે અને ઘણા વિસ્તારમાં તેનું પાણી વહે છે એવું એવુ નિર્દોષ બોલે.

तहेव सावजं जोगं, परस्सट्ठा अ निट्ठिअं । कीरमाणं ति वा नच्चा, सावजं न लवे सुणी ॥४०॥

तथैव सावचं योगं, परस्यार्थं च निष्ठितम् । क्रियमाणमिति वा ज्ञात्वा, सावचं न लपेन्मुनिः ॥ ४० ॥

अर्थ—तेमज कोइए कोइ पण जातनी बीजाने माटे पापकारी क्रिया करी होय के करवानो होय तेने जाणीने के जोइने आ ठीक कर्युं छे एवु पण मुनि पापकारी वचन न बोले.

गाथा ४१ थी ४५ सुधीना छुटा शब्दार्थ

मुकड-सारी कराएली
मुपक-साहं पकावेलुं
मुच्छिन्ने-साहं छेदाएलुं
मुदडे-साहं हरण कराएलु
मडे-परी गएलुं
मुनिट्ठिए-सारी रीते नाश
पामेलुं
मुलट्ट-सारी-मुंदर
पयत्त-प्रयत्नयी

पयत्तलट्ट-आ (मुंदर कन्यानुं
दीक्षा ले तो) प्रयत्नयी रक्षण
करवुं
कम्महेउअं-कर्म छे हेतु जेनो
एवुं
पहारगाढ-गाढ प्रहार लागेली
सन्वुकसं-सर्वोत्कृष्ट
परघं-घणा मूलवाली
अउलं-अतुल, घणुं

नत्थि-नथी
एरिसं-एवुं
अविकिअं-चोखी करेली नहि
अवत्तवं-अवक्तव्य, नहि
कहेवा योग्य अथवा नहि
कही शक्य तेवी
अविअत्तं-अप्रीति उत्पन्न
करनारी
वइस्सामि-कहीश

अणुवीइ-विचारीने
सुक्किअं-साहं खरीद कर्युं
सुविकिअं-साहं वेच्चुं
अकिज्जं-नहि खरीदवा लायक
किज्जमेव-खरीदवा लायकज
गिण्ह-ले
मुंच-मुक
पणीयं-करियाणु
विआगरे-कहे

સુકલિ તિ, સુપક્ષિ તિ, સુચ્છિન્ને સુહલે મહે । સુનિદ્રિય સુલલિત્તિ, સાવજ્ઞં વજ્જાણ મુણી ॥ ૪૧ ॥

સુકૃત્તમિતિ સુપક્ષમિતિ, સુચ્છિન્નં સુહતં મૃતમ્ । સુનિદ્રિતં સુલલિત્તિ, સાવજ્ઞં વર્જયેન્દ્રુનિઃ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ—તેમજ કોઈ પાપક્રિયા થતી હોય તો આ સુંદર કર્યું છે અથવા ભોજન તૈયાર થયું હોય તે ઠીક પકાવ્યું છે. આ શાકને ઠીક છેછું છે, કૃપણતું ધન હરાયું તે તો ઠીક થયું, પેલો પાપી મરી ગયો તે ઠીક થયું, આ મકાન વગેરે વનાવ્યું છે, તથા આ કન્યા હવે વરાવર વિવાહ યોગ્ય થઈ ગઈ છે એવું પણ મુનિ પાપકારી ભાષણ ન કરે.

પયત્તપક્ષિ તિ વ પક્ષમાલેવ, પયત્તલિદ્વિત્તિ વ હિન્નમાલેવ ।

પયત્તલિદ્વિત્તિ વ કમ્મમેહુઅં, પહારગાલિત્તિ વ ગાલમાલેવ ॥ ૪૨ ॥

પયત્તપક્ષમિતિ પક્ષમાલપેત્, પ્રયત્તલ્લિન્નમિતિ વા હિન્નમાલપેત્ ।

પ્રયત્તલ્લપ્પમિતિ વા કર્મમેહુત્તકં, ગાલપ્રહારમિતિ વા ગાલમાલપેત્ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—પરંતુ વોલવાનો શ્વાસ પ્રસંગ પડે તો પકાવેલા અન્નાદિને કહે કે આ પ્રયત્તપક્ષી પકાવ્યું છે, છેદાયેલું શાક પત્રાદિ પ્રયત્તપક્ષી છેદાયું છે, સુંદર કન્યાને જોઈને કન્યાનું સંભાલપૂર્વક લાલનપાલન કર્યું છે, તે સાધ્વી થવાને લાયક છે. શ્રંગાર इत्यादि તો કર્મવંધનનાં હેતુભૂત છે તથા ઘાયલ થયેલાને વહુ ઘાયલ થયેલો છે તેવું તેવું અદૃષિત વાક્ય વોલે.

સવ્બુક્કસં પરઘં વા, અડલં નતિથિ ઇરિસં । અવિક્ષિઅમવત્તઠવં, અવિઅત્તં ચેવ નો વણ ॥ ૪૩ ॥

સર્વોત્કર્ષ પરાર્ધ્યં વા, અતુલં નાસ્તીદ્વશમ્ । અસંસ્કૃતમવક્ત્ર્યં, અપ્રીતિકં ચૈવ નો વદેત્ ॥ ૪૩ ॥

અર્થ—કોઈ ગૃહસ્થથી વાર્તાલાપનો પ્રસંગ પડે ત્યારે “આ વસ્તુ તો સર્વોત્કૃષ્ટ છે, અતિ મૂલ્યવાન છે, વીજી ઉપમા ન મક્કી શકે અને ઇતર સ્થલે લભ્ય ન થાય તેવી આ અનુપમ વસ્તુ છે. આ વસ્તુ વેચવા યોગ્ય નથી, કિંવા સ્વચ્છ નથી. આ વસ્તુ અવર્ણનીય-અકથ્ય છે. અપ્રીતિ કરનાર છે. આં આં વચનો સાધુ ન બોલે.

સવ્વમેઅં વહસ્સામિ, સવ્વમેઅં તિ નો વણ । અણુવીહ સવ્વં સવ્વત્થ, एवं भासिज पणणवं ॥ ૪૪ ॥

સર્વમેતદ્ વક્ષ્યામિ, સર્વમેતદિતિ નો વદેત્ । અનુચિન્ત્ય સર્વં સર્વત્ર, एवं भाषेत मज्ञावान् ॥ ૪૪ ॥

અર્થ—“હું આ તમારી વધી વાત એને કહીશ અથવા તમે આ વધી મારી વાત તેમને કહેશો” એબું એબું ન બોલે. પરંતુ પ્રત્યેક સ્થલે વધું વિચારીનેજ બુદ્ધિમાન સાધુ બોલે.

વિશેષ—ધંયમોએ વહુ મિત્રભાષી થયું ઘટે. જ્યાં આવશ્યકતા હોય ત્યાં પણ વિવેકપૂર્વક તુલાત્મક વચનનો જ ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

સુક્કીઅં વા સુવિક્કીઅં, અકિડ્ડજં કિડ્ડમેવ વા । ઇમં ગિણહ ઇમં મુંચ, પણિઅં નો વિઆગરે ॥ ૪૫ ॥

મુક્તીતં વા મુવિક્રીતં, અક્રયં ક્રેયમેવ વા । ઇદં ગૃહાણેદં મુંચ, પણિતં નો વ્યાગૃણીયાત્ ॥ ૪૫ ॥

अर्थ--“तमे आ माल खरीद कयों ते ठीक कर्युं, आ वस्तु बेची ते ठीक कर्युं. आ माल खरीदवा लायक छे अथवा नहि, आ वस्तुमां लाभ थशे माटे लो, आ वस्तुमां लाभ नथी माटे बेची.” एवां एवां व्यापारीने योग्य वचनो पण संयमी पुरुष कदी न बोले.

गाथा ४६ थी ५० सुधीना छूटा शब्दार्थ

अप्यग्घे-थोडी किंमतवाळं
महग्घे-घणी किंमतवाळं
कए-खरीदीमां
विक्रए-बेचाणमां
पणिअठे-करियाणानो पदार्थ
समुपपन्ने-आबी पडे छते
असंजयं-अविरति (गृहस्थने)
धीरो-धैर्यवान

आस-बेस
एहि-आव
करेहि-कर
सयं-सुइ रहे
चिष्ठ-उभो रहे
वयाहि-बोल
बहवे-घणा
असाहू-असाधुओ

बुद्धि-रुहेवाय छे
साहुणो-साधुओ
लवे-कहे
संपन्न-संयुक्त
तवे-तपने विषे
रयं-रक्तने
गुणसमाउत्तं-गुणयुक्त
संजयं-संयमीने

देवाणं-देवोना
मणुआणं-मनुष्योना
तिरिआणं-तिर्यचोना
बुग्गहे-संग्राममां
अमुगाणं-अमुकोनो, फलाणानो
जओ-जय
होड-होओ, थाओ

अप्यग्घे वा महग्घे वा, कए वा विक्रए वि वा। पणिअठे समुपपन्ने, अणवज्जं विआगरे ॥ ४६ ॥

अल्पार्थे वा महार्थे वा, क्रये वा विक्रयेऽपि वा। पणिताथे समुपपन्ने, अनवच्चं व्याशृणीयात् ॥ ४६ ॥

અર્થ—કદાચિત કોઈ ગૃહસ્થ અલ્પ મૂલ્ય વા વહુ મૂલ્યવાળી વસ્તુના સંવંધમાં પૂછવા માગે તો સંયમધર્મમાં વાધા ન પહેંચે તેવીરીતે સાધુ અદૃષ્ટિ ન વોલે.

તહેવાસંજયં ધીરો, આસ एहि करेहि वा । सयं चिहु वयाहिति, नेवं भासिज पणणवं ॥४७॥

તૈયનાસંયતં ધીરઃ, આસ્વ एहि कुरु वा । शेण्व तिष्ठ वदेति, नेवं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ ४७ ॥

અર્થ—તેમજ ધીરમુનિ કોઈપણ ગૃહસ્થને “વેસો, આવો, આમ કરો, સૂઝ જાઓ, હથા રહો, વોલો” એવું એવું ન કહે.

વિશેષ—ગૃહસ્થ સાથેના અતિપરિચયમાં ન આવવા માટે આ વસ્તુ વહી છે. સયમીને અસંયમીનો અતિસંસર્ગ હાનિકર્તા છે.

बहवे इमे असाहू, लोए बुद्धंति साहुणो । न लवे असाहुं साहुत्ति साहुं साहुत्ति, आलवे ॥४८॥

વહવે ઇમ અસાહુઃ, લોક ઉચ્યન્તે સાધવઃ । ન લવેદસાધું સાધુરિતિ, સાધું સાધુરિત્યાલપેત્ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ—આ લોકમાં ઘણા માત્ર નામનાજ સાધુઓ કહેવાય છે. વેશ સાધુઓનો હોય છે. પરંતુ સાધુઓના ગુણો હોતા નથી. માટે તેવા અસાધુને સાધુ ન કહે. પરંતુ સાધુતાના ધારકનેજ સાધુ છે એમ કહે.

વિશેષ—સાધુપદની જવાબદારી ઘણીજ હોય છે સાધુજી જ્યારે સાધુના ગુણ ન હોવા છતાં કોઈ જ્યક્ષિને સાધુ કહે તો તેમના વચન પર વિશ્વાસ રાણી જનતા મરમાય અને તે સાધુજી પળ લે કુસાધુને સાધુ તરીકે માને તો તેનો સંસર્ગ વધુ થાય અને તેના દુર્ગુણનો વારસો પણ કદાચ પોતામાં ઉતરે તેડું અવિધ્યમા મળતુ કારણ છે માટે ઉપરની પ્રવૃત્તિ ત્યાજ્ય ગણવી છે.

नाणदंसणसंपन्नं, संजमे अ तवे रयं । एवं गुणसमाउत्तं, संजयं साहुमालवे ॥ ४९ ॥

दशवै०
॥ १०५ ॥

ज्ञानदर्शनसंपन्नं, संजमे च तपसि रतम् । एवं गुणसमायुक्तं, संयतं साधुमालपेत् ॥ ४९ ॥

अर्थ—सम्यग्ज्ञान अने सम्यग्दर्शनयी संपन्न तथा संयम अने तपश्चर्यामां रक्त आवा गुणोयी संयुक्त संयतिनेज

साधु कहे (माने)

विक्षेप—साचो धियेक, साची समज, इक्षियो तथा मननो संयम अने साची तपचर्या आ चार गुणोशु सामन्यपणु, अधिकपणु एज साधुता
आची साधुताची ज्यां सुवास होय तेज साधु.

अ० ७

देवाणं मणुआणं च, तिरिआणं च वुगहे । अमुगाणं जओ होउ, मा वा होउत्ति नो वए ॥५०॥

देवानां मनुजानां च, तिरश्चां च विग्रहे । अमुकानां जयो भवतु, मा वा भवत्विति नो वदेत् ॥ ५० ॥

अर्थ—देवो, मनुज्यो, किंवा पशुओनां पारस्परिक युद्धो के द्वंद्व यत्तां होय त्यां अमुक पक्षनो जय थाओ किंवा थवो जोइए. तेपज अमुक पक्षनी जीत न थाओ अथवा अमुक पक्ष हारवो जोइए, एम पण साधु न बोले.

विक्षेप—आ प्रमाणे चोलवाथो तेओमाना एरु पक्षना हार्यामां आघात पक्षोचवानो संभव छे.

वाओ—पवन
बुहं—वरसाद

सी—टाढ

खेम—क्षेम

लण्हं—ताप

धायं—सुकाळ, सुभिक्ष

सिवं—उपसर्ग रहित

कया—कयारे

गाथा ५१ थी ५७ सुधीना छटा शब्दार्थ

हुञ्ज-थशे
ए आणि-आ

मा-नहि

वा-अथवा

होउ-थाआ

मेह-मेघने

नहं-आकाशने

माणत्रं-माणसने

गिरं-वाणी प्रत्ये

समुच्छिष्ट-चढये छते

उन्नए-उंचो थयेल छे

पओए-मेघ

चुट्ट-चरस्यो

बलाहये-मेघ

अंतलिख-अंतरिक्ष

आकाश

चूआ-कहे

गुञ्जाणुचरिअ-देवताए

सेवित

रिद्धिमंतं-रुद्धिवाळा (ने)

दिस्स-जोइने

सावज्जणुमोअणी-सावद्य-

क्रियाने अनुमोदनारी

गिरा-वाणी

ओहारिणी-निश्चयवाळी

परोवचाइणी-परने पोडा

करनारी

कोहलोहभयहास-क्रोध लोभ

भय अने हास्य

माणवो-साधु

हासमाणो-हांसी करतां

सुवक्कसुद्धि-सारा वाक्यनी

शुद्धिने

समुपेहिआ-जोइने

दुट्ट-दुष्ट खराब

परिवज्जए-सम्यक् प्रकारे वर्जे

सया-हमेशां

मिअं-परिमित

अदुट्ठं-दोष विनाहुं

अणुवीइ-विचारीने

भासए-बोले

सयाणमज्झे-सत्पुरुषोमां

लहई-पामे

पसंसणं-प्रशंसाने

भासाइ-भाषाना

दोसे-दोषेने

जाणिआ-जाणीने

तीसे-ते (नी)

दुट्ठे-दुष्ट भाषाने

छसु-छ (जीवनिक्काय) मां

संजए-सारी पेठे यतना

राखनार

सामणिए-श्रमण भावमां

सया-निरंतर

जए-उद्यमवान्

बुद्धे-ज्ञानी साधु

हिअमाणुलोमिअं - हितकारी

अने मधुर (अनुकुल)

परिक्खभासी-परीक्षा करीने

बोलनार

सुसमाहिंदिए-सर्वे इंद्रियोने

वशमां राखनार
चक्षसायावगए-चार कपा
य जेमना गया छे एवा

अणिसिए-अनिश्चित, द्रव्य
भाव निश्चा रहित
निष्ठुणे-काही नांखे

धुत्तमलं-पापरूप मलरहित
पुरेकडे-पूर्वे भवे करेलां
आराहए-आराधे छे

लोगमिणं-आलोकने
तहां-तेमज
परं-परलोकने

वाओ बुडं व सीउणहं, खेमं धायं सिवं ति वा । कया णुहुज्ज एआणि, मा वा होउत्ति नो वए ॥ ५१ ॥
वायुदण्डं च शीतोष्णं, क्षेमं ध्यातं शिवमिति वा । कदा तु भवेयुरेतानि, मा वा भवेयुरिति नो वदेत् ॥ ५१ ॥

अर्थ—“ वायु, दृष्टि, ठंडी के उनी हवा, उपद्रवतुं शमन, सुकाळ तथा दैनिक उपसर्गनी शान्ति इत्यादि कयारे थरो अथवा आम थाओ के न थाओ ” एतुं एतुं संयमधर्मने दुपित करे तेतुं भविष्य कथुं साधु न बोले तेम ज तेवी-रीते वर्ते पण नहि.

विशेष—एम करवाधी क्षरज्जनोने दु रा ध्यानो सभाव छे, ते तु एतना निमित्तगल साधुए न यनऽ जोइए

तहेव मेहं व नहं व साणवं, न देवदेवत्ति गिरं वडज्जा ।

समुच्छिए उन्नए वा पओए, वडज्ज वा बुद्ध वलाहय ति ॥ ५२ ॥

तथैव मेघं वा नभोवा मानवं, न देवं देव इति निं वदेत् ।

संमुच्छ्रित उन्नतो वा पयोदः, वदेद्वा दृष्टो वलाहक इति ॥ ५२ ॥

— अर्थ—तेमज वादळ, आकाश के (राजा जेवा) मानवने आ देव छे एवुं कहे नहि. परंतु मेघने देखीने कहे के आ मेघ चढ़ेल छे, ऊंचे घेराइ रहो छे अथवा जळ आपनार छे किंवा तरसे छे, एवुं एवुं अदुषित वचन बोले.

विशेष—ते कळमां वादळ, आकाश के द्राघणवर्गने सामान्य जनसमूह देव तरीके मानी तेमां अदभुततानो आरोप करतो हतो भावी-रीते सोदी अदभुतता माननायी वहेम अने अकार्मण्य इत्यादि दोषोनी घुंदि थाय. भायी व्यक्ति के वस्तुपूजानो जैनशासनना महपुरुषोए विरोध करी गुणपूजानुज महत्त्व मतान्यु छे.

अंतलिखेत्ति णं वूआ, गुञ्जाणुचरिअत्ति अ। रिद्धिमंतं नरं दिस्स, रिद्धिमंतं ति आलवे ॥ ५३ ॥

अन्तरिषमिति तद्वृत्त्यात्, गुह्यानुचरितमिति च । ऋद्धिमन्तं नरं दृष्ट्वा, ऋद्धिमानित्यालपेत् ॥ ५३ ॥

अर्थ—तथा आकाशने अंतरिष अथवा गुह्य (देवनी एक जात) देवोने जवा आववानो आ गुप्तमार्ग छे तेम कहे अने ऋद्धिमान के बुद्धिमान नरने जोइने ते ऋद्धिशाली के बुद्धिमान छे तेवुंज कहे.

विशेष—कोदनी सोदी प्रशंसा के सोदी अदभुतता व्यक्त न करे.

तहेव सावज्जणुमोअणी गिरा, ओहारिणी जा य परोवघाइणी ।

से कोह लोह भय हास माणवो, न हासमाणो वि गिरं वइजा ॥ ५४ ॥

तथैव सावधानुमोदिनी गिरा, अवधारिणी या च परोपघातिनी ।

तां क्रोधलोभभयहास्येभ्यो मानवः, न हसन्नपि गिरं वदेत् ॥

अर्थ—तेमज क्रोध लोभ, भय के हास्यने वश थइने पण पापकारी, निश्चयकारी के अन्यनी लागणी दुभाय तेवी भापा साधक हांसी के मजाकमां पण न बोले.

सुवक्कसुद्धि समुपेहिआ सुणी, गिरं च दुट्ठं परिवज्जाए सया ।

मिअं अदुट्ठे अणुवीइ भासए, सयाण मज्झे लहई पसंसणं ॥ ५५ ॥

सुवाक्यशुद्धि समुत्पेक्ष्य मुनिः, गिरां च दुष्टां परिवर्जयेत्सदा ।

मितमदुष्टमनुचिन्त्य भापते, सतां मध्ये लभते प्रशंसनम् ॥ ५५ ॥

अर्थ—आवीरीते मुनि वाक्यशुद्धि, अने वाक्यनी सुंदरताने समजीने हमेशां दुपित वाणीथी दुर रहे. ओ वस्तुनुं जे विवेकपूर्वक चिंतन करीने परिमित अने अदुपित वाक्य बोले छे तेज साधक सत्पुरुषोमां प्रशंसा (आदर)ने पाये छे.

विशेष—हु बोछ छुं तेंतुं परिणाम शु भावओ १ एहुं एहुं खूब विचारीने जे बोले छे तेनी वाणी स्वच्छता अने सफळताने आराधे छे.

भासाइ दोसे अ गुणे अ जाणिआ, तीसे अ दुट्ठे परिवज्जाए सया ।

छसु संजए सामणिए सया जए, वइज बुद्धे हिअमाणुलोमिअं ॥ ५६ ॥

भापाया दोषान् गुणान् च ज्ञात्वा, तस्याश्च दुष्टायाः परिवर्जकः सदा ।

पदसु संयतः श्रामण्ये सदाः यतः, वदेद् बुद्ध्यो हितमानुलोभिकम् ॥५६॥

अर्थ—भापाना गुणो तथा दोषोने जाणी, विचारिने तेमांनी दुष्ट भाषानो हमेशां त्याग करनार, छ कायना जीवोमां यथार्थ संयम पाळतार, साधुपणांमां सदा उपयोगी ज्ञानी साधक हमेशां हितकारी अने मधुर भाषा बोले.

परिक्लृप्तासौ सुसमाहिद्विष्ट, चउक्कसायावगए अणिसिस्सए ।

सनिच्छुणे धुत्तमलं पुरेकडं, आराहए लोगमिणं तहा परं ॥ ५७ ॥

परीश्यभाषी मुसमाहितेन्द्रियः, अपगतचतुःकपायोऽनिश्रितः ।

स निर्धनोति धून्मलं पुराकृतं, आराधयति लोकमिमं तथा परम् ॥५७॥

अर्थ—अने आ प्रमाणे दूषित अने अदूषित वाक्यनी कसोटी करीने बोलनार, वधी इन्द्रियेने संयममां राखनार, समाधिवंत, क्रोध, मान, माया अने लोभथी रहित तथा तेवो अनासक्त साधु (नवां पापकर्मोने संयमद्वारा रोक्की) पूर्वनां संचित पापकर्मरूपी मळने पण दुर करे छे तथा आलोक अने परलोकनी आराधना साध्य करी छे छे.

વિદ્યોત—આલોકમાં પોતાના ચંદ્રર ઘસાશી ગત પુરુષોમાં માન્ય અને છે અને પોતાના આદર્શ ત્યાગ તથા તપશ્ચર્યાના પ્રમાણે પરલોકમાં ઉત્તમ પ્રકારની સ્વયંચિન્તિને પ્રાપ્ત કરે છે.

આવશ્યકતા વિના ન ચોલ્યું, ચોલ્યાં વધે સ્યારે મક્કીને ચોલ્યું બાલ્ય ન ચોલ્યું, સત્ય ચોલ્યું પણ તે સત્ય તકોર બને થીજાની લાગણી ન દુઝાય તેડ હોડું જોડાઈ. પોતાના પ્રત્યેક વ્યવહારમાં પણ બાજે કે વધી તે વચનથી પરને થીસા ન થાય તેનો નિવેદન જાલ્લવી વ્યવહારિક સંભાળ કરવું.

બા માન્યશુદ્ધિની ગતિ જેટલી શ્રમણ મિશ્રબોને બાલ્યની છે તેટલીજ બાલ્ય તેથી પણ વધુ શુદ્ધ સાધકને પણ જરૂરી છે. કારણ કે વાણીની શુદ્ધિ પર ક્રિયાની શુદ્ધિનો પાઠ બાગાર છે પટલું જ નહિ પણ જોધાદિ વસ્તુઓ પર કાચુ સાલવા સાથે પણ મૃદુ, સ્વભ, સત્ય અને સ્પષ્ટ વાણીની જરૂર છે.

ए प्रमाणे सुवाक्यशुद्धि नामनुं सातमुं अध्ययन पूर्णं थयुं.

અથાચારપ્રણિનામકમષ્ટમધ્યનમ્

સદ્ગુણોને સૌ કોઈ ઇચ્છે છે. સૌને સજ્જન થવું ગમે છે, પરંતુ સદ્ગુણોની શોધ કરી સાધના કરવાની તીવ્ર ઇચ્છા, તીવ્ર તમસા, વધુ ચિરલ જનોમાં જ સાંપડે છે. સદ્ગુણોનો માર્ગ સહેલો નથી તેમ મુપ્રાપ્ય પળ નથી. સદ્ગુણોનો માર્ગ તો દુર્લભ તેમજ દુઃશક્ય છે. માનસિક વૃત્તિના દુરાગ્રહો, હઠાગ્રહો અને માન્યતાઓને વદલવી, તેને મન, વાણી અને કાયાનો સંયમ કરી ત્યાગમાર્ગ જેવા વિકટ પંથે વાઢી દેવી તે કાર્ય મૃત્યુદ્વારે પહોંચેલા માનવીના સંકટ કરતાં પણ આકરું સંકટ છે. આ વધું સ્નેહ મર્યા હૃદયે અને ઉચ્ચરંગે સહન કરી ઉત્સાહપૂર્વક આગઢ વધ્યે જાય તે સદ્ગુણોનો સંગ્રહ સાચવી શકે છે, પચાવી શકે છે અને તેનું સત્ત્વ ચૂસી શકે છે. આવા સદાચારી સાધુને ક્યાં ક્યાં અને કેવીરીતે જાગૃત રહેવાનું હોય છે તે માનસિક, કાયિક અને વાચિક અને સંયમના ત્રણે અંગોની મિત્રમિત્ર દૃષ્ટિવિન્દુથી આપેલી સંકલ્પ વિચારણા આ અધ્યયનમાં આપેલી છે કે જે સાધકના જીવન માટે અમૃતસમાન પ્રાણ પૂરે છે.

ગાથા ૧ થી ૫ સુધીના છુટા શબ્દાર્થ

આચારપ્રણિહિ-આચારના

કાયવ્વ-(ક્રિયા) કરવી

તળસ્ત્રવ-વૃણ, વૃક્ષ

વત્કૃષ્ટ નિયંત્રિને

મે-તમોને

સવીયગા-વીજ સહિત

લદ્ધ્યું-પામીને

ઉદાહરિસ્સામિ-કહીશ

મે-મારા તરફથી

તસાપણા-ત્રસ પ્રાણીઓ

જીવત્તિ-જીવે છે

ફર-પ્ર પ્રકારે

અચ્છળજોગણ-નિર્મલ સ્વ-

ભાવચાહ્યા

હોઅવ્યયંસિદ્ધા-થયું જોઈપ

વદ્યેણ-વાચ્ય વહે

મિત્તિ-મીતને-સિલં-ચિલાને

લેન્દુ-પત્થરના કકકડાને

મિંદે-કકકડા કરે

સંલિદે-પ્રસે

મુદ્ગપુદ્ગયીપ-સચિત્ત પૃથ્વી

ઉપર

નનિસીપ-ન વેસે

સસરયલંમિ-સચિત્તરજમાં

પમજિત્તુ-પૂંમીને

નિસીદ્જા-વેસે

જાફત્તા-યાત્રીને, માગીને

જસ-જેનો-ઉગ્ગહં-અયગ્રહને

આચારપણિહિં લઢું, જહા કાયત્ર મિકલુણા । તં મે ઉદાહરિસ્સામિ, આણુપુલ્લિં સુનેહ મે ॥૧॥

આચારપણિધિં લઢધ્વા, યથા કર્તવ્યં મિશ્રુણાં । તદ્બ્રવદ્ભ્ય ઉદાહરિણ્યામિ, આનુભૂત્યં શૃણુત મમ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આચારપણિધિને પામીને સાધુઓગ શ્રું કરવું જોઈપ તે હું આપને કમપૂર્વક કહીશ. હે સાધુઓ ।

તમે મને સાંમઢાં.

પુલ્લવિદગઅગણિમાલ્લ, તણસ્તલ્લસ લીયમા । તસા અ પાણા જીવ ત્તિ, ફર ઘુત્તં મહેસિણા ॥૨॥

પૃથિવ્યુદકાગ્નિમાલ્તાઃ, ત્ણલ્લક્ષમત્રીજન્માઃ । ત્રસાશ્ર પાણિન જીવા ફતિ, ફત્યુક્તં મહર્પિણા ॥ ૨ ॥

અર્થ—પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, લીલું વાસ, વનસ્પતિ, વૃક્ષો અને વીજ તથા જે હાલતાં ચાલતાં પ્રાણીઓ છે તે વધા જીવો છે એમ મહર્પિ (મર્વેલ પ્રભુ) પ કહ્યું છે.

विशेष—आ विश्वमां घनां तो एवा सुदूम जीवजंतुओ होय छे के जे आंवयी देखातां नयी छनां बुद्धि, हानि लागणी इत्यादि परयी त्राणी सकाय छे के ए जीवो छे. हमणा वैज्ञानिक गोधयो वनस्पतिमा पण मोटां श्रणीओ जेवीअ सुख, दुःख, विरह, शोक, प्रेम इत्यादिनी लागणीओ छे तेउं भिन्न थयु छे. सौ जीवो पछी ते नाना हो के मोटा, पण जीववा इन्हे छे. सोने सुख प्रिय छे. माटे मुग्धता इन्हेके तेलु रक्षण करी तेने मुन पड़ौने तेम सावधानीयो रहेहु अने वर्तवुं जोइए.

तेसिं अच्छणजोएण, निच्चं होअवयं सिआ । मणसा कायवक्केण, एवं हवइ संजए ॥ ३ ॥
तेणामत्तगयोगेन, नित्यं भवितव्यं स्यात् । मनसा कायवाक्येन, एवं भवति संयतः ॥ ३ ॥

अर्थ—ते जीवो प्रत्ये हमेशां अहिंसक वृत्तिथी रहेहुं जोइए. जे मन, वाणी अने काया (कर्म) थी अहिंसक रहे छे ते साधक ते प्रमाणे कस्वाथी आदर्श संयमी बने छे.

विशेष—जेम उपयोगिताओ (जहायतो) घटे तेम हिंसा घटे अने जेम जेम हिंसा घटे तेम तेम अनुकंपा जाणत थाय.
आथी माचो संयमीज साचो अहिंसक के अनुकंपक कहैवावाचने लायक बनी शके छे.

पुढविं भित्तिं सिलं लेलुं, नेव भिंदे न संलिहे । तिविहेण करणजोएण, संजए सुसमाहिए ॥४॥
पृथिवीं धित्तिं शिलां लोपुं, नैव भिंदात् नैव संलिखेत् । त्रिविधेन करणयोगेन, संयतः सुसमाहितः ॥ ४ ॥

अर्थ—(हवे क्रमपूर्वक प्रत्येक जीवोनी अहिंसा जैन साधुओए केम पाळवी ते बतावे छे:-) समाधिबंत संयमी पृथ्वी, भोंत, सचित्त शिला के पृथ्वीनुं डेफुं पण पोते भागे नहि के खोतरे नहि, बीजा पासे भगावे के खोतरावे नहि.

તેમજ નીજો કોઈ તેથી સગીચ પૃથ્વીને માંગતો કે સોસરતો હોય તો પ્રત્યુગોદ્યન ગામે નહિ, આ પ્રમાણે ત્રણ વરુણથી તથા મન, વનન અને કાયા પણ ત્રણ યોગોથી સંયમી હિંસા ન કરે.

સુઝપુતૃર્ધી ન નિસીર્ગ, સસરઽસ્વસ્મિ અ આસણે । પમજિત્તુ નિશ્ચીદ્જા, જાદ્ત્તા જસ્સા ઉચ્ચહં ॥૫॥

(સનેત) શુદ્ધપૃથિવ્યાં ન નિપીદેત્, સરજસ્કે નાસને । પ્રમૃત્ય નિપીદેત્, યાનિત્વા યસ્યાન્નગ્રણ્થ ॥ ૬ ॥

અર્થ—તેમજ સગીચ પૃથ્વીપર કે સગીચ ખૂલ્લી સરઃત્રાયેલા આસનપર થેસે પણ નહિ. પરંતુ જો આવશ્યકતા હોય તો લેની માલિકીની તેની વસ્તુ હોય તે આજ્ઞા મારી લીધા વાદ તેનું પ્રમાર્ગન કરીને વહી જ તે પર થેસે.

વિદેશ—પ્રમાર્ગન કરવારૂ પ્રયોગન ૫ છે કે જેમ કરવાથી મત્રીય પૂલ માત્ર પર બદ નામ બોને થેલી સુક્ષ્મ ખીખોનું પણ મેલકણ માત્ર. આ ક્રિયા માટે જેન સાધુઓ રઝોદ્દશ જ્ઞાનનું તપશ્ચરણ (ગંગાનું માન) હોયલા પોતાની પાંચ રાત્રે બે.

માથા ૩ થી ૧૦ સુધીના છંદા અન્વયર્થ

સીઓદગં-સનિત પાળીને	તતપ્તાયુગં-તપાની અનિત	કાયં-સીસને	તદ્વાચુગં-તેનું થપલ્લં
સેવિજ્ઞા-સેને	કરેલ્લં.	નેન-નહિ	નોળં-સંઘટ્ટપ્ -થોનો સ્પર્થે
સિત્તાચ્છં-વસોલા કરાને	પત્તિમાદિજ્ઞ-લે	પુંછે લુને	ન કરે.
થિમાળી-નરફને	લવડદ્દં-પાળીથી થીનું થપલ્લં	સંલિત્તે-સ્પર્થ કરે	અનિ-અગ્નિથી હ્યો પનેલી
લસિમોદગં-ડહળ પાળીને	અપળો-પાતાના	સમુલ્લેશ-વસાર નોડને	તવાલા

अन्नायं-उवाडाने

सजोडअं-अग्नि सहित

तान्निअंएण-जौजणा वडे

विहुयणेण-भोर पौछी वडे

वीइज्ज-वीझे, पवन नांखे

वाहिरे-बहार रहेला

पुगलं-पुद्गलने

छिदिज्जा-कापे

कससइ-कोइपण

आमगं-काचा, सचित्त
विविहं-विविध-प्रकारना
वीअं-वीज-प्रत्ये

पत्यग्-इच्छे

सीओदगं न सेविज्जा, सिलावुट्टं हिमाणि अ । उसिणोदगं तत्तफासुअं, पडिगाहिज्ज संजाए ॥६॥

जीतोदकं न सेवेत्, शिलावृष्टं हिमानि च । उष्णोदकं तत्तप्रासुकं, प्रतियृह्णीयात् संयतः ॥ ६ ॥

अर्थ—संयमी साधु ठंड पाणी, करानुं पाणी के सचित्त बरफनुं पाणी न सेवे (अर्थात् न पीए). परंतु अग्नियी पूर्ण तपावेनुं तथा धोवणनुं निर्जीव थयेलुं पाणीज ग्रहण करे अने बापरे.

उदउल्लं अप्पणो कायं, नेव पुंछे न संलिहे । समुप्पेह तहाभूअं, नो णं संघट्टए मुणी ॥ ७ ॥

उदकार्द्रमात्मनः कायं, नेव पुञ्छयेन् न संलिखेत् । समुत्प्रेक्ष्य तथाभूतं, नो एनं संघट्टयेन्मुनिः ॥ ७ ॥

अर्थ—संयमी मुनि कदाचित् कारणवशात् पोतानो देह सचेत पाणीयी भिंजायेल होय तो तेने बल्लथी न लुछे के हाथयी न मसळे. तेमज संचेत पाणीना जीवोनी दया जाणीने ते भिंजायेला देहने ते बलते स्पर्श पण न करे.

विशेष—मल्लोका हर शरवा जता के अन्य कारणशी बहार जइ आवता मार्गमां अक्ससात बरसाद पडवायी काया भिंजाय त्यारे केम बर्ता ते माटे उपरनी बीना छे.

दशवै०
॥ १११ ॥

अ० ८

इंगालं अगणिं अच्चिं, अलायं वा सजोइअं । न उंजिजा न घट्टिजा, नो णं निवावए सुणी ॥८॥

अंगारमग्निमर्चिः, अलातं वा सज्योतिः । नोत्तिस्त्रैन्नो घट्टयेत्, नैनं निर्वापयेन्मुनिः ॥ ८ ॥

अर्थ—मुनि बळता अंगारा, अग्नि. अग्निना कणो के बळता काष्ठने सळगावे नहि, हलात्रे नहि तेम ठारे पण नहि.

तालिअंटेण पत्तेण, साहाए विहुयणेण वा । न वीइज्ज अप्पणो कायं, बाहिरं वा वि पुग्गलं ॥९॥

तालवृन्तेन पत्रेण, शाखया त्रिधुवनेन वा । न वीजयेदात्मनः कायं, बाह्यं वापि पुद्गलम् ॥ ९ ॥

अर्थ—बळी ताडना वीजणाथी, पंखाथी, झाडनी ढाले करीने किंवा बीजी कोइ बल्ल इत्यादि वस्तुओने हला-
बीने पोताना शरीरने वायु न नाखे तेमज बीजी आहारादि वस्तुने ठंडो करवा माटे पण वायु न नाखे.

तणरुक्खं न छिंदिजा, फलं मूलं च कस्सइ । आसगं त्रिविहं बीअं, मणसा वि ण पत्थए ॥१०॥

तृणवृक्षं न छिद्यात्, फलं मूलं च कस्यापि । आसकं त्रिविधं बीजं, मनसापि न प्रार्थयेत् ॥ १० ॥

अर्थ—संघमी साधु घास, दूध, फल किंवा कोइ पण वनस्पतिनां मूळियांने छेदे (कापे) नहि तेमज भिन्न भिन्न प्रकारनां बीजो के तेवी बीजी काची वनस्पतिओ खावानो मनथी पण विचार न करे.

गाथा ११ थी १५ सुधीना छुटा शब्दार्थ

गङ्गोयु-टुलोनी यटायां
हरिएयु-लीओतरीयां
उदगंधि-उदरु नायनी
वनस्पतिमां
उत्तिंग-विलाडीना टोप
पणगेयु-लीलफूठमां
तेसेपाणे-वस जीवोने
वाया-वनन चंडे
अट्ट-अथवा

कम्पुणा-रामवडे कायावडे
उवरओ-याओ हठेलो
दंडनी त्याग करनार
सव्वभूएयु-सर्वजीवोने विपे
पासेज्ज-जुए, देखे
जगं-जगतने
अट्ट-आठ
मुहुमाइ-सूक्ष्म आदि
पेहाए-जाणीने

दयाहिंगारी-दयानो
अधिकारी
सएहि-सुए
कयारइ-कयां-कयां
पुच्छिज्ज-पुछे
मेहावि-बुद्धिशाळी
आइकिखज्ज-कहे
विचखणे-विचक्षण, डाढा
सिणेहं-स्नेह [सूक्ष्म]

पुप्फमुहुमं-पुष्प सूक्ष्म
पाणुत्तिंगं-प्राणी सूक्ष्म
किडिआरु
पणगं-पंचवर्णी लोलफूठ
वीयं-वीज
हरिय-ठरित [सूक्ष्म]
अण्डसुहुमं-अण्ड सूक्ष्म
अट्टमं-आठमुं

गहणेयु न चिट्ठिजा, वीएयु हरिएयु वा । उदगम्मि तहा निच्चं, उत्तिंगपणगेयु वा ॥ ११ ॥

गङ्गोयु न बिठेत्, वीजेयु हरितेयु वा । उदके तथा नित्यं, उत्तिंगपनकयोर्वा ॥ ११ ॥

अर्थ—मुनि वृक्षोनी खीचोखीच झाडीओमां उभो न रहे तेमज वीज, लोली वनस्पति, पाणी, विलाडीना टोप जेवी वनस्पति तथा लोल के फूल पर वैसे पण नहि.

तसे पाणे न हिंसिजा, वा यादुव कम्मुणा । उवरओ सव्वभूएसु, पासेज्ज विविहं जगं ॥ १२ ॥
त्रसान्पाणिनो न हिंसात्, वा चाथया कर्मणा । उपरतः सर्वभूतेषु, पश्येद्विनिधं जगत् ॥ १२ ॥

अर्थ—सर्व प्राणीओनी हिंसाथी विराम पागेलो साधु मन, ताणी किंवा कर्मथी त्रस (हालता चालता) जीनोनी पण हिंसा न करे. परंतु आ विश्वां जीवनो केनी विचित्रता छे तेने विवेकपूर्णक जाइने संयममय वर्तन राखे.

विशेष—पणी नदत सूक्ष्म जीवोनी दया पाळनार मोटा जीवोनी त्याणो न दुष्पापाय होनी स्पष्ट गस्तुने भूली जाय छे. होथी अक्षी मन ओने पाणीमी पण नरा जीवोनी त्याणो न दुःखगती एतो भार आण्यो छे.

अठ सुहुमाइ पेहाए, जाइं जाणिचु संजए, । दयाहिहारी भूएसु, आस चिट्ठु सएहि वा ॥ १३ ॥
अष्टौ सूक्ष्माणि प्रेक्ष्य, यानि ज्ञात्वा संयतः । दयाधिकारी भूतेषु, आसीत तिष्ठेत् शयीत च ॥ १३ ॥

अर्थ—(हवे सूक्ष्म जीवोनी दया माटे कहे छे:—) प्रत्येक जीवो प्रत्ये दया धरावनार संयमी आ (कहेवाता) आठ (प्रकारना) सूक्ष्म जीवोने त्रिवेकपूर्णक समजीने तथा जोइने पछोज त्यां बेसे, उभो रहे अथवा सूए.

कयराइं अट्ट सुहुमाइं, जाइं पुच्छिज्ज संजए । इमाइं ताइं मेहावी, आइक्खिज्ज विअक्खणो ॥ १४ ॥
कतराणि अष्ट सूक्ष्माणि, यानि पृच्छेत्संयतः । इमानि तानि मेधानी, आचक्षीत विचक्षणः ॥ १४ ॥

अर्थ—ते आठ प्रकारना कया सूक्ष्म जीवो छे ? एग ज्यारे संयमीओ प्रश्न करे त्यारे विचक्षण ओने मेधावी गुरु कहे.

सिणेहं पुष्पसुहृमं च, पाणुत्तिंगं तहेव य । पणगं वीअ हरिअं च, अंडसुहृमं च अडुमं ॥१५॥
स्नेहं पुष्पसूक्ष्मं च, पाणुत्तिंगौ तथैव च । पनकं वीजं हरितं च, अण्डसूक्ष्मं चाष्टमम् ॥ १५ ॥

अर्थ—(१) स्नेह सूक्ष्म-ओस धुंवर के तेबुं सूक्ष्म पाणी, (२) पुष्प सूक्ष्म-घणा वारिक फूलो (३) पाणी सूक्ष्म
सूक्ष्म गुंयवा जेना जंनुओ, (४) उत्तिंग सूक्ष्म-कीडी नगरानां दरो, (५) पनक सूक्ष्म-लीलफूल, (६) वीज सूक्ष्म-बीजा
(७) हरित सूक्ष्म-लीला अंकुराओ अने (८) अंड सूक्ष्म-कीडी, माखी वगेरेनां सूक्ष्म इंडाआ.

गाथा १६ थी २० सुधीना छूटा शब्दार्थ

एवमेआणि-एम इत्यादि

जाणिता-जाणीने

सन्वभावेण-यथाशक्ति

सर्वप्रकारे

प्रपमचो-प्रमाद रहित

जए-यतना करे

सज्जिन्दिग-सर्व इंद्रिय

धुनं-नित्य

जोगसा-शक्ति होय तो

न्युनाधिक न थाय तेवी

रीते

पायकंवलं-पात्र, कांवल

सिज्जं-ग्रय्या, उपाश्रय

उचारभूमि-स्थंडिल (निर्जीव

जमीन)

संधारं-संधारो

उचारं-वडी नीति, झाडो

पासवणं-माड्ड, पेसाव

खेलं-गळफो

सियाणजल्लिअं-नाक अने

काननो मेल

फासुअं-अचित्त, निर्जीव

पविसित्तु-प्रवेश करीने

परागारं-गृहस्थना घर प्रत्ये

पाणट्ठा-जलादिने

भोजणस्स-भोजनने माटे

जयं-यत्नाए

मिअं-परिमित

खेसु-रूपने विषे

कन्नेहिं-कानवडे

अच्छिहिं-आंखो वडे

पिच्छइ-जुए

दिठ्ठं-दीठेछु

अकखां-रुहेवाने

अरिहइ-योग्य छे

एवमेवाणि जाणिता, सव्वभावेण संजए । अप्पमत्तो जए निच्चं, सव्विदिअसमाहिए ॥ १६ ॥

एवमेतानि ज्ञात्वा, सर्वभावेन संयतः । अप्रमत्तो यतेत नित्यं, सर्वेन्द्रियसमाहितः ॥ १६ ॥

अर्थ—वधी इंद्रियोने नियममां राखनार समयी साधु उपरना आठे मूक्षप्र प्राणीओने जाणीने ते न हणाय तेम सर्वभावथी उपयोगपूर्वक वर्ते.

धुवं च पडिलेहिजा, जोगसा पायकंचलं । सिजमुच्चारभूमिं च, संथारं अटुवासणं ॥ १७ ॥

धुवं च प्रतिखेखयेत्, (योगेसति) योगेन पात्रकम्बलम् । शय्यामुच्चारभूमिं च, संस्तारमथवासनम् ॥ १७ ॥

अर्थ—संयमी साधु नित्य उपयोगपूर्वक पात्र, कंबल, शय्यास्थान, उच्चार भूमि, पथारी अथवा आसननुं प्रतिलेखन करे. विशेष—चधुथी कोद जलु छे के केम ते जोद लेउ अने जीवजनुओ होय तो नेने एक वाजु इजा न पहोंचे तेवीरिते मूखां तेवी क्रियाने प्रतिलेखन विधि कहेवाय छे.

उच्चारं पासवणं, खेलं सिंघाणजल्लिअं । फासुअं पडिलेहिता, परिट्ठाविज्ज संजए ॥ १८ ॥

उच्चारं प्रसवणं, श्लेष्म संघ्राणजल्लिकम् । फासुकं प्रतिखेख्य, परिष्ठापयेत्संयतः ॥ १८ ॥

अर्थ—संयमी साधु मल, मूत्र, वल्लो, नाककाननो मेल पण जीवरहित स्थान जोइनेज परटवे.

पविसित्तु परागारं, पाणट्ठा भोअणस्स वा । जयं चिट्ठे मिअं भासे, न य रुवेसु मणं करे ॥ १९ ॥

प्रविश्य पारागारं, पानार्थं भोजनाय वा । यतं तिष्ठेन्मितं भापेत, न च रूपेषु मनःकुर्यात् ॥ १९ ॥

अर्थ—भोजन के पाणी माटे गृहस्थना घरमां गयेलो साधु यत्ना (सावधानी) पूर्वक उभो रहे अने मर्यादा-पूर्वक बोले. परंतु त्यां रहेला पदार्थों तरफ (किंवा रुपवती स्त्रीओ तरफ पोतानुं मन) भेरे (ललचावे) नहि.

बहु सुणेइ कणेहिं, बहुं अच्छीहिं पिच्छइ। न य दिठं सुअं सव्वं, भिक्खू अक्खाउमरिहइ ॥२०॥

बहु शृणोति कर्णाभ्यां, बहु अस्मियां पश्यति । न च दृष्टं श्रुतं सर्वं, भिक्षुराख्यातुमर्हति ॥ २० ॥

अर्थ—(गृहस्थने घेर भिक्षार्थें जतां) साधु घणुं पोताना कानेथी सारुं नखुं सांभळे छे तथा आंखोथी सारुं नुं जुए छे. परंतु वहुं जोएलुं के सांभळेखु बीजाने कहेवुं ते तेने योग्य नथी.

गाथा २१ थी २५ सुधीना छटा शब्दार्थ

नयविज्ञ-न बोले	रसनिज्जुडं-निरस आहार	उंचं-धनाढ्यने घेर	सुसंतुडे-घणा संतोषी
उपयाइथं-उपचात थाय एतुं	भद्गं-सारी	न कुर्विज्जा-कोप न करे	अपिच्छे-अल्प इच्छावाळा
क्रेणउवाणं-कोइपण प्रकारे	पावगं-खराब	अणुमायं-किंचित् मात्र	सुहरे-सुखथी-सिआ होय.
करीने	पुडो-पूछाएलो	हविज्ज-थाय	आसुरत्तं-क्रोय प्रत्ये
गिठिजोगं-गृहस्थनी साये	अपुडो-नहि पूछाएलो	जगनिस्सिए-जगतनी नि-	नगच्छिज्जा-न थाय
निद्राणं-समे गुणवेडे युक्त	ननिद्धिसे-न कहे	आए रहेनार	सुच्चाणं-सांभळीने
आहार	गिद्धो-लालचु, नचरे-नजाय	लुहविच्ची-लुलो आहार	जिणसासणं-जिन शास्त्र प्रत्ये

सुअं वा जइ वा दिहुं, न लविजोवघाइअं । न य केण उवाएणं, गिहिजोगं समायेरे ॥ २१ ॥

श्रुतं वा यदि वा दष्टं, न लपेदोपघातिकम् । न च केनोपायेन, शुद्धियोगं समाचरेत् ॥ २१ ॥

अर्थ—साहं नरसुं जे सांभळेहुं के जोयेहुं कहेवाथी बीजाने इजा पढेने के लगणी दुमाय तेहुं साधु कदी न बोले. तेमज कोइ पण प्रकारे शुद्धस्थने छाजे (साधुने न छाजे) तेबो व्यवहार पण न आचरे.

विशेष—यहस्थने छाजे तेबो पढेके के गंयमार्गनि बाधित व्यवहार गाए न करे.

निट्टाणं रसनिज्जूहं, भद्दं पावगं ति वा । पुट्टो वावि अपुट्टो वा, लाभालाभं न निदेसे ॥ २२ ॥

निष्ठानं रसनिर्व्यूहं, भद्रकं पापकमिति वा । पृष्ठो वाप्यपृष्ठो वा, लाभालाभी न निर्दिशेत् ॥ २२ ॥

अर्थ—काइना पूछवाथी के अणपूछये कदि पण साधु भिक्षाना संबंधमां आ रसाळ छे किंवा रसहीन छे, आ गम साह छे किंवा खराब छे अथवा आ दाताए आप्थुं अने फलाणाए न आप्थुं वगेरे कशुं पण न बोले.

न य भोअणम्मि गिद्धो, चरे उट्ठं अयंपिरो । अफासुअं न भुंजिजा, कीअमुदेसिआहंडं ॥ २३ ॥

न च भोजने शुद्धः, चरेदृच्छमजल्पाकः । अप्राप्तुकं न भुञ्जीत, क्रीतमौद्देशिकमाहृतम् ॥ २३ ॥

अर्थ—साधु भोजनमां आसक्त न थाय अने गरीब के तबंगर बन्नेने चेर समानभावथी गोचरी (भिक्षार्थ) जइ दातारना अवगुणो न बोळतां मोनवणे जे कंद मळे तेमां संतोप माने, परंतु पोताना निमित्ते खरीदेकी, करेली के लेवायेली होय तेवी तथा सचेत भिक्षा कदी न छे.

सन्निहिं च न कुर्विजा, अणुमायं पि संजए । मुहाजीवी असंवद्धे, हविज जगनिस्सिए ॥ २४ ॥

मन्निधिं च न कुर्वीत, अणुमात्रमपि संयतः । मुधाजीव्यसंवद्धः, भवेज्जगन्निश्चितः ॥ २४ ॥

अर्थ--संयमी पुरुष कदी (रात्रिवास) थोडा पण आहारनो संचय न करे अने प्रत्येक जीवोनी रक्षा करनार ते सायक निःस्वार्थ तथा (अप्रतिवद्धताथी) अनासक्त भावे संयमी जीवनने वहन करे.

लूहविन्ती सुसंतुडे, अप्पिच्छे सुहरे सिआ । आसुरत्तं न गच्छिजा, सुच्चाणं जिणसासणं ॥ २५ ॥

रुहवृत्तिः सुसंतुष्टः, अल्पेच्छः सुभरः स्यात् । आसुरत्वं न गच्छेत्, शुत्वा जिनशासनम् ॥ २५ ॥

अर्थ--कठण व्रतोनी पालक, अल्प इच्छावाळो अने संतोपी जीवन गाळनार संतुष्ट साधक जिनेश्वरोना सौम्य अने विश्ववृद्धभासासनने (सांभक्रीने) मास करीने कदी पण आसुरत्व (क्रोध) न करे.

पिशेप--शरम, संतोष अने दृढानो निरोध ए द्रव वस्तुओनो जेमा विकास ते जैन.

गाथा २६ श्री ३० मुधीना दृढा शब्दार्थ

रत्तगुरखेदि-कानने मुख

पेपं-राग

ककसं-कर्कश, कठण

खुहं-सुधा, भूख

उपजावनार

नाभिनिवेसए-स्थापन न करे

फासं-स्पर्शने

पिवासं-तरस

सचेदि-गन्धो वडे करी

दारुणं-भयंकर

अहिआसए-सहन करे

दुस्सिज्जं-विषय भूमि

सीउन्धं—डाढ, ताप
अरइं—अरतिने, दुःखने
भयं—भयने
अवह्निओ—सावधानपणे,
दीनता बिना
देहदुःखं—देहथी उत्पन्न
थण्डुं दुःख
अत्यंगमि—आथगे लते

कणसुखेहिं सदेहिं,

कर्णसौम्यैः शब्दैः,

अर्थ—सांभळतां ज्ञानने मुख उत्पन्न करे तेचा (यनोहर) शब्दो (सांभळीने तो) तरफ रागवृत्ति न धरे किंवा भयंकर के कठोर स्पर्श थयेथी ते तरफ द्वेष न धारण करे. परंतु समभावथी तेने देहद्वारा सहन करे.

विशेष—रागना स्थानोर्मा राग अने द्वेषना निमित्तोर्मा द्वेष थयो ते तो जीवास्थाने माटे प्रकृतिविषय वस्तु छे. मोठेय ते वस्तुनां गमान.

गति आळनी

घाकें तेन श्रमण झगवा तेथी वृत्तिनो उपासक तेन त्रिनगायक गणाय.

आइल्हे—मूर्ख
पुरत्या—प्रातःकाळ, सवारमां
अणुगण—न लगे
आहारमाइयं—आहारादिकने
अतिताणे—कांइ पण न
बोळनारा
अचवळे—अचपळ, स्थिर
अणभासी—श्रोतं बोळनारा

पेमं नाभिनिवेशण । दारुणं कर्कशं फासं, काण्ण अहिआसण ॥ २६ ॥

कर्णसौम्यैः शब्दैः, प्रेप नाभिनिवेशयेत् । दारुणं कर्कशं स्पर्शं, कायेनाध्यासयेत् ॥ २६ ॥

अर्थ—सांभळतां ज्ञानने मुख उत्पन्न करे तेचा (यनोहर) शब्दो (सांभळीने तो) तरफ रागवृत्ति न धरे किंवा भयंकर के कठोर स्पर्श थयेथी ते तरफ द्वेष न धारण करे. परंतु समभावथी तेने देहद्वारा सहन करे.

विशेष—रागना स्थानोर्मा राग अने द्वेषना निमित्तोर्मा द्वेष थयो ते तो जीवास्थाने माटे प्रकृतिविषय वस्तु छे. मोठेय ते वस्तुनां गमान.

गति आळनी

घाकें तेन श्रमण झगवा तेथी वृत्तिनो उपासक तेन त्रिनगायक गणाय.

मिआसणे—मिताहारी
हविज—आय, होय
उअरेदंते—पोतातुं घेट वश
राखनार
न खिसण—निंदा न करे
वाहिरं—वद्धारनाने बीजाने
परिभवे—तिरस्कार करे
अत्ताणं—पोताने

समुफसे—बलाणे, उत्कर्ष करे
मुअ—श्रुत, विद्या
लाभे—वस्तुनो लाभ
मजिज्जा—मद करे
जया—जाति (नो)
तवस्सि—तप (नो)
बुद्धिण—बुद्धिनो

गुहं पिचासं दुस्सिजं, सीउण्हं अरइं भयं । अहिआसे अव्वहिओ, देहदुःखं महाफलं ॥ २७ ॥
 भुयां पिपासां दुःशय्यां, शीनोण्णमरतिं भयम् । अद्यासयेदव्यथितः, देहदुःखं महाफलम् ॥ २७ ॥

अर्थ—साधुओए भूख, पिपासा (तृषा), ठंडी, गरमी, हलकी शय्या, अग्रेम उत्पन्न करे तेवो प्रसंग, सिंह इत्यादि पशु क्रिया मानव तरफनो भयप्रसंग इत्यादि जे कइ परिपहो (आकस्मिक आवी पड़ेलां संकटो) उत्पन्न थाय तेने प्रसन्न निचयी सहन करे. कारण के देहनुं दुःख ते तो महासुखनुं निमित्त छे.

विशेष—देहनुं दुःख एवले इन्द्रियोनो तयस. जो के इन्द्रियोनो अंजयम ए वाय दष्टिए देखतां सुखहय भासे छे. परंतु परिणामे एकांत दुःखनुंज कारण छे. त्वारे समय ए प्रथम इन्द्रियोना अचाययी दुःखहय भासे छे. परंतु परिणामे एकांत सुखनुंज कारण छे.

अर्थं गयम्मि आइच्चे, पुरत्था अ अणुगए । आहारमाइअं सव्वं, मणसा वि ण पत्थए ॥ २८ ॥
 अस्तं गते आदित्ये, पुरस्तादनुदगते । आहारादिकं सर्वं, मनसापि न प्रार्थयेत् ॥ २८ ॥

अर्थ—संयमी सूर्यास्त तथा पछी अने सूर्य उगता पहेलांकोइ पण प्रक्रान्ता आहारनी मनशी पण इच्छा न करे. अतिंतिणे अचवले, अप्पभासी मिआसणे । हविज उअरे दंते, थोवं लद्धुं न खिसए ॥ २९ ॥

अतिंतिणोऽचपलः, अल्पभाषी मिताशनः । भवेदुदरे दान्तः, स्तोकं लब्ध्वा न खिसयेत् ॥ २९ ॥

अर्थ—संयमी गुस्सायी शब्दनो तणतणट न करे तेमज अवचळ, भोजनमां परिमित, अल्पभाषी अने भोजन करवामां दान्त (दमितेन्द्रिय) बने. कदाच दाता अल्प आहार आपे तो ते थोडुं मेळवने; तेनी निंदा न करे.

न बाहिरं परिभवे, अत्ताणं न समुक्कसे । सुअलाभे न मज्जिजा, जच्चा तवस्सि बुद्धिए ॥ ३० ॥

न बाह्यं परिभवेत्, आत्मानं न समुत्कर्षेत् । शुतलाभाभ्यां न माधेत्, जात्या तपस्वी बुद्धया ॥ ३० ॥

अर्थ—साधु कोइ पण व्यक्तिनो तिरस्कार न करे अने पोतानी आत्मप्रशंसा पण कदी न करे. तेमज शास्त्रज्ञान अथवा अन्य वस्तुने मेळवीने, तपश्चर्या करीने, उच्च जाति के उत्तम बुद्धि मेळवीने ते माटे अभिमान न लावे.

गाथा ३१ थी ३६ सुधीना लुटा शब्दार्थ.

कटु-करीने
आहम्मिअ-अधार्मिक
पर्य-पद, स्थानकने
संनरे-आलोचना-करे
खिपं-जलदीथी
अप्पाणं-पोताना आत्माने
वीअं-वीजुं
अणायारं-अनाचार

परक्कमं-सेवीने
गूहे-लुपावे
ननिन्दवे-सर्वथा न लुपावे
सूई-पवित्र
वियडभावे-प्रगट भावने
धारण करनारा
असंसत्ते-अप्रतिबद्ध
जिइदिए-जितेंद्रिय

अमोहं-अमोघ, सफल
वयणं-वचन
कुज्जा-करुं जोइए
आयरिअस्स-आचार्यनुं
महण्णो-महात्मानुं
परिगिज्झ-अंगीकार करीने
उवरायए-संपादन करे
(मेळवे)

अधुवं-क्षणिक, अनित्य
जीवीअं-जीवित, आयुष्य
नच्चा-जाणीने
सिद्धिमगं-मोक्ष मार्ग
विआणिआ-जाणीने
विणिअट्टिज्ज-पाछो हठे
भोगेसु-भोगोथी
आलं-आयुष्य

परिमिश्र-प्रमाणवाक्य

अणु-पोતાનું

चन्द्र-इंद्रिओनी शक्ति

! यार्थ-शरीरनी शक्ति

! पेदाए-जोइने

! सद्धा-अद्धाने

! आरुगां-रोग रहितपणुं

! विनाय-जाणीने

! निजुंजए-जोडे

पीडेइ-पीडे

वाही-रोग चहुइ-चवे

हायंति-घटे, क्षीण थाय

से जाणमजाणं वा, कहु आहम्मिअं पयं । संवरे खिप्पमप्पाणं, वीअं तं न समायरे ॥ ३१ ॥

म ज्ञानव्रजानन् वा, कृत्वाऽधार्मिकं पदम् । संव्रणुयात्सिप्रमात्मानं, द्वितीयं (पुनः) तन्न समाचरेत् ॥ ३१ ॥

अर्थ—जाण्ये के अजाण्ये अधार्मिक क्रिया थइ गइ होय तो ते करीने तेने न छुपावतां प्रायश्चित्त द्वारा पोताना भान्यानें तुरन्त न ते पापथी मुक्त करे अने बीजी वार तेहुं न आचरे.

विशेष—मात्त मात्त भूजने पात्र ने. पछी ते गृहस्थ हो ऊ त्यागो दो. परंतु ते नानी के मोठी भूल यवा पछी तुरन्त न तेहुं प्रायश्चित्त करी देई जोइए देगी भूल करीनी न यवा पागे तेज प्रायश्चित्तनी पाक्षी कसोटी छे.

अणायां परक्कम्म, नेव गूहे न निणह्वे । सूई सया वियडभावे, असंसत्ते जिइंदिए ॥ ३२ ॥

अनाचारं पराक्रम्य, नैव गृहेत ननिह्नुवीत । शुचिः सदात्रिकटभावः, असंसक्तोजितेन्द्रियः ॥ ३२ ॥

अर्थ—जिनेन्द्रिय, अनासक्त अने शुद्ध अंतःकरणवालो साधक भूलथी अनाचार (अयोग्य कार्य) सेवाइ गयो होय तो तेने छुपायो न राखे, परंतु हितैषी गुरुजननी समक्ष तेने प्रकट करी तेहुं प्रायश्चित्त लइ छे अने हमेशा शुद्ध (निष्पापी) भतो रहे.

અમોહં વયળં કુજ્ઞા, આયરિઅસ્સ મહપ્પણો । તં પરિગિજ્ઞ વાયાણ, કમ્મુણા ઉવવાયણ ॥૩૩॥

અમોઘં વચનં કુર્યાત્, આચાર્યસ્ય મહાત્મનઃ । તં પરિશૃણ્ણ વાચયા, કર્મણોપપાદયેત્ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ—વહ્ની પોતાના આચાર્ય (ગુરુદેવ) મહાત્માનું વચન સ્વીકારે અને પછો કાર્યથી પૂર્ણ કરે.

વિશેષ—આ શ્લોકમા વિનયિતા વતાવી છે ઘણા સાધકો મહાપુરુષોની શિક્ષા વચનથી સ્વીકારે છે. પરંતુ વર્તનમા જો તે શિક્ષા ન ઉતરે તો થયાર્થ લાભ થતો નથી. માટે જ વાણી અને વર્તન યજ્ઞેમા તે વસ્તુ લાવવી તેમ કશુ છે

અધુવં જીવિઅં નચ્ચા, સિદ્ધિમગ્ગં વિઆણિઆ । વિણિઅટ્ટિજ્ઞ ભોગેસુ, આટં પરિમિઅમપ્પણો ॥૩૪॥

અધુવં જીવિતં જ્ઞાત્વા, સિદ્ધિમાર્ગં વિજ્ઞાય । વિનિવર્તેત ભોગેભ્યઃ, આયુઃપરિમિતમાત્મનઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ—(ભોગોમાં પ્રત્યક્ષ મુલ્હો જ્ઞા માટે ત્યાગમાં તેના ઉત્તરમાં કહે છે કે:—) મનુષ્યજીવનનું આયુષ્ય વહુ પરિમિત (ટૂંકુ) છે. અને માત્ર થયેલું જીવન ક્ષણભંગુર છે માત્ર આત્મસંસિદ્ધિ (વિકાસ)નો માર્ગ જ નિત્ય છે. એમ સમજી સાધક ભોગોથી નિવૃત્ત થાય છે.

વિશેષ—જીવન અનિત્ય હોય તો ભોગોની અનિલતા તો સ્પષ્ટ જ છે અનિત્યતામાં આનંદનાં વિંદુઓ નથી સાપડતા તેથી તત્ત્વજ્ઞ સાધક આસક્તિથી સ્વયં વિરમી જાય છે

વલં થામં ચ પેહાણ, સદ્ધામારુગમપ્પણો । સ્થિતં કાલં ચ વિન્નાય, તહપ્પાણં નિજુજણ ॥ ૩૫ ॥

વલં સ્થામં ચ પ્રેક્ષ્ય, શ્રદ્ધામારોગ્યમાત્મનઃ । ક્ષેત્રં કાલં ચ વિજ્ઞાય, તથાત્માનં નિયુજ્ઞીત ॥ ૩૫ ॥

अर्थ—माटे सत्यना जोधक साधक पोतानुं मनोवळ, शारीरिक शक्ति, आरोग्य, श्रद्धा, क्षेत्र अने काल जोडने योग्य रीते पोताना आत्माने धर्ममां जोडी देवो वटे.

जरा जाव न पीडेइ, वाही जाव न वहुइ । जाविंदिआ न हायंति, ताव धम्मं समायरे ॥ ३६ ॥

जरा याव न पीडयति, वाधियांनवर्धते । यावदिन्द्रियाणि न हीयंते, तावद् धर्मं समाचरेत् ॥ ३६ ॥

अर्थ—(यणा माधको पोने गळ्ळिमान अने साधनसंपन्न होवा छतां धर्मरुचि नथी धरावी शकता तेने उद्देशीने मलापुत्रपो रुडे छे के:-) ज्यां मुयी जरा (वृद्धावस्था) आवी नथी, ज्यांमुयी रोगनो उपद्रव थयो नथी. ज्यांमुयी वधी इंद्रियो तथा अंग क्षीण थयां नथी त्यां मुयी मनुष्ये अवश्य धर्मने आचरवो जोइए.

माथा ३७ थी ४० सुधीना छटा शब्दार्थ

पायगुणो-पाप नगारनार	करनार	हणे-नाश करे	अणिगहीआ-अनिग्रहीत,
वमे-त्याग करे	नामेइ-नाग करे	मद्वया-मार्दवता वडे	वश नहि करेला
दि-मपणुओ-पोताना हितने	सन्धविणासणो-सर्वनो नाश	जिणे-जीते	पवड्डहमाणा-वधता
पीड-पीनिने	करनार	अज्जवभावेन-सरळ भाववडे	कसिणा-संपूर्ण
पणामेइ-नाग करे	उवसमेण-उपशम वडे,	संतोसओ-संतोषथी	पुणम्भवस्स-पुनर्जन्मनां
निगयनासणो-पिनयनो नाग	क्षमावडे		

કોહં માણં ચ માયં ચ, લોભં ચ પાવવટ્ટુણં । વમે ચત્તારિ દોસે ઉ, ઇચ્છંતો હિઅમપ્પણો ॥૩૭॥
ક્રોધં માનં ચ માયાં ચ, લોભં ચ પાપવર્ધનમ્ । વમેચ્ચતુરો દોપાન્, ઇચ્છન્હિતમાત્મનઃ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ—(ધર્મક્રિયાનું પ્રયોજન શું ?) આત્મહિતનો ઇચ્છુક સાધક પાપની વૃદ્ધિ કરનારાં ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એમ ચાર પ્રકારના દોષોને શીઘ્ર વર્મી દે (તજી દે.)

વિશેષ—ધર્મક્રિયાનું ફલ સીધુ આત્મા સાથે પરિણમે છે એમ જૈનશાસન માને છે એટલે ધર્મિશ્વની પરીક્ષા તેના વાણ્વિહોથી નહિ પણ ગુણોથી થાય છે અને જેટલે ધર્મે દોષોનો વિલય તેટલે જ અંશે ગુણોની ઉન્નતિ થાય છે.

કોહો પીઠં પણાસેઠ્ઠ, માણો વિણયનાસણો । માયા મિત્તાણિ નાસેઠ્ઠ, લોભો સઘવિણાસણો ॥૩૮॥
ક્રોધઃપ્રીતિં પ્રણશયતિ, માનો વિનયનાશનઃ । માયા મિત્રાણિ નાશયતિ, લોભઃ સર્વવિનાશકઃ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ—ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે, માન વિનયનો નાશ કરે છે, માયા મિત્રતાનો નાશ કરે છે અને લોભ તો સર્વગુણોનો નાશક છે.

ઉવસમેણ હણે કોહં, માણં મહવયા જિણે । માયમજ્જવભાવેણ, લોભં સંતોસઓ જિણે ॥ ૩૯ ॥
ઉપશમેન હન્યાત્ક્રોધં, માનં માર્દવેન જયેત્ । માયાં ચ ઋજુભાવેન, લોભં સંતોષતો જયેત્ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—માટે જ સાધક ઉપશમ (ક્ષમા)થી ક્રોધને હણે, મૃદુતાથી અભિમાનને જીતે, સરલ સ્વભાવથી માયાનો અને સંતોષ દ્વારા લોભનો વિજય કરે.

ચિંતેય—પદ્મચોક્તા પોતાના અને પાના વચ્ચેના કોઈને દૂર કરી શકે છે. મૃદુતા કામિયાનને મળી જાય છે. સરલ સ્વભાવ હોય ત્યો
 જાન્ય દક્ષી વાદ્ય નયો અને ધંતોય આવે તો લોભનો પગ વિનાશ થતો જાય છે. કાચી સૌથી પરમ સ્થાન ધંતોયનું છે. એક સ્ટુટા
 પાત્રી કેં ટપરના ચારે દોષો ન દેખ્યા હતા યાનાવ. અને ધંતોય જન્મ્યો એટલે ઘણા દોષોનો કમશઃ વિલય થતો જવાનો.
 નારીન કેં અમ્મોર એજ હુડોનો મૂલ અને પતનનું પ્રવલ નિમિત્ત છે.

કોહો અ માળો અ અણિગહીઆ, માયા અ લોભો અ પવડુહમાણા ।

ચત્તારિ એએ કસિણા કસાયા, સિંચંતિ મૂલાંદે પુણબ્ભવસ્સ ॥ ૪૦ ॥

નોરથમાન્યાનિગ્ગીનો, માયા ન લોભથ પ્રવર્ધમાનો । ચત્તાર એતે કુત્તસાઃકપાયાઃ, સિંચંતિ મૂલાનિ પુનર્ભવસ્ય ॥૪૦॥

અર્થ—(કોથાદિ કપાચોથીં હાનિ શી થાય તે વતાવે છેઃ-) ક્રોધ અને માનને વશ નહિ કરવાથી તથા માયા
 જોખને નવારવાથી આ ચારે કાલા કપાય પુનર્જન્મરૂપ દુક્કોનાં મૂલોને સિંચન કર્યાં કરે છે.

નિશેય—“ કિં સુઃગમૂલં મય એવ સાચો ” હુઃગું નૂઠ શું ? તેનો પ્રયુત્તર મહે છે કે સવાર અને સંસાર કાલે જન્મગરણનું ચક્ર.
 ઘાસા કેં રૂગના હેઠુશ પુનર્જન્મોને નિવારવા એજ જીવનનો દેવુ જે

માયા ૪૧ શ્રી ૪૬ સુધીના છૂટા ઝાઝ્ઘાર્થ

માયિગિપ્પુ-સ્ત્તારિકોનો- | ધુવસીલયં-નિશ્ચય ગિયજ્ઞને
 મિમેપ દિશા વર્ણયવાજ્ઞનો | મયનં-નિરંતર
 પંડેને-ત્રે | હાપડ્ઝા-ત્યાગ કરે, જોડે

કુમ્મુવ-કાચવાની પેઠે | ગુપ્ત રાસનાર
 અઘ્છીણપલીણગુત્તા-પોતાના | પરકમિજ્ઞા-પ્રવૃત્ત થાય
 અંગોપાંગ સમ્યક પ્રકારે | તવસંજમમ્મિ-તપ સંજમને વિગે

निदं-निद्राने
बहुमन्त्रिजा-बहु मान आपे
बहु करे
सप्पहासं-हांसी-पङ्करीवाळां
(वचनने)
मिहो-अरसपरस, एक बीजा
साथे
कहाहि-वातोमां
सज्जायंमि-स्वाध्यायमां

रओ-रक्त
जोगं-जोगने (मन वचन
कायाना)
समणधम्मंमि-श्रमण धर्ममां
जुंजे-जोडे
अनलसो-आळस रहित
अणुत्तरं-उत्तम-सर्वोत्कृष्ट
इहलोगपारत्तहिअं-आ लोक-
ने परलोकमां हित करनार
बहुस्सुअं-बहुश्रत, आगमना

कपायनो-निग्रह करवा माटे उपाय बतावे छे.

रायणिएसु विणयं पउंजे, धुवसीलयं सययं न हावइज्जा ।

कम्मवुव अल्लोणपलीणगुत्तो, परक्कमिज्जा तवसंजमम्मि ॥ ४१ ॥

रत्नाधिकेषु विनयं प्रयुज्जीत, ध्रुवशीलतां सततं न हापयेत् । कुर्म इवअलीनपलीनशुसः पराक्रमेत् तपः संयमे ॥४१॥

अर्थ—हवे साधुसाधकना विशिष्ट नियमो बतावे छे:-) पोता करतां अधिक उत्तम चारित्रवाळा एटले के

गुरुणो-गुरुनी
पक्खओ-पडखे
पुरओ-आगळ
किच्चाण-आचार्य जे तेमना
पिठ्ठओ-पाछळ
उरंसमासिज्ज-साथळ उपर
साथळ चडाविने.
चिठ्ठिज्जा-वेसे
गुरुणंतिए-गुरुनी समीपे

નારિત્રિટદ્ અથવા જ્ઞાનટદ્ દ્વા ગુરુજનો પ્રત્યે વિનય જાઝવે, પોતાના ઉચ્ચ ચારિત્રને નિથલ રાखे. સંકટના સમયમાં પણ તે પોતાની ટેકને તંજે નહિ. નેમજ કાચવાની પેઠે અંગોપાંગ (ઇન્દ્રિયાદિ વર્ગ) ને ગોપત્રી તપ અને સંયમ તરફ જ પોતાનો પુરુષાર્થ વાઢે.

નિહં ચ ન વતુ માત્રિજા, સપ્પહાસં વિવજ્જણ. મિહો કહાહિં ન રમે, સજ્ઞાયમ્મિ રઓ સયા ॥૪૨॥

નિદ્રાં ચ ન વદ્ધમ્યંત, સપ્પહાસં વિવર્જયેત્. મિયઃ કયાસુ ન રમેત, સ્વાધ્યાયે રતઃ સદા ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—નેમજ તેવો સાધક નિદ્રાનો ગોલ ન રાखे. ઢાંસીની વાતોનો ત્યાગ કરે, કોઈની છાની વાતોમાં રસ ન લે. પશુ ને હમેશાં (નિવૃત્તિના સમયે) અધ્યાસ તથા ચિંતનમાં રક્ત રહે.

નિદ્રા—નિદ્રાનો આશ્રય હેનાર સાધક આઝુ થર જાય છે. નિદ્રાનો હેતુ માત્ર શ્રમને નિવારવાનો જ છે. પરંતુ તે જ જો જોશની રાત્રુ યદ પડે તો મયમમા હાનિ ઉપજાવે છે.

જોગં ચ સમળધમ્મમિ, જુંજે અનલસો ધુવં. જુત્તો અ સમળધમ્મમ્મિ, અટ્ટં લહહિ અણુત્તરં ॥૪૩॥

યોગંચ શ્રમણર્થે, ગુહીતાઽનલ્કમો ધુવમ્ । વુક્તથ શ્રમણર્થે, અર્થ લખતેઽણુત્તરમ્ ॥ ૪૩ ॥

અર્થ—(સ્વાધ્યાયમાં કદાચ મન ન ચોંટે ત્યારે શું કરવું તે કહે છે:—) આઢસને સર્વથા ત્યાગી તથા મન, રાત્ર અને નાચા ં વળેની (ંકાગ્રતા) ંકુવાવયતા કરી તે યોગને નિશ્ચલરૂપે (દશ પ્રકારના) શ્રમણધર્મમાં સ્થાપે. શ્રમણધર્મમાં સર્વથા યુગ્ત રહેજો યોગી ંસ અર્થને પામે છે.

ચિદોપ—સદિણુતા, નિર્લોભતા, (યતોય), સરચ્ચતા, જ્ઞોમજ્ઞતા, નિરશિમાનિતા, રાત્ય, રંચમ, પ્રજ્ઞાચર્ચ, સામ બને તપ બા વક્ષ પ્રકારના સંયમી પ્રયો છે. સાપુબોને રોમાનો એ રામયે જેની જ્ઞોમીનો પ્રયોગ બાને તે રામયે તેમાં વાતા નિમલ રો. તે પ્રયોની જ પરમાર્ગ (મોક્ષરિણિ) પમાય છે.

इहलोगपारत्तहिअं, जेणं गच्छइ सुगइं । बहुस्सुअं पज्जुवासिज्जा, पुच्छिज्जत्थविणिच्छअं ॥ ४४ ॥

इहलोकपरत्रुष्टितं, येन सुच्छतिः सुगतिम् । बहुश्रुतं पर्युपासित, पुच्छेदर्थविनिश्चयम् ॥ ४४ ॥

અર્થ—આલોક તથા પરલોક વન્નેમાં હિત થાય અને જેનાથી સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય તેવા વદ્શ્રુત જ્ઞાની પુરુષની સાધકે ઉપાસના કરવી ઘટે. અને (તેમના સત્સંગથી) પોતાની વંકાનું સમાધાન કરી અર્થનો નિશ્ચય કરી લેવો જોઈએ.

ચિદોપ—બાલોકમાં જ્ઞાનવાન મજ્ઞાથી હિત થાય બને તે જ્ઞાનના પ્રમાણે ઉપાસ વારિતનું મહત્તર થાય તેથી પરલોકના પણ ઉપદેશક ચુક્તિહારી થળાય કારણકે તેના જ્ઞાની પુસ્તવના નિમિત્તથી જ ધર્મકર્ણની બાજુથી નીકળી ગિજ્ઞાઈ થાય છે કે જે વિશ્વબિદ્યાના બામસાધારણર મદ્ વોકે. બામસાધારણર વૃજ બીનોનં બશિષ્ઠ છે.

हृत्थं पायं च कायं चे, पणिहाय जिइंदिण । अल्लीणगुत्ता निसिण, सगासे गुरुणो सुणी ॥ ४५ ॥
न पक्खओ न पुरओ, नेव किच्चाण पिट्ठओ । न य उरुं समामिज्ज, चिट्ठिज्जा गुरुणंतिण ॥ ४६ ॥

हृत्तं पादं च कायं च, प्रणिधाय जितेन्द्रियः । आलीनमृतो निपीदेत्, सकाशे गुरोर्भूनिः ॥ ४५ ॥

न पक्षतो न गुरतः, नैव कृत्यानां पृष्ठतः । नन ऊरुंसमाश्रित्य, तिष्ठेद् गुरुणामन्तिके ॥ ४६ ॥

अर्थ—(ए ज्ञानी गुरु समीपे केवरीरीते चेसंजु ? ते संवंधमां हवे कायाविनय कहे छेः—) जितेन्द्रियमुनि पोनाना हाथ, पग अने शरीरने ययावस्थित (विनयपूर्वक) राखीने तथा पोतानी चपळ इन्द्रियोने गोपचीने गुरुजनोनी बद्द पासै अडोअड न चेसे. तेमज गुरुना सायळने अडीने पण न चेसे. परंतु मध्यमरीते विनयतणा विवेकने जाळवीने गुरुजनो पासै चेसे.

विशेष—चे आसने योगशर्मा गुरुने के स्तरजनोने पिज याय के पोतानो अविनय जणाय तेवा आसने न चेसंजु जोइए.

गाथा ४७ थी ५० सुधीना छूटा शब्दार्थ

अपुच्छित्तो-पूछया नगर	मायामोसं-कपटवाळु असत्य	असंदिद्धं-संशय रहित	अत्तवं-साधु जे ते
भामपागम-गुरु चोलता	वचन	पडिपुनं-स्पष्ट उच्चार	आयारपन्नतिधरं-आचार
दोय त्यारे	अप्यत्तिअं-अप्रीति करावाळु	होवाधी प्रगट थवी	अने प्रतप्तिने धारण करनार
अंतरा-रन्चे	जेण-जे भाषा बढे करीने	अयंपिरं-न उंचे अथवा न नीचे	दिट्टिवायमहिज्जगं-इष्टिवादहुं
पिडिपंगं-पीठना मांसने	कुपिज्ज-क्रोध पेदा थाय	अणुन्विगं-उद्देगने नहि	अध्ययन करनार
(परपुंठे निंदा)	परो-बीजाने	कराववावाळी	वायचिक्खलिअं-वचन बोलतां
नाडना-ताय	अदिअगामिणि-अहितने	निसिर-बोले	स्खलना (भूल पामेला)
	करनारी		

અપુચ્છિછઓ ન ભાસિજ્ઞા, ભાસમાણસ્સ અંતરા । પિટ્ઠિમંસં ન ચ્વાહજ્ઞા, માયામોસં વિવજ્ઞા ॥૪૭॥

અપૃષ્ઠો ન ભાપેત, ભાપમાણસ્યાન્તરા । પૃષ્ઠિમાંસં ન ચ્વાદેત્, માયામૃષા વિવર્જયેત્ ॥ ૪૭ ॥

અર્થ—(હવે વચનત્રિનય વતાવે છે:—) સંયમી સાથુ અણપૂછ્યો કદી ન વોલે તેમજ કોઈ વોલતું હોય તે પૂર્ણ ન વોલી રહે તે પહેલાં વચ્ચે પળ ન વોલે. પીઠ પાછલ્લ કોઈની નિંદા ન કરે. તેમજ માયા (કપટ) અને અસત્ય એ વન્ને ફેરને સર્વથા તજી દે.

અપ્પન્તિઅં જેણ સિઆ, આસુ કુપ્પિજ્ઞ વા પરો । સદ્વસો તં ન ભાસિજ્ઞા, ભાસં અહિઅગામિણિ ॥૪૮॥

અમીતિકં ચેન સ્યાત્, આથુ કુલ્લેદ્વા પરઃ । સર્વજ્ઞસ્તાં ન ભાપેત, ભાપામહિતગામિનીમ્ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ—(વહી જે ભાપા વોલવાથી વીજાને અવિશ્વાસ उत्पन्न થાય, જે વાળી વોલવાથી અન્યજન શીઘ્ર કુપિત થાય તથા જે વાળીથી કોઈનું અહિત થાય તેવી ભાપાને સર્વથા ન વોલે.

દિટ્ઠું મિઅં અસંદિદ્ધં, પહિપુદ્ધં ત્રિઅં તિઅં । અયંપિરમણુદ્વિગં, ભાસં નિસિર અત્તવં ॥ ૪૯ ॥

દૃષ્ટાં મિતામસંદિગ્ધાં, પ્રતિપૂર્ણી વ્યક્તાં ત્રિતામ્ । અજલ્પનશીલામનુદ્ધિગ્નાં, ભાપાં નિસ્રજેદાત્મવાન્ ॥ ૪૯ ॥

અર્થ—પણ આત્માર્થી સાધક જે વસ્તુ જોઈ હોય તેનેજ પરિમિત અને સંદેહ રહિત, પૂર્ણ, સ્પષ્ટ અને અનુભવયુક્ત વાળીમાં વોલે. તેવી વાળી પણ વાચાલ્પણથી અને અન્યને સ્વેદ થાય તેવા ભાવથી રહિત હોતી જોઈએ.

આચારપદ્ધત્તિધરં, દ્રિષ્ટિવાયમહિજગં । વાયવિશ્વલિઅં નચ્ચા, ન તં ઉવહસે સુળી ॥ ૫૦ ॥

આચારપદ્ધત્તિધરં, દ્રિષ્ટિવાદપચીયાનં । વાગ્વિસ્વલિતં જ્ઞાત્વા, ન તસુપદ્ધસેન્સુનિઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થે—આપાય (સાધુવળા) ના આચાર તથા જ્ઞાનને ધારણ કરનાર અને દ્રષ્ટિવાદને ભગનાર ણવા જ્ઞાનીસુનિ ધન વાળીમાં ઉચ્ચારણ કરવામાં ધૂલ્લી જાય તે વનવા યોગ્ય છે. માટે તેનું જાણીને સાધકસુનિ તેની ઢાંસી કે મટકરી ન કરે.

ગાથા ૫૧ થી ૫૫ સુધીના છટ્ટા શાન્દર્ધ્ય

નરગર્ગ-નલવ	માત્રાની જગ્યા યુક્ત	નારોળ-લ્લીઓને	હૃત્વીવિગમહો-હ્લીના શરીરથી
ત્રુમિળં-સપ્ત	લગળં-વસતિ	મિહિમંથવં-ગૃહસ્ત્રીઓનો	ચિત્તધિત્તિ-ચિત્રામળમાં
મંનમેમગ્નં-મંવ ત્રને ઓપય	મડલ-સેવે	પરિચય	નિજાપ-હુણ
આદરત્યે-ત્ત્વે	મયળાસળં-સંધારો ને આસન	સાદ્દર્શિ-સાધુઓનો સાથે	સઅલંક્રિઅં-સારા અલંકાર-
ધૂઆદિગરળંપયં-પાળીઓની	હૃત્વીગમયુધિવજ્જિઅં-લ્લી	જહા-જેમ	વાક્રી
પીડાનું સ્થાનક	પથુથી વર્જિત	કુચકુડપોઅસ-કુકુડીનાં	મન્નલરંપિવ-મૂર્યની જેમ
મન્નલં-વીજાને માટે	ચિત્તિ-વીજાથી રહિત	વચ્ચાંને	દટ્ટુળં-જોડેને
પળલં-કરેલું	મથે-દોય	કુલલઓ-વીલાડીથી	પટ્તિસમાઢરે-પાછી વાલે
ઉગારધૂમિમંપત્તં-સ્થંલિ	સિજા-ગર્યા, વસતિ	વંધયારિસ્ત-વ્રત્તચારીને	

नवखतं सुमिणं जोगं, निमित्तं मंतभेसजं । गिहिणो तं न आइक्खे, भूआहिगणं पयं ॥ ५१ ॥
नक्षत्रं स्वप्नं योगं, निमित्तं मंत्रभेपजे । गृहिणस्तन्नाचक्षीत, भूताधिकरणं पदम् ॥ ५१ ॥

अर्थ—नक्षत्रनो विचार, ज्योतिष, स्वप्नसंबंधि ज्ञान, वशीकरण विद्या, शुक्ल शास्त्र, मंत्रविद्या के वैद्यचिकित्सा संबंधी कदाच पोताने ज्ञान थयुं होय तो ते गृहस्थजनोने न कहे कारण के तेने कहेवाथी नाना प्रकारे अनर्थ थवा संभव छे.

अन्नटुं पगडं लयणं, भइज्ज सयणासणं । उच्चारभूमिसंपन्नं, इत्थीपसुविवज्जिअं ॥ ५२ ॥

अन्यार्थं प्रकृतं लयनं, भजेत्तयनासनम् । उच्चारभूमिसंपन्नं, स्त्रीपशुविवर्जितम् ॥ ५२ ॥

अर्थ—(हवे कया स्थाने मुनिजनोए रहेहुं ते स्थाननो निर्देश करे छेः—) गृहस्थजनोने निमित्ते बनेलं स्थान, शय्या अने आसनने मुनि भोगवी (वापरी) शके. परन्तु तेहुं स्थान स्त्री, पशुथी रहित (एकांत) होहुं जोइए अने मूत्रादि शरीरवाधा निवारी शकाय तेवी भूमिकानी सानुकूलता होवी जोइए.

विवित्ता अ भवे सिज्जा, नारीणं न लवे कहं । गिहिसंथवं न कुज्जा, कुज्जा साह्हि संथवं ॥ ५३ ॥

विवित्ता च भवेच्छय्या, नारीणां न लपेत्कथाम् । गृहिसंस्तवं न कुर्यात्, कुर्यात्साधुभिः संस्तवम् ॥ ५३ ॥

अर्थ—जो ते स्थानमां साधुजी एकाकी होय (साथेना साधको पासे न होय) त्यारे स्त्रीओ साथे वार्तालाप के कथावार्ता न करे अने गृहस्थनो पण अति परिचय न करे पण साधुजनोनी साथेज परिचय राखे.

विशेष--एकानां एकाही स्त्री को दो बातें लगाने जरूरी हैं--एक तो उचित वस्त्र पहनना और दूसरी उचित व्यवहार करना है। एक ही स्त्री को दो बातें लगाने जरूरी हैं--एक तो उचित वस्त्र पहनना और दूसरी उचित व्यवहार करना है।

जहा कुम्हड़पोअस्स, निच्चं कुल्लओ भयं । एवं खु वंभयारिस्स, इत्थीविग्गहओ भयं ॥ ५४ ॥

यथा कुम्हड़पोअस्स, निच्चं कुल्लओ भयम् । एवं खलु वल्लवारिणः, इत्थीविग्रहतो भयम् ॥ ५४ ॥

अर्थ--जैसे कुम्हड़पोअस्स, निच्चं कुल्लओ भयम् । एवं खलु वल्लवारिणः, इत्थीविग्रहतो भयम् ॥ ५४ ॥
 भय रहे छे।

चित्तभित्तिं न निज्झाण, नारिं वा सअलंकिअं । भक्खरं पिव ददुणं, दिट्ठिं पडिस्समाहरे ॥ ५५ ॥

चित्तभित्तिं न निज्झायेत्, नारीं वा सखं कृताम् । भारुमिव दृष्ट्वा, दृष्टिं प्रतिसमाहरेत् ॥ ५५ ॥

अर्थ--साधक श्रृंगारनां चित्रवाली दिवालने (ते ते चित्रो पर दृष्टकी लगाडीने) जुए नहिं किंवा तत्संबंधी निन्तन हरे नहिं, तेमज खुसज्जित मीने पण तेना अभिनय तरफ दृष्टि करीने जोवानो के चित्तवानो प्रयत्न करे नहिं।
 मदान भारुमातयी दृष्टि पदे तो मूर्खनी जेम तेनायी पण तुरत ज दृष्टिने पाछी खेची ले।

विशेष--साधक श्रृंगारनां चित्रवाली दिवालने (ते ते चित्रो पर दृष्टकी लगाडीने) जुए नहिं किंवा तत्संबंधी निन्तन हरे नहिं, तेमज खुसज्जित मीने पण तेना अभिनय तरफ दृष्टि करीने जोवानो के चित्तवानो प्रयत्न करे नहिं।
 मदान भारुमातयी दृष्टि पदे तो मूर्खनी जेम तेनायी पण तुरत ज दृष्टिने पाछी खेची ले।

हृत्थप(पपडिच्छिअं-हाथ

पग-कपायेलां

कन्ननासविगप्पिअं-कान अने

नाक कपायेलां

अविवाससयं-सो वर्षनी पण

विभूसा-वल्ल अलंकार वडे

करीने

इत्थिसंसग्गी-स्त्रीनो संबंध

पणीअंसभोअणं-दो तेल

प्रमुख स्निग्ध आहारतुं

भोजन

नरस्स-मनुष्यने

अत्तगवेसिस्स-आत्माना

कल्लगणने अथ

विसं-विष

तालउडं-तालपुट

अणिच्चं-अनित्य

तेसिं-तेओने

पुगलाण-पुद्गलोना

विणीअतिण्हो-तृष्णाने दूर

करतो

विहरे-विचरे

सीइभूएण-शीतळ थइने,

हृत्थपायपडिच्छिअं, कन्ननासविगप्पिअं । अवि वाससयं नारिं, बंभयारी विवज्जाए ॥ ५६ ॥

हस्तपादप्रतिच्छिन्नां, कर्णनासाविकृताम् । अपि वर्षशतिकां नारीं, ब्रह्मचारी विवर्जयेत् ॥ ५६ ॥

अर्थ—ब्रह्मचारी साधके जेना हाथ अने पग छेदाइ गयेला होय, कान अने नाक कपाइ गयां होय के विकृत थइ गयां होय तथा पूरां सो वर्ष थइ गयां होय तेवी वृद्ध अने बेडोळ स्त्रीनो पण संसर्ग त्यागवो घटे.

વિશેષ—નમ્રને માટ્યાર નાન્દ્ય પુરે સ્ત્રી જોતે દિશા સ્ત્રીએ પુરુષ જોડે ગાયે રહેવાનું તો મર્યાદા છોડીને દેખે. એકાદ એ વિકાર-
રનો પામવાનું ઉમેરક નિમિત્ત છે.

ત્રિભૂતા इतिरसंसर्ग, पणीअं रसभोजनं । नरसत्तागत्रोसिहस, त्रिसं तालउडं जहा ॥ ५७ ॥

ત્રિભૂતા મીમંસર્ગઃ, પ્રણીતં રસભોજનમ્ । નરસ્યાત્મગત્ત્રેયિણઃ, ત્રિપં તાલપુટં યથા ॥ ૫૭ ॥

અર્થ—આત્મસ્વરૂપના ગોપક માટે ગોપા (ગરીબ સૌન્દર્ય), સ્ત્રીના સંસર્ગ અને રસચાહાં સ્વાદુ સ્વાણાંઓ એ
નાટપટ (પર્ચકર) જેવે જેવાં છે.

વિશેષ—અન્દેશિયનો નન્દેશિય ગાયે ન્હા માટ મંચ ર હોયયો તેમાં તોના તનનનના કે અનિ રસાઙ. વિદ્યાન દ્વયાદિ ભોજનો વિકૃતિ
પ્રગ કરે છે ગરીબાન્દ્યને અને ટાવટીય નેમાં ઉત્તેજનો લાગે છે. પછે ગ્રાજો સ્ત્રીનો ગાઢ સંમર્ગ થાય એટલે બાવો શ્વેતિમાં
પો નદાગર્ભ મનસાં કુલોનું પતન થતાનો નમવ છે.

अंगपञ्चंगसंठाणं, चारुद्विअपेहिअं । इत्थीणं तं न निज्जाए, कामरागविवहुणं ॥ ५८ ॥

અંગપચંગમંસઠાનં, ચારુદ્વિતપેક્ષિતમ્ । ત્ત્રીણાં તન્ન નિઃપાયેન્, કામરાગવિવર્ધનમ્ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ—ત્રીઓનાં અંગપચંગ, આકાર, મીઠાં વેણ અને સૌમ્ય નિરીક્ષણો (કટાક્ષો) એ કામ, રાગ, મનોવિકાર)
ને વ્યારાનાજ નિમિત્તરૂપ છે. માટે ગાણો સાચક તેનું ચિંતન ન કરે.

વિશેષ—વિવારમાન દિશા વિદ્યારો દ્રષ્ટિથી શ્રીમાં અગોરાળ જોઈ એ પગ મદન મયકર દોષ છે.

दशवै०
॥ १२४ ॥

अ० ८

विसर्गसु मणुणैसु, पेमं नाभिनिवेशए । अणिच्चं तेषां विणाय, परिणामं पुग्गलाण य ॥५९॥

विषयेषु मनोज्ञेषु, प्रेम नाभिनिवेशयेत् । अनित्यं तेषां विज्ञाय, परिणामं पुद्गलानां च ॥ ५९ ॥

अर्थ—बधी पुद्गल (जड) वस्तुओंनां परिणामने अनित्य स्वभाववालां जाणीने ज्ञाणो साधक मनोज्ञ विषयोमां (मनगमती भिन्न भिन्न प्रकारनी वस्तुओंमां) आसक्ति न राखे अने अमनोज्ञ पदार्थों पर द्वेष पण न लावे.

पोग्गलाणं परिणामं, तेषिं नच्चा जहा तहा । विणीअतिण्हो विहरे, सीईभूएण अप्पणा ॥ ६० ॥

पुद्गलानां परिमाणं, तेषां ज्ञात्वा यथा तथा । विनीत तृष्णो विहरेत्, शीतीभूतेनात्मना ॥ ६० ॥

अर्थ—हमेशां सुनि पौद्गलिक (जड) पदार्थोंना परिणामने यथार्थरूपे जाणीने, तृष्णा (लालच) थी रहित

थइ पोताना आत्माने शांत राखीने संयमधर्ममां विचरे.

विशेष—पदार्थमात्रनो पलटवानो स्वभाव छे जे भाजे सुदर देखाय छे तेज काले अखुंदर अने अखुंदर सुदर वनी जाय छे. पदार्थमात्रना भा बन्ने पासां तपासी तिरस्कार के प्रलोभनमा न पढतां समभाव पूर्वक ज साधुए रहेहु

गाथा ६१ थी ६४ सुधीना छटा शब्दार्थ

परिआयट्ठाणं—उत्तम स्थानकने । आयरिअसंमए—आचार्यने

अणुपालिज्जा—रक्षण करे

गुणे—मूळ गुणरूप श्रद्धाने

जाइ—जे

सद्धाइ श्रद्धावडे करीने

निकखंतो—निकळतो छतो

व्यापार

संजमजोगयं—संयम व्यापार

सज्जायजोगं—वाचना प्रमुख

अहिट्टिए—करनार एवा साधु

શ્રુત-શ્રુતીર ગુરુત્ર જેમ
 મેળાડ-મેનારેડે કરીને
 મમનમારેડે-નપસ્યા મમુલ
 શ્રાવ્યવાલો
 અર્ચ-મમયે
 પરંગિ-ચીના (ગરુડોને)
 મુગ્ધાવન-ગ્રાણરસ-સ્વા-
 ધ્યાય અપ શુભ ધ્યાનમાં

આસક્ત
 તાડળો-સ્વપરને તારનાર
 અપાવભાવસ્સ-શુદ્ધ
 ચિત્તવાલા
 વિરુજાઈ-શુદ્ધ થાય છે
 મર્મીરિઅં-અગ્નિથી તપાવેલ
 (પ્રેરાવેલ)

રુપમલં-રુપાનો મેલ
 જોડણા-અગ્નિવહે
 તારિસે-તેનો સાથુ
 દુઃખલસદે-દુઃખને સહન
 કરનાર
 જિહ્વિદિ-જિતેન્દ્રિય
 સુષ્ણ-શ્રુતજ્ઞાનવહે
 અમમે-મમતા રહિત
 અર્કિચળે-પરિગ્રહ રહિત
 વિરાયઈ-શોભે છે
 કમ્મઘર્ણમિ-કર્મરુપી વાદલાં
 અવગણ-દૂર થયે છે
 કસિણમ્મપુઢાવગમે-સમગ્ર
 વાદલાંનો સમૂહ દૂર થયે છે
 ચંદ્રિમ-ચંદ્રમા

જાડ સદ્ગાઈ નિઃસ્વંતો, પરિઆયટ્ટાણમુત્તમં । તમેવ અણુપાલિજ્ઞા, ગુણે આયરિઅસંમણ ॥ ૬૧ ॥
 તથા શ્રદ્ધયા નિઃક્રાન્તઃ, પર્યાયસ્થાનમૃત્તમમ્ । તદેવાનુપાલ્યેત્, ગુણેજ્ઞાચાર્યસંમતેષુ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ—માત્ર જે શ્રદ્ધા અને વૈરાગ્યભાવથી પોતાના ઘરને છોડીને ઉત્તમ તથા ત્યાગની ભૂમિકાને પામ્યા છે તેજ
 શ્રદ્ધા અને દૃઢ વૈરાગ્યથી મહાપુરુષોણ વનારેલા ઉત્તમ ગુણોમાં રહી સંયમધર્મનું પાલન કરે.

વિશેષ—૬૧મ પાંક્તિ મૂલ પુત્રો કથા ઉપરજુઓનો યનાંગિન યાવ છે. તેણે વિશુદ્ધ વર્ણન જોયા માટે પુત્રો—દર્શનકાલિસ્મૃત્ત
 ૧૫૫૫ ૪૨૨

તવં ચિમં સંજમજોગયં ચ, સજ્ઞાયજોગં ચ સયા આહિટ્ટુષ ।

દશૈવ૦

॥ ૧૨૬ ॥

સૂરે વ સેણાઈ સમત્તમાડહે, અલમપ્પણો હોઈ અલં પરેસિં ॥ ૬૨ ॥

તપથ્વેદં સંયમયોગકં ચ, સ્વાધ્યાયયોગં ચ સદાઽધિષ્ઠાતા ।

શૂર ઇવ સેનયા સમાપ્તાયુધઃ, અલમાત્મનો ભવત્યલં પરેપામ્ ॥ ૬૨ ॥

અ૦ ૮

અર્થ—તેવો સાધુ હમેશાં સંયમયોગ, તપ અને સ્વાધ્યાય યોગનું જ સતત અધિષ્ઠાન કરતો હોય છે અને તેવા જ્ઞાન, સંયમ અને તપશ્ચર્યાના પ્રભાવે સંપૂર્ણ શક્તિથી સહિજત સેનાના ઉપરી (સેનાની જેમ પોતાનું અને પોતાના સૈન્યનું રક્ષણ કરે છે તેમ)ની માફક પોતાનો અને પરનો ઉદ્ધાર કરવા માટે શક્તિમાન વને છે.

સજ્ઞાયસુજ્ઞાણરથસ્સ તાઈણો, અપાવભાવસ્સ તવે રયસ્સ ।

વિસુજ્ઞઈ જં સિ મલં પુરેકઢં, સમીરિઅં રુપમલં વ જોઈણા ॥ ૬૩ ॥

સ્વાધ્યાયસુધ્યાનરતસ્ય તાયિનઃ, અપાવભાવસ્ય તપસિ રતસ્ય ।

વિશુદ્ધ્યત્યસ્ય મલં પુરાકૃતં, સમીરિતં રૂપ્યમલમિવ ડ્યોતિપા ॥ ૬૩ ॥

અર્થ—સ્વાધ્યાય તથા સુધ્યાનમાં રક્ત, સ્વ અને પર જીવોના રક્ષક, તપશ્ચર્યામાં લીન તથા નિષ્પાપી તે સાધ-
કનું પૂર્વકાલીન પાપકર્મ પણ જેમ અગ્નિથી ચાંદીનો મેલ હણાય તેમ હણાઈ જાય છે.

સે તારિસે દુઃખસહે જિહંદિણ, સુણ જુત્તે અમસે અકિંચણે ।

વિરાયઈ કમ્મઘણમ્પિ અવગણ, કસિણલ્લભપુડાવગમે વ ચંદિમ ॥૬૪॥

સ તાદ્દશો દુઃખસહો જિતેન્દ્રિય, શ્રુતેન ચુક્તોડમ્મોડકિંચનઃ ।

વિરાજતે કર્પધનેડપાતે, કૃત્સ્નાન્નપુટાપગમે ઇવ ચંદ્રમાઃ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ—પૂર્વરૂપિત (ક્ષમા દયાદિ) ગુણોને ધારણ કરનાર, સંકટોને સમભાવે સહન કરનાર, શ્રુત વિદ્યાને ધારણ કરનાર. ત્રિનેન્દ્રિય, મમત્તભાવથી રહિત તથા અપરિગ્રહી તેવો સાધુ કર્મરૂપી આવરણો દૂર થયા પછી આત્મજ્યોતિથી તાદ્દશોના મમૂહ્યી અવ્યાપ્ત સંપૂર્ણ ચંદ્રમાની પેઠે જ્ઞઞહક્કી ડટે છે. અર્થાત્ કર્મમલ્લથી નિર્મલ થઈ આત્મસ્વરૂપમય બને છે.

વિશેષ—જાતા ડરનોગપૂરૂક જાણત દસા. ગૃહસ્થજીવનને છાજતા સૌ કોઈ કર્મનો ત્યાગ; આસક્તિ, મદ, માયા, હલકપટ, લોભ અને રુદમદોનો ત્યાગ. એ જ ત્યાગે જીવંત એ ત્યાગી જીવનનું પરમ ચેતનવંતું લક્ષ્યમિદુ છે. એમ કહું છું.

ए प्रमाणे आचारप्रणिधि नामनुं आठुं अध्ययन पूर्ण थयुं.

અથ વિનયસમાધિનામકનવમાધ્યયને પ્રથમોદ્દેશકઃ

વિનય એટલે વિશિષ્ટ નીતિ-વિશિષ્ટ કર્તવ્ય.

ગૃહસ્થનાં વિશિષ્ટ કર્તવ્યો, સાધકના વિશિષ્ટ કર્તવ્યો અને ભિક્ષુ શ્રમણનાં વિશિષ્ટ કર્તવ્યો ભિન્ન ભિન્ન હોય છે. અહીં દરેક જિજ્ઞાસુઓના જીવનને સ્પર્શતા ઉલ્લેખો છે. પરંતુ એમાં પણ વિશેષ માર ગુરુકુલના શ્રમણ સાધકોનાં પોતાના ગુરુદેવો તરફનાં શાં શાં કર્તવ્યો છે? તે વર્ણન આ ઉદ્દેશકમાં વિશેષરૂપે છે. સાધકને માટે ઉપકારક ગુરુને શાસ્ત્રકારો પરમાત્મા જેવી ઉચ્ચ કોટિના કલ્પે છે, ગુરુદેવ એ સાધકના જીવનપંથના સહચારી ભોમિયા છે અને તેની નૌકાના સુકાન સમા છે. તેથી તેની શિક્ષાનો અસ્વીકાર કરવો અને તેની અવગણના કરવી તે આર્પત્તિ અને પતનને નોતરવા જેવું અળવિચાર્યું અને અકરણીય કાર્ય છે.

ગાથા ૧ થી ૫ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

યંભા-માન	અમૂહભાવો-અજ્ઞાનભાવ	મંદિતિ-મંદ (થોડી)બુદ્ધિવાળો	અપ્પસુઅત્તિ-અલ્પ (થોડા)
મયપ્પમાયા-માયાના પ્રમાદથી	કીઅસ્સ-વાંસના	લક્ષ્ણ-જાણીને	શ્રુતવાલા એ પ્રકારે
ગુરુસ્સગાસે-ગુરુની પાસે	વહાય-નાશને માટે	હરે-નાની ઉમરના	હીલંતિ-હીલના કરે છે

पदिरत्नमाना-अंगिकारकरना

पगईए-स्वभायी

मुअदोरोआ-थुन भने

बुद्धिए नभिन

आगरुदो-आनारात्ता

गुगुद्धिअणा-गुणने निगे

भिर छे आत्मा जेनो

मिहिरिवि-अग्रिनी माफक

भाल-भस्म

हुज्जा-हरेछे

नागं-नये

अद्विआग-अहितने मांटे

निअच्छड-आवेछे

जाइपहं-जातिमार्ग

आसीविसो-दाहमां विप-

वाळो सप

मुन्दो-दणो कोपेलो

(क्रोधवाळो)

जीवनासाउ-जीवना नाशग्री

[जीवना नाश सिचाय]

अप्पसत्ता-अप्रसत्ता थएला

(कोपायमान थएल)

अवोहि-मिथ्यात्व

मुक्खो-मोक्ष

नत्थि-नयी

अंभा व कोहा व मयप्पमाया, गुरुस्सगासे विणयं न सिक्खे ।

सो चेव उ तस्स अभूइभावो, फलं व कीअस्स वहाय होइ ॥ १ ॥

संभादा क्रोधादा मायाप्रमादान्, गुरुमहागे विनयं न शिक्षते ।

यैव तु तस्यामूर्तिभानः, फलमिव कीचकस्य वधाय भवति ॥ २ ॥

अर्थ—जे मागरु गमिमान्धी, क्रोधभी, छलरूपट्टी के प्रमादयी गुरुदेव (मायुसमुदायना आचार्य) पासयी सिंग (निग्रिष्ट हर्षण) ने शीलिनो नयी ने अहंकार वडे खरेखर पोतानी पडतीनेज नोतरे छे. (जेम चांसनु फल चांसनो ज नाग हरे छे पैग) नेनी पोतानीज प्राप्त भयेली शक्ति तेना पोतानाज नाग तरफ तेने दोरी जाय छे.

જે આધિ મંદિ તિ ગુરં વિદ્વા, હહરે રમે અપ્પસુગ્ગ સિ નચ્ચા ।

હીલંતિ મિચ્છં પલિવજ્જમાણા, કરંતિ આસાયણં તે ગુરુણે ॥ ૨ ॥

યે ચાપિ મંદગિગિતિગુરં ચિદિત્થા, હારોડ્યમત્તપશ્રુત ઇતિ જ્ઞાત્થા ।

હીલ્લયન્તિ મિચ્છાત્ત્વં પ્રતિપચ્ચમાનાઃ, કરંન્ત્યાચ્ચાતર્ના તે ગુરુગામ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—વહી જેઓ પોતાના ગુરુને મંદ કે બોછી વચ્ચરના જાણીને થય્યા તેમને થોડું જ્ઞાન છે તેમ થારીને તેમની હીલના કરે છે, તેમને કદુવચનો કહે છે તેઓ ભરેભર ગુરુજનોની પ્રાધાતના કરે છે.

પગઈગ્ગ મંદા વિ ભવંતિ ગમે હહરા વિઅ જે સુઅબુહ્ધોવેવેઆ ।

આચારમંતા ગુણગુટ્ઠિઅપ્પા, જે હીલિઆ સિહિરિચ ભાસ કુજ્જા ॥૩॥

મકલ્લા મન્દા પ્રપિ મનન્સેને, હહરા પ્રપિ ન યે શ્રુતવુદ્ધયોપપેતાઃ ।

માનારવન્તો ગુણગુટ્ઠિઆત્માનાઃ, યે હીલિતાઃ જિલીન મમ્મ કુમ્મુઃ ॥ ૩ ॥

(ગુરુની આજ્ઞાનના કરત્રી તે મોટું પાપ છે.)

અર્થ—કેટલાક ગુરુઓ (વચના વૃદ્ધોના હતાં) પ્રકૃતિથી ન ચુલ્લિમાં પંદ હોય છે. કેટલાક વચે જાના હોવા

તાં અન્યાય અને વૃદ્ધિમાં આગચ્છ વર્થેજા હોય છે. (જ્ઞાનના ન્યૂનાવિક ધણે દો) પરંતુ તે તથા સાધુજનોના આચાર્યો વગર અને ચારિત્રના મુગોમાંજ પોતાના મનને જીન રાગનારા તરફની પુરુષો છે, તેઓનું અપમાન કરવું યોગ્ય નથી. દારૂનાં ને શોરું અપમાન ઘણીની માફક સદ્ગુણોને ધમ્મ કરી નાંખે છે.

નિરોધ—પ્રમા, રસ, દુઃખ નિવૃત્તિના પારક મુદ્ધા પ ૧ કબ્બુ પગ અન્યાય કરવા દુઃખતા નથી, પણ તેવા મહાપુરુષોનું અપમાન કરનારો મનુષ્યોની જ તેનાના રોક્યો અમાન કરનાર તે માન્યુ અહિન થાય છે. કારણ કે વિષમા કર્મનો એ અવલક કર્મનો છે કે જેથી જ્ઞાન કર્મો અને તેના કલ મલ્યા કરે.

તે આવી નાગં ડહરં તિ નચા, આસાયગ્ સે અહિઆય હોહ ।

પવાયરિયં પિ હુ હીલિયંતો, નિઅચ્છઈ જાહપહં છુ મંદો (દે) ॥ ૪ ॥

યથાપિ નાગં દહરમિતિ જાન્ના, આગતયતિ સ અહિતાય ધવતિ ।

પવમાચાર્યમપિ સ્વત્તુ ડીચ્ચન્, નિયચ્છતિ જાતિપન્થાનં હુ મન્દઃ ॥ ૪ ॥

અર્થ—હોહ મૂર્ખ માણસ મૈયં નાનો જાણીને પણ જો નેને લીજવે તો તેનું તે મર્પદારા અહિત થાય છે, તેથી જાણીને તે પોતાના અજ્ઞાનથી ધાચાર્યનું અપમાન કરે છે તે મર્પેલર પોતાના અજ્ઞાનથીજ-પોતાના દુઃસ્વાર્થથીજ જન્મ-મરણના વચ્ચે કર્યો કરે છે.

આસીવિસો વાવિ પરં સુરુદ્ધો, કિં જીવનાસાડ પરં તુ કુજ્ઞા ।

આચરિઅપાયા પુણ અપ્પસન્ના, અવોહિઆસાયણ નત્થિ સુવલો ॥ ૫ ॥

આશીવિપો વાપિ પરં સુરુદ્ધઃ, કિં જીવનાશયાઃ પરં તુ કુર્યાત્ ।

આચાર્યપાદાઃ પુનરપસન્ના, અત્રોધિ આશાતનયા નાસ્તિ મોક્ષઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ—કુપિત થયેલો દ્રષ્ટિવિપ સર્પ પ્રાણનાશથી અધિક શું કરી શકે ? મૃત્યુથી અધિક કંદ કરી શકતો નથી. પણ આચાર્યોને અપસન્ન કરવામાં આવે તો તે સાધક તેઓની આશાતનાથી અજ્ઞાનતાને મેળવી (જ્ઞાનભ્રષ્ટ થવી) મુક્તિમાર્ગથી અવકય દૂર જાય છે.

વિશેષ—સર્પ સ્થ કષ્ટ ભાગનારને પ્રતિકુષ્ટ ભાગવાનો પ્રયત્ન કરે છે. ય્યારે ભાનાયો સ્તયં કોણુ પળ બંધિત ફરત્તા નથી. પણ પોતાના જ દોષથી તે તુરંથી યાય છે. જટલે તેના ગુરુઓ કંદ દ્રવિત ન ગણાય.

ગાથા ૩ થી ૧૦ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

જલિઅં-વલતી
અવક્રમિજ્ઞા-વલતી રહે
કોવદ્જ્ઞા-ક્રોધ પમાડે

વિસં-વિપને
સ્વાયદ્-સ્વાય છે
જીવિઅટ્ટો-જીવવાનો અર્થી

પસોવમા-આ ઉપમા
સિયા-કદાચ
પાવય-અગ્નિ

નો હદિજ્ઞા-ચાલે નહિ
કુચિઓ-ક્રોધ પામેલો
ન ખમ્મલે-કરડે નહિ

દાનદાન-દાનદાન નામનું

સિ

ન પારે-પારે નહીં (નમન

ન પમાટે

પાપ-પાપને

નિરમા-પમાને કરીને

ખિત્તે-ખેડવાને

કુચ્છે-કુચ્છા કરે

મુચ્છે-મુચ્છા

મીચ્છે-મીચ્છા

પદ્ધિચ્છે-પદ્ધિચ્છા-નગાચ્છે

રુપ-કરે

સત્તિભગે-શક્તિની પાસ

ઉપર

પદારે-પદારને

ગિરિ-પદારને

ચિ-ળા. ખિન્દે-ખાગે

જો પાપગં જલિઅમવક્ષમિજ્ઞા. આસીવિસં વા ચિ હુ કોચ્છજ્ઞા ।

જો વા વિસંભાયડ જીવિઅટ્ટી, ઇસેવમાસાયળયા ગુરુણં ॥ ૬ ॥

યઃ પાપકં ચલ્લિતપવરુમ્નેન્, પ્રાણાપં તપિ તત્તુ કોપયેન્ ।

યો તા તિવં તાદતિ ત્રીવિતાર્ગો, યેતોપમાનાતનયા ગુરુણામ્ ॥ ૬ ॥

અર્થ-જે માપક ગુરુત્તનોનું અપમાન કરીને આત્મનિહાસ સાધવા ફક્તે છે તે તેમ જોઈ શીતમની રાજા તાગી વળીને અગિયારે પ્રોગ કરે છે; ત્રણિય સર્પને કોપાને છે અથવા એર તાપ છે તેયુંજ તાગે કરે છે.

અપાવાદમુદ્ધાખિહંતી-અના-
વાપ મુલના અખિલાની

વ્પસાયાખિમુલો-પ્રસન્નતા

રાલગાને તત્પર

રમિજ્ઞા-રહેવું, ચર્તાવું.

सिआ हु से पावय नो डहिजा, आसीविसो वा कुविओ न भक्खे ।

सिआ विसं हालहलं न मारे, न आवि मुखवो गुरुहीलणाए ॥७॥

स्यात्खलुसपावको नो दहेत्, आशीविपो वा कुपितो न भक्षयेत् ।

स्याद्विपं हालाहलं न मारयेत्, न चापि मोक्षो गुरुहीलनया ॥ ७ ॥

अर्थ—कदाचित् (विद्या के मंत्रना वळथी) अग्नि न पण वाळे, कोपायमान थयेलो द्रष्ट्रिप संपं पण न करडे, तेमज हलाहल विप पण कदाचित् न मारे. परंतु गुरुनो तिरस्कार तो अफळ जायज नहि. एटले के तेनाथी तो अवश्य मुक्तिनो मार्ग नज प्राग थाय. अर्थात् संयमधीज भ्रष्टज थाय.

विशेष—गुरुजनोनो तिरस्कार मोक्षनो प्रतिबंधक कद्रु छे तेमां अपमादने लेस मात्र स्थान नथी आथी साधक पुढपोए उपकारी गुरुओ प्रत्ये सदा सुविनीत रहेउ जोइए.

जो पव्वयं सिरसा भित्तुमिच्छे, सुत्तं व सीहं पडिबोहइज्जा ।

जो वा दए सत्तिअंगे पहारं, एसेवमासायणया गुरूणं ॥ ८ ॥

यः पर्यंतं शिरसा भेत्तुमिच्छेत्, सुप्तं वा सिंहं प्रतिबोधयेत् ।

यो वा दद्यात् शक्त्यग्रे महारं, एषोपमाशातनया गुरूणाम् ॥ ८ ॥

अर्थ-- जेप्र सोड मूर्ख पोताना मस्तकरी पर्वतने भांगवा इच्छे (तो पर्वतने चढले पोतानु मायुंज भांगे),
 नोया मित्रने पावे नड जगते धरमा भाव्यानी अणी पर व्यादनी प्रहार करे (तो भाळाने कगी इजा न पर्वतने पण
 यत्ना मेहलो नलो भड जाय.) ना पोतन दुजो थाय छे. नेजरीने गुरुजनोना तिसकार करनारनी पण तेज प्रकारनी
 दुज्जर चिनि गाय छे.

सिआ हु सीसेग गिरिं पि भिंदे. सिआ हु मीहो कुविओ न भवखे ।

सिआ न भिंदिज न सत्तिअगं न आवि मुक्खो गुरुहीलणाए ॥ ९ ॥

व्याख्यान गीरेण गिरिमपिपिन्यात्. सात्तसुविहः कुपितो न भवत्येव ।

स्यान्नपिन्याचमन्थं, न चापि मोक्षोगुरुहीलमया ॥ ९ ॥

अर्थ--पंहु रुदाचिन् (ताम्रंदर जेरा पुल्लो) पोतानी जक्तियो होड मस्तक नडे पर्वतने भेदी नाले. कोपेलो
 भिंदे एव रराच पडाव न हरे तथा भाव्यानी अणी पण रुदाच न भेदे, पंहु गुरुलो करेओ तिसकार के तेनी अयगणना
 तो तार नागना मोक्षपांगवां चाग उचल करेज छे.

आयरिअगया पुण अल्पसत्ता. अचोहिआसायण नत्ति मुक्खो ।

तम्हा अगाचाहुमुहाभिकंखी, गुरुधसायाभिमुहो रसिज्जा ॥ १० ॥

आचार्यपादाः पुनरप्रसन्नाः, अवोधिमामाशातनया नास्ति मोक्षः ।

तस्मादनावाधमृखाभिकांक्षी, गुरुमसादाभिमुखो रमेत् ॥ १० ॥

अर्थ—आचार्यदेवोनी अप्रसन्नताथी अज्ञाननी प्राप्ति थाय छे अने अज्ञान आवयाथी मोक्षमार्गमां अंतराय उभो थाय छे. माटे अत्राधित सुख (मोक्षगतिना सुख)नो इच्छुक साथरु हमेशां गुरुनी कृपा मेळववामांज आनंद माने.

गाथा ११ यी १५ सुधीना छूटा शब्दार्थ

जहाहिअग्नी-जेम हाम क- रनारी ब्राह्मण जलणं-अग्निने नमंसे-नमस्कार करे नाणाहुई-नाना प्रकारनी आहुतिथी मन्तपय-मंत्रपदोथी अभिसित्तं-सस्कारवाळो करेलो उयचिहुइज्जा-सेवे	अणन्तनाणोवगओवि-अनंत ज्ञानवाळो होय तो पण जस्सन्तिए-जेनी पासे धम्मपयाइ-धर्मपदोने तस्सन्तिए-तेनी आगळ विणइयं-पिताने पडंजे-करे सत्कारए-सत्कार करे पंजलीओ-हाथ जोडीने	कायगिरा-काया अने वचन बटे करीने लज्जा-शरम दया-कृपा कळ्हाणभागिस्स-मोक्षना अभिलापिने विसोही-विशुद्धि पूययाभि-पूजं छं. निसन्ते-रातने छेहे तवणचिमाली-प्रकाशतो सूर्य	पभासइ-प्रकाश करे भारहं-भरतक्षेत्रने विरायइ-दोभे छे कोमुइ-कार्तिक पूर्णिमानी रात्रीनो चंद्रप्रकाश नक्खत-नक्षत्रो तारागण-ताराओनो समूह परिवुडपा-परिवराण्लो खे-आकाशमां अण्णमुखके-वादळां वगरनो
--	--	---	--

नहाहिअग्नी जलणं नमंसे, नाणाहुईमंतपयाभिसितं ।

एवायरिअं उवचिहुइजा, अणंतनाणोवगओ वि संतो ॥ ११ ॥

यथादिनाग्निर्ज्वलं नमस्यति, नानाहुतिमंत्रपदाभिषिक्तम् ।

एवमानार्ग्यमुपतिष्ठेत्, अनंतज्ञानोपगतोऽपि मन् ॥ ११ ॥

अर्थ—जेव अग्निदेवी ब्राह्मण भिन्नभिन्न प्रकार्णी ची, मय इत्यादि पदार्थानी आहुतिओ तथा वेदना मंत्रपदो दे अग्निरक्त होइया होमाग्निने नमस्कार करे ते तेम गिह्य अनंत ज्ञानने पापवा छनोण पाताना गुल्मी त्रिनयपूर्वक प्रकृति करे.

जम्भसंनिग् धम्मपयाइ सिक्खे, तस्संतिग् वेणइयं पउजे ।

सक्कारग् सिरसा पंजलीओ, कायगिरा भो मणसा अ निञ्जं ।

दश्यागिक्के पदेयानि जिअेन, तदयागिक्के नैनेयिक्कं प्रयुद्धोनि ।

सन्तारयेन् गिरसा प्राञ्जलिकू, सायेन गिरा धो मनसा न निहयम् ॥ १२ ॥

अर्थ—शिष्यनुं कर्तव्य છે કે જે ગુરુની પાસેથી ધર્મશાસ્ત્રના ગૂઢ રહસ્યો શીખેલો હોય તે ગુરુનો વિનયભાવ વરોવર જાળવે. તેમજ મસ્તકે અંજલિ જોડી તેમને પ્રણામ કરે. વચનથી તેમનો સત્કાર કરે અને કાયાથી તેમની સેવા કરે; એ રીતે હમેશાં મન, વચન અને કાયા એ ત્રણે યોગોથી હમેશાં ગુરુનો સત્કાર કરે—તેમનો વિનય જાળવે.

लज्जा दया संजमबंभचेरं, कल्याणभागिस्स त्रिसोहिठाणं ।

जे मे गुरू सययमणुसासयंति, तेहिं गुरू सययं पूअयामि ॥१३॥

लज्जा दया संयमो ब्रह्मचर्य, कल्याणभाजिनो त्रिभुद्धिस्थानम् ।

ये मां गुरवः सततमनुशासयंति, तान् गुरून् सतत पूजयामि ॥ १३ ॥

અર્થ—અર્ધર્મ તરફની લજ્જા, દયા, સંયમ અને બ્રહ્મચર્ય એ ચારે સદ્ગુણો આત્મકલ્યાણને ઇચ્છનારા માટે આત્મવિશુદ્ધિનાંજ સ્થાનો છે. (કારણ કે તે સદ્ગુણોથી કર્મરૂપી મેલ દૂર થાય છે.) માટે “મારા ઉપકારી ગુરુ સતત તેવી શિક્ષા આપે છે તે મારા હિતને માટે છે અને તેથીજ હું સતત તેવા મારા ગુરુની પૂજા કરું તે ઉચિત છે” આવી ભાવના ઉત્તમ પ્રકારના સાધકને અવશ્ય થાય છે.

जहा निसंते तवणच्चिमाली, पभासई केवलं भारहं तु ।

एवायरिओ सुअसीलबुद्धिए, विरायई सुरमज्जे व इंदो ॥ १४ ॥

તયા નિર્માને તપત્રવિમાત્રી, પ્રમાસને કેવલં ખારલં તુ ।

પ્રમાનાર્થઃ શ્રુતયોગ્યવૃદ્ધ્યા, વિરાજને મુરમય્ય ઇન્દ્રઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ—જેમ ગરિ જ્વલત યાગ અર્થાત્ પ્રાતઃકાલ્યાં તપનો મૂર્ચ સંપૂર્ણ ખરતક્ષેત્રમાં પ્રકાશ કરે છે તેજ પ્રમાણે આનાર્થેય પોતાનો જ્ઞાન, તારિય અને પુદ્ગિત્ક ઉપદેશ દ્વારા જોવાદિ પદાર્થોને પ્રકાશિત કરે છે. અને જેમ દેવોમાં કેટલાંકે પિં નારુનનાં ને ગોખા પામે છે,

તત્તા મર્મા ક્ષોમુહતોગજુતો, નમ્બલ્લતાગગણપરિવૃદ્ધ્યા ।

ત્વં સોહર્દં ત્રિમલે અઢમમુકે, एवं ગળી સોહર્દ મિશ્નુમઙ્ગે ॥ ૧૫ ॥

તયા મર્મા ક્ષોમુહોગમયુકઃ. નમ્બલ્લતાગગણપરિવૃદ્ધ્યા ।

તે ગોખને ત્રિમલેઢમુકે, एवंગળી ગોખને મિશ્નુમઙ્ગે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ—જેમ વંદિતાના યોગથી ગુસ્ત અર્થાન્ શરદર્શિપાત્રો ચંદ્રમા વ્રદ, નમ્બ અને તારાગળના પરિવારથી ત્યાં થઈને તાર્થા પિતાના નિર્મલ જ્ઞાતાનમાં ગય મુંદર અને દેરીયમાન દેવાય છે તેજ પ્રમાણે ગળને શ્રાણ કરનાર આપોને તન નમ્બલ્લતા નિર્મલ જ્ઞાતાનમાં પોતાના મુમાયુગળના પરિવારમદિત ગોમાયમાન જામે છે.

તિલિત—જો તપ નમ્બલ્લતા ગગણપરિવૃદ્ધ્યા નમ્બલ્લતા ગોખને નોંધત સત્યેષ છે.

ગાથા ૧૬ થી ૧૭ સુધીના છુટા શબ્દાર્થ.

સૂત્રાર્થ.

મહાગરા--(જ્ઞાનાદિ રત્નોથી)	સમ્પાવિકામે--(મોક્ષ)	ધમ્મકામી-ધર્મની ઇચ્છા	સુસ્તુસણ--સેવે
મહાન ત્રાણ જેવા	પ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાત્રનાર	કરનાર	અપ્પમત્તો--પ્રમાદ રહિત
મહેસી--(મોક્ષની) મોટી	અણુત્તરાઈ--સર્વોત્ક્રુષ્ટ	સુખાસિઆઈ--સુંદર વચનો	આરાહટ્તાણ--આરાધીને
ઇચ્છા રાત્રનારા	તોસઈ--સંતોષ કરે		

ઉદ્દેશ-૧

મહાગરા આયરિઆ મહેસી, સમાહિજોગે સુઅસીલબુદ્ધિણ ।

સંપાવિકામે અણુત્તરાઈ, આરાહણ તોસઈ ધમ્મકામી ॥ ૧૬ ॥

મહાકરાનાચાર્યાન્ મહર્પિણઃ, સમાધિયોગઃ શ્રુતગીલ્લુબ્ધ્યા ।

સંપ્રાપ્તુકામઃ અનુત્તરાણિ, આરાધયતિ તોપયતિ ધર્મકામી ॥ ૧૬ ॥

અર્થ--સદ્ધર્મનો ઇચ્છુક અને તે દ્વારા અનુત્તર (સર્વથેષ્ટ) સુલ મેલવવાની ભાવનાવાળો સાધુ જ્ઞાન, દર્શન તથા શુદ્ધ ચારિત્રના મહામંડારુપ, તથા શાંત, શીલ તથા બુદ્ધિથી યુક્ત સમાધિવંત એવા આચાર્ય મહર્ષિઓને વિનય અને ભક્તિથી સંતુષ્ટ કરે છે અને તેઓને આરાધી લે છે.

॥ ૧૩૨ ॥

मुग्धा ण मेहावी मुभासिआइं, मुस्सुसाण आयरिअप्पमत्तो ।

आराहइत्ताण गुणे अणेगे, से पावई सिद्धिमणुत्तरं ॥ ति वेमि १७ ॥

अस्सा मंगली मुभाणिवाणि, शुश्रूणयेदाचार्यानिपपत्तः ।

आरागयित्वा गुणाननेरान्, स प्राप्नोतिसिद्धिमनुत्तराम् ॥ १७ ॥

अर्थ—जे बुद्धिमान मायक होय ते ते आ उरनां मुभाणित्तेने मांभळीने अप्रमत्तपणे पोताना आचार्यदेवनी नेया करे ते भलेने आरा मद्गान, मन्चारिच इत्यादि अनेक गुणोने आरागीने उत्तम एवी सिद्धगतिने प्राप्त थाय ते. एम कट्टुं दुं.

विशेष—महोदय, लंग, गुदभन्दि, तिष्ठ देवी अने वृषभर १ एव मोक्षार्थो भवन्तो महती मयुजो हेम जोइ, करण के सेज
अर्थ—महोदय महिमा ते मे एव बुद्धिमाने अधिकारी न भूते

प्रमाणे अनयममाधि नामना अध्ययननो प्रपय उदेगक समाप्त थयो.

દ્વિતીય ઉદ્દેશક :

કોઈ મૂલ સિવાયનું વૃક્ષ કે પાયા સિવાય ઘર વાંધવા જાય છે તે વૃક્ષનાં ફલ લાઈ શકતો નથી અને ઘર વાંધી શકતો નથી. તેજ પ્રમાણે જે સાધક વિનયરૂપ મૂલનું યથાર્થ સેવન કર્યા વિના ધર્મવૃક્ષ વાવે છે તે સાધક મુક્તિમાર્ગમાં પૂર્ણ સફળતા પામી શકતો નથી.

ગાથા ૧ થી ૫ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

મૂલાડ-મૂલયા
સ્વન્ય-થડ (ની)
પ્રમવો-ઉત્પત્તિ
સમુવિન્તિ-સમ્યક્ ઉત્પન્ન થાય છે
વિરુહન્તિ-વિશેષે ઉત્પન્ન થાય છે
સિર્ગ્યં-સ્વાણવા લાયક

નિસ્સેસં-સમસ્ત
અદિગચ્છઈ-પામે છે
ચળે-ક્રોધે
મિષ-અજાણ
થદ્દે-સ્તબ્ધ, અહંકારી
દુવ્ઝાઈ-લરાવ વોલનાર
નિયડી-કપટ (માયા)
સદે-શઠ, મૂરખ

વુજ્ઝઈ-તણાઈ જાય
અવિણીઅપ્પા-વિનય રહિત
આત્માવાલો
કઠ્ઠં-લાકડું
સોઅગયં-પાણીના પ્રવાહમાં પડેલું
ચિણયંમિ-વિનયને ત્રિષે
ઉવાણ-ઉપાય વડે

ચોઈઓ-પ્રેરેલો
કુપ્પઈ-ક્રોધ કરે
દિવ્વં-દિવ્ય
ઇજ્જન્તિ-આવતી એવી
દણ્ડેણ-લાકડીગુલે
પહિસેહણ-ગાછી વાળે

મુન્યાઽ વંષપ્તભવો દુઃસહસ્ર, સંઘાટ પચ્છા સમુર્વિતિ સાહા ।

સાહસ્યસાહા વિરુહંતિ પત્તા, તઓ સિ (સે) પુષ્પં ચ ફલં રસો અ ॥૧॥

મુન્યાઃસ્તુપમ્ભો દુઃસહસ્ર. સહસ્રાન્નથાત્મપ્રુપાન્નિ સાહ્યાઃ ।

માતમગાન્વાન્થોરિગેહ્નિ પચાન્નિ, તત્ત્વસ્ય પુષ્પં ચ ફલં રસઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—તેજ મૂલ્યથી ડાઘનું થઈ, થડમાંથી નાલા, નાલામાંથી પ્રતિનાલાઓ, નાલા અને પ્રતિનાલાઓમાંથી તોડના તે ટૂંકા થાય તે અને તટ્ટી કપથી તે ટૂંકમાં ફૂલો, ફૂલો અને મીઠોરસ ડૂંધપને છે—

પરં પમ્મસ્ય નિળઓ, મૂલં પરમો સે મુક્તવો । જેણ કિન્તિં સુઅં સિગ્ધં નીસેસં ચાભિગચ્છઈ ॥૨॥

પરં પમ્મસ્ય વિનયઃ, મૂલં પરમમાગ્ય મોક્ષઃ । નેન કીન્તિં યુતંચાધ્યં. નિઃજેયં ચાભિગન્નત્તિ ॥ ૨ ॥

અર્થ તેજ વધાણે ગાંડ્ય ડાઘનું મૂલ વિનય છે અને તેનું અંતિમ પરિણામ (દૃષ્ટો કે રમરૂપ) મોક્ષ છે. તે તિવરહથી મુક્ત્રાપા વિનયતાન વિનય પ્રાપ્તોરૂપાં કીર્તિ. અને જ્ઞાન માપ કરી મહાપુરુષો દ્વારા પરમ પ્રજાંમાને પામે છે અને પમ્મસઃ પોતાનો પ્રાન્નરિહાસ નાથી અને નિઃજેયમ (પરમ કલ્યાણ) પ્રર્પાને મોક્ષ પણ પામે છે.

ગણ્ય. આવા વિનયથી મહાપુરુષોની કૃપા પ્રસાદી સાપ્ત્ય બને છે વિશ્વમાં સુચશનો સુવાસ પ્રસરે છે, સાતુ જ્ઞાન થાય છે અને આત્મદર્શન થઈ શુભિનો સરલ અને સીધો માર્ગ મળી રહે છે.

एवो विनय तेज सदर्थस्वरूप कल्पवृक्षस्तु मूलं, धैर्य ए तेनो कद, ज्ञान ए तेनो स्कंध, शुभभाव-जेना द्वारा तेने पोषण મહે એ તેની ત્વચા, સર્પૂર્ણ અનુક્રપા, સત્ય, અસ્તેય, વ્રત્તાર્ચ્ય અને ત્યાગ એ તેની શાલાઓ, ઉત્તમ ભાવના એ તેની પ્રતિશાલાઓ, ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાન એ તેના પલ્લવો, નિર્વિકલ્પતા અને ક્ષમાદિ ગુણો તે તેનાં યત્નો, વાસનાનો ક્ષય અને દેહા-ધ્યાસનો ત્યાગ એ તેનાં પુષ્પો, મોક્ષરૂપ ફલ અને તેથી વીતરાગદશામાં પ્રાપ્ત થતુ નિરાગ્રાધ સુખ તે તેનો મધુર રસ સમજવો.

जे अ चंडे मिए थक्रे, दुवाई नियडी सढे । बुझइ से अविणीअप्पा, कंठं सोअगयं जहा ॥३॥

यश्च चण्डासृगः स्तब्धः, दुर्वादी निक्कृतिमान् शठः । उद्यते स अविनीतात्मा, काष्ठं स्त्रोतोगतं यथा ॥ ३ ॥

અર્થ—જે ક્રોધી, અજ્ઞાની (મુર્ખ), અહંકારી, સદા કટુ વચનોનો પ્રયોગ કરનાર, માયાવી અને ધૂર્ત હોય તે જીવાત્મા અવિનીત કહેવાય છે અને તે પાળીના પ્રવલ પ્રવાહમાં કાઢ તળાય તેમ આ સંસારના પ્રવાહમાં તળાતો રહે છે.

विशेष—क्रोध, मूर्खता, अभिमान, कुवचन, माया અને શઠતા એ ઘડાં સજ્જનતાનાં શત્રુઓ છે. આ દુરુણો સાચા વિનયભાવને ઉત્પન્ન થવા દેતા નથી. અને તેથી તેવો જીવાત્મા લોક અને પરલોકમાં પ્રવાહમાં પડેલા કાષ્ઠની માફક પરાધીન બની દુઃખ, લેદ, ક્લેશ, શોક અને વૈર વિરોધમાં સ્વલ્પ થઈ રહે છે. તેને વ્યાયા શાંતિનો શ્વાસ લેવાનો અવકાશ મળી શકતો નથી.

प्रियायस्मि जो उवाचं, चोडओ कुण्ड नरो । दिव सो सिरिमिजंति, दंडेण पडिसेहण ॥ ४ ॥

निमं ग उवाच, नोदिनः दुष्यति नरः । दिव्यां न त्रियमायान्तीम्, दण्डेन प्रणिगेयति ॥ ४ ॥

अर्थ—कोट उवाचगी महापुरुष अगरे ग्रंथर विरायण आपी नेने पिनयमार्गमां आववा प्रेरणा करे त्वारे जे मुनं वनुर वचथो कोप हगी ने दिज्ञानो निरुकार करे जे ने मरंरर स्वयं आवनी स्वर्गीय लक्ष्मीने लाकडीयी रोरुग तेरेन मरि कते जे.

नोत्र अविणीश्रया, उचवन्मा हया गया । दीसंति दुहमेहंता अभिओगमुचट्टिआ ॥ ५ ॥

गोपातिनीश्वरानः भोराया हया गताः । दृश्यन्ते दुःखमेयमानाः, अपियोगयस्यव्यिताः ॥ ५ ॥

अर्थ—रागया मरतेके पगान मेनागनिनी निज्ञाने आरीन नदि थयेला हगी अने जोडाओ (प्रमिनीनाने हारने) तेप बार तदन हारना हापमां जोडाएने मर दुःख भोगनना देगल जे.

गाया ३ श्री ? २ मुरीना वृडा मन्दायं

भारता-मेनागनि, आदि

गया-हगीओ

पटना-भोगनना पुरा

! मद्राग-मोटी कीर्त्तिने

दिगनि-देगाय जे

दृष्टि-कृद्दिने

पापेला

हया-मोरा

मृदम्-मुरने

पना-पापेला

છાયા-મારથી ઘવાણા

શરીરચાળા

પરિજુળા-દુર્વલ થણા

અસમ્ભવયણેદિ-અયોગ્ય

વચનો વઢે કરીને

કલુણા-દયા ઉપજાવે પૃથા

વિવનનન્દા-પરાધિન રહેલા

સુપિવાસપરિગયા-શુભ

અને તરસથી પીઢાણલા

ગુહ્યાગા-શુભનપતિઓ

અભિઓગમ્-દાસવળાને

ઉત્તરિઆ-પામેલા

તહેવ સુવિણીઅપ્પા, ઉવવજ્ઞા હયા ગયા । દીસંતિ સુહમેહંતા, ઇહિં પત્તા મહાયસા ॥ ૬ ॥

તથૈવ સુધિનીતાત્માનઃ, ઓપચાળા હયા ગજાઃ । દૃશ્યન્તે સુલ્લમેધમાનાઃ, ઋદ્ધિં પ્રાપ્તા મહાયશસઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ—તેમજ તેજ સેનાપતિની શિસાને આધીન થયેલા હાથી અને ઘોડાઓ મહા યશ અને સમૃદ્ધિને પામી અતિ અતિ સુલભોગવતા દેખાય છે.

તહેવ અવિણીઅપ્પા, લોગંસિ નરનારિઓ । દીસંતિ દુહમેહંતા, છાયા તે વિગલિંદિઆ ॥ ૭ ॥

દંડસત્થપરિજ્જુન્ના, અસમ્ભવયણેહિ અ । કલુણા વિવનનંદા, સુપિવાસપરિગયા ॥ ૮ ॥

તથૈવાવિનીતાત્માનઃ, લોકે નરનાર્યઃ । દૃશ્યન્તે દુઃલ્લમેધમાનાઃ, છાતાસ્તા વિકલેન્દ્રિયાઃ ॥ ૭ ॥

દળ્લશ્વપરિજીર્ણાઃ, અસમ્ભવચૈન્નથ । કરુણાવ્યાપ્તચ્છંદસઃ, શ્રુત્પિપાસાપરિગતાઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ—ઉપરના દ્રષ્ટાંત પ્રમાણે આ લોકમાં પણ જે નરનારીઓ અવિનીતપણે વર્તે છે તેને પણ સ્વભાવ માર પડવાથી કેટલાકની ઇન્દ્રિયો ઓડીલી યડ જાય છે કિંવા કેટલાક ઘવાયેલા બને છે.

1000

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1881

अर्थ—सुदृश्य जोड़ों में पाने की प्रक्रिया (मृदा संश्लेषण) में मात्र जोड़ों के

(आ आकशत) भूतप्रायण कश्चिद्भुवनं
व्यस्य विद्या प्रीतिश्चा यादृ आदीने तदा निःस्वविधिगो ॥४५॥

न वि नं पुं प्रथिति नमः । लक्ष्म्यम् कारण । लक्ष्मिगति नमस्तु, तुष्टा तं नाश्चत्तए ॥३३॥

किं पुण मे सुअगादी, अणनादुअकामः । आचरन्ति नमस्यन्ति मुश निन्दयन्तिनः ॥ १५ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

किं पुनर्यः शुनप्राप्ती, अनन्तद्विक्ताप्रकः । आचार्या यद् वदद्भिमधुः, राजकुमारो ण ते कळा

अर्थ—नेवी बाह्य जीवनना पर्यायात्मकता छिन्न
 भाद ने कलाचार्यनी सेवा करे छे, नेने नये छे, नेनो भारी सत्कार करे छे अन मेळववा

आपनी आहाने वन भइ वने छ, तो पछा न भावना रत भइ छु । उ
पूयक आपनी आहाने वन भइ वने छ, तो पछा न भावना रत भइ छु । उ
पूयक आपनी आहाने वन भइ वने छ, तो पछा न भावना रत भइ छु । उ

[illegible]

દશૈવં

॥ ૧૩૬ ॥

અં ૯

સુયગાહિ-શ્રુત જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાવાળો | અણન્તહિઅકામ-મોક્ષનો ઇચ્છાવાળો | નાઇવત્ત-ઓલંઘન કરે તહેવ સુવિણીઅપ્પા, દેવા જમ્મલા અ ગુજ્ઞગા । દીસંતિ સુહમેહંતા, ઇદ્ધિં પત્તા મહાયસા ॥ ૧૧ ॥

તથૈવસુવિનીતાત્માનઃ, દેવા યક્ષાશ્ચગુહ્યકાઃ । દૃશ્યન્તે સુલભમેધમાનાઃ, ઋદ્ધિં પ્રાપ્તા મહાયશસઃ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—પણ જે સુવિનીત જીવાત્માઓ હોય છે તે દેવ, યક્ષ કે ભવનપતિ દેવ થઈને પણ ત્યાં મહા યશસ્વી તથા મહાસંપત્તિને પામીને સુલભ ભોગવતાજ દેવાય છે.

વિશેષ—સુલભ અને દુલ્લભ અતુલ્ય આત્મવિશુદ્ધિ પર નિર્ભર છે અને આત્મવિશુદ્ધિનો આધાર સદ્ધર્મનો આરાધના પરજ હોય છે. ચાણ સંપત્તિ મેઢ્ઢવવી તે મળે પુણ્યને આધીન હોય, પરંતુ તેમાંથી સાંપડતુ સુલભ કે દુલ્લભ તે તો આત્મશુદ્ધિ અને આત્મમિલનના પરજ આધાર રાખે છે.

જે આયરિઅડવજ્ઞાયાણં, સુસ્સસાવયણં કરા । તેસિં સિમ્મલા પવટ્ટંતિ, જલસિત્તા ઇવ પાયવા ॥ ૧૨ ॥
 એ આચાર્યોપાધ્યાયાનામ્, શુશ્રૂપાવચનકરાઃ । તેપાં શિક્ષાઃ પ્રવર્ધન્તે, જલસિત્તા ઇવ પાદપાઃ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—જે સાધકો પોતાના ગુરુ તથા વિદ્યાગુરુની સેવા કરે છે અને આજ્ઞા અનુસાર વર્તે છે તેઓની શિક્ષા (જ્ઞાન) પાળીથી સિંચાયેલાં વૃક્ષોની જેમ પ્રતિદિન વધ્યે જાય છે.

અપ્પણઢા પરઢા વા, સિપ્પા ણેડણિઆણિ અ । ગિહિણો ઉવભોગઢા, ઇહલોગસ્સ કારણા ॥ ૧૩ ॥
 જેણ બંધં વહં ઘોરં, પરિઆવં ચ દારુણં । સિમ્મલમાણા નિઅચ્છંતિ, જુત્તા તે લલિદ્ધિઆ ॥ ૧૪ ॥

अर्थ—पोतानुं शरीर किंवा वस्त्र इत्यादि जो गुरुता शरीरे अडकी लागी जाय तो मारा आ “ अपराधने माफ करो. हवें हुं फरीधी तेम नहि करूं ” एम बोली फरीधी ते प्रमाणेज विनयपूर्वक वर्तन करे.

दुग्गओ वा पओएणं, चोइओ वहइ रहे । एवं दुब्बुद्धि किञ्चाणं, वुत्तो वुत्तो पकुवइ ॥ १९ ॥

दुर्गौर्वा प्रतोदेन, नोदितो वहति रथम् । एवं दुर्बुद्धिः कृत्यानाम्, उक्त उक्तः प्रकुरुते ॥ १९ ॥

अर्थ—गळियो वळद जेम चावुक पडया पळीज रथने वहन करे छे तेज प्रमाणे जे दुष्टबुद्धि अविनीत शिष्य होय छे ते गुरुदेव वारंवार कहे त्यारेज ते कार्य करे छे.

आलवंते लवंते वा, न निसिज्जाए पडिस्सुणे । मुत्तणं आसणं धीरो, सुस्सुसाए पडिस्सुणे ॥ २० ॥

कालं छंदोवयारं च, पडिलेहिच्चाण हेउहिं । तेण तेण उवाएण, तं तं संपडिवायए ॥ २१ ॥

आलपति लपति वा, न निपोदेत् प्रतिशृणुयात् । मुत्तवासनं धीरः, शुश्रूषया प्रतिशृणुयात् ॥ २० ॥

कालं छन्दोपचारं च, प्रतिखेत्त्य हेतुभिः । तेन तेनोपायेन, तत्तत्संप्रतिपादयेत् ॥ २१ ॥

अर्थ—परंतु धीर साधुए तो गुरु एकवार कहे के बहु वखत कहे पण ते वखते पोतानी शय्या के आसनपर वेठां वेठां प्रत्युत्तर न आपतां पोतानुं आसन शीघ्र छोडीने सेवाभावपूर्वक तेनो प्रत्युत्तर आपवो जोइए, तेमज ते बुद्धिमान शिष्य तर्कशी द्रव्य, क्षेत्र, काल अने भावशी गुरुश्रीना अभिप्रायो अने सेवाना उपचारो जाणी ते ते उपयोगे समय प्रमाणे आदरे.

વિશેષ—એ રીતે જૈનદર્શનમાં ગુરુઆજ્ઞાર્તું માહત્તમ્ય ગાયુ છે “ આજ્ઞામાજ ધર્મ વતામ્યો છે ” તેજ રીતે ગુરુની આદર્શતા ઉપર પણ આર આપ્યો છે નિ.સ્વાર્થતા, શુદ્ધ ચારિત્ર અને પરમાર્થ બુદ્ધિ એ ગુરુના વિધિષ્ટ ગુણો છે.

દશવૈ

॥ ૧૩૭ ॥

અ ૯

ગાથા ૧૭ થી ૨૧ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

અંજલિ—હાથ જોડીને
સંઘટ્ટિત્તા—સ્પર્શ કરીને
ઉવહિણામવિ—ઉપાધિને પળ
સ્વમેહ—સ્વમો
અવરાહં—અપરાધને

વણ્જ—કહે
દુગ્ધો—ગળીઓ વઢ્ઢ
પઓઅણં—પરોણાથી
વહઈ—વહન કરે છે
બુત્તોબુત્તો—વારંવાર

પકુવ્વઈ—અતિશય કરે છે,
આલવન્તે—એકવાર કહે છતે
લવન્તે—વારંવાર કહે છતે
નિસેજ્જાણ—આસન ઉપર

પડિસ્સુસ—ઉત્તર આપવો

મોત્તૂણં—મૂકીને

છન્ધોવયારં—ગુરુની ઇચ્છાને

સમ્પડિવાયણ—સંપાદન કરે

નીઅં સિજ્ઞં ગઈ ઠાણં, નીઅં ચ આસણાણિ અ । નીઅં ચ પાણ વંદિજ્ઞા, નીઅં કુજ્ઞા અ અંજલિં ॥૧૭॥

નીચૈઃશય્યાં ગતિં સ્થાનમ્, નિચૈશ્વાસનાનિ ચ । નીચૈશ્ચ પાદૌ વન્દેત, નિચૈઃ કુર્યાંઘ્રાઞ્જલિમ્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—(હવે ગુરુ તરફનો વિનય વતાવે છે:—) સાધકસાધુ શય્યા, આસન, સ્થાન ગુરુ કરતાં નીચે રાखे. ચાલવામાં પણ ગુરુના આગલ ન ચાહે અને નીચે નમીને ગુરુદેવના પાદકમલોને વંદન કરે તથા ગુરુને હાથ જોડીને નમન કરે.

સંઘટ્ટિત્તા કાણં, તહા ઉવહિણામવિ । સ્વમેહ અવરાહં મે, વડ્ઢજ્ઞ ન પુણુ તિ અ ॥ ૧૮ ॥

સંઘટ્ટય કાયેન, તથોપધિનાપિ । સ્મધ્વમપરાધં મે, વદેન્ન પુનરિતિ ચ ॥ ૧૮ ॥

॥ ૧૩૭ ॥

મુત્તાર્થ

ઉદ્દેશ—

અર્થ—જે સાધક સંયમી વનીને પળ વહુ કોઈ, પોતાના સ્વાર્થ અને સુલ માટે આતુર, ચાડીચુગલી કરનાર, યોદા કાર્યોમાં સાહસિક, હલકા (દુર્ગુણી) મનુષ્યોનો તાવેદાર, અધર્મી, અવિનયી, મૂર્ખ, પેટભરો દુશ્મનો જે માત્ર નામનોજ સાધુ હોય છે તે કદી મોક્ષનો અધિકારી વની શક્તો નથી.

નિર્દેશવિત્તી પુણ જે ગુરૂણં, સુઅત્યધમ્મા વિણયસ્મિ કોવિઆ ।

તરિત્તુ ત ઓઘમિણં દુરુત્તરં, લવિત્તુ કમ્મં ગદ્મુત્તમં ગય ॥ તિ વેમિ ॥૨૪॥

નિર્દેશવર્તિનઃ પુનર્યે ગુરૂણાં, શ્રુતાર્થધર્મણો વિનયે કોવિદાઃ ।

તીર્ત્વાં તે ઓઘમેનં દુરુત્તરં, ક્ષપયિત્વા કર્મ ગતિમુત્તમાં ગતાઃ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ—પરંતુ જેઓ ગુરુજનોની આજ્ઞાને આધીન રહેનાર, જ્ઞાન તથા ધર્મના રહસ્યને જાણનાર અને વિનયનું પાલન કરવામાં પંડિત પુરુષો હોય છે. તેઓ દુઃલે કરીને તરી શકાય એવા સંસારમાં તરીને અર્થાત્ સફળ કર્મોનો ક્ષય કરીને સર્વોત્તમ એવી મોક્ષગતિને પામી ગયા છે, પામે છે અને પામશે એમ કહે છે.

વિશેષ—ક્રોધ, સ્વચ્છંદતા, માયા શબ્દા અને મદાંધતા એ પાંચ વિનયસલાના કદા શત્રુઓ છે. તેનો ત્યાગ કરી તથા ઉપરના સદ્ગુણોની આરાધના કરી સાધક સંસારના પ્રવાહમાં ન વહેતાં પોતાની લીધેલ પ્રતિજ્ઞા પર અડગ અને સ્થિર રહે.

એ પ્રમાણે વિનયસમાધિ નામના નવમા અધ્યયનનો વીજો ઉદ્દેશક સમાપ્ત થયો.

गाथा २२ श्री २४ सुधीना छुटा शब्दार्थ

विवृत्ती-विपत्ति (नाश)

अभिगच्छइ-पामे

इड्डिगारवे-ऋद्धि गारववाब्बो

पिसुणे-चाडि करनारो

साहस-अकृत्य करचार्या

तत्पर

हीणपेसणे-गुरुनी आज्ञा

नहि माननारो

अदिट्ठधम्मो-श्रुत धर्मादिने

नहि प्राप्त थण्लो

अकोविण-नहि जाणनार

असंविभागी-बीजाने भाग

नहि आपनार

निक्षेसवत्ती-आज्ञाभां रहेनार

सूयत्थधम्मा-गीतार्थ थएला

एवा

कोविद्या-निपुण

ओघं-संसार समुद्र

विवृत्ती अविणीअस्स, संपत्ती विणिअस्स य । जस्सेयं दुहओ नायं, सिक्खं से अभिगच्छइ ॥२२॥

विपत्तिरविनीतस्य, संपत्ति विनीतस्य च । यस्यैतत् द्विधा ज्ञातं, शिक्षां स अभिगच्छति ॥ २२ ॥

अर्थ--अविनीतना सद्गुणोनी नाश थाय छे अने विनीतने सद्गुणोनी संपत्ति सांपडे छे. जे मनुष्ये आ ने वस्तुने जाणी लीधी छे तेज साचु ज्ञान मेळवी शके छे.

जे आंवि चंडे मइइडिगारवे, पिसुणे नरे साहसहीणपेसणे ।

अदिट्ठधम्मो विणए अकोविण, असंविभागी न हु तस्स मुखो ॥ २३ ॥

यथापि चण्डः ऋद्धिगौरवमतिः, पिशुनो नरः साहसिकोहीनप्रेषणः

अदृष्टधर्मा विनयेऽकोविदः, असंविभागी न हु तस्य मोक्षः ॥ २३ ॥

सूत्रार्थ.

उद्देश-२

॥ १३८ ॥

आचार्यनिर्मिवाहिताग्निः, शुश्रूषमाणः प्रातजाग्रयात् ।

आलोकितमिगितमेव ज्ञात्वा, यच्छब्दमारामयति स पूज्यः ॥ १ ॥

अर्थ—जेम अग्निहोत्री ब्राह्मण अग्निनी शुश्रूषा करवामां सावधान रहे ते प्रमाणे शिष्ये पोताला गुरुनी सेवा करवा माटे सावध रहेवुं घटे. कारणके आचार्यनी द्रष्टि अने इसारा परधीन जाणीने जे साधक आचार्यनी इच्छाओने आराधी छे छे (समजी पूर्ण करे छे) तेज पूजनीय वने छे.

आधारमट्टा विणयं पडंजे, सुस्सुस्समाणो परिणिज्झ वक्कं ।

जहोवड्डं अभिकंखमाणो, गुरुं तु नासाययइ स पुज्जो ॥ २ ॥

आचार्यार्थं विनयं प्रयुज्जीत, शुश्रूषमाणः परिग्रह वाक्यम् ।

यथोपदिष्टमभिकंधमाणः, गुरुं तु नाज्ञातयति स पूज्यः ॥ २ ॥

अर्थ—जे शिष्य सदाचारनी आराधना माटे विनय करे, तेमनी सेवा करतो करतो गुरुजनोतुं वाक्य सांभळी तेमना कहेका प्रमाणेज कार्य करे अने गुरुतुं अपमान न करे तेज साधक पूजनीय वने छे.

रायणिष्सु विणयं पडंजे, डहरा वि अ जे परिआयजिड्डा ।

नीअत्तणे वड्डइ सच्चवाई, ओवायवं वक्ककरे स पुज्जो ॥ ३ ॥

रत्नाधिकेष्ट विनयं प्रयुज्जीत, डहरा अपि च ये पर्यायज्येष्ठाः । निचैस्त्वे वर्तते सत्यवादी, अत्रप्रातत्रात्र वाक्यकरः स पूज्यः ॥ ३ ॥

तृतीय उद्देशः

पूज्यता जे गुणोथी लभ्य थाय छे तेज गुणोनो अही निर्देश कर्यो छे.

गाथा १ श्री ५ सुधीना छटा शब्दार्थ

सुस्ससमाणो-सेवा करतो
पडिजागरिजा-जाग्रत रहे
आलोइयं-नजर, द्रोष्ट
इंगिअं-इंगत, बहारना
आकारमां थयेल फेरफार
छन्दं-आचार्यनी इच्छानी
माफक
आयारमद्वा-आचारने अर्थ

परिगिज्झ-ग्रहण करे
जहोवइहं-जेम कछु होय तेम
अधिकंखमाणो-इच्छतो एवो
नासाययइ-आशातना न करे
परिआयजिठा-पर्यायथी मोटी
निअचणे-अधिक गुणीने
नमतो एवो
वटइ-वर्ते छे

परिदेवइजा-निंदा करे
विभ्रत्थयइ-कहे
अपिच्छया-थोदी इच्छा
अइलामे-अतिलाभ
अभितोसगजा-संतोष
राखे एवो
संतोसपाइवरण-संतोष
राखचामां मुख्य एवा

अथ तृतीय उद्देशः (आ वीजा उद्देशमां विनयवान कीण्य पूजनीक थांय छे. एम कहेचामां आवे छे.)

आथरिअं (अ) अंगिमिवाहिअगी, सुस्ससमाणो पडिजागरिजा ।

आलोइअं इंगिअमेव नच्चा, जो छंदमाराहयई स पुज्जो ॥ १ ॥

अर्थ—संथारो, शय्यास्थान, आसन अने भातपाणा सुंदर के अति मळवा छतां अल्पनी इच्छा राखी जरियात पूरतुंज लइ जे पोताना आत्माने संतोषे तथा न मळे तो पण सदा उत्तम प्रकारना संतोषमां रक्त रहे ते पूज्य छे.

गथा ६ थी १० सुधीना छुटा शब्दार्थ

सक्का-योग्य, लायक, शक्य
सहेउं-सहन करवाने
आसाए-आशावडे
कंटया-कांटा
अओमया-लोढाना
उच्छहया-उत्साहवडे
अणासए-इच्छा रहितपणे
सहिज्ज-सहन करे
वइमए-कठोर वचन
कन्नसरे-कानमां पेसता एवा
सुहुत्तदुक्खा-सुहृत्त दुःख
करनारा

सुउद्धरा-सुखे काढी शकाय
एवा
वायादुरुत्ताणी-कठोर वचनो
दुरुथराणी-दुःखथी काढी
शकाय एवा
वेराणुवन्धीणि-वैरने
उपजावनारा
महब्भयाणि-मोटा भयने
पेदा करनार
समावयन्ता-सामा आवता
वयणाभिधाया-वचन रूपी
प्रहार

कन्नंगया-काने आव्या एवा
दुम्मणियं-मनना दुष्ट विकारने
जाणन्ति-पेदा करे छे
धम्मसुत्ति-धर्म ए हेतुथी
किच्चा-जाणीने
परमगगसुरे-महा शूरवीर
अवणवायं-अवर्णवाद
निंदा वचन
परम्मुहस्स-(मनुष्यनो) पाछळ
पच्चक्खओ-प्रत्यक्ष
पडिणीयं-दुःख उत्पन्न
करनारी
ओहारिणि-निश्चय वाळी
अप्पियकारिणि-अप्रीतिने
करवावाळी
अलोलुए-लालचु नहि एवा
अकुहए-जादु नहि करनारा
अमाई-निष्कपटी
अपिसुणे-चाडो नहि करनारा
अदिणवित्ती-दीनतापणुं
नहि करनारा
भावियण्णा-पोताने
वखाणनारा
अकोउहल्ले-कुतूहल विनाना

अर्थ—जे पोताथी ज्ञानमां के संयममां बढील होय ते वयमां नाना होय तोषण तेनो विनय करे. वळी जे गुणीजन पासे नम्रभावे वर्तें तथा जे सत्यवादी, विनयी अने गुरुजनोनी आज्ञा प्रमाणे चालनार होय ते पूजनीय छे.

दशवै०
॥ १४० ॥

अन्नायउंछं चरई विसुछं, जवणट्टया समुआणं च निञ्चं ।

अलङ्घुअं नो परिदेवइज्जा, लङ्घुं न विकत्थई स पुज्जो ॥ ४ ॥

अज्ञातोञ्छं चरति विशुद्धं, यापनार्थं समुदानं च नित्यम् ।

अलङ्घ्वा नोपरिदेवयेत्, लङ्घ्वा विकत्थते स पूज्यः ॥ ४ ॥

अर्थ—जे साधु संयमयात्राना निर्वाह माटे हमेशां सामुदानिक, विशुद्ध अने अज्ञात घोरोमां गोचरी करे, परंतु त्यां आहार न मळे तो खेद न करे तेम मळे तो वडाइ न मारे ते पूज्य बने छे.

विशेष—सामुदानिक गोचरी एटले श्रीमत के गरीबना घरजो भेद राख्या सिवाय अमेदभावे भिक्षा मेळववी

संथारसिज्जासणभत्तपाणे, अपिच्छया अइलाभे वि संते ।

जो एवमप्पाणभितोसइज्जा, संतोसपाहन्नरए स पुज्जो ॥ ५ ॥

संस्तारशय्यासनभक्त्यानेषु, अल्पेच्छताऽतिलाभेऽपिसति ।

य एवमात्मानमभितोषयेत्, संतोषप्राधान्यरतः स पूज्यः ॥ ५ ॥

अ० ९

પ્રહારો હૃદયમાં एवा તો આરપાર પેસી જાય છે કે તેને કાઢવા સહેલા નથી; અને તે एवा તો ગાઢ વૈર કરનારા હોય છે કે તે દ્વારા અનેક અત્યાચારો અને દુષ્કર્મો થઈ જાય છે કે જેના પરિણામે જન્મો સુધી હલકી ગતિઓમાં દુઃખો સહેવાં પડે છે.

સમાવયંતા વયળામિથાયા, કર્ણંગયા દુસ્મણિઅં જાળંતિ ।

ધન્નુ તિ કિચ્ચા પરમગ્ગસૂરે, જિહંદિણ્ણ જો સહર્દે સ્સ પુજ્જો ॥૮॥

સમાપતન્તો વચનામિથાતાઃ, કર્ણંગતા દૌર્ભનસ્યં જનયન્તિ ।

ધર્મં ઇતિ કૃત્વા પરમાગ્રશૂરઃ, જિતેન્દ્રિયો યઃ સહતે સ પૂજ્યઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ—કઠોર વચનના પ્રહારો કાને સાંભળવામાં આવતાંજ ચિત્તમાં કોઈ વિચિત્ર પ્રકારનો વિકાર કે જેને વૈમ-
નસ્ય કહેવામાં આવે છે તેવું ઉત્પન્ન કરી દે છે. પરંતુ તેવાં કઠોર વચનોને પણ જે મોક્ષમાર્ગનો શૂરવીર અને જિતેન્દ્રિય
પથિક સહિષ્ણુતાને પોતાનો ધર્મ માની પ્રેમપૂર્વક સહન કરે છે, તેજ શ્વેચ્છર પૂજ્ય છે.

વિશેષ—ક્ષમા ए વીર પુરુષત્વં ભૂષણ છે. શકિ હોય તેજ સહન કરી શકે છે. પામર કદાચ કાયાથી સહન કરે પણ તેના મનની વિક્રિયા
કરી સહી શકતી નથી. તેમાં પણ વિના વાંકે શબ્દના વાળા પદ્ધતાં હોય તેને પ્રેમપૂર્વક ઢીલી છેનારા તો વિરલજ મલ્લવાના.

અવળગવાયં ચ પરમ્મુહસ્સ, પચ્ચવલ્લઓ પહિણીઅં ચ ભાસં ।

ઓહારણિં અપિઅકારણિં, ચ ભાસં ન ભાસિજ્જ સયા સ્સ પુજ્જો ॥ ૯ ॥

સક્કા સહેડં આસાઈ કંટયા, અઓમયા ઉચ્છહયા નરેણં ।

અણાસાઈ જો ડ સહિજ કંટાઈ, વડંમણ કન્નસરે સ પુજો ॥ ૬ ॥

શ્લોક્યાઃ સોઢુમાશયા કંટકાઃ, અયોમયા ઉત્સહમાનેન નરેણ ।

અનાશયા યસ્તુ સહેત કંટકાન્, વાઙ્મયાન્કર્ણશાન્ સ પૂજ્યઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ—ઉત્સાહી મનુષ્ય વઢે ધન કે તેવી કોઈપણ વસ્તુની આશાથી લોલંડના કાંટાઓ પર ચાલું કે મંબું ગ્રક્રય છે પણ કાનમાં વાળના માફક સૂંચે તેવા કઠોર વાળી રૂપ કંટકોને કોઈપણ જાતના સ્વાર્થ વિના સહન કરવા તે વધુ વધુ અગ્રક્રય છે છતાં તેને પણ જે સહન કરે છે તે સ્વરેલર પૂજનીય છે.

મુહુત્તદુશ્વા ડ હવંતિ કંટયા, અઓમયા તે વિ તઓ સુડદ્ધરા ।

વાયા દુરુક્તાણિ દુરુધરાણિ, વેરાણુવંધીણિ મહાભયાણિ ॥ ૭ ॥

મુહૂર્તદુઃસ્વાસ્તુ ભવન્તિ કંટકાઃ, અયોમયાસ્તેડપિ તતઃ મૂઢરાઃ ।

વાચા દુરુક્તાણિ દુરુદ્રરાણિ, વૈરાગ્યુવન્ધીણિ મહાભયાણિ ॥ ૭ ॥

અર્થ—(લોલંડના કાંટાઓ કરતાં વાળના કાંટાઓ કેવા ભયંકર હોય છે તે વતાવે છે:—) વઢી લોલંડના કાંટાઓ તો મુહૂર્ત (વેચડી) જ દુઃસ્વ આપે છે અને તેને અંગમાંથી વહાર કાઢવા પણ સહેલા છે. પરંતુ કઠોર વચનના

અપ્પણ-આત્માવહે
 રાગદોસેહિં-રાગદ્વેષને વિષે
 સમો-સમપરિણામવાલો
 પુજો-પૂજવા યોગ્ય
 તેવ-તેમજ
 ડહરં-નાનાને
 મહછગં-મોટાને
 પવ્વહાં-પ્રવર્જિત સાધુ
 ગિહિં-ગૃહસ્થીને
 હીલણ-એકવાર નિંદે
 રિવસહજા-ધર્મી વાર નિંદે
 થંમ-માનને
 કોહં-ક્રોધને

ચણ-ત્યાગ કરે
 માણિઆ-માનીતા
 સયયં-નિરંતર
 માણયન્તિ-માન આપે છે
 જત્તેણ-યત્નવડે
 કક્કવ-કન્યાની પેઠે
 નિવેસયન્તિ-સ્થાપન કરે છે
 માણણ-માન આપે છે
 માણરિહે-માન આપવાને
 યોગ્ય
 તવસસી-તપસ્વી
 જિહન્દિણ-જિતેન્દ્રિય
 સચ્ચણ-સત્યમાં રક્ત

ગુણસાયરાણ-ગુણોના
 સમુદ્ર એવા
 સોચ્છાણ-સાંખ્યીને
 મેહાવી-બુદ્ધિમાન્
 સુમાસિયાં-સુમાધિતોને
 ચરે-આદરે, વોલે
 પંચરણ-પંચમહાવ્રતમાં રક્ત
 ચલક્કસાયાવાગણ-ચાર કષા-
 યથી રહિત
 ગુહં-ગુરુને
 હહ-આહિયાં
 પડિયરિય-સેવ્ત્રીને
 જિણવયનિડણે-જિન આગ-

મમાં નિપુણ એવા
 અભિગમકુસલે-પરોણા
 (ગ્રામાદિકથી નવા આવેલા)
 સાધુની વૈયાવચ્ચ કરવામાં
 કુશલ
 ધુણિય-લખાવીને
 રયમલં-કર્મરૂપી રજો, મલ
 પુરેકડં-પહેલાં કરેલું
 માસુરં-દેદિપ્યમાન
 અડલં-ઉત્તમ, અતુલન
 ગહં-ગતિને
 ગય-જાય છે

ગુણેહિ સાહુ અગુણેહિ સાહુ, ગિણહાહિ સાહુગુણ મુંચ સાહુ ।

વિઅગિઆ અપ્પગમપ્પણં, જો રાગદોસેહિં સમો સ પુજો ॥ ૧૧ ॥

અવર્ણવાદં ચ પરાહ્મુલ્લસ્ય, પ્રત્યક્ષતઃ પ્રત્યનીકાં ચ ભાષામ્ ।

અવધારિણીં પ્રિયકારિણીં ચ, ભાષાં ન ભાષેત સદા સ પૂજ્યઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ--જે સાધુ કોઈપણ મનુષ્યની પાછલ તેના કદી અવર્ણવાદ (નિંદા) ન વોલે, પ્રત્યક્ષમાં કદી વૈરવિરોધ થાય તેવી ભાષા ન વોલે તથા નિશ્ચયાત્મક અને અપ્રિય કરનારી ભાષા પણ કદાપિ ન વોલે તેજ સ્વરેલ્લર પૂજ્ય છે.

અલોલુપ્ અલ્લુહ્ અમાઈ, અપિસુને આત્રિ અદીણવિત્તી ।

નો ભાવ્ નો વિ અ ભાવિઆપ્પા, અકોંઁહલ્લે અ સયા સ પુજો ॥ ૧૦ ॥

અલોલુપોડ્લુહ્કોડમાયી, અપિશુનથ્વાપ્પદીનલ્લત્તિઃ ।

નોભાવયેન્નોડપિ ચ ભાવિતાત્મા, અકોંતુહલ્લથ્થ સદા સ પૂજ્યઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ--જે અલોલુપી, અકોંતુકી (હાથચાલાકીની વિદ્યાથી રહિત), મંત્રજંત્રાદિ દંદ્રજાલ નહિ કરનાર, અમાયી (નિષ્કપટી) અને પિશુનતા રહિત, અદીનલ્લત્તિવાન અને જે સ્વયં પોતાની પ્રશંસા ગાતો નથી તેમ અન્યની પાસે પ્રશંસા કરાવવાની ઇચ્છા પણ ધરાવતો નથી તેજ સ્વરેલ્લર પૂજ્ય છે.

ગાથા ૧૧ થી ૧૫ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ગુણેહિ-ગુણોવહે
અગુણેહિ-દોપોવહે

(અ) સાહુ-અસાધુ
ગિળ્હાહિ-ગ્રહણ કરનાર

મુંચ-છોડી દે

વિઆણિયા-વિવિધ પ્રકારે

જણાવે

અપ્પગં-આત્માને

સુત્રાર્થ.

ઉદ્દેશ-૩

॥ ૧૪૨ ॥

जे माणिआ सययं माणयंति, जत्तेण कन्नं व निवेसयंति ।

ते माणए माणरिहे तवस्सी, जिइंदिए सच्चरए स पुज्जो ॥ १३ ॥

ये मालिताः सततं मानयंति, यत्नेन कन्यामिव निवेशयन्ति ।

तान्मानयेन्मानार्हान् तपस्वी, जितेन्द्रियः सत्यरतः सः पूज्यः ॥ १३ ॥

अर्थ—गृहस्थ जेम पोतानी कन्याने यत्नपूर्वक योग्यठेकाणुं मेळवी त्यां वरावी दे छे तेज ममाणे शिष्यधी पूजायेला गृहदेव पण यत्नपूर्वक ज्ञानादि सदगुणोनी प्राप्ति करावी उच्च भूमिकापर साधकने मूकी दे छे. एवा उपकारी अने मान आपवाने योग्य महापुरुषोने जे जितेन्द्रिय, सत्यमांज सदा रक्त अने तपस्वी साधक पूजे तेज खरेखर पूजनीय वने छे.

तेसिं गुरुणं गुणसायराणं, सुच्चाण मेहावी सुभासिआई ।

चरे सुणी पंचरए तिगुत्तो, चउकसायावगए स पुज्जो ॥ १४ ॥

तेषां गुरुणां गुणसागराणं, श्रुत्वा मेधावी सुभाषितानि ।

चरेन्मुनिःपंचरत्नस्त्रिगुहः, चतुःकषायपगतःस पूज्यः ॥ १४ ॥

अर्थ—सदगुणोना सागर समा ते उपकारी गुरुओनां सुभाषितो सांभलीने जे बुद्धिमान मुनि पांच महाव्रतो अने व्रण गुप्तिओना संयमधी युक्त थइ चारे कषायोना क्रमशः त्याग करतो रहे छे तेज खरेखर पूज्य छे.

गुणैःसाधुरगुणैरसाधुः, शुद्धाण साधुगुणान् मुंचासाधुगुगान् ।

विज्ञायात्मानमात्मना, यो रागद्वेषयाः समः स पूज्यः ॥ ११ ॥

अर्थ—“हे आत्मन् ! साधु गुणोत्थीज थवाय छे अने असाधु पण अवगुणोत्थीज थवाय छे माटे तुं साधुगुणोने ग्रहण कर अने असाधुगुणो (अवगुणो) ने त्यागी दे. ” आवी रीते पोतानाज आत्माथी पोताना आत्माने समजावीने जे राग अने द्वेषना निमित्तोमां समभाव जाळवी शके छे, तेज खरेखर पूजनीय छे.

विशेष—सदगुणोनी साधनामाज साधुता छे अन्य चिह्नोमां नहि. भावी विचारणा जे जे साधकमा उत्पन्न थाय छे तेज साधु साधुत्वने आराधी पोताना दोषोने दूर करी शके छे.

तहेव डहरं च मंहल्लगं वा, इत्थी पुमं पठवइअं गिहिं वा ।

नो हीलए नो वि अ खिसइज्जा, थंमं च कोहं च चए स पुज्जो ॥ १२ ॥

तथैव डहरं महान्तं वा, स्त्रियं पुमांसं प्रव्रजितं गृहिणं वा ।

नोहिलयेत् नोऽपि च खिसयेत्, स्तंभं च क्रोधं च त्यजेत्स पूज्यः ॥ १२ ॥

अर्थ—पोताथी वडील हो के नानी उम्मरनो हो, स्त्री हो के पुरुष हो, शिक्षित हो के गृहस्थ हो. कोइनी पण जे निंदा के तिरस्कार न करे तेमज अहंकार अने क्रोधने तिलांजलि आपी दे तेज खरेखर पूज्य छे.

॥ १४३ ॥

ચતુર્થ ઉદ્દેશ :

સમાધિ દૃષ્ટે અધ્યાત્મશાન્તિનો અનુભવ. અધ્યાત્મશાન્તિના પિપાસુ સાધકો સમાધિને સાધવા ઇચ્છે છે તે સમાધિનાં અહીં ચાર સાધનો સમજાવ્યાં છે. જે સાધુઓ તે સાધનોનો સાવધાનીથી ઉપયોગ કરે છે અને પ્રત્યવાયોને સમજી સાથે તેનો પરિહાર કરે છે તેજ સાધકો આગળ વધે છે. જે સાધનોનો દુરુપયોગ કરે છે તે પોતે પટકાઈ પડે છે અને સાથે સાથે સાધનોને પણ ગુમાવી બેસે છે. આ વસ્તુ બરાબર અહિં સમજાવવામાં આવી છે.

શ્રીસુધર્મસ્વામીજી પોતાના શિષ્ય જંબૂસ્વામીજીને ઉદ્દેશીને આ પ્રમાણે કહે છે.

ગાથા ૧ થી ૭ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

સુયં-સાંભળ્યું	સમાધિનાં સ્થાનકો	તવસમાહી-તપસમાધિ	અણુસાસિજ્ઞન્તો-અનુશાસન
આડસં-હે આયુષ્મન્	પવ્ત્તા-પ્રશ્ન્યાં	આયારસમાહી-આચાર-	કરાતો, કાર્યમાં પ્રેરાતો
તેજં ભગવયા-તે ભગવંતે	કયરે-કયાં	સમાધિ	સમ્મં-સમ્યક્ પ્રકારે
એવમક્વાયં-એમ કહું છે.	એ-આ	અભિરામયન્તિ-જોડે છે,	સમ્પડિવજ્જઈ-બરાબર સમજે
એરેહિં-સ્થવીરોણં	વિણયસમાહિ-વિનયસમાધિ	રમાડે છે	વેયમારાહયઈ-શ્રુત
વિણયસમાહિટ્ટાણા-વિનય	સુયસમાહી-શ્રુતસમાધિ	ચડવિવિહા-ચાર પ્રકારની	આરાધે

विशेष—अहिंसा, सत्य, अहोय, ग्राह्यार्थ एवं अपरिग्रहं संपूर्ण पाठन करूं ते महाप्रतो छे.

गुरुमिह संयय पडिअरिअ सुणी. जिणमयनिउण अभिगमकुसले ।

धुणिअ रयमलं पुरेकडं, भासुरमउलं गइं वइ (गय) ॥ ति बेमि ॥

गुरुमिह सततं परिचर्यं भुनिः, जिनमतनिपुणोऽभिगमकुशलः ।

धूत्वा रजोमलं पुराकृतम्, भासुरामतुलं गतिं व्रजति ॥ १५ ॥

अर्थ—आवी रीते अहीं सतत गुरुजननी सेवा करीने जैनदर्शननुं रहस्य जाणवामां निपुण अने ज्ञानकुशल विनीत साधु पोताना पूर्वे करेलां पापकर्मना मेलने पण दूर करीने अनुपम प्रकाशवाली मोक्षगतिने पामे छे.

ए प्रमाणे विनयसमाधि नामना नवमा अध्ययननो जीजो उद्देशक पूर्ण थयो.

विशेष—लभ के क्षमा, तथा निंदा के क्षुतिमा समानता, सतोष, जितेन्द्रियता एवा एवा साधुगुणोनो स्वीकार अने धीनयति, निंदा, अने तिरस्कार जेना गुरुगोनो त्याग तेज पूज्यतानो जनक छे.

भ्रमण कषी पूज्यताने बादतो नथी. छां गुणनी शुभास पूज्यताने स्वय आकर्षे छे. आतो भ्रमण क्षीघ्र पोतानुं साध्य साधी निर्माणना अनुपम आनन्दनो क्षीघ्र उपभोग करी शके छे.

सुचंद्र-मुकाय छे
इत्यर्थ-नारकी तिर्येचनी
संज्ञा आवे एवां संस्थान

चण्ड-त्याग करे छे
सव्वसो-सर्व प्रकारे
सिध्द-सिद्ध

सासण-शाश्वत
देवो-देवता
अप्पर-अल्पकाम विकार-

वाळा, अल्प कर्मवाळा
महिडिए-मोटी ऋद्धीवाळा

सुअं मे आउसं ! तेणं भगवया एवमक्खायं । इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणय-
समाहिट्टाणा पन्नत्ता । कथरे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्टाणा पन्नत्ता । ।
इमे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्टाणा पन्नत्ता । तं जहा-विणयसमाही, सुअ-
समाही, तवसमाही, आयारसमाही ।

विणए सुए अतवे, आयारे निच्च पंडिआ । अभिरामयन्ति अप्पाणं, जे भवंति जिइंदिआ ॥१॥

श्रुतं मया आयुष्मन् ! भगवता एवमाख्यातम् । इह खलु स्थविरैर्भगवद्भिश्चत्वारि विनयसमाधिरस्थानानि प्रज्ञप्तानि ।
कतराणि खलु तानि स्थविरैर्भगवद्भिश्चत्वारि विनयसमाधिरस्थानानि प्रज्ञप्तानि ? इमानि खलु तानि स्थविरैर्भगवद्भिश्चत्वारि
विनयसमाधिरस्थानानि प्रज्ञप्तानि । तद्यथा विनयसमाधिः श्रुतसमाधिः, तपः समाधिः, आचारसमाधिः ।

विनये श्रुते च तपसि, आचारे नित्यं पण्डिताः । अभिरामयन्त्यात्मानं, ये भवन्ति जितेन्द्रियाः ॥ १ ॥

अत्तसम्पगहिण-आत्मा

प्रशंसा-करनार

एत्थ-अर्हियां

सिलोगो-श्लोक

पेहे-प्रार्थना करे

हियाणुसासणं-हितकारी

शिक्षा

सुसुत्ताइ-सांभलीने जाणे

अहिद्विण-आचरण करे

मज्झइ-मद करे

आययद्विण-गोक्षना अर्थी

साधु

अज्झाइयव्वं-भणया योग्य

एगगचित्तो-एकाग्र

चित्तवाळो

ठावइस्सापि-स्थापीश

द्विओ-स्थित

परं-बीजाने

अहिज्जिचा-भणीने

इहलोगद्वयाण-आलोकने माटे

परलोगद्वयाण-परलोकने माटे

अहिठेज्झा-करे

किच्चियन्नसद्ध(सिलोगद्वयाण-

कीर्ति, वर्ण, शब्द, श्लोक

(प्रशंसा)ने माटे

चिचिहगुणतवोरण-अनेक

प्रकारना गुणवाली

तपस्यामां आसक्त

निरासण-आशा रहित

निज्झरद्विण-निर्जराने माटे

धुणइ-दूर करेल

पुराणपावगं-पूर्वनां करेलांपाप

नत्तल्य आरहंतेहिदेहद्वि-अ-

रिद्धंत प्रणीत सिद्धांतमां

कहेल हेतु विना

जिणवयणरण-जिन वचनमां

रक्त

अर्तितणे-कटु वचन कणां

छतां तेज वचनने न

कहेनार

पडिणुन्न-सूत्रादिथी परिपूर्ण

आययं-अतिशय

दंते-इन्द्रियोने दमन करनार

आयारसमाहिसंबुडे-आचा-

रमां समाधि राखवावडे

आश्रवने रोकनार

भावसंघण-आत्माने गोक्षनी

पासे लइ जनार

अभिगम-जाणीने

समादिओ-समाधिवाळो

सुनिमुद्धो-सारी चिथुद्धिवाळो

सुसमाहिअणो-सारी रीते

समाधिवान् आत्मा, सत्तर

प्रकारना संयममां स्थिर एवा

विउल्लहिअं-महान् हितकारी

सुहावहं-सुखदायी

कुव्वइ-करे छे

खेमं-कल्याणने

जाइमरणाओ-जन्म

मरणथी

“ પેહેઈ હિઆણુસાસણં, સુસ્સુસઈ તં ચ પુણો અહિટ્ટિણુ ।

ન ય માણમણ મજ્જઈ, વિણયસમાહિઆયયટ્ટિણુ ” ॥ ૨ ॥

ચતુર્વિધ :લહુ વિનયસમાધિર્ભવતિ, તદ્વથા, અનુશાસ્યમાનઃ શુશ્રૂષતે, સમ્યક્ પ્રતિપદ્યતે, વચ આરાધયતિ, (વેદ-મારાધયતિ) ન ચ ભવતિ, આત્મસંપ્રદીતઃ, (અહંકારવાન્) ચતુર્થ પદં ભવતિ । ભવતિ ચાત્ર શ્લોકઃ ।

પ્રાર્થયતે હિતાનુશાસનં (કં), શુશ્રૂષતે તં પુનરધિતિષ્ઠતિ । ન ચ માનમદેન માદ્યતિ, વિનયસમાધૌ (વા) આયતાર્થી ॥૨॥

અર્થ—મોક્ષાર્થી સાધક હિતશિક્ષાને સદા ઇચ્છે. ઉપકારી ગુરુની સેવા કરે, ગુરુની સમીપમાં રહી વચનનું પાલન કરે અને અભિમાનના મદથી અહંકારી ન બને તેજ વિનયસમાધિનો આરાધક ગણાય છે.

“ ચાર પ્રકારની શ્રુતસમાધિ કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે છે. ” (૧) “અભ્યાસ કરવાથી મને સૂત્રસિદ્ધાંતનું પરિપક્વ જ્ઞાન થશે ” તેમ માની અભ્યાસ કરે, (૨) “અભ્યાસ કરવાથી મારા ચિત્તની એકાગ્રતા કેલ્લાશે ” તેમ ધારી અભ્યાસ કરે, (૩) “ મારા આત્માને સદ્ધર્મમાં બરાબર સ્થિર કરીશ ” એમ માની અભ્યાસ કરે અને (૪) જો હું ધર્મમાં બરાબર સ્થિર હોઈશ તો અન્યને પણ ધર્મમાં સ્થાપી શકીશ. તે પ્રમાણે ચાર પદો થાય છે. તે પૈકી ચોથું પદ સ્વાસ યાદુ રાખવું. અહીં તે વિષયનો શ્લોક કહેવાય છે:—

ચતઽવિવ્રહા ચલુ સુઅસમાહી ભવઈ । તં જહા-સુઅં મે ભવિસ્સઈ ત્તિ અઙ્ગાઈઅવ્વં ભવઈ ।

હે આયુષ્મન્ ! ભગવાન મહાવીરે આ પ્રમાણે કહેલું તે મેં સાંખ્યું છે. તે સ્થવિર ભગવાને વિનયસમાધિનાં ચાર સ્થાનો વર્ણવ્યાં છે.

શિષ્યે કહ્યું:--હે પૂજ્ય ! તે સ્થવિર ભગવાનોણ કયાં ચાર સ્થાનો વર્ણવ્યાં છે ?

ગુરુ-ઉત્તર:--તે સ્થવિર ભગવાનોણ આ ચાર વિનયસમાધિનાં સ્થાનો વર્ણવ્યાં છે તે આ પ્રમાણે છે:--(૧) વિનય-સમાધિ, (૨) શ્રુતસમાધિ, (૩) તપસમાધિ અને (૪) આચારસમાધિ.

અર્થ--જે જિતેન્દ્રિય સંયમીઓ હમેશાં પોતાના આત્માને વિનયસમાધિ, શ્રુતસમાધિ, તપસમાધિ અને આચાર-સમાધિમાં આત્માને રમાડે છે તેજ સ્વરેલર પંડિત પુરુષો છે.

તે વિનયસમાધિના પળ જે ચાર ભેદો છે તે આ પ્રમાણે છે:--(૧) જે ગુરુની પાસેથી શિક્ષણ પ્રાપ્ત થયું છે તે ગુરુને મહા હપકારી જાણી તેમની સેવા કરે, (૨) તેમની સમીપમાં રહી વિનય જાળવે, (૩) ગુરુના વચનનું ચત્થાર્થ પાલન કરે અને (૪) વિનયી હોવા છતાં અહંકારી ન થને. તે પૈકી ચોથું પદ સ્વાસ યાદ રાખું. અહીં આ પ્રમાણે તે વિનયનો શ્લોક કહે છે:--

ચતુર્વિહા સ્વલુ વિણયસમાહી ભવહ્ । તં જહા-અણુસાસિજંતો સુસ્સસહ્ । સમ્મં પહિવજ્જહ્ ।
વયમારાહહ્ । ન ય ભવહ્ અત્તસંપગ્ગાહિણ્ । ચતુર્થં પયં ભવહ્ । ભવહ્ અ ઇત્થ સિલોગો ॥

चउठिवहा खलु तवसमाही भवइ । तं जहा--नो इहलोगहुयाए तवमहिदुज्जा, नो परलो-
गदुयाए तवमहिदुज्जा, नो किच्चिन्नसहसिलोगहुयाए तवमहिदुज्जा, नन्नरथ निज्जरहुयाए तव-
महिदुज्जा । चउरथं पयं भवइ । भवइ अ इरथ सिलोगो ।

विविहगुणतवोरए, निच्चं भवइ निरासए निज्जरदुिए ।

तवसा धुणइ पुराणपावगं, जुत्तो संया तवसमाहिए ” ॥ ४ ॥

चतुर्विधःखलु तपःसमाधिर्भवति, तत्रथा नो इह लोकार्थं तपोऽधितिष्ठेद् नो परलोकार्थं तपोऽधितिष्ठेद्, नो
कीर्तवर्णशब्दश्लोकार्थं तपोऽधितिष्ठेद् । नान्यत्र निर्जरार्थात् तपोऽधितिष्ठेद्, चतुर्थं पदं भवति । भवति चात्र श्लोकः
“ विविधगुणतपोरतः, नित्यं भवति निराशकोनिर्जरार्थी । तपसा धुनोति पुराणपापकं, युक्तःसदा तपःसमाधौ ॥ ४ ॥

अर्थ—तपसमाधिमां हमेशां जोडायेलो साधक भिन्नभिन्न प्रकारना सदगुणोना भंडाररूप तपश्चर्यामां हमेशां रक्त
थाय अने कोइपण प्रकारनी आशा राखया सिवाय ते निर्जरार्थीज (कर्मने क्षीण करवानी भावना राखनार) वने तो
ते साधु तपद्वारा ते प्राचीन पापेने पण दूर करी शके.

विशेष—आचारसमाधि पण चार प्रकारनी होय छे. ते आ प्रमाण छे—कोइ पण साधक (१) ऐहिक स्वार्थ सारु श्रमणना सदाचारोने
न सेवे, (३) पारलौकिक स्वार्थ सारु पण सदाचारोने न सेवे, (३) कीर्ति, वर्ण, शब्द के भ्रूषणाने भाटे पण साइना आचारो

एगगचिक्तो भविस्सामि त्ति अज्झाइअव्वयं भवइ । अप्पाणं ठावइस्सामि त्ति अज्झाइअव्वयं भवइ । ठिओ परं ठावइस्सामि त्ति अज्झाइअव्वयं भवइ । चउत्थं पयं भवइ । भवइ अ इत्थ सिलोगो ॥ नाणमेगगचिक्तो अ, ठिओ अ ठावइ परं । सुआणि अ अहिजित्ता, रओ सुअसमाहिण् ॥३॥

चतुर्विधःखलु श्रुतसमाधिर्भवति, तद्यथा श्रुतं(मया) मे भविष्यतीत्यध्येतव्यं भवति, एकाग्रचित्तो भविष्यामीत्य-
ध्येतव्यं भवति, आत्मानं स्थापयामीत्यध्येतव्यम् भवति, स्थितः परं स्थापयिष्यामीत्यध्येतव्यं भवति, चतुर्थं पदं भवति ।
भवति चात्र श्लोकः ॥

“ ज्ञानमेकाग्रचित्तश्च, स्थितश्च स्थापयति परम् । सूत्राणि चाधीत्य, रतःश्रुतसमाधौ ॥ ३ ॥

अर्थ—श्रुतसमाधिमां रक्त थयेलो साधु सूत्रोने भणीने ज्ञाननी, एकाग्रचित्तनी, धर्मस्थिरतानो अने अन्यने धर्ममां स्थिर करवानी शक्ति केळवे छे. माटे साधके श्रुतसमाधिमां रक्त थबुं घटे.

चार प्रकारनी खरेखर तपसमाधि पण थाय छे अने ते आ प्रमाणे छेः—(१) साधक ऐहिं स्वार्थ (आलोकना सुख) सारु तप न करे, (२) पारलौकिक (स्वर्गादि) सुख सारु तप न करे, (३) कर्ति, वर्ण, (श्लाघा) शब्द के श्लोकने माटे तप न करे अने (४) निर्जरा (पापकर्मने वीखेरबुं ते) सिवाय कोइपण बीजा कारणे तप न करे ते पैकी चौथा पदने बराबर याद राखे. तेनो श्लोक आ प्रमाणे छेः—

અભિગમ્ય ચતુરઃસમાધીન્, સુવિશુદ્ધઃસુસમાહિતાત્મા । વિપુલહિતં સુલાવહં પુનઃ, કુરુતે ચ સ પદક્ષેપમાત્મનઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ—તે સાધુ ચાર પ્રકારની આત્મસમાધિને આરાધી, સુવિશુદ્ધ થઈ તથા ચિત્તની સુસમાધિ સાધીને પરમ હિતકારી અને એકાંત સુલકારી એવું પોતાનું કલ્યાણસ્થાન સ્વયં પ્રાપ્ત કરે છે.

જાઙ્ઘમરણાઓ મુચ્ચદ્, ઇત્યર્થં ચ ચણ્ડ સઽવસો ।

સિદ્ધે વા હવદ્ સાસણ, દેવે વા અપ્પણ મહિદ્ધિઃ ॥ તિ વેમિ ॥ ૭ ॥

જાતિમરણાભ્યાં મુચ્યતે, ઇત્યર્થં ચ ત્યજતિ સર્વશઃ । સિદ્ધો વા ભવતિ શાશ્વતઃ, દેવો વાલ્પરજામહદ્ધિકઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ—આથી તે જન્મ અને મરણના ચક્રથી તથા દુન્યવી લાગણીથી સર્વથા મુક્ત થઈ શાશ્વત (કાયમી) સિદ્ધ થાય છે. અથવા જા થોડાં પૂર્વકર્મ વાકી રહી ગયાં હોય તો મહાન ઋદ્ધિશાલી સર્વોત્તમ કોટિનો દેવ બને છે. એમ કહું છું.

વિશેષ—જે તપમાં ભૌતિક વાસનાની ગંધ નથી. જે તપમાં કીર્તિ કે પ્રશંસાની આકાંક્ષા નથી. માત્ર કર્મસંદેશી મુક્ત થવા સાર જ જે તપને આદરે છે. તેજ આદર્શ તપસ્વિયા છે. જે આચારમાં આત્મદમન, મૌન અને સમાધિ છે એ જ સાચો આચાર છે. જે વિનયમાં નમ્રતા, સરલતા અને સેવાભાવ છે એજ વિનય છે અને જે જ્ઞાનથી એકાગ્રતા અને સમભાવ સધાય છે તે જ સાચું જ્ઞાન છે.

એ પ્રમાણે વિનયસમાધિ નામનું નવમું અધ્યયન પૂર્ણ થયું.

न पाळे धने (४) (अर्थात्) अर्हत देवोए फरमावेला निर्जराना हेतु सिवाय कोइएण स्वार्थ माटे आचार न पाळे. ते पैकी
- नोथु पद बराबर याद राखु. अर्ही श्लोक का प्रमाणे छे.

चउन्विहा खलु आचारसमाही भवइ । तं जहा--नो इहलोगट्टयाए आचारमहिट्टिजा, नो
परलोगट्टयाए आचारमहिट्टिजा, नो कित्तिवन्नसदसिलोगट्टयाए आचारमहिट्टिजा, नन्नत्थ आर-
हंतेहिं हेजहिं आचारमहिट्टिजा । चउत्थं पयं भवइ । भवइ अ इत्थ सिलोगो ॥

जिणवयणए अतिंतिणे, पडिपुन्नाययमाययाट्टिए । आचारसमाहिसंबुडे, भवइ अ दंते भावसंघए ॥५॥

चतुर्विधःखलु आचारसमाधिर्भवति, तद्यथा नो इहलोकार्थमाचारमधितिण्ठेत्, नो परलोकार्थमाचारमधितिण्ठेत्, न
कीर्तिवर्णशब्दश्लोकार्थमाचारमधितिण्ठेत्, नान्यत्र आर्हतेभ्योहेतुभ्य आचारमधितिण्ठेत् चतुर्थं पदंभवति । भवति चात्र श्लोकः
“ जिनवचनरतोऽतिंतिनः, प्रतिपूर्णमायतार्थी । आचारसमाधिसंघतः, भवति च दांतोभावसंघायकः ॥ ५ ॥

अर्थ--जे साधु दमितेन्द्रिय बनी आचार्यी (सत्चारित्र्यी) आत्मसमाधिने अनुभव छे, जिनेश्वरोना वचनमां
अर्पण थइ गयो होय छे, वादविवादोधी विरत अने संपूर्ण क्षायिकभावने पांमी आत्मसुक्तिनी निकट गयेलो होय छे--
अभिगम चउरो समाहियो, सुविसुद्धो सुसमाहिअप्पओ ।

विउलहिअं सुहावहं पुणो, कुवइ अ सो पयखेममप्पणो ॥ ६ ॥

તસયાવરાણં-ત્રસ સ્થાવર

જીવોને

તળકઢ-ધાસ અને લાકઢાના

નિસ્સિઅણં-આશ્રય કરી

રહેલા

ઉદેસિઅં-સાધુને અર્થ

(વનાવેલા) ઉદેશિકાદિ

આહારને

પણ-રાંધે

પયાવણ-રંધાવે

રોદઅ-રુચિ ધારણ કરીને

નાયપુત્રવયળે-શ્રી મહાવીર

સ્વામિના વચનને વિષે

અત્તસમે-પોતાના સરસા

મન્નિજ્ઞ-માને

હપ્પિકાણ-હકાયાને પણ

મહવ્વયાઈં-મહાવ્રતોને

ફાસે-સેવે

પંચાસવસંવરણ-પાંચ આશ્રવને

રોકનારા

નિવલ્લમ્મમાણાહ અ બુદ્ધવયળે, નિચ્ચં ચિત્તસમાહિઓ હવિજ્ઞા ।

દ્વથીણં વસં ન આવિ ગચ્છે, વંતં નો પહિઆયદ્દ જે સ ભિક્ખુ ॥ ૧ ॥

નિક્કમ્યાજ્ઞયા ચ બુદ્ધવચને, નિત્યં ચિત્તસમાહિતોભવેત્ ।

સ્ત્રીણાં વશં ન ચાપિગચ્છેત્, વાન્તં નો પ્રત્યાપિવતિ યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—તીર્થંકર ગણધરના ઉપદેશવડે કસી જે ગૃહસ્થાશ્રમને છોડીને ત્યાગી થયેલો સાધુ હમેશાં જ્ઞાતી પુરુષોના વચ્ચનમાં રક્ત રહે અને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે, નિત્ય, ચિત્તસમાધિ જાળવે, સ્ત્રીઓના પાશમાં ન પકડાય અને વમેલા મોગવવા ન હચ્છે તેજ સાધુ કહેવાય.

પુઢવિં ન લ્લણે ન લ્લણાવણ્, સીઓદ્દગં ન પિણ્ ન પિઆવણ્ ।

અગણિસત્થં જહ્વા સુનિસિઅં, તં ન જલે ન જલાવણ્ જે સ ભિક્ખુ ॥ ૨ ॥

अथ दशमं सभिक्षवध्ययनम्

चैराग्यना वनुरेकभी ज्यारे हृदय वासित बने छे त्यारेज त्याग पर प्रेम जागे छे, त्यागनी लगनी लागे छे अने ते मुमुक्षु कोइ शुभदेवने जोधरी त्यागमार्गनी थिआळ वाटिकामां विहार करे छे. आसक्ति अने स्वच्छंदताना त्यागनो एकरार करी, प्रतिज्ञा लट् कउक नीतिनियमो स्वीकारे छे. आवी यावजीवननी तीन प्रतिज्ञा लेनार त्यागीनी केदली जवाबदारी होय छे ते आ अध्ययनमां वर्णिल्युं छे.

गाथा १ श्री ५ सुधीना छुटा जब्दार्थ

नीकूलमर्म--(शुद्धचाराधी)

नीकलीने

प्राणाइ--(तीर्थकर आदना)

उपदेसबहे करीने

बुद्धयगणे--तीर्थकरना वचनने

विने

नितरामाहिओ--चित्तनी

समाधियाळा

हविज्जा--थाय

इत्थीण--स्त्रीओनी

चलं--परतंत्रताने

गच्छे. आवे

वंतं--त्याग करेला

पनिआयइ--पान करे, सेवे

पुढविं--भूमीने, जमीनने

खणे--खोदे

खणावण--खोदावे

सीओदगं--फाचा पाणीने

अग्नि--अग्निने

सत्थंजहा--खहगनी माफक

सुनिसिअं--घणी शिक्षण

धारावाळु

अनिलेण--पवन उत्पन्न थाय

पवा

नीण--धीजे

नीयावण--नींजावे

हरियाणि--वनस्पतिकायने

बीयाणि--शालि प्रमुखबीजो

निवज्जयंतो--वर्जतो. छतो

सन्नितं--तचित्त वस्तुने

नाहारण--आहार न करे

चरणं--हिंसा, वध

हननं त्रसस्थावराणां भवति, पृथिवीतृणकाष्ठानिश्रितानाम् ।

तस्मादौद्देशिकं न भुज्जीत, नोऽपि पचेन्न पाचयेत् यः स भिक्षुः ॥ ४ ॥

अर्थ—जे पोताने (माटे) उद्देशीने वनावेली भिक्षा न छे तेमज पोते स्वयं भोजन न पकावे के अन्यद्वारा पण न पकावे तेज आदर्श अहिंसक साधु छे, कारण के भिक्षा पकावाथी पृथ्वी, घास, काण्ड अने तेने आश्रये रहेला इतर जीवोनी पण हिंसा थाय छे माटे साधु तेवी हिंसक प्रवृत्तिने छोडी दे.

रोइअ नायपुत्तवयणे, अत्तसमे मन्निज्ज छापि काए ।

पंच य फासे महव्वयाइं, पंचासवसंवरे जे स भिक्खू ॥ ५ ॥

रोचयित्वा ज्ञातपुत्रवचनानि, आत्मसमान्मन्येत षडपि कायान् ।

पंच च स्पृशेन्महाव्रतानि, पंचास्त्रवसंवरो यः स भिक्षुः ॥ ५ ॥

अर्थ—जे ज्ञातपुत्र भगवान महावीरनां उत्तम वचनो तरफ रुचि धरावीने सूक्ष्म अने स्थूल वने प्रकारना छु जीवनिकाय (प्रत्येक पाणीसमूह)ने पोताना आत्मसमान माने, पंच महाव्रतोने स्पर्श करे अने पंच प्रकारना पापद्वारो (मिथ्यात्व, व्रतरहितता, कषाय, प्रमाद अने अशुभ योग-व्यापार)थी रहित थाय तेज आदर्श साधु छे.

विशेष—जेम पोताने सुख, शान्ति अने आनन्द प्रिय छे. तेजरीते जगतना सूक्ष्मथी मांडीने मोटा जीवो सुधी सोने तेज प्रिय छे तेहुं

जाणी पोतानुं वर्तन अन्यने सुखकारक वनावुं तेने आत्मसमानवृत्ति कहेवामां आवे छे.

पृथिवीं न खनेन्नखानयेत्, शीतोदकं न पिवेन्न पाययेत् ।

अग्निशस्त्रं यथा सुनिश्चितम्, तं न ज्वलेन्नज्वालेद्यः स भिक्षुः ॥ २ ॥

अर्थ—जे पृथ्वीने स्वयं न खोदे, न खोदावे अने खोदतो होय तेने अनुमोदन पण न आपे; वळी सचित्त पाणी पोते न पीए, न पाय अने पीतो होय तेने अनुमोदन न आपे; तेमज अग्नि ए आ विश्वां तीक्ष्ण शस्त्र छे तेने स्वयं न वाळे, बीजा द्वारा वळावे नहि के वाळतो होय तेने अनुमोदन पण न आपे ते आदर्श साधु छे.

अनिलेण न वीए न वीयावए, हरियाणि न छिंदे न छिंदावए ।

बीआणि सया विवज्जयंतो, सचित्तं नाहारए जे स भिक्खू ॥ ३ ॥

अनिलेन न बीजयेत् न बीजापयेत्, हरितानि नच्छिद्यान्नच्छेदयेत् ।

बीजानि सदा विवर्जयन्, सचित्तं नाहरेद् यः स भिक्षुः ॥ ३ ॥

अर्थ—पंखा वगेरे साधनथी पवन पोते न नाखे, न बीजा पासे नंखावे अने वनस्पतिओने पण न छेदे के न छेदावे; मार्गमां सचेत बीजो पडयां होय तो तेने छोडीने चाळे अने भिक्षा पण सचेत होय तो न छे ते आदर्श साधु गणाय छे. वहणं तसथावराणं होइ, पुढवित्तणकट्टुनिस्सिआणं ।

तम्हा उद्दिसिअं न भुंजे, नो वि पए न पयावए जे स भिक्खू ॥ ४ ॥

हननं त्रसस्थावराणां भवति, पृथिवीतृणकाष्ठनिश्रितानाम् ।

तस्मादौद्देशिकं न भुज्जीत, नोऽपि पचेन्न पाचयेत् यः स भिक्षुः ॥ ४ ॥

अर्थ—जे पोताने (माटे) उद्देशीने बनावेली भिक्षा न छे तेमज पोते स्वयं भोजन न पकावे के अन्यद्वारा पण न पकावे तेज आदर्श अहिंसक साधु छे, कारण के भिक्षा पकाववाची पृथ्वी, घास, काण्ड अने तेने आश्रये रहेला इतर जीवानी पण हिंसा थाय छे माटे साधु तेवी हिंसक प्रवृत्तिने छोडी दे.

रोइअ नायपुत्तवयणे, अत्तसमे मन्निज्ज छापि काए ।

पंच य फासे महव्वयाइं, पंचासवसंवरे जे स भिक्खू ॥ ५ ॥

रोचयित्वा ज्ञातपुत्रवचनानि, आत्मसमान्मन्येत षडपि कायान् ।

पंच च स्पृशेन्महाव्रतानि, पंचास्त्रवसंवरो यः स भिक्षुः ॥ ६ ॥

अर्थ—जे ज्ञातपुत्र भगवान महावीरनां उत्तम वचनो तरफ रुचि धरावीने सुक्ष्म अने स्थूल वने प्रकारना छ जीवनिकाय (प्रत्येक पाणीसमूह)ने पोताना आत्मसमान माने, पंच महाव्रतोने स्पर्श करे अने पंच प्रकारनां पापद्वारो (मिथ्यात्व, व्रतरहितता, कपाय, प्रमाद अने अशुभ योग-व्यापार)थी रहित थाय तेज आदर्श साधु छे.

चिधोप—जेम पोताने सुख, शांति अने आनन्द प्रिय छे. तेजरीते जगतना सूक्ष्मयी मांडीने मोटा जीवो सुधी सोने तेज प्रिय छे तेहुं जाणी पोतागु वर्तन अन्यने सुखकारक बनावहुं तेने आत्मसमानवृत्ति कहेवामां आवे छे.

कसाए-कपाय	राखनार (ज्ञानी, समजु)	निहावए-रखाये	कुपे-कोप करे
धुवजोगी-स्थिर योगवाला	धुणइ-नाश करे	छन्दिअ-बोलावीने	निहुन्दिए-इंद्रियोने शांत
अहणे-पशुथी रहित	सुसंबुडे-सांसी रीते आश्रवने	साहस्मिआण-साधर्मिकोने	राखवावाळा
निज्झायरुवरयए-सोनो रुपु	रोकनार	शुंजे-भोजन करे	पसन्ते-प्रशांत, रागद्वेपरहित
वगेरेनो त्याग करनार	होही-थोशे	भोच्चा-भोजन करीने	संजमधुव जोग जुत्ते-संयममां
गिहिजोगं-गृहस्थ साथे संबंध	अठो-अर्थे, कामने माटे	सज्झायरए-स्वाध्यायमां रक्त	स्थिर योगे करी युक्त
परिवज्झए-सर्व प्रकारे छोडे	सुए-काले	बुगहियं-बछेशाळाी	उवसन्ते-उपशांत
सम्महिट्टी-सम्यक्दृष्टिवाळा	परे-परम दिवस	कहं-कथाने	अविहेडए-उचित कार्यनो
अमूढे-चित्तमां विक्षेप न	निहे-राखे	कहेज्जा-कहे	अनादर न करनार

चत्तारि वसे सया कसाए, धुवजोगी हविज बुद्धवयणे ।

अहणे निज्झायरुवरयए, गिहिजोगं परिवज्जए जे स भिक्खू ॥ ६ ॥

चतुरो वसति सदा कपायान्, ध्रुवयोगी भवति बुद्धवचने ।

अधने निर्जातरूपरजतः, ग्रहियोगं परिवर्जयेद्यः स भिक्षुः ॥ ६ ॥

અર્થ—જે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનું હમેશાં વચન કરતો રહે છે, જ્ઞાની પુરુષોના વચનમાં ચિત્તને સ્થિર કરી રાખે છે, સોનું, ચાંદી इत्यादि ધનને છોડી દે છે તેજ આદર્શ સાધુ છે. સમ્મદિટ્ટી સયા અમૂઢે, અત્થિ હુ નાળે તવે સંજમે અ ।

તવસા ધુણઇ પુરાણપાત્રગં, મળવચક્રાયસુસંબુઢે જે સ મિલ્લૂ ॥ ૭ ॥

સમ્યગ્દ્રષ્ટિઃ સદાઽમૂઢઃ, અસ્તિ લ્લુ જ્ઞાને તપસિ સંયમે ચ ।

તપસા ધુનાતિ પુરાણેપાપકં, મનોવચક્રાયસુસંબુતોયઃ સ મિશુઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ—જે મૂઢતાને છોડી પોતાની દ્રષ્ટિ શુદ્ધ (સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ) રાખે છે, મન, વચન અને કાયાનો સંયમ રાખે છે, જ્ઞાન, તપ અને સંયમમાં રહી તપ્યી પૂર્વકર્મોને ક્ષોણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે તેજ આદર્શ સાધુ છે.

તહેવ અસણં પાણગં વા, વિવિહં લ્લાઙ્ગમસાઙ્ગમં લભિત્તા ।

હોહી અઢો સુણ પરે વા, તં ન નિહે ન નિહાવણ જે સ મિલ્લૂ ॥ ૮ ॥

તૈથૈવાશનં પાનકં વા, વિવિધં લ્લાઙ્ગં સ્વાઙ્ગં લલ્લ્લાવા ।

મવિલ્લ્યત્થયઃશ્વઃપરસ્મિન વા, તન્નનિધિત્તે ન નિધાપયેદ્ધઃ સ મિશુઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ—તેમજ મિત્રમિત્ર પ્રકારનાં આહાર, પાણી, લ્લાઙ્ગ કે સ્વાઙ્ગ વગેરેની સુંદર મિત્રા મેલ્લીને કાલ કે પરમદિવસે વાપરવામાં કામ લાગશે તેમ ધારીને જે સાધક સંચય ન કરે કે ન કરાવે તે આદર્શ સાધુ છે.

તહેવ અસણં પાણગં વા, વિવિહં લાઙ્ગમસાઙ્ગમં લભિતા ।

હંદિઅ સાહમ્મિઅણ મુંજે, મુચ્છા સજ્ઞાયરણ્ જે સ ભિક્ખૂ ॥ ૯ ॥
તથૈવાશનં પાનકં વા, વિવિધં સ્વાદં લઙ્ગવા ।

હંદિત્વા (આહૂય) સમાનધાર્મિકાન્ શુન્કતે, શુભત્વા સ્વાધ્યાયરતોયઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ—તેમજ જે ભિન્નભિન્ન પ્રકારનાં ભોજન, પાન, સ્વાદ્ય અને સ્વાદ્ય વગેરે આહાર મેલવીને પોતાના સ્વધર્મી સાથીદાર સાધુઓને ચોલાવીને તેની સાથે ભોજન કરે છે અને ભોજન કરીને સ્વાધ્યાયમાં રક્ત રહે છે તેજ આદર્શ સાધુ છે.

વિશેષ—પોતાના સાથીદારો સિવાય એકાકી મિત્રા કરવામાં એકલોપવાળુ વગેરે દોષો છે, અને નિઃસ્વાર્થ એ તો સાધુજીવનહું પરમ સાધન છે તેથી તે દ્રષ્ટિએ સહભોજન થતાવ્યુ છે; અને ધનુષ્યોગી વાતોનો કચરો ન ભરાય તે સાથે સ્વાધ્યાયપ્રેમ કેલ્લવાનુ સમજાવ્યુ છે.

ન ય તુગહિઅં કહં કહિજ્ઞા, ન ય કુપ્પે નિહુઈદિણ પસંતે ।

સંજમધુવજોગજુત્તે, ઉવસંતે અવિહેડણ્ જે સ ભિક્ખૂ ॥ ૧૦ ॥

ન ચ વૈગ્રહિકીં કથાં કથયેત્, ન ચ કુપ્યેન્નિશ્ચિતેન્દ્રિયઃ પ્રશ્નન્તઃ ।

સંયમધુવયોગયુક્તઃ, ઉપશ્નન્તોઽવિદ્વેઠકોયઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—જે કલેશ થાય તેવી કથા ન કહે, નિમિત્ત મળવા છતાં કોઈ પર કોપ ન કરે, ઇન્દ્રિયોને નિશ્ચય રાખે, મન શાંત રાખે, સંયમયોગમાં સતત સ્થિર બાવે જોડાયેલો રહે તથા ઉપશાંત રહી કોઈનો પળ તિરસ્કાર ન કરે તેજ આદર્શ સાધુ છે.

ગાથા ૧૧ થી ૧૫ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ગામકંટણ-ઇન્દ્રિયોને દુઃખનાં કારણ	ગામકંટણ-ઇન્દ્રિયોને યોગ્ય હૃથસંજણ-હાથ વશ રાખનાર
તજ્જનાઓ-તર્જના, મત્સરનાં વચન	પાયસંજણ-પગને વશ રાખનાર વાયસંજણ-વાળીને વશ રા- ખનાર
ભેરવસદ-વૈતાલાદિકના શબ્દ સપ્પહાસે-અટકાવાસ્યવાલું	સંજયઇન્દિણ-ઇન્દ્રિયોને વશ રાખનાર
સમસુહદુઃખસહે-સમતાથી દુઃખ સુખને સહન-કરે	અઙ્ગપ્પરણ-થુમ ધ્યાનને ચિંતવનાર
પડિમં-પ્રતિમાને	સુસમાહિઅપ્પા-ગુણને વિષે
પડિવજ્જિઆ-અંગિકાર કરીને	હદ છે આત્મા જેનો એવા
મસાણે-સ્મશાને	સુત્તથં-સુત્ર અને અર્થ ને
ભીયણ-ભય પામે	લ્હસિણ-લગ્ગાદિકથી કપા- ણ
મયમેરવાઈ-અત્યંત મયક- રવાનાલાં વૈતાલાદિકનાં રૂપ	પુહવિસમે-પૃથ્વી સરખા સ- મતાવાલા
દિસ્સ-જોને	અનિયાણે-નિયાણું નહિ કર- નારા
અમિકંલણ-ઇચ્છા રાખે	અકોહહલ્લે-કુતૂહલ રહિત
અસઈ-સર્વ કાલને વિષે	અભિભૂય-જીતીને
વોસિઠ્ઠવત્તદેહે-રાગદ્વેષ રહિત અને આશૂષણરહિત દેહવાલા	સમુદ્ધરે-ઉદ્ધાર કરે
અક્કુદ્દે-તુચ્છકારના વચનથી હળાણ	જાઇપહાણ-સંસાર મારગથી
હણ-દંડાદિકથી હળેલા	વિહત્તુ-જાણીને

જો સહઈ હુ ગામકંટાણ, અક્કોસપહારતજ્જાણાઓ અ ।

ભયભેરવસદ્સપ્પહાસે, સમસુહદુક્ખસહે અ જે સ ભિક્ખુ ॥ ૧૧ ॥

યઃ સહતે હુ ગ્રામકંટકાન્, આક્રોશપ્રહારતર્જનાથ । ભૈરવપ્રયશબ્દસંપ્રહાસે, સમસુહદુઃખસહથ યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—જે ઇન્દ્રિયોને કાંટા સમાન દુઃખ દે તેવાં આક્રોશ વચન, પ્રહારો અને અયોગ્ય ઉપક્રાઓ સહન કરે, હયાં મયંકર અને પ્રચંડ ગર્જના થતી હોય તેવા મયાનરૂ સ્થાનમાં પળ રહી શકે; સુલ અને દુઃખ વધું સમાન રીતે જાણી વહન કરે તેજ આદર્શ સાધુ છે.

પહિમં પહિવજ્જિઆ મસાળે, નો મીયણ ભયભેરવાઈં દિસ્સ ।

વિવિહગુણતવોરણ અ નિચ્છં, ન સરીરં ચામિકંઘણ જે સ ભિક્ખુ ॥ ૧૨ ॥

પ્રતિમાં પ્રતિપદ્ય શ્મશાને, નોવિમેતિ મયભૈરવાણિ દૃષ્ટવા ।

વિવિધગુણતવોરણ નિત્યં, ન શરીરં ચામિકાંક્ષેત યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—જે શ્મશાન જેવા સ્થળે વિધિયુક્ત પ્રતિમા ઉચ્ચ કોટિની તપશ્ચર્યાની ક્રિયાને અંગીકાર કરી ત્યાં મય ઉત્પન્ન કરે તેવા મયાનક શબ્દ સાંભળીને પળ જે ન વીણ અને વિવિધ સદ્ગુણો અને તપશ્ચરણમાંજ રક્ત રહી પોતાના દેહમાનને પળ ભૂલી જાય તેજ આદર્શ સાધુ છે.

વિશેષ—સાધુઓનો પ્રતિમાના ૧૨ પ્રકાર છે. તેમાં તપશ્ચર્યાની વિવિધ ક્રિયાઓ (ચોક્કસ વ્રતનિયમપૂર્વક) કરવાની હોય છે. તેનો વધુ વિસ્તાર જોવા માટે જુઓ.—ઉત્તરાધ્યન સૂત્ર અધ્યયન ૩૧ મું તથા દશાશ્રતસ્કંધ.

અસંદં વોસિદુચત્તદેહે અકુટ્ટે વ હણ લૂસિણ વા ।

પુઢવિસમે મુણી હવિજ્ઞા, અનિઆણે અકોઝહલ્લે જે સ મિવ્વલૂ ॥ ૧૩ ॥

અસકુદ્ બ્યુત્સદ્ધત્યક્તદેહઃ આકુટ્ટો વા હતોવા લૂષિતોવા ।

પૃથિવીસમોમુનિર્ભવેત્, અનિદાનોઽકુતૂહલોયઃ સ મિશ્નુઃ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—તથા તેવા સ્થાનમાં જે મુનિ દેહમૂર્છાથી મુક્ત રહી ઘળીવાર કઢોર વચનના પ્રહારોથી તથા દંડ કે શસ્ત્રથી હણાય કિંવા વિંધાય તો પણ પૃથ્વી સમાન અડગ રહે, કુતૂહલથી રહિત રહે અને વાસના રહિત બને તેજ આદર્શ સાધુ છે.

અભિમ્બૂ અ કાણ્ણં પરીસંહાઈં, સમુદ્ધરે જાઙ્ગપહાઝ અપ્પયં ।

વિઙ્ગત્તુ જાઈંમરણં મહંભયં, તંવે રણ સામણિણ જે સ મિવ્વલૂ ॥ ૧૪ ॥

અભિમ્બૂચકાયેન પરિષહાન્, સમુદ્ધરેજ્ઞાતિપયાદાત્માનમ્ ।

વિદિત્વા જાતિમરણં મહાભયં, તપસિ રતઃ શ્રામણે યઃ સ મિશ્નુઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ—પોતાના દેહથી વધા પરિપ્રહોને જીતી (સહન કરી)ને જે સાધુ જન્મમરણો એજ મંહાભયનાં સ્થાન છે એમ જાણો સંયમ અને તપમાં રક્ત રહી જન્મમરણ રૂપ સંસારથી પોતાના આત્માને ડગારી છે તેજ સાચો સાધુ છે.

દશૈવ
॥ ૧૫૪ ॥

હૃત્થસંજાણ પાયસંજાણ, વાયસંજાણ સંજયઈદિણ !

અજ્ઞાપ્પરણ સુસમાહિઅપ્પા, સુત્તથં ચ વિઆણહ જે સ ભિક્ખુ ॥ ૧૫ ॥

હસ્તસંયતઃ પાદસંયતઃ, વાક્સંયતઃસંયતેન્દ્રિયઃ ।

અધ્યાત્મરતઃ સુસમાહિતાત્મા, સૂત્રાર્થ ચ વિજાનાતિ યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ—જે સૂત્ર તથા તેના રહસ્યને જાણીને હાથ, પગ, વાણી અને ઇન્દ્રિયોનો યથાર્થ સંયમ રાखે (અર્થાત્ સન્માર્ગમાં વિવેકપૂર્વક તેને યોજે), અધ્યાત્મ રસમાંજ જે મસ્ત રહે અને પોતાના આત્માન સમાધિમાં રાखે તેજ સાચો સાધુ છે.

વિશેષ—જ્ઞાનનું ફલ સયમ અને ત્યાગ છે તેથી જ્ઞાનનું પ્રથમ વિહ સયન છે સત્રમી સ્વાર્થીય પ્રવૃત્તિથી પર થઈ જાય છે અને આત્મ-ભાવમાંજ રક્ત રહી શકે છે

ગાથા ૧૬ થી ૨૧ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ઉવહિમ્મિ-ઉપાધિને વિષે
અમુચ્છિણ-મૂર્છારહિત
અગિદ્ધે-આસક્તિરહિત
અન્નાયંત્રં-અજાણ્યા ઘરોથી

શુદ્ધ અને થોડાં થોડાં વસ્ત્ર
લેનાર
પુલનિષ્ણુલાણ-ચારિત્રને અ-
સારતા હતપત્ત કરનાર

દોષરહિત
સંગાવગણ-દ્રવ્ય અને ભાવ
સંગથી રહિત
અલોભ-લોભપતા રહિત

રસેસુ-રસને વિષે
ગિજ્ઞે-આસક્તિ રાखનારા
ઉંચ્છં-અજાણ્યા ઘરોથી
થોડી થોડી ગોચરી-લેનાર

॥ ૧૫૪ ॥

અં ૧૦

લીવિઅ-સંયમ રહિત લીવિતને
નામિકંલવી-ઇચ્છે નહિ
ઇદ્દિ-લબ્ધિ આદિ ક્લદ્ધિને
સક્કારણપૂઅણ-સત્કારને
'અને પૂજનને માટે
ચણ-ત્યાગ કરે
વિઅપ્પા-જ્ઞાનમાં આત્માને

સ્થાપનાર
અણિહે-કપટ રહિત
વહજ્જા-કહે
જાણિઅં-જાણીને
પત્તેયં-પોતાને જ
જાહમત્તે-જાતિનો મદ કરનાર
સ્વમત્તે-રૂપનો મદ કરનાર

લાભમત્તે-લાભનો મદ કરનારા
સુણમત્તે-શ્રુતનો મદ કરનારા
ધમ્મજ્ઞાણરણ-ધર્મધ્યાનમાં
તત્પર
પવેયણ-કહે
અજ્જપયં-થુહ ધર્મને
હુસીલલિંગં-હુસીલપણની
ચેષ્ટાને
હાસં કુહણ-હાસ્યને કરનારા
દેહવાસં-શરીરરૂપવંધીલાનાને
હિયદ્ધિઅપ્પા-મોક્ષને વિષે
સ્થિત છે આત્મા જેનો
છિન્દિત્તુ-છેડીને
અપુણાગમં-પુનર્જન્મવિનાની

ઉવહિમ્મિ અમુચ્છિણ અગિદ્ધે, અન્નાયઅંછં પુલનિપ્પુલાણ ।

કયવિક્કયસન્નિહિઓ વિરણ, સવસંગાવગણ અ જે સ મિંમ્મલૂ ॥ ૧૬ ॥

અપધાવમૂલ્લિતોડટ્ટહં, અજ્ઞાતોચ્છી પુલાકનિપુલાકઃ ।

ક્રયવિક્રયસંનિધિતોવિરતઃ, સર્વસંગાપગતશ્ચયઃ સ મિષ્ણુઃ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—સંયમના ઉપકરણોમાં અને ભોજન વગેરેમાં જે અનાસક્ત રહે, અજ્ઞાત ઘરામાં પરિમિત મિષ્ણા હૃદય સંયમા
જીવન ચલાવે, ચારિત્રમાં ક્ષતિ ઉત્પન્ન કરે તેવા દોષોથી રહિત રહે; અને છેલ્લું, વેચલું, મેલું કરલું વગેરે અસંયમી વ્યાપા-
રોથી વિરત વની સર્વ પ્રકારની આસક્તિથી પૂર્ણ રહિત થાય તેજ આદર્શ સાધુ છે.

અલોલ (હ) ભિક્ષૂ ન રસેસુ ગિજ્ઞે, ઉંછં ચરે જીવિઅનામિકંલી ।

इडिंढ च सक्कारण पूअणं च, चए ठिअप्पा अणिहे जे स भिक्खू ॥ १७ ॥

અલોલોમિધુર્ન રસેસુ ગૃધ્યેત્, ઉંચ્છં ચરેજીવિતાનામિકંલી ।

ऋद्धिंच सत्कारं पूजनंच, त्यजेत्स्थितात्माऽनिभो यः स भिक्षुः ॥ १७ ॥

અર્થ—જે હોલુપતાથી રહિત થઈ કોઈ પણ પ્રકારના રસોમાં આસક્ત ન વને, મિષ્ણાચરીમાં અલ્પ સ્વોરાક (પરિમિત) ગ્રહણ કરે, ભોગી જીવન ગાલવાની વાસનાથી પરં થાય, સત્કાર, પૂજન અને ભૌતિક સુલની પરવા ન કરે, નિરભિમાની અને સ્થિર આત્માવાલો હોય તેજ આદર્શ સાધુ છે.

ન પરં વઙ્ગાસિ અયં કુસીલે, જેણં ચ કુપ્પિજ્જ ન તં વઙ્ગા ।

जाणिअं पत्तेअं पुन्नपावं, अत्ताणं न समुक्खसे जे सं भिक्खू ॥ १८ ॥

ન પરં વદેદયં કુસીલં, યેન ચ કુપ્પયિતિ ન તદ્વદેત્ । જ્ઞાત્વા પ્રત્યેકં પુણ્યપાપં, આત્માનં ન સમુત્કર્પેદ્યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ—જે વીજા કોઈ પણ મનુષ્યને (કદાચ દુરાચારી હોય તો પણ) દુરાચારી ન કહે. વીજો જેથી કોપા-યમાન થાય તેંદુ દૂષિત વાક્ય પણ ન બોલે, વધા જીવોને પુણ્ય અને પાપનું પરિણામ પૃથક્ પૃથક્ મલવાનું છે તેમ જાણી પોતાના દોષો દૂર કરે અને પોતાનો (સ્વભાવ) વીજા કરતાં ઉંચો છે એવું અભિમાન ન કરે તેજ આદર્શ શ્રમણ છે.

न जाइमत्ते न य रूपमत्ते, न लाभमत्ते न सुएण मत्ते ।

मयाणि सब्वाणि विवज्जइत्ता, धम्मसङ्गाणए जे स भिक्खू ॥ १९ ॥

न जातिमत्तो न च रूपमत्त, न लाभमत्तो न श्रुतेन मत्तः ।

मदान्सर्वान् विवर्ज्य, धर्मध्यानरतो यः स भिक्षुः ॥ १९ ॥

अर्थ—जे जाति, रूप, लाभ के ज्ञाननुं अभिमान न करे, सर्व प्रकारना अहंकारने छोडी सद्धर्मना ध्यानमांज रक्त रहे तेज श्रमण छे.

पवेअए अज्जपयं महामुणी, धम्मे ठिओ ठावयइ परंपि ।

निक्खम्म वज्जिज्ज कुसीललिंगं, न आवि हासं कुहए जे स भिक्खू ॥ २० ॥

प्रवेदेयैदार्यपदं महामुनिः, धर्मे स्थितःस्थापयति परमपि ।

निष्क्रम्य वर्जयेत्कुशीललिंगं, न चापि हास्यं कुहकं यः स भिक्षुः ॥ २० ॥

अर्थ—जे महामुनि साचा धर्मनोज मार्ग जणावे, पोते सद्धर्ममां बराबर स्थिर रही बीजाने पण साचा धर्ममां स्थिर करे; त्यागमार्ग ग्रहण करीने दुराचारनां चिन्होने त्यागी दे (कुसाधुनो संग न करे) अने कोइनी ठट्टावाजी, हांसी के मक्करी पण न करे तेज साचो साधु छे.

तं देहवासं असुहं असासयं, सया चए निच्चहिअट्ठिअप्पा ।

छिंदित्तु जाइमरणस्स बंधणं, उवेइ भिक्खू अपुणागमं गइं ॥ त्ति वेमि ॥ २१ ॥

तं देहवासमथुचिमशान्तं, सदा त्यजति नित्यहितस्थितात्मा ।

छित्त्वा जातिमरणयोर्वन्धनं, उपैति भिक्षुरपुनरागमां गतिम् ॥ २१ ॥

अर्थ—(तेवो साधु थुं पामे छे ?) तेवो आदर्श साधु हमेशां कल्याणगार्गमां पोताना आत्माने स्थिर राखी नश्वर अने अपवित्र देहवासने छोडीने अने जन्यमाणनां बंधनोने सर्वथा छेदीने अपुनरागमन (ज्यांथी पुनः आगमन थतुं नथी तेवी मोक्षस्थितिनी) गतिने प्राप्त थाय छे (पामे छे). एम कहुं छुं.

ए प्रमाणे भिक्षुनाम नामनुं दससुं अध्ययन पूर्ण थयुं.

विशेष—पोताना अतरात्मानी वचना थाय तेवां कोहण कार्यो न करे अने जे कार्य इतर गृहस्थ के साधु जाणीने घृणा लवे तेवा कार्योने पण सदतर त्याग करी भिक्षुसाधक केवळ समाधि मार्गमा ज विचरे अने अतरात्मानी भोजमां मस्त रहे.

અથ શ્રીદશવૈકાલિકે પ્રથમા રતિવાક્યચૂલિકા

(સંયમથી કંટાળેલા સાધકને પ્રેમ ઉત્પન્ન કરનારાં વાક્યો)

સાધુના ગુણોથી યુક્ત હોય તેજ સાધુ કહેવાય, આ પ્રકારના ગુણવાળો પળ કર્મના બલવત્તરપણાથી શારીરિક અગર માનસિક દુઃખોથી સીદાય તો તેને સંયમમાં સ્થિર કરવો જોઈએ. તે સંયમમાં સ્થિર કરવા માટે તેનાં સચોટ અને સંક્ષિપ્ત ઉપાયોનું આ ચૂલિકામાં વર્ણન છે.

ગાથા ૧ થી ૬ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

પવ્વફેણં-દીક્ષા લીધેલા	પોય-વહાણ	દુષ્પજીવી-દુઃખે જીવનારા
સાધુએ	પડાગામ્-આઈ-ધ્વજા સરસાં	લહુસગા-તુચ્છ, અસાર
ઉપ્પન્નદુઃખેણં-દુઃખ ઉત્પન્ન થતાં	અઘારસ-અઘાર	ઇત્તરિઆ-ક્ષણિક
અરફ-અરતિ, અશાતા	સમ્મં-સમ્યક્ પ્રકારે	કામભોગા-કામભોગો
સમાવન્નચિત્તેણં-પામેણું છે	સંપડિલેહિઅન્વાઈ-વિચારવા	-મુજ્જો-વારંવાર, ઘણું
વિત્ત જેનું	યોગ્ય	સાફવહુલા-વળા કપટ કર-
	ગયંકુસ-દાથીને જેમ અંકુશ	નારા
	રસિસ-લગામ	
	ત્યાગ કરવાની ઇચ્છા	
	રાસનાર	
	ઓઠાણુવ્પેહિણા-સંજમનો	
	કર્યો નથી એવા	
	અણોઠાઈણં-સંજમનો ત્યાગ	
	રસિસ-લગામ	
	ગયંકુસ-દાથીને જેમ અંકુશ	
	રસિસ-લગામ	
	ત્યાગ કરવાની ઇચ્છા	
	રાસનાર	
	ઓઠાણુવ્પેહિણા-સંજમનો	
	કર્યો નથી એવા	
	અણોઠાઈણં-સંજમનો ત્યાગ	
	રસિસ-લગામ	
	ગયંકુસ-દાથીને જેમ અંકુશ	

अवष्टाह-रहेवावाळां
ओमजणपुरकारे-हलका ज-
नने पण मान आपहुं पडे
वंतस्स-त्याग करेलाने
पडिआयणं-फरीथी खाय
अहरगइवासोवसंपया-नीच
गतिमां वास थवारूप कर्म-

बंधन

दुल्लहे-दुल्लभ

गिहिवास-गृहस्थावास

मज्झे-मध्ये

वसंताणं-रहेताने

आयंके-रोगने विषे

वहाय-वधने माटे

संश्रये-संकल्पने विषे
सोवक्केसे-क्केशवाळा
निरुक्केसे-क्केश वगरना
परिआए-पर्यायने विषे
बंधे-बंधवाळो
मुक्खे-मोक्षवाळो
अणवज्जे-पापरहित
वहुसाहारणा-घणामां साधारण
पत्तेअं-प्रत्येक
कुसग्ग-डाभनी अणी उपर
रहेला
कडाणं-करेलां
पुट्ठिव-पूर्वे
दुच्चिन्नाणं-खराव काम करेलां

दुपुडिंकंताणं-प्राणी वधादिक
करेलाने

वेइत्ता-वेदीने, भोगवीने

अवेइत्ता-भोगव्या वगर

झोसइत्ता-वाळीने

अणज्जो-अनार्य

भोगकारणा-भोगना कारणथी

मुच्छिण-मूर्च्छित थएला

वाले-अज्ञानी

आयइ-आवता काळने

अववुज्जइ-बोध पामे

ओहाविओ-नीकळी गयेलो

भ्रष्ट थएलो

इंदो-इंद्र

पडिओ-पडेलो

छमं-पृथ्वीउपर, जमीनपर

परिव्वभट्ठो-परिभ्रष्ट

पच्छा-पाछळथी

परितप्पइ-पश्चात्ताप करे छे

वंदिमो-वांदवा योग्य

चुआ-भ्रष्ट थएला

पूइमो-पूजवा योग्य

राया-राजा

रज्जपभ्भट्ठो-राज्यथी पदभ्रष्ट

थएलो

माणिमो-मानवायोग्य

सिद्धिव्व-श्रीमंतनी माफक

कव्वभडे-गामडामां

छट्ठो-पडेलो

इह खलु भो पव्वइएण उप्पणणदुक्खेणं संजमे अरइसमावन्नचित्तेणं ओहाणुप्पेहिणा अणो-
हाइएणं चेव हयरस्सिगयंकुसपोयपडागाभूआइं इमाइं अट्टारस ठाणाइं सम्मं संपडिलेहिअद्वाइं
भवन्ति । तं जहा-हं भो ! दुस्समाइ दुप्पजीवी ॥ १ ॥ लहुसगा इत्तरिआ गिहीणं कामभोगा
॥ २ ॥ भुज्जो अ साइबहुला मणुस्सा ॥ ३ ॥ इमे अ मे दुक्खे न चिरकालोवट्ठुइ भविस्सइ
॥ ४ ॥ ओमजणपुरक्कारे ॥ ५ ॥ वंतस्स य पडिआयणं ॥ ६ ॥ अहरगइवासोवसंपया ॥ ७ ॥ दुल्लहं
खलु भो ! गिहीणं, धम्मे गिहिवासमज्जे वसंताणं ॥ ८ ॥ आयंके से वहाय होइ ॥ ९ ॥ संकप्पे
से वहाय होइ ॥ १० ॥ सोवक्कसे गिहवासे, निरुवक्कसे परिआए ॥ ११ ॥ बंधे गिहवासे, सुक्खे
परिआए ॥ १२ ॥ सावले गिहवासे, अणवजे परिआए ॥ १३ ॥ बहुसाहारणा गिहीणं कामभोगा
॥ १४ ॥ पत्तेअं पुन्नपावं ॥ १५ ॥ अणिच्चं खलु भो ! मणुआण जीविए कुसगजलंबिंदुचंचले ॥ १६ ॥
वहुं च खलु भो ! पावं कम्मं पगडं ॥ १७ ॥ पावाणं च खलु भो ! कडाणं कामाणं पुठिं च दुचि-
न्नाणं दुप्पडिकंताणं वेइत्ता सुक्खो नत्थि अवेइत्ता तवसा वा झोसइत्ता ॥ १८ ॥ अट्टारसमं पयं
भवइ, भवइ अ इत्थ सिलोगो-

इह खलु भो ? प्रव्रजितेनोत्पन्नदुःखेन संयमेऽरतिसमापन्नचित्तेन अवधानोत्प्रेक्षिणा अनवधायितेन चैव हयरश्मि-
गर्जाकुशपोतपताकाभूतानि इमान्यष्टादशस्थानानि सम्यक् संप्रतिलेखितव्यानि भवन्ति, तद्यथा-हंभो ! दुःसमाधे !
दुःप्रजीविन् (जीवाः) ॥ १ ॥ लघवः इत्यरा गृहिणां कामभोगाः ॥ २ ॥ भूयश्च स्वातिवहुला मनुष्याः ॥ ३ ॥ इदं च
मे दृःखं न चिरं कालोपस्थायि भविष्यति ॥ ४ ॥ अवमजनपुरस्कारः ॥ ५ ॥ वान्तस्य च प्रत्यादानम् ॥ ६ ॥ अधो-
गतिवासोपसंपदा ॥ ७ ॥ दुर्लभः खलु भोः गृहिणां धर्मो गृहिवासमध्ये वसताम् ॥ ८ ॥ आतंकस्तस्य वधाय भवति ॥ ९ ॥
संरूपस्तस्य वधाय भवति ॥ १० ॥ सोपकलेक्षो गृहवारो, निरुपकलेक्षः पर्यायः ॥ ११ ॥ वन्द्यो गृहवासः, मोक्षः पर्यायः ॥
१३ ॥ बहुसाधारणा गृहिणां कामभोगाः ॥ १४ ॥ प्रत्येकं पुण्यपापं ॥ १५ ॥ अनित्यं खलु भोः मनुजानां जीवितं कुशा-
ग्रजलविन्दुचंचलम् ॥ १६ ॥ बहु च खलु भोः पापं कर्म प्रकृतम् ॥ १७ ॥ पापानीं च खलु भोः कृतानां कर्मणां पूर्वं दुश्चरि-
तानां दुःपरिक्रान्तानां वेदयित्वा मोक्षो नास्ति अवेदयित्वा तपसा वा क्षपयित्वा (मोक्षोऽस्ति) ॥ १८ ॥

ओ शिष्यो ! खरेखर दीक्षित (प्रव्रजित) यथा पृथी दुःख उत्पन्न थाय अने तेथी संयममांथी चित्तनो प्रेम खसी
जइ, संयम छोडी (गृहस्थाश्रममां) चाली जवानी इच्छा थाय. परंतु हजु संयमनो त्याग न कर्यो होय तेवा समये घोडानी
लगाम, हाथीना अंकुश अने बहाणना सह समान आ अढार स्थानो (वाक्यो) ने साधुण खूबज विचारवां.

(१) हे आत्मन् ! आ दुपमकाळजुं जीवनज दुःखमय छे. तो मने गृहस्थाश्रमजुं भुं प्रयोजन छे ?
(२) गृहस्थाश्रमीओना कामभोगो क्षणिक अने हलकी कोटिनाज अने त्रिपाके कडवा छे. (३) बली संसारी

માયામાં ફસેલા મનુષ્યો વધુ કપટવાળા હોય છે. (૪) વઠ્ઠી આ સંયમી જીવનમાં દેખાતું દુઃખ કંઈ લાંબો વલત ટકવાનું નથી. (૫) સંયમ છોડીને ગૃહસ્થાશ્રમમાં જતાં હુદ્ર મનુષ્યોની પળ (ન ઇચ્છવા છતાં) હુશામત કરવી પડે છે. (૬) ગૃહસ્થાશ્રમ સ્વીકારવા જતાં વમેલી વસ્તુને ફરીથી પીવી પડશે. (૭) ત્યાગની ઉચ્ચ શ્રોમકામાંથી હુદ્ર વાસના માટે ગૃહસ્થ જીવન સ્વીકારવું તે નરકાગારમાં જવા માટેની તૈયારીરૂપ છે. (૮) ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેનારાને ગૃહસ્થાશ્રમનો પળ ધર્મ પાલવો તે દુઃશક્ય છે તો આદર્શ ત્યાગ તો કયાંથીજ પલાય ? (૯) અવાનક રોગ ઉત્પન્ન થઈ જ્યારે દેહનો નાશ થઈ જાય છે (ત્યારે ધર્મ સિવાય ઇતર કોઈ સહાયક થતાં નથી). (૧૦) ઇન્દ્રિયો વિયોગ અને અનિદ્રાની પ્રાપ્તિ રૂપસંકલ્પ તે ગૃહસ્થને વચ્ચે (દુઃખ)ને માટે થાય છે. (૧૧) ગૃહસ્થવાસ કલેશમય છે. ત્યાગ એ શાન્તિમય છે. (૧૨) ગૃહસ્થવાસ વંધન છે. ત્યાગ એ મુક્તિ છે. (૧૩) ગૃહસ્થજીવન (પાપમય હોય તો) દૂષિત છે જ્યારે સંયમીનું જીવન એ પવિત્ર જીવન છે. (૧૪) ગૃહસ્થોના કામમોગો નિઃકૃદ્ધ (હલકી કોટિના) છે. (૧૫) જગતના સૌ જીવો પુણ્ય અને પાપથી ઘેરાયેલા છે. (૧૬) મનુષ્યનું આયુષ્ય ચરેલર દાખડાની ટોચ પર રહેલા જલવિન્દુ જેવું ચંચલ અને ક્ષણિક છે. (૧૭) અરેરે ચરેલર પૂર્વકાલે પાપકર્મ વધુ કર્યું હશે.

વિશેષ—પાપકર્મના પ્રભાવે જ સંયમ પર અળગમો ઉત્પન્ન થાય છે. નહિ તો સયમ જેવી ઉત્તમ વસ્તુ શા માટે ન ગમે ?

(૧૮) દુઃશાસ્ત્રિનું સેવન કરીને કદી પાપકર્મોથી મુક્ત મળી શકશે નહિ પરંતુ દુઃખે સહી શકાય તેવાં પૂર્વ પાપકર્મોને મનમાં વેદન કર્યા સિવાય સહી લેવાથી અને તપ દ્વારા તેને સ્વપાવવાથીજ તે કર્મોથી મુક્તિ મળી શકશે.

વિશેષ—આ અઢારે વાન્યોનું ભૂત્ર કંડુ કંડુ ચિંતન કરવાથી સયમથી અસ્થિર થયેલું (કંટાલેલું) મન પળ અસ્થિર થઈ જાય છે.

जया य चयई धम्मं, अणज्जो भोगकारणा । से तत्थ मुच्छिण्ण बाले, आयइं नावबुद्धई ॥ १ ॥

यदा च त्यजति धर्मं, अनार्यो भोगकारणात् । स तत्र मूर्खितो बालः, आयति नावबुध्यते ॥ १ ॥

अर्थ—कोई अनार्य पुरुष ज्यारे भोगना हेतुए पोताना चिरसंचित चारित्रधर्मेने तजी दे छे त्यारे ते भोगमां आसक्त थयेलो अज्ञानी भविष्यकाळनो लेखमात्र विचार करी शक्तो नथी.

जया ओहाविओ होइ, इंदो वा पडिओ छमं । सव्वधम्मपरिबभट्ठो, स पच्छा परितप्पइ ॥ २ ॥

यदाऽवधावितोभवति, इन्द्रोवा पतितः क्षगम् । सर्वधर्मपरिभ्रष्टः, स पश्चात्परितप्यते ॥ २ ॥

अर्थ—परंतु ज्यारे ते त्यागाश्रम छोडीने गृहस्थजीवनमां पाछो आवे छे त्यारे त्यागधर्म अने गृहस्थधर्म ए वन्न धर्मथी भ्रष्ट थइ (स्वर्गथी च्युत थइ) पृथ्वी पर पड़ेला देवेन्द्रनी माफक खूत्र परिताप करे छे.

जया अ वंदिमो होइ, पच्छा होइ अवंदिमो । देवया व चुआ ठाणा, स पच्छा परितप्पइ ॥ ३ ॥

यदा च वन्द्योभवति, पश्चाद् भवत्यवन्धः । देवतेवन्द्युता स्थानात्, स पश्चात्परितप्यते ॥ ३ ॥

अर्थ—प्रथम ते विन्ध्यनो वंदनीय होय छे अने भ्रष्ट थया पत्नी अवंध (तिरस्कारने पात्र) बने छे त्यारे पोताना स्थानथी भ्रष्ट थयेली (स्वर्गथी च्युत थयेली) देवीनी माफक ते खूत्र परिताप पामे छे.

जया अ पूइमो होइ, पच्छा होइ अपूइमो । राया व रज्जपव्वभट्ठो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ४ ॥

यदा च पूज्योभवति, पश्चाद्भवत्यपूज्यः । राजेव राज्यगभ्रष्टः, स पश्चात्परितप्यते ॥ ४ ॥

અર્થ—પ્રથમ તે મહા પુરુષોનો પણ પૂજ્ય હોય છે અને પછી તેજ અપૂજ્ય બને છે ત્યારે રાજ્યથી પદમ્રટ થયેલા રાજાના માફક તે સુવ પરિતાપ પામે છે.

જયા અ માણિમો હોઈ, પચ્છાં હોઈ અમાણિમો। સિટ્ઠિવ્વ કબ્બડે છૂઢો, સ પચ્છા પરિતપ્પદ્દ ॥૫॥
યદા ચ માન્યોભનતિ, પથાદ્ ભવત્યમાન્યઃ । શ્રેષ્ઠોવ કર્વટે (હુદસંનિવેશે) ક્ષિપ્તઃ, સઃ પથ્થાત્પરિતપ્પયતે ॥ ૬ ॥

અર્થ—પહેલાં તે માન્ય હોય છે અને પછી તેજ (ત્યાગશ્રમથી મ્રટ્ઠ થઈ) અમાન્ય માને છે ત્યારે સેહુતની જીંદ-ગીમાં પલટાયેલા (અથવા સાવ નાના ગામડામાં અનિચ્છાએ મૂકાયેલા) ધનિક શેઠની માફક પરિતાપ કરે છે.

વિશેષ—પતિત થઈ હલકા ગુલ્લમા ગયેલો અથવા ધનહીન બની હલકા સ્થાનમાં ગયેલો શેઠ જેમ પૂર્વની સ્થિતિ સમારીને જીવન પર્યંત એવ કર્યા કરે છે તેમ મુનિવેશ ત્યાંથી ગૃહસ્થ જીવનમાં ગયેલો સાધક પરિતાપ કરે છે.

ગાથા ૬ થી ૧૦ સુધીના છૂટા શાન્દાર્થ

થેરઓ-દુદ્ધાવસ્થામાં
સમફલંતજીવ્વળો-જીવાની

ગયા પછી

મન્નુવ્વ-માછલાની પેઠે
ગલં-ગલ, લોહકાંઠા ઉપર
રાસેલા માંસને
મિલિત્તા-સાફને

કુલુહુવસ્સ-ત્રરાવ કુલુંબની

કુનત્તીર્હિ-ત્રરાવ ચિંતાઓથી

વિહમ્મઈ-હણાય છે

હત્થીવ-હાથોની પેઠે

વંધળે-વિષય વંધનમાં

પરિકિનો-ચુંવેલો

મોહસંનાણસંતઓ-કર્મ પ્રવા-

હથી વ્યાપ્ત થયેલો

પંકોસન્નો-સાદવમાં ચુંવેલો

નાગો-હાથી

આહં-ગણી, આચાર્ય

માવિઅપ્પા-ભાવિત આત્મા

વહુસ્સુઓ-વહુશ્રુત

સામન્ને-સાધુધર્મ વિષે

જિણદેસિએ-જિન ભગવાંને

ઉપદેશ કરેલા

દેવલોગસમાણો-દેવલોક

સરસા

રયાણં-પ્રીતિ રાસનાર, રક્ત

અરયાણં-અપ્રીતિ રાસનાર

અરક્ત

जया अ थेरओ होइ, समइकंतजुवणो । मच्छुव्व गलं गिलित्ता, स पच्छा परितप्पइ ॥ ६ ॥

यदा च स्थविरोभवति, समतिक्रान्तयौवनः । मत्स्य इव गलं गलित्वा, स पश्चात्परितप्यते ॥ ६ ॥

अर्थ—भोगनी लालचे त्यागाश्रमने तरछोडी गृहस्थ जीवनमां गयेलो साधक ज्यारे यौवन वयथी परवारीने जरावस्थाथी ग्रस्त थयेलो वूढो वने छे त्यारे जाळमां मूकेली वस्तु खावानी लालचे लोखंडना कांटामां फसायेळ मांछ-
लांनी माफक खूब पीडा पामे छे.

जया अ कुकुडुंवस्स, कुतत्तीहिं विहम्मइ । हत्थी व वंधणे वद्धो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ७ ॥

यदा च कुकुडुम्बस्य, कुतप्तिभिर्विहन्यते । हस्तीव बन्धने बद्धः, स पश्चात्परितप्यते ॥ ७ ॥

अर्थ—अने ज्यारे ते पोताना मळेला कळेशकारी कुडुवनी चारेकोरनी चिंताओथी घेराय छे—दृष्टाय छे त्यारे तो बंधनमां फसाइ पडेला हाथीनी माफक खूब परिताप करी करे छे.

पुत्तदारपरिकिन्नो, मोहसंताणसंतओ । पंकोसन्नो जहा नागो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ८ ॥

पुत्रदारपरिकीर्णः, मोहसंतानसंततः । पंकाग्रसन्नो यथा नागः, स पश्चात्परितप्यते ॥ ८ ॥

अर्थ—वळी त्यागाश्रमने छोटी गृहस्थ जीवनमां गयेलो मुनि ज्यारे स्त्री, पुत्र अने कच्चां वच्चांना परिवारथी

ત્રિટાઇને મોહનીય કર્મની પરંપરાથી તેમાંજ ગુંચાડ જાય છે ત્યારે તે કાદવમાં ઘુંવેલા હાથીની માફક “ ન નીરં નો તીરમ્ ” ન પાળી કે ન કાંઠો એમ વન્ને સ્થિતિની વચ્ચે રહી એક કાર્ય કરે છે.

વિશેષ—ઢી, પુત્રાદિ પરિવારભાષી નિવૃત્ત થઈ તેને શાંતિ મેલ્લવવાની જરા માત્ર ફુલસદ રહેતો મથી. ત્યારે તે જાલ્માંથી છુટવા પાંખો મારવાનો પ્રયત્ન કરે છે. પરંતુ એમાં ગાંઠ વંધન હોય છે કે પછી તે ઘારે તો પણ છૂટી શકતો નથી અને તેથી તે ઘમણી પીઠા પામે છે.

અજ્ઞ અહં ગણી હુંતો, ભાવિઅપ્પા વહુસ્સુઓ । જઈ હં રમંતો પરિઆણ, સામન્ને જિણદેસિણ ॥૧॥
 દેવલોગસમાણો અ, પરિઆઓ મહેસિણં । રયાણં અરયાણં ચ, મહાનરયસારિસો ॥ ૧૦ ॥

અઘાડહં ગણી સ્યાં, ભાવિતાત્મા વહુશ્રુતઃ । યદ્યહમરમિષ્યં પર્યાયે, શ્રામણ્યે જિનદેશિતે ॥ ૯ ॥
 દેવલોક સમાનશ્ચ, પર્યાયો મહર્ષીણામ્ । રતાનામરતાનાંચ, મહાનરકસદશઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—જો હું જિનેશ્વરોપ વ્રતાવેલા વિશુદ્ધ સાધુત્વથી ભરેલા ત્યાગમાર્ગમાં આનંદપૂર્વક રહ્યો હોત તો આજે મારા અર્પૂર્વ આત્મઓજસ અને અર્પૂર્વ જ્ઞાનની સાથે આજ્ઞા સાધુગણનો અધિપતિ વ્રત. કયાં એ મહર્ષિઓના ત્યાગમાર્ગમાં રક્ત રહેલા ત્યાગી પુરુષોનો દેવલોક સમાન સુલદ ત્યાગ અને કયાં તે ત્યાગમાર્ગને તરછોડી ગૃહસ્થ જીવનમાં ગયેલા પતિત સાધુનો મહા નરકયાતના સમાન ગૃહસ્થાશ્રમ !

વિશેષ—પતિત થયેલાનું જીવન પામર જેલુ હોવાથી તે ગૃહસ્થાશ્રમના આદર્શ ધર્મને પણ આરાધવાને લાયક રહેતો નથી અને તેના હૃદયના ડહા ભાગમાં સાધુ જીવનની શાંતિ સાંભરે છે, તેથી તે ગૃહસ્થાશ્રમ જીવન નરકાવાસ જેવું જ ગાળે છે.

अमरोवमं-देवता सरलु
निरओवमं-नरक समान
धम्माउ-धर्म थको
सिरिओ-(तपरूप) लक्ष्मीथी
ववेयं-रहित
जन्नगि-यज्ञनो अग्नि
विज्जायं-बुझइ गएला जेवो
अप्पत्तेअं-अल्प तेजवालो
दुव्विहिअं-दुष्ट व्यापार
करनार

दाहुह्णिअं-झेरी दाह वगरना
घोरविसं-आकरा विपने
धारण करनारा
नागं-सर्पने
दुनामाधिज्जं-निदवायोग्य
पिहुज्जणंमि-नीच लोकमां
तुअस्स-भ्रष्ट थएलाने
अहम्मसेविणो-अधर्मेने सेवन
करनार
संभिनवित्तस्स-चारित्रिने

खंडित करनारनी
हिठ्ठओ-नीचली
भूजितु-भोगवीने
पसज्जावेअसा-स्वच्छंदी मन
चढे
कट्टु-करीने
अणिहिज्जिअं-नहि धारेली
बोहि-बोधि, जिनधर्मनी प्राप्ति
सुलहा-सुलभ
नेरइअस्स-नारकीनां

जंतुणो-जीवने
दुहोवणीअस्स-दुःखथी प्रा
थयेलुं
किलेसवत्तिणो-एकान्त छेश-
वाळुं
पल्लिओवमं-पल्लयोपम
झिज्जइ-नाश पामे छे
सागरोवमं-सागरोपम
मज्झ-मांस
मणोदुहं-मन संबंधी दुःख

अमरोवमं जाणिअ सुक्खमुत्तमं, रयाण परिआए तहारयाणं ।

निरओवमं जाणिअ दुक्खमुत्तमं, रमिज तम्हा परिआए पंडिए ॥ ११ ॥

अमरोपमं ज्ञात्वा सुखमुत्तमं, रतानां पर्याये तथाऽरतानाम् ।

निरयोपमं ज्ञात्वा दुःखमुत्तमं, रमेत तस्मात् पर्याये पण्डितः ॥ ११ ॥

अर्थ—त्यागमार्गीमां रमी रहेला महापुरुषांनुं देवेन्द्र समान उत्तम सुख अने त्यागमार्गीयो भ्रष्ट थयेला पतितोनुं नरक समान अत्यंत दुःख ए वनेनी तुलना करीने पंडित साधुए दीक्षापर्यायमां आसक्त थंबु.

धम्माउ भट्टं सिरिओववेयं, जन्नागि विज्झायमिवप्पतेअं ।

हीलंति णं दुव्विहिअं कुसीला, दाडुद्धिअं घोरविसं व नागं ॥ १२ ॥

धर्मादभ्रष्टं श्रियोऽपेतं, यज्ञाग्निं विध्यातमिवाल्पतेजसं ।

हीलयन्ति तं दुर्विहितं कुशीलाः, उद्धृतदंष्ट्रं घोरविषमिव नागम् ॥ १२ ॥

अर्थ—धर्मधी भ्रष्ट अने आध्यात्मिक संपत्तिथी पतित थयेला दुर्दग्ध मुनिनो; अल्प तेज थइ ठरी गयेला यज्ञना अग्नि अने भयंकर झेरी छतां डाढो खेची लीधेला सर्पनी माफक, दुराचारीओ पण तिरस्कार करे छे.

इहेव धम्मो अयसो अकित्ती, दुन्नामधिज्जं च पिहुज्जणम्मि ।

चुअस्स धम्माउ अहम्मसेविणो, संभिन्नवित्तस्स य हिट्ठओ गई ॥ १३ ॥

इहेवाधर्मोऽयशा अकीर्तिः, दुर्नामधेयं च पृथग्जने ।

च्युतस्य धर्मादधर्मसेविनः, संभिन्नवृत्तस्य चाधस्तादुपगतिः ॥ १३ ॥

अर्थ—धर्मथी पतित थयेला अधर्माने सेवनारा अने पोताना त्रत नियमोथी भ्रष्ट थयेला साधुने आ लोकमां पण चारित्र्यनी क्षति, अधर्म, अपयश अने हलकां माणसोमां पण निन्दा इत्यादि गेरलाभो थाय छे, अने जीवनना परलोकमां पण अधर्माना फलस्वरूपे तेने अधमगति मळे छे.

मुंजित्तु भोगाइं पसज्झ चेअसा, तहाविहं कट्ठु असंजमं बहुं ।

गइं च गच्छे अणहिज्झिअं दुहं, बोही अ से नो सुलहा पुणोपुणो ॥ १४ ॥

श्रुत्वा भोगान्प्रसज्य चेत्तसा, तथाविधं कृत्वाऽसंयमं बहुम् ।

गतिं च गच्छेदनभिध्यातां दुःखां, वोधिश्च तस्य न सुलभा पुनः पुनः ॥ १४ ॥

अर्थ—जे साधक वेदस्कार (दुष्ट) चित्तना वेगने वश थइ भोगोने भोगवत्ता साह ते ते प्रकारना असंयम, (संयमथी विरुद्ध) वर्तनने आचरीने जेनी कल्पना न करी शकाय तेवी दुःखद (नरक) गतिमां गमन करे छे ते साधकने फरीथी आवा बच्च सदबोधिनी के धर्मनी प्राप्ति पण सुलभ थइ शकती नथी.

इमस्स ता नेरइअस्स जंतुणो, दुहोवणीअस्स किलेसवत्तिणो ।

पलिओवमं झिज्झइ सागरोवमं, किमंग पुण मज्झ इमं मणोदुहं ॥ १५ ॥

अस्य तावन्नैरयिकस्य जंतोः, दुःखोपनीतस्य क्लेशवर्तिनः । पल्योपमं क्षीयते सागरोपमं, किमंग ! पुनर्ममेदं मनोदुःखम् ॥ १५ ॥

અર્થ—“ એ વિચારા કલેશમાં રહેલા અને દુઃખમાંજ સવડતા નારાકીના જીવોનું પલ્લોપમ અને સાગરોપમ જેવા લાંબા કાલ સુધી એક સરખું ભોગવવાનું દુઃખ કયાં ? અને આ સંયમમાં આકાસ્મિક પડેલું થોડું દુઃખ કયાં ? એ વસ્ત્રે વસ્ત્રે તો મહાન અંતર છે તો પછી “ રે મારું આ ક્ષણિક માનસિક દુઃખ શું હતું ? ” એવું એવું સાધક વિચારે.

વિશેષ—પલ્લોપમ એ મોટા કાલનું પ્રમાણ છે. અને સાગરોપમનું પ્રમાણ તો તેનાથી પણ અધિકકાલ પ્રમાણ છે.

ગાથા ૧૬ થી ૧૮ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ભોગપિવાસ-વિષય ભોગ- વચાની ઇચ્છા અવિસ્સદ-જાય જીવિઅપજ્જવેણ-આયુષ્યના અંતવદે	નિચ્છિઓ-નિશ્ચિત ચડ્જ-ત્યાગ કરે ધમ્મસોસર્ણ-ધર્મની આજ્ઞાને તારિસં-તેવાને નો પડલંતિ-ચલાવતી નથી	ઉર્વિત્તિવાયા-ઉત્પાતકાલના વાયરા, તોફાની પવન સુદંસણંગિરિં-મેરુ પર્વતને સંપસ્સિઅ-વિચાર કરીને બુદ્ધિમં-બુદ્ધિમાન	આગં-લાભને ઉવાયં-ઉપાયને વિવિહં-વિવિધ પ્રકારના વિઆણિઆ-જાણીને અહિદ્વિજ્જાસિ-આશ્રય કરે
---	---	---	--

ન મે ચિરં દુઃખમિણં ભવિસ્સદ, અસાસથા ભોગપિવાસ જંતુણો ।

ન ચે સરીરેણ ઇમેણઽવિસ્સદ, અવિસ્સદં જીવિઅપજ્જવેણ મે ॥ ૧૬ ॥

‘ન મે ચિરં’ દુઃખમિદં ભવિંચ્યતિ, આશાશ્વતા ભોગપિવાસા જન્તોઃ ।

ન ચેચ્છરીરેણાનેનાપયાસ્યતિ, અપયાસ્યતિ જીવિતપર્યયેણ મે ॥ ૧૬ ॥

अर्थ--संयममां अरतिवाछु दुःख लांवो काळ टकवानुं नथी, कारणके जीवात्मानां भोगपिपासा पण थोडो वखतज रहे छे. माटे विपर्ययी नृणां अशाश्वती छे कदाच आ शरीर टके त्यांसुधी तेवी भोगपिपासा न दूर थाय तो "आ मारा जीवनना अंते तो जरूर चाली जशे." आवा विचारो सेवीने त्यागतरफ उपजेला अणगमाने साधक निवारी नाखे.

विशेष--"जीवन जाय तो भले जंतु, परन्तु माक संयममयजीवन तो न ज जड जोइए, आ जीवन गया पछी जीर्णने बदले फरी सुदर मळी शकशे. परन्तु संयममय जीवन मृत्यु पाम्या पछी पुनः हेने पामहुं भक्ति दुःशक्य छे." भावी विचारणा साधक करतो होय छे.

जस्सेवमप्पा उ हविज निच्छिओ, चइज देहं न हु धम्मसासनं ।

तं तारिसं नो पइलिति इदिआ, उविति वाया व सुदंसणं गिरिं ॥ १७ ॥

यस्वैवात्मा भवेनिश्चितः त्यजेद्देहं न खलु धर्मशासनम् ।

तं तादृशं नोपचालयन्तीन्द्रियाणि, उपयन्ति वाता इव सुदर्शनं गिरिम् ॥ १७ ॥

अर्थ--ज्यारे तेवा साधुनो आत्मा उपरना विचारोने सेवतां एटलो वधो निश्चित थइ जाय के ते देहनो त्याग करवो पसंद करे, परंतु सद्धर्मना नियमोने न छोडे त्यारे जेम सुदर्शन पर्वतने वायुना प्रचंड झापटांओ लागवा छतां तेने डोलावी शकतां नथी तेम तेवा अडोल सुदृढ साधकने इंद्रियो (ना विषयो) डोलायमान करी शकशे नहि.

इच्चैव संपस्सिअं बुद्धिमं नरो, आर्यं उवायं विविहं विआणिआ ।

काएणं चायां अटु माणसेणं, तिगुत्तिगुत्तो जिणवयणमहिट्टिजासिं ॥ १८ ॥

इत्येवं संक्षेपं बुद्धिमान्नरः, आर्यमुपायं विविधं विज्ञाय ।

कायेन वाचाऽथवा मानसेन, त्रिगुस्त्रिगुत्तो जिनवचनमधितिष्ठेत् ॥ १८ ॥

अर्थ—उपर प्रमाणे आ वंधुं जोईने (सांभळीने) बुद्धिमान साधक ते पैकी पोतानी आत्मशक्ति अने तेने योग्य भिन्नभिन्न प्रकारना उपयोगेने विवेकपूर्वक विचारिने तथा ते (पैकी पोताने योग्य) आचरीने मन, वचन, अने काया ए त्रणे योगीनां यथार्थ संयम जाळवी जिनेश्वर देवीना वचनमां बराबर स्थिर रहे. एम कहुं छुं.

ए प्रमाणे रतिवाक्य नामनी पहली चूलिका पूर्ण थइ.

विविक्तचर्या द्वितीया चूलिका

पूर्व चूलिकांमां संयममार्गमां सीदाता साधुने स्थिर करवानो उपाय बताव्यो आ चूलिकांमां विहार संवधी हकीकत कहेवांमां आवडो एकांत चर्या एटले विश्वना प्रवाहथी पोताना आत्माने बचावी लेवो. तेवी एकांतचर्याना लाभो अने उद्देशनु निदर्शन.

चूलिकां-चूलिकाने

पवकस्वामि-कहीशुं

सुअं-श्रुतरूप

केवलभासिअं-केवलज्ञानीए

कहेल

सुणितु-सांभळीने

सुपुण्णणं-पुण्यवंत जीविने

उप्पजए-उत्पन्न थाय छे

अणुसोअपट्ठिए-विषय प्रवा-

हना वेगमां अनुकुळ

चूलिकां तु पवकस्वामि,

चूलिकां तु प्रवक्ष्यामि, श्रुतां केवलभाषिताम् । यां श्रुत्वा सुपुण्यानाम्, धर्म उत्पद्यते मतिः ॥ १ ॥

अर्थ-सर्वज्ञ प्रभुए फरमानेलेली अने गुरुद्वारा सांभळेली आ' (बीजी) चूलिकाने हुं कहीश के जे चूलिकाने

वद्भजणंमि-घणा लोक छते

पविसोअ-विषय प्रवाहयी

उलटा

लद्धलक्खेणं-लब्ध लक्ष्य

दायव्वो-आपवो, देवो

होउकामेणं-(मुक्त) भयानी

इच्छा राखनारे

लोओ-लोको

आसवो-दीक्षारूप आश्रव

सुअं केवलभासिअं । जं सुणितु सुपुण्णणं, धम्म उप्पजए मई ॥१॥

अर्थ-सर्वज्ञ प्रभुए फरमानेलेली अने गुरुद्वारा सांभळेली आ' (बीजी) चूलिकाने हुं कहीश के जे चूलिकाने

सुविह्मिआणं-सुविहितं साधु

ओनो

उत्तारो-उत्तार

आयारपरक्खेणं-आचारने

विपे पराक्रमवाळा

चरिआ-समाधिने विपे

आचरण

नियमा-नियमो

दटुब्बा-जाणचा योग्य

अनिणअ-अनियत

पसत्था-चलाणचा लायक

चरिआ-मर्यादा

पसत्था-चलाणचा लायक

वासो-रहेछुं, वास

समुआण-समृद्धान

परिक्रिया-प्रतिरिक्ता,

एकंत स्थळमां वास

कलहविज्जणा-चलेशनो

त्याग

चरिआ-मर्यादा

पसत्था-चलाणचा लायक

चरिआ-मर्यादा

पसत्था-चलाणचा लायक

चरिआ-मर्यादा

पसत्था-चलाणचा लायक

चरिआ-मर्यादा

सांभळी सद्गुणी सज्जन पुरुषोनी बुद्धि शीघ्र धर्म तरफ उत्साहित बने छे. आ प्रमाणे जंभूस्वामीने उद्देशीने सुधर्मस्वामीए कहुं हतुं तेज मनक नामना शिष्यने उद्देशीने शय्यभयस्वरिजी बोल्याः—

अणुसोअपट्टिए बहुजणम्मि, परिसोअलच्छलक्खेणं । पडिसोअमेव अप्पा, दायव्वो होउकामेणं ॥२॥

अनुस्रोतःप्रस्थिते बहुजने, प्रतिस्त्रोतोलच्छलक्ष्येण । प्रतिस्त्रोत एवात्मा, दातव्यो भवितुकामेन ॥ २ ॥

अर्थ—(नदीना प्रवाहमां तणाता काष्ठनी पेठे) संसारना प्रवाहमां बहु बहु जनो बहेता होय छे. ते प्रवाहनी पर थवा माटे जेनुं लक्ष्य जागृत थयुं होय ते मोक्षार्थी साधके जे प्रवाहमां संसारी जीवो बहेता होय तेनी सामी बाहु एट्ठे के तेनाथी उलटी प्रवृत्तिमां पोताना आत्माने योजवो घटे.

अणुसोअसुहो लोओ, पडिसोओ आसवो सुविहिआणं । अणुसोओ संसारां, पांडेसोओ तस्स उत्तरो ॥३॥

अनुस्रोतःमुखोलोकः, प्रतिस्त्रोतआस्त्रवः सुविहितानाम् । अनुस्रोतःसंसारः, प्रतिस्त्रोतस्तस्मादुत्तारः ॥ ३ ॥

अर्थ—जगतना पापर जीवो विचारा सुख शोधवा माटे संसारना प्रवाहमां घसडाइ रहा छे त्यां विचक्षण साधुओनी मन, वचन अने काथानी एकवाक्यता (शुभ व्यापार) ज मात्र ते प्रवाहनी विरुद्ध जाय छे. सारांश के दुन्यवी जीवन हमेशां एकज प्रवाहमां बहेतुं होय छे, माटे संसारथी पार उतरवुं होय तो श्रेयार्थीए मार्ग बदली नाखवो जोइए.

तम्हा आचारपरक्रमेण, संवरसमाहिबहुलेणं । चरिआ गुणा अ नियमा अ, हुंति साहूण दट्टुञ्चा ॥४॥
तस्मादाचारपराक्रमेण, संवरसमाधिवहुलेन । चर्यागुगाश्च नियमाः, ये भवन्ति साधूनां द्रष्टव्याः ॥ ४ ॥

अर्थ—प्रथम तो तेवा साधके सदाचारमां मानसिक वळ केळवी, संग्रम अने चित्तसमाधिनी बराबर आराधना करी लेवी घटे अने पछी त्यागीं पुरयोनां जे चर्या, गुणो अने नियमो छे ते जाणी ते अनुसार वर्तन वनाववुं जोइण्.

विशेष—चर्या एटले कैम सयमीजीवन गाळवु वे; गुणो एटले मूळ तथा उत्तर गुणोनी आराधना अने भिक्षादिना नियमो ते नियमो ते नियमो. धां बधु जाणीं आचरवा माटे साधके तैयार' रहेडु घटे

[साधुनी चर्यां बतावे छे.]

अणिअवांसो समुआणचरिआ, अन्नायउंछं पयरिक्या' अ ।

अप्पोचही कलहविवज्जणा अ, विहारचरिआ' इसिणं पसत्था ॥ ५ ॥

अनियतवासः समुदानचर्या, अज्ञातोश्चं प्रतिरिक्ता च ।

अल्पोपधिः कलहविवर्जना च, विहारचर्या ऋपीणां प्रशस्ता ॥ ५ ॥

अर्थ—(१) अनियतवास (एक ठेकाणे मर्यादा उपरांत बधु न रहेवुं.) (२) समुदानचर्या (जुदा जुदा घरो-मांथी भिक्षा मेळवची.) (३) अज्ञातोश्चंछ (अपरिचित गृहस्थोना घरोमांथी बधु अल्प अल्प भिक्षा मेळवची.) (४) एकां-

તું સ્થાન (જ્યાં સંયમની વાથક વસ્તુ ન હોય તેનું સ્થાન તે એકાંત સ્થાન.) (૫) જીવનની જહરિયાત પૂરતી જ અલ્પ સાધનો. (૬) કલહનો ત્યાગ. આ છ પ્રકારથી યુક્ત વિહારચર્યાં જ મહર્ષિઓએ વલાણી છે. શાળો સાધુ તેનો આદર કરે.

ગાથા ૬ થી ૧૦ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

આઇન્ન-આકીર્ણ, રાજકુલ	હારથી સ્વરહેલ	કાઠસગકારી-કાઠસગ	અભિવાયણ-વાણીવહે નમસ્કાર
ઓમાળ-અપમાન	જઇજા-યત્ન કરે	કરનાર એવા	અસંકલિદ્દેહિ-કલેશથી રહિત
વિવજ્જના-વર્જન	અમજ્જમંસાસિ-મદિરા અને	સન્ધાયયોગે-સ્વાધ્યાય યોગમાં	વસિજ્જા-રહે
ઓસન્ન-વર્ણવા લાયક	માંસનું ખસણ ન કરનારા	પયઆ-પ્રયત્નવાલો	હાણી-હાની
દિઢાહઢ-જોડને લાગેલા	અમચ્છરીઆ-મત્સર રહિત	પડિન્નવિજ્જા-પ્રતિજ્ઞા કરાવે	ગુણાહિઅં-વિશેષ ગુણવાન
સંસટ્ટકપ્પેળ-સંસક્ત કલ્પવહે	અભિક્ષણ-વારંવાર	મમત્તભાવં-મમત્વભાવ	કામેસુ-ઇચ્છામાં, કામાદિક-
ચરિજ-વાલે	નિવિગ્ગઇં-વિગય ત્યાગને	કહિં-કદાચિત્	વિહરિજ્જ-વિચરે [ને વિષે
તજ્જાયસંસટ્ટ-સ્વજાતિ આ-	ગયા-અંગીકાર કરનારા	વેઆવડિઅં-વૈયાવચ્ચ (મત્તિ)	અસજ્જપાણો-આસક્તિ રહિત

આઇન્નઓમાળવિવજ્જના અ, ઓસન્નદીઢાહઢમત્તપાળે ।

સંસટ્ટકપ્પેળ ચરિજ્જ ભિક્ખુ, તજ્જાયસંસટ્ટ જઈ જઇજ્જા ॥ ૬ ॥

આકીર્ણાન્નમાનવિવર્જનાચ, ઇત્તસન્નદૃષ્ટાહતમત્તપાનમ્ । સંસટ્ટકપ્પેન ચરેદ્ધુમ્મિધુઃ તજ્જાતસંસટ્ટે યતિર્યેતેત ॥ ૬ ॥

अर्थ—जे स्थळे मनुष्योनो कोलाहल थतो होय के साधुजनोनुं अपमान थतुं होय तेनुं स्थान छोडी दे. तेमज गृहस्थ ज्यारे बीजा घरमांथी खोराक अने पाणी आपे त्यारे. ते घणुं खरुं जोवायेलुं. आहार पाणीज लेवानो साधुए प्रयत्न करवो घटे. अने ते दाता जे हांथ किंवा चमचाथी खोराक लावेल होय ते भिक्षा लेवानो साधु उपयोग राखे.

विशेष—अर्धे खरहायेला चमचाथी भिक्षा लेवानु प्रयोजन ए छे के ते गृहस्थ ते साधने तुलत सजीव पाणीथी साफ न करे. जो साफ करे तो ते तकलीफ माटे साधु निमित्तभूत थाय.

अमजमंसासि अमच्छरीआ, अभिवखणं निव्विगइं गया अ ।

अभिवखणं काउस्सगकारी, सज्झायजोगे पयओ हविज्जा ॥ ७ ॥

अमद्यमांसांशी अमात्सर्यः, अभीक्ष्णं निर्विकृतिं गतश्च । अभीक्ष्णं कार्योत्सर्गकारी, स्वाध्याययोगे प्रयतो भवेत् ॥ ७ ॥

अर्थ—मद्यमांसादि अभक्ष्यमो सर्वथा त्यागी आदर्श साधु निरभिमानी, पोताना आत्मा पर सख्त काबु राखवा सारु वारंवार बलिष्ठ खोराकने नहि लेनार, वारंवार कार्योत्सर्ग करनार अने स्वाध्याय योगमां प्रयत्नशील बने. न पडिन्नविज्जा सयणासणाइं, सिज्जं, निसिज्जं तह भत्तपाणं ।

गामे कुले वा नगरे व देसे, ममत्तभावं न कहिं पि कुज्जा ॥ ८ ॥

न प्रतिज्ञापयेच्छयनासत्रानि, शय्यानिपद्यां तथा भक्तपानं । ग्रामे कुले वा नगरे वा देशे, ममत्वभावं न क्वचिदपि कुर्यात् ॥ ८ ॥

अर्थ—साधु; शयन, आसनो, शय्याओ, विषयाओ तथा खोराक पाणी वगैरे पर ममत्व राखी हुं ज्यारे फरीने आहुं त्यारे मनेजे आपजो बीजाने नहि एवी एवी गृहस्थोने मतिज्ञा न करावे. तेमज कोई गाम, कुळ, नगर के देखपर ममत्व भाव पण कदी न करे.

गिहिणो वेआवडिअं न कुज्जा, अभिवायणं वदणपूअणं वा ।

असंकिलिट्ठिहिं समं वसिज्जा, मुणी चरित्तस्स जओ न हाणी ॥ ९ ॥
गृहिणो वैयावृत्यं न कुंर्यात्, अभिवादनवन्दनपूजनं वा । असंक्लिष्टैः समं वसेत्, मुनिश्चारित्रस्य यतो न हानिः ॥९॥

अर्थ—आदर्श मुनि असंयमी जनोनी चाकरी न करे तेमज तेने अभिवादन वंदन के नमन पण न करे. परंतु जे असंयमीओना संगथी मुक्त होय तेना आदर्श साधुओना संगमां रहे के जे संसर्गथी तेना चारित्रनी हानि न थाय.

न या लभेज्जा निउणं सहायं, गुणाहिअं वा गुणओ समं वा ।

इक्को त्रि पावाइं विवज्जयंतो, विहरिज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥ १० ॥

न यावहृभेत निपुणं सहायं, गुणाधिकं वा गुणतः समं वा । एकोऽपि पापानि विवर्जयन्, विहरेत्कामेष्वसज्यमानः ॥१०॥

अर्थ—साधु पोताथी अधिक गुणवान के समान गुणवालो न मेळवी सके तो कामभोगोमां अनासक्त रही तथा पापोनो त्याग करी सावधानता पूर्वक एकाकी विचरे.

ગાથા ૧૧ થી ૧૬ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

સંવચ્છરં-વર્ષોર્ગતુ

પમાણં-પ્રમાણ

વાસં-વર્ષને

સુત્તસ્સ-સૂત્રના

મર્ગેણ-માર્ગ

આણવેહ-આજ્ઞા કરે

પુવ્વરત્ત-પહેલી રાતે

સંવચ્છરં વા વિ પરં પમાણં, વીંઅં ચ વાસં ન તદિ વસિજ્ઞા ।

અવરત્ત-પાછલી રાતે

સંપિક્કલપ-જુલ, તપાસે

સક્કણિજ્ઞં-વની શકે એવું

સ્વલિઅં-પ્રમાદ

અણુપાસમાણો-જોતો,

વિચારતો

જત્યેવ-જે ઠેકાણે

દુષ્પણત્તં-અયોગ્ય રીતે

યોગોને યોડ્યા હોય

પડિસાહરિજ્ઞા-ઠેકાણે લાવે

આહ્નઓ-જાતિવંત (અશ્વ)

સ્વલીં-લગામને

જિહંદિઅસ્સ-જિતેન્દ્રિય

ધિર્મઓ-ધૈર્યતાવાળા

સપ્પુરિસસ્સ-સત્પુરુષના

પહિલુલ્લજીવિ-પ્રમાદ રહિત

જીવનાર

સંજમજીવિણં-સંજમ

જીવિતવઢે

રક્તિઅવ્વી-રક્ષણ કરવો

જાહપહં-જાતિપથ, સંસાર

પ્રત્યે

હવેહ-પામે છે

સુત્તસ્સ મર્ગેણ ચરિજ્ઞા ભિક્કુ, સુતસ્સ અત્થો જહ આણવેહ ॥ ૧૧ ॥

સંવત્સરં વાપિ પરં પ્રમાણં, દ્વિતીયં ચ વર્ષં ન તત્ર વસેત્ । સૂત્રસ્ય માર્ગેણ ચરેદ્ભિક્કુઃ, સૂત્રસ્યાર્થો યથા જ્ઞાપયતિ ॥૧૧॥

અર્થ--જેન સાંધુને એક સ્થાને વધારેમાં વધારે ચાર માસ સુધી અને અન્ય ક્રતુઓમાં એક માસ સુધી રહેવાની આજ્ઞા છે, અને જે સ્થળે ચોમાસું કરેલું હોય ત્યાં વીજાં ને વર્ષો છોડી અને વીજે રહી શકાય અને તેજ પ્રમાણે એક માસ

જે સ્થલે રહ્યા હોય તેનાથી વમળો ત્રણત્રી વીજા ક્ષેત્રમાં ગાલી પછી ત્યાં માસ भर रहेहुं होय तो रही शक्याय. एम जैन शास्त्र आज्ञा करे छे. सारांश के सूत्रनो परमार्थ जे प्रकारनी आज्ञा करे छे ते सूत्रनाज फरमावेला मार्गें सांधु विचरे.

विशेष—शारीरिक व्याधि के बीजा कोई तेवा अनिवार्य अने महान कारणे कदाच ते प्रमाणमां अपवाद होइ शके छे. कारण के एक स्थले बहु रहैवांथी आसक्ति किंवा राग भवन थाय अने आसक्ति के रागबधन ए संयमनां घातक छे. तेथी संयमनी रक्षाना हेतुए ज तेम करवा फरमाव्यु छे ते किवेक भूलवो न जोइए.

जो पुंवरत्तावरत्तकाले, संपिक्खए अप्पगमप्पएणं ।

किं मे कडं किं च मे किच्चसेसं, किं सक्खणिज्जं न समायरामि ॥ १२ ॥

य पूर्वरात्रापररात्रकाले, संप्रेक्षेत आत्मानमात्मना । किं मयाकृतं किं च मया कृत्यशेषं, किंशक्यं न समाचरामि ॥ १२ ॥
अर्थ—बली साधु रात्रिने पहिले प्रहरे के अंतिम प्रहरे पोताना आत्मानो पोताना आत्माद्वारा आलोचना करे. के मे आजे शुं कह्युं ? बाकी शुं करवानुं छे ? माराथी आचरवानुं शक्य होवा छातां मे शुं आचर्युं नथी ? बीजाजनो मने केवो माने छे (उच्च के नीच) ? मारो आत्मा दोष पात्र तो नथी ने ? हुं मारी कह भूलने छोडी शक्तो नथी ? आ प्रमाणे सूत्रखुन संभालपूर्वक विचारिने फरीथी भविष्यमां संयमनुं उल्लंघन न थवा पामे तेवी चीवट राखे.

किं मे परो पासइ किं च अप्पा, किं वाहं खल्लिअं न विवज्जयामि ।

इच्चैव सम्मं अणुपासमाणो, अणागयं नो पडिबंधं कुज्जा ॥ १३ ॥

किं मम परः पश्यति किंचात्मा, किं नाहं स्वलितं न विनर्जयामि ।

इत्येव सम्यगनुपश्यन्, अनागतं नो प्रतिबन्धं कुर्यात् ॥ १३ ॥

अर्थ—धैर्यवान् साधु, कदापि (भूलयी) कोइपण कार्यमां मन, वचन के कायाथी लेशमात्र पण दोष थइ जाय तो तेज बखते उत्तम मोडो जेम लगामथी तुरत वश थाय छे तेम पोताना आत्मा (मन)ने वश करी सन्मार्गमां स्थापे.

जतथेव पासे कइ दुप्पउत्तं, काएण वाया अदु माणसेण ।

ततथेव धीरो पडिसाहरिजा, आइन्नओ खिप्पमिव वखलीणं ॥ १४ ॥

यत्रैवपश्येत् कदादुःप्रयुक्तं, कायेन वाचाऽथवा मानसेन ।

तत्रैव धीरः प्रतिसंहरेत्, आकीर्णः क्षिप्रमिव खलिनम् ॥ १४ ॥

अर्थ—जे धैर्यवान् अने जितेन्द्रिय साधकोनुं उपर कक्षा प्रमाणे हयेशां वर्तन रहे छे तेनेज आ कोकना उत्तम पुरुषो तरीके ज्ञानीजनो माने छे अने तेज साचा संयममय जीवन्थी जीयी जाणे छे.

विशेष—गोबा वखत माटे सखलतन जाळ्गुं ए वाक्य छे. भागति न भावे एगो लगी तेग लोधा क्काळ मुयो पण वृत्तिने सुरक्षित राखबी वाक्य छे. परंतु गकटोनी अणार गल्लीओमां पण मन, वचन अने कायागी व्रतमां अडग रौणु ते ज सारेतर दुःकाय्य छे. मन, वचन अने कायानी एकताप्यता ए एगम जीवननुं भाग्ययक अंग छे.

जस्सेरिसा जोगं जिईदिअस्स, धिईमओ सप्पुरिसस्स निच्चं ।

तमाहु लोए पडिबुद्धजीवी, सो जीअइ संजमजीविणं ॥ १५ ॥

अप्पा खलु सयं रक्खिअव्वो सव्विदिएहिं सुसमाहिएहि ।

अरक्खिअओ जाइपहं उवेइ, सुरक्खिअओ सव्वदुहाण मुच्चइ ॥ १६ ॥

यस्येइओ योगोजितेन्द्रियस्य, दृतिमत. सत्पुरुषस्य नित्यम् ।

तमाहुलोकै प्रतिबुद्धजीविनं, स जीवति संयमजीवितेन ॥ १५ ॥

आत्मा खलु सततं रक्षितव्यः, सर्वेन्द्रियैः सुसमाहितैः ।

अरक्षिवेजातिपन्थानमुपैति, सुरक्षितः सर्वदुःखेभ्योमुच्यते ॥ १६ ॥

अर्थ—खरेखर समाधिचंत पुरुषोए आ आत्मानेज इंद्रियो सहित हमेशां असन्मार्गमां जतां वचावी लेवो जोइए. कारण के जो आत्मा अरक्षित (अवश) हरो तो जन्मजरा मरणरूप संसारना मार्गमां भमवुं पडशे अने आत्मान जो वश हरो तो ते संयमी आ वधा दुःखोधी मुक्ति पामी शक्यो. एम कहुं छुं.

विशेष—गासनना नियमोने आधीन नहि रहेउ एकला फरवुं गुरुकुल वास ने छोडी जुदा विहरवु ए कंद विविकचर्या नथी भने एक चर्या पण नथी आ तो केवल अनेकात चर्या ज छे

સુચ વોતાના જ વાપનુ પ્રદાહન, વોતાની જ ક્રાવિતર્યા વિમરિઓનુ વિશરણ અને વોતાનુ જ વોતાને અલલ્લન વનાડી
 વક્રાતા આરમવમન કરણુ તે જ આવર્ધી વક્રચર્યા.

આત્મરક્ષાનો પ્રવલ્લ ઉપાસક ॥ વીરયાશ્રક આવી વક્રાતા (રાગદ્વેષ રહિત) ચર્યાનું રહસ્ય રમજી શરિયોની નવલ્લતા અને
 મનના તુલ્લ દેવને આધીન ન યતાં કેવલ્લ વક્ર જ લક્ષ્ય રાગી વોતાનુ ગાધ્ય સાધી અને તીતરાગ આની વરાકાષ્ટા વામો વિશ્વ,
 વુદ્ધ અને મુક્ત થાય વ જ રાયમ અને ત્યાગનુ અસિમ વલ્લ છે.

વ પ્રમાણે વિવિક્તચર્યા નામની વીજી ચલિકા વૂર્ણ થઈ.

श्री शय्यांभवसूरिविरचित—

इति श्री दशवैकालिक सूत्रम्

संपूर्णम्

